

TEKNŐS PÉTER

ROPPANNAK A SAPKARÓZSÁK

17

TEKNŐS PÉTER

TEKNŐS PÉTER ROPPANNAK A SAPKARÓZSAK

Szerkeszti RÓNASZEGI MIKLÓS

Előkészületben

JÓKAI MOR

A NAGYENYEDI KÉT FŰZFA

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ BUDAPEST, 1978

TEKNŐS PÉTER

ROPPANNAK A SAPKARÓZSÁK

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ BUDAPEST, 1978

KONDOR LAJOS *rajzaival*

© Teknős Péter, 1978

1. *Kolos Mártont mély vízbe dobják*

– Jézus Mária! Már megint ordítanak. Én ebbe belepesztulok – sikoltotta a főtanácsos úr felesége, és a fülére szorította a tenyerét.

A Gizella (ma Vörösmarty) téri első emeleti, ötszobás úri lakásba bizony jócskán behallatszott a tömeg, egyre fokozódó morajlása. És ahogy a tömeg nőtt, úgy erősödött a hangorkán is.

– Meddig tart még, Jézus Istenem?!

– Már nem sokáig, kedvesem – mondta a főtanácsos.

– Kérem, csengessen a lánynak – kérte az asszony elhaló hangon. – Ha leeresztjük a rolókat, és behúzzuk a függönyöket, talán nem hallom ennyire. Napok óta minden este, késő éjszakáig! Meg kell ettől örülni.

– Éppen eleget hallgattak négy esztendőn keresztül – legyintett a főtanácsos. – Hallgattak és koplaltak.

– Most is koplalnak, nem?

– De legalább jól kiordítozhatják magukat. Ez is valami.

– Csak attól tartok... – kezdte a főtanácsosné, de félbeszakította a mondatát, mert belépett a kis cseléd.

– Csengetni méltóztattak.

– Engedje le a rolókat, és húzza be, a függönyöket, mert megbolondulok ettől a zajtól.

– Igenis – mondta a lány, és hozzálátott a hangszigeteléshez.

– Maga nem megy le a térre, Julis? – kérdezte a főtanácsos.

5

– Eddig még nem mentem le, méltóságos úr, csak a többi lánytól tudom, hogy mit csinálnak ott.

– Nem szeretne lemenni?

– Hát Jia meg méltóztatna engedni a főtanácsos úrnak.

– Persze hogy megengedem, csak menjen és hallgassa meg, milyen okosakat mondanak a szónokok.

– Köszönöm szépen. Ha majd mindent rendbe tettem, akkor lemegyek, méltóságos úr.

Amikor a kis cseléd mögött becsukódott az ajtó, a főtanácsosné felugrott a fotelból, amelyben eddig szinte elveszett nagy szenvedésében.

– Sándor! Megőrült?! Azt akarja, hogy bolsevik legyen ebből a lányból? Ellenség a saját lakásunkban?

– Nonono!... – csitította a főtanácsos a feleségét. – Nem úgy van az. Mint tudja, odaát Károlyi grófnak van a párthelyisége. Nem pedig a szociké. És bizonyára azt is tudja, hogy megalakult a Nemzeti Tanács, Magyarország leendő kormánya.

– Mi köze magának, a minisztériumi főtanácsosnak Károlyihoz és a Nemzeti Tanácshoz?

– Máig semmi, kedvesem. Ma azonban elhatároztuk benn a minisztériumban, hogy főosztályunk csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz, vagyis felesküszik Károlyira. Károly király helyett Károlyi gróf, nem is olyan nagy különbség.

A főtanácsosnéra azonban nem hatott az elménckedés. Holtsápadt lett. Lassan visszaereszkedett

a fotelba, és szinte suttogta:

– Sándor! Azt hiszem, élete legnagyobb örültségét követi el.

– Ellenkezőleg, kedves. Meghallottam és megértettem az idők szavát. Minden tisztességes magyar embernek Károlyi mögött a helye. A háborút elvesztettük, itt az ideje, hogy meentsük, ami menthető. Én ott leszek 6

ezok közt, akik a független, szabad, demokratikus Magyarországot megalapítják.

– Maga? – A főtanácsosné elképedve nézett a férjére. – Maga, aki mindent a régi rendnek, a királynak, a nevének, a családjának, a nemesi előjogainak köszönget?

Odakinn – mintha csak a főtanácsosnének magyaráznák a dolgok állását – kórusban éltetni kezdték a köztársaságot.

– Hallja? – intett a lefüggönyözött ablak felé a főtanácsos. – Ki tudja, meddig lesz még Magyarországnak királya... Nos, én mindenképpen kiszállok a süllyedő hajóból. – Odalépett a feleségéhez, csókot lehelt a homlokára. – Vegyen be, kérem, kedves, altatót, és feküdjék le. Én most elmegyek. A küldöttség tagjai várnak. Én vezetem őket az Astoria-szállóba, ahol a Nemzeti Tanács berendezte az irodáját. Ne bánkodjék, kedves. Nehéz időket élünk, de túl fogjuk élni. Bízson bennem.

A tanácsosné egyedül maradt. Zsebkezdőjét gyűrögette munkához nem szokott, kis puha kezében.

Félt.

Rettenetesfen félt. Nem a tömegtől, amelynek egyre erősödő hangja csak tompán szűrődött be hozzá, nem is a jövőtől, amelyet el sem tudott képzelni. Attól félt, hogy semmit sem ért. Hogy olyan világban él, amelyben főtanácsos férje lázadók közé küldi a cselédlányt, és amelyben ugyanaz a főtanácsos egy lázadó grófhhoz tart, mert hűséget akar esküdni neki, megszegvén a királynak tett esküjét.

Ez olyan, mint a tűzvész, a vízáradat, a vulkánkitörés, a földrengés.

1918 október végén a méltóságos főtanácsosnak szorongtak, a háború négy hosszú esztendeje alatt sokat szenvedett kisemberek pedig reménykedtek. Az utcára

7

mentek, tüntettek, szónokokat hallgattak meg, helyeseltek vagy fütyültek, és követelték a kenyeret és a szabadságot. Mindenki úgy érezte, hogy amit 1848 után elsinkófáltak, azt most meg lehet szerezni, újjá lehet teremteni.

Nehéz évek voltak az első világháború éve! A kezdeti nagy csinnadratta után hamarosan kiderült, hogy a háború hosszú lesz, sok-sok halottal, rokkanttal és front mögötti nyomorúsággal.

Az Osztrák-Magyar Monarchia, amelyhez akkor Magyarországon és Ausztrián kívül a mai Csehszlovákia, Galícia, Kárpát-Ukrajna, Erdély, Bukovina és Jugoszlávia jó része is hozzá tartozott, roszakatag óriásnak bizonyult. Hadserege egyik vereséget a másik után szenvedte. A német szövetségesből így hamarosan olyan tanító bácsi lett, aki gyakran suhogtatja a pálcát, hogy kordában tartsa a fusta, buta és rossz kölykei.

Nyöghetett a magyar paraszt! Minduntalan hivatalnokok és csendőrök szállták meg a falvakat, és elvitték, amit csak értek: lovat, marhát, gabonát. Meg a férfiak színe-virágát, hogy aztán a tehetségtelen tábornokok géppuskatűzbe küldjék őket maradi, egylövetű, puskával a kézben.

A munkást meg a rendőrség sanyargatta. Nőtt a munkaidő, nőttek az árak, csak a bérek másztak utánuk csigalassúsággal. Aki pedig zúgolódnál merészelt, azt lázadásért, hazaárulásért börtönbe csukták, félholtra verték.

Ahogy múlt az idő, egyre nyúltak a sorok az élelmiszerüzletek előtt; sokszor egész éjszakákat átdelegtek a városszélek proletárasszonyai, hogy valamit enni adhassanak a mindig éhes kölyköknek. A fejadagok mind kisebbek lettek, és eltűnt az üzletekből a ruhanemű meg a cipő. A feketepiac árait pedig csak az urak tudták megfizetni.

A háború negyedik évében aztán már nem segített 8

sem az ámítás, sem a kegyetlen megtorlás: sztrájkoltak és tüntettek a dolgozók vidéken és Pesten. És ha vezetőiket börtönbe csukták, kétannyi vállalta a nehéz sorsot. Úgy érezte mindenki: egyetlen börtön az egész ország, mindegy, hogy kívül vagy belül van a börtönben az ember. Tenni kell! Eljött az óra.

És aztán megkezdődött a Monarchia amúgy is gyöngye lábán álló épületének lassú összeroskadása.

Már nemcsak a hátország: a front is éhezett. Kevés volt a fegyver, a lőszer, és mind több lett a

mezítlábas katona. A magyar nem akart harcolni, mert elege volt abból, hogy vérét ontsa az osztrák császáráért. A cseh, román, szerb, horvát meg a többi nemzetiség mégúgyse akart harcolni. Bolond lett volna azok ellen, akik megígérték neki, hogy ha győznek, elősegítik nemzeti államaik megszületését! Így aztán a háború a tömeges szökések, a szervezett és szervezetlen visszavonulások, a frontvonalak szétmállásának végső szakaszába érkezett. És akkor megtörtént a csoda! Tisza István, aki hittel és meggyőződéssel, erőszakossággal és kegyetlen elnyomással hajszolta a magyar katonát a frontok vágó-hídjaira, a parlamentben kénytelen volt elismerni, hogy elvesztettük a háborút.

1918 októberében minden szem gróf Károlyi Mihályra tekintett. Ő volt ennek az októbernek a Kossuthja. Róla mindenki tudta, hogy gróf létére sem pendül egy húron az arisztokratákkal. Ellenkezőleg! Volt bátorsága, hogy szembe ússzék az árral, hogy amikor mindenki a gyors, dicsőséges és győztes háborúban hitt – ellenezze azt. Nem hallgattak rá. Neki lett igaza. És most ő, a gróf, az arisztokrácia egyik tagja meghirdette a polgári átalakulás szükségességét. Zászlót bemtott, és alája gyűjtötte mindazokat, akik azonnali békét, szabad, független és demokratikus Magyarországot kívántak.

Volt miért szoronganiok azoknak, akik eddig jólétben

9

és biztonságban éltek. Volt miért reménykedni azoknak, akiknek eddig csak a munka meg a nyomorúság jutott, a szenvedés, a halál és az elnyomorodás!

De október végén még nem dőlt el semmi. Még mindig megvolt a Monarchia, még mindig király volt IV. Károly, még mindig dörögtek a fegyverek a frontokon, még mindig a véres kezű Lukachich volt a budapesti rendfenntartó alakulatok parancsnoka, még mindig ki-rályhű miniszterek ültek a bársonyszékekben.

Igaz, vlt már ellenkormány is: a Nemzeti Tanács, élén Károlyi Mihállyal. Csakhogy neki nem voltak sem rendőrei, sem katonái, sem államszervezete. Egy maroknyi lelkes, becsületes, tenni kész munkatársa volt. És a névtelen tömeg, amely minden este ott gyülekezett a Gizella téren, a Vigadó mögött, Károlyi pártkörének ablakai alatt, és hitet tett a béke, a szabadság és a demokrácia mellett. Igaz: már megalakult a Katonatanács is néhány „lógós” tisztből, azokból, akik megelégték a háborút, és azt akarták, hogy a katonák ne engedelmessékedjenek a régi tábornokoknak, ellenkezőleg, álljanak Károlyi zászlaja alá. Még kevesen voltak, nem is nagyon értettek a forradalmi szervezéshez, de már tudtak róluk a laktanyákban! És az is igaz, hogy hosszú ideje tartott a kormányválság. A minisztériumokban minden ügyet elodáztak, és sokan a másik minisztériumhoz, a Nemzeti Tanácshoz fordultak. Ha tíncs, aki döntsön a Várban, ha nincs, aki aláírjon a Várban, döntsön és írjon alá az a valaki az Astoriában, akit Károlyinak neveznek!

1918 október végén még semmi sem dőlt el, de a döntés már nagyon is esedékes volt. A Gizella (Vörösmarty) téri főtanácsos úr helyezkedése és a hozzá hasonlóké nagyon is azt mutatta.

Így állt a dolog a világon, Európában, Magyarországon meg Budapesten, amikor – 1918. október 28-án 10

este – Patai főszerkesztő úr, a Krajcáros Újság első embere kiadta a parancsot Adélkának, a titkárnőjének: azonnal hívja a szobájába Kolos Mártont?

Amikor Kolos Márton megszületett, a bába megkérdezte tőle:

– Mi leszel, ha nagy leszel? Habozás nélkül így válaszolt:

– Színkritikus!

Huszonhárom éves slapajokat (hivatalos nevükön újságíró-gyakornokokat) nem szokott legenda övezni, Kolos Márton kivételt jelentett e szabály alól, ami annál is különösebb, mivel a „legendás figura” kifejezés a legkevésbé sem illett rá. Cingár fiú volt, vékony csontjain igencsak kevés hús tapadt meg. A legjobb szabó is csak olyan öltönyt tudott volna varrni-neki, ami egy kissé lötyög rajta, már persze ha-a legkisebb esélye is lett volna rá, hogy a legjobb szabónál varrasson.

Újságíró? Ez a csendes, meghúzódó, félszeg mosolyával, jobb oldalon elválasztott, simára fésült hajával középiskolásnak látszó fiú? És még legendás is? Az igazság az, hogy gyakran és szívesen viccelődtek vele a kollégák a szerkesztőségben és a szerkesztőségen kívül. Amikor csak teheték provokálták, és ő mindig ugrott. Az volt a nagy színház, amikor a kis Marci ágálni kezdett: haja homlokába hullt, sötétbarna szemében lángok villantak, vékony karjával egyre hevesebben gesztikulált, és mondta a magáét. Természetesen a színházról, darabokról, színészekről. Azokról bármikor. De csak azokról.

Ezek a nagy nevetések – kávéházban, sajtóértekezletek szüneteiben és másutt, ahol újságírók

háromnál többen találkozni szoktak – kivétel nélkül úgy végződtek, hogy egyszerre csak megkeseredett a tréfacsináló szá-

II

jában a jóízű nevetés. A bohózatból valahogy dráma lett. A kis Marci ugyanis – a vita során – Kolos Mártonná komolyodott. Ilyenkor mindig kiderült, hogy ez a fiú nemcsak rajongásig szereti a színházat, nemcsak él-hal érte, hanem ismeri és érti is. Így aztán sajtóberkekben ő lett az a bohóc, akit titokban tisztelnek.

Mindezzel persze nem sokat kezdhetett. Egy évvel az egyetem elvégzése után színházi pletykákkal házalt a lapoknál, a kéthetenként megjelenő kis, se folyóiratnál, se újságnál éhbérért javítgatta a sajtóhibákat. De hát mit csinálhatott volna egyebet? Apja még most, 1918 október végén is kinn volt az olasz fronton, igaz – patikus és negyvenkét éves létére –, valahol hátul a vonal mögött, most már több mint három éve távol; anyja roppant takarékos, beosztó asszony, de a hadiségely egyre kevesebbet ér, nekik meg sose volt saját patikájuk. Az egyetemet is úgy nyomorogta végig: eleinte tanítást vállalt, de nemsokára inkább körülnézett a színpad túloldalán. És mindent elvállalt: ha kellett, díszletet „Qígölt”, ha kellett, sisakot és vértet öltött, később még ügyelőt is helyettesített a bevonulás, munkaerőhiányos időkben.

De most a főszerkesztő hívta. Adélka rohant be hozzá a zsúfolt, piszkos, asztalnyi keskeny, gangra nyíló szerkesztőségi szobába, ahol éjjel-nappal égetni kellett a villanyt, de persze csak 25-ös égőt, nehogy Feledi úr, a Krajcáros Újság tulajdonosa murizzon érte, hiszen ő „úgyis csak ráfizet erre a lehetetlen vállalkozásra”.

Lassan, kelleetlenül tápáskodott fel a székről, de Adélka megragadta a kezét, és vonszolni kezdte. Aminek Kolos Márton képtelen volt ellenállni, mert Adélka kétszeres súlya eleve eldöntötte a mérkőzés sorsát.

A rövid, sötét, gázszagú folyosón keresztül jutottak Adélka birodalmába, a gyufaskatulyányi titkárságra, ahol könyvek, kéziratok, horgolt terítők, vázának hasz-

12

nált dunsztosüvegek, esernyők, kabátok, kávé- és teafőzésre szolgáló edények tornyosultak festői rendetlenségben. A főszerkesztői szoba párnázott ajtaja, amelyből itt-ott kilógott a lószőr, nyitva állt, és Adélka gyakorlott mozdulattal lódította be rajta Kolos Mártont, majd becsapta mögötte az ajtót.

Mit akarhat az öreg? A fiút olyan váratlanul érte Adélka támadása, hogy még csak most ötlött fel benne a kérdés. A szerkesztőség ugyanis olyan kicsi, hogy célszerűbb, ha a szerkesztő maga megy a munkatársakhoz, hogy közölje utasításait, vagy Adélkával üzen. Ha *hívhatja*, ha *itt* akar beszélni vele az oroszlánbarlangban, akkor *rendkívüli* mondanivalója van.

Jóságos isten! Egy pillanatra megállt a szíve. Az kellene, hogy még ez a kis fix pénz is kútba essen! De aztán mindjárt meg is nyugodott. Ha soha, most igazán szükség van rá. Az meg nem valószínű, hogy Feledi úr egyik napról a másikra megszünteti a lapot, erről tudnia kellene. Különben is, most minden újságot megvesznek, lapkonjunktúra van. Azért-e, mert egyebet amúgy se kapnak a pénzükért, azért-e, mert a háború alatt megszokták, hogy mindennap történik valami, amit tudni kell... Mindegy.

Gondolataiból arra rezzent fel, hogy főszerkesztője merően nézi. J,ézus Isten! Teljesen megfélemedezett róla. Csak meg ne orroljon rá! Érdeklődő arcot vágott, sőt megpróbált lelkesen nézni.

– Na végre! – mondta a főszerkesztő. Amiből nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehet falhoz állítani. No persze, *azért* főszerkesztő. – Komolyan akarok veled beszélni.

Kolos Márton hátán végigfutott a hideg. Hányszor előfordult már életében, hogy komolyan akartak vele beszélni. Az pedig mindig ugyanazt jelentette. Aki komolyan akar vele beszélni, komoly felnőtt, ő pedig komolytalan, hogy ne mondjuk, taknyos kölyök, akit meg kell róla győzni, hogy az élet nem játék, és hogy végre döntenie kell, mit kezd magával. Az ugyanis, hogy valaki színikritikus legyen, merő kacaj. Ilyen állat pedig nincs. Annak ellenére sincs, hogy minden újságban van színikritika, és azt színikritikusok írják. No de más dolog az olyan színikritikus, aki már valóban színikritikus, meg aztán nem is lehet tudni, hogy valóban *van-e*, és ha igen, *igazi* ember-e, nem pedig valamiféle mesebeli tünemény. Egyszerűen komolyan kell beszélni ezzeL a megátalkodott, sőt némiképp agyalágyult gyerekkel, hogy végre ... Jaj istenem! Már ez is kezdődik?!

– Ennek a dög Feledinek tulajdonképpen igaza van -14

mondta a főszerkesztő. – Nem abban, hogy ráfizet, azt csak nekünk mondogatja, nehogy fizetésemelést kérjünk. Ha ráfizetne, rég nem fizetne rá, hanem gatyát varratna hadiözvegyekkel, és

eladná a kincstárnak. Abban van igaza, hogy ez, amit mi csinálunk, nem lap. Kéthetenként jelenik meg, ami nonszensz, ami hülyeség! Egy lap jelenjék meg naponta vagy hetenként. De kéthetenként...

– Miért nem jelenünk meg hetenként? Meg tudnánk csinálni.

– Persze – bólintott a főszerkesztő. – De ahhoz Feledi beleegyezése kellene. Mert ő adja a pénzt. Nyomdára, papírra, terjesztésre. Viszont nem egyezik bele, mert krájleros lélek, csak biztosra megy, nem vállal kockázatot

Kolos Márton hallgatott. Egyre kevésbé értette, miért ül itt. Neki legfeljebb annyi köze – van mindehhez, hogy azt a néhány koronás munkáját is elvesztheti:

– Ha be tudnánk bizonyítani, hogy a lap nemcsak hat-nyolc ezer példányban fogy el, hanem tíz-, esetleg húszszerben, és nem is két hét alatt, és akkor sem az egész, hanem tizenöt-húsz százaléka a rikkancsoknál marad, ellenkezőleg, úgy, hogy órák alatt ,szétkapkodják, mint a 8 órás újságot, akkor nyert ügyünk van. Akkor ki lehetne bővíteni a szerkesztőséget, akkor lenne színházi rovatunk, és kellene színikritikus is.

A fiú felkapta a fejét. Szemében felvillantak azok a kis lángok, amelyeket a bűvös szó mindig előcsalt mélyükről.

A főszerkesztő rövid, hatásos szünetet tartott, majd szárazon megjegyezte:

– Aki természetesen te lennél...

Néha hihetetlen gyorsasággal rohannak az áramlúk-tetések az ember központi idegrendszerében. Ez alatt a néhány másodperc alatt Kolos Márton pénztelen és név-

15

telén slapaj élete álmának beteljesülése előtt mindenekelőtt Medveczky Jucira gondolt, Mönnich belvárosi sváb szücs lányára, aki otthagya a hatszobás lakást hozományostul, stafírunghostul – felcsapott színésznőnek, és hónapos szobában lakik, amely legalább annyira ronda, mint amennyire drága. Hogy mit szól majd ehhez a nagyszerű eseményhez ez a makulátlan fehér bőrű, búzaszőke, kék szemű lány, aki énekelni, táncolni és prózát mondani egyformán tökéletesen tud, és aki teljesen érthetetlen módon észrevette őt, és szereti?! Bámulatos érzékével az élet dolgai, legfőképp az anyagiak iránt, az okos hajadon már most értené a főszerkesztőt, pontosan tudná, miért mondja mindezt neki, és hogy van-e az egésznek reális alapja. És amikor idáig jutott gondolatban, mindjárt össze is szorította a szívét meg a gyomrát a rémület. Csupa feltételes mód, csupa „ha”. Nem szabad belelovalnia magát. Nem lesz ebből semmi. Legalábbis ő igazán nem tehet az ügy érdekében semmit.

Akkor pedig mintha a főszerkesztő éppen az ő gondolataira akart volna válaszolni, így folytatta:

– És hogy ebből legyen is valami, az tőled függ, Marci fiam, kizárólag tőled.

– Tőlem?! – képedt el a fiú.

– Ügy bizony – bólintott a főszerkesztő, és folytatta: – Amúgy is holnapután jelenik meg az új számunk.

– Az már készen van – bólintott Kolos Márton.

– Én azonban – válaszolta a főszerkesztő, és tenyerét nyomatékosan az asztalra tette – hajlandó vagyok akár a háromnegyed részét is kidobni olyan anyagórt, amit az olvasó szétkapkod.

Miesoda peeh! Éppen most vannak zárva a színházak! Igaz, hogy valamennyi bemutatóra készül, de a készülődés még nem szenzáció. Valami jó botrány, nagy bu-

16

kás, az lenne csemege az olvasónak! De sehol semmi. Ez a megveszekedett spanyolnátha-járvány mindent tönkretesz. A hatóságok is... Orvosságot nem tudnak adni, ami gyógyítaná az átkozott influenzát, hát kitalálják, hogy ne nézzenek az emberek színházat, mozit, ne járjanak hangversenyre. Mintha az használna. Lassan több a halottja a spanyolnak, mint a háborúnak! Még csak javasolni sem tud semmit a főnököknek. De talán az megmondja, mit akar. És megmondta.

– Végiggondoltam, mi minden történt az elmúlt napokban, és az a meggyőződésem, hogy a csúcsponton vagyunk. Ma még... – latolgatott egy kicsit – igen, ma még talán alhatunk éjszaka, kilencig, tízig elvállik, de kora reggeltől kezdve nyitva kell tartanunk a szemünket és a fülünket. Akkor elkezdjük nyomni a lapot, és addig nyomjuk, ameddig csak kell. Mi fogjuk megállapítani, mennyit érdemes. Értesz engem, ugye?

Kolos Márton sohasem szerette volna jobban, ha érti, amit mondanak neki. Hiszen a tét éppen álmainak álma. De sajnos, egyetlen szót sem értett belőle. És ez minden bizonnyal kiült az arcára, mert a főszerkesztő ősz-szehúzott, szemmel kérdezte:

– Tisztában vagy az eseményekkel, nem?

– De mennyire! – bólintott a fiú lelkesen.

Az események, amelyekre a főszerkesztő utalt, hallatlanul összerolódtak ezen az október végi keddi napon. A front valósággal szétmállott Olaszországban. Ez senkit sem lepett meg. Az Osztrák-Magyar Monarchia csapatai tulajdonképpen már napok óta nem harcoltak.

Ma, vagyis október 29-én megjött a hír: megalakult a szlovének, horvátok és szerbek közös állama, az Osztrák-Magyar Monarchiától független Jugoszlávia. Ennek a Jugoszláv Nemzeti Tanácsnak (Délszláv Nemzeti Tanácsnak) küldött üdvözlő táviratot a Magyar Nemzeti Tanács.

17

Reggel a budapesti királyi ügyészség elkobozta a Népszava, a Pesti Napló, a Világ meg egy sor más lap aznapi számát, mivel részletesen ismertették az előző esti véres eseményeket, a lánchídi csatát: a felvonuló tüntető tömeg és a karhatalom összecsapását. Délután ugyanez lett a sorsa a Magyarországnak, amely megírta, hogy Polában a *Viribus Unitis* nevű csatahajó matrózai letartóztatták tisztjeiket, és új parancsnokot választottak maguknak, és hogy a lázadás áterjedt az egész flottára. Pedig azzal, hogy elhallgattatták a sajtó egy részét, semmivel sem lett szilárdabb a hadsereg fegyelme.

Magyar kormány, mármint olyan kormány, amelyet IV. Károly király nevezett ki, *már* nem volt és *még* nem volt. Wekerle Sándor egy hete lemondott, de új miniszterelnököt még mindig nem neveztek ki. József főherceg, aki a király nevében tárgyalt a Várban, hiába próbált a különféle grófok lelkére beszélni. Nem volt már kapós a miniszterelnöki bársonyszék. De a miniszteriekért sem tülekedtek.

Közben híre járt, hogy az Astoria-szállóban, az első emeleten már irodája is van a Magyar Nemzeti Tanácsnak. Mivel a minisztériumok minden döntést elodáztak, egyre több hivatal és állami szerv kopogtatott be ide, és utasítást kért.

Délben egyre több és több üzlet kirakatában jelent meg a „Nemzeti Tanács védelme alatt” szövegű vörös vagy nemzetiszínű plakát; egyik-másik kereskedő a vörös, kalapácsos embert is kitette. A Várban kinevezték végre a Hadik-kormányt. József főherceg abban reménykedett, hogy Hadik, aki egy hajszállal kevésbé volt népszerűtlen, mint a többi arisztokrata politikus, a három napja Budapest katonai parancsnokául kinevezett Lukachich altábornagy segítségével helyre tudja állítani a rendet.

A budapesti gyárak félórás sztrájkot tartottak, hogy 18

tiltakozzanak az előző esti vérengzés ellen. A fegyvergyárban pedig a gyűlés után 1200 puskát és 500 pisztolyt osztottak szét a munkások között. Lukachich tábornok karhatalmi alakulatokat küldött ki, amelyek körülvették a gyárat. Harcra mégsem került sor, mert Károlyi Mihály és Landler Jenő, vagyis a Nemzeti Tanács elnöke meg a Nemzeti Tanács irodájának vezetője kirohant, hogy megakadályozza az újabb vérontást. (Mellesleg a kétségbeesett, újdonsült miniszterelnök kérte meg ellenfelét, hogy lépjen közbe.)

Az eredmény annyi lett, hogy tessék-lássék visszaadtak néhányszor tíz fegyvert, a» karhatalom kénytelen volt ennyivel beérni. A kormány pedig parancsot adott a rendőrségnek, hogy egyenként szedje össze a fegyvereket a munkások lakásán. De a rendőrök akkor már ugyancsak féltették a bőrüket! A legtöbb otthon hagyta az egyenruhát, ha kilépett az utcára. A külvárosokban a csendőrkatonarendőr hármastól mindegyre kilőtték a rendőrt. Azt se lehetett tudni, honnan jött a lövés, nemhogy ki adta le.

Szintén a nap eseménye volt, hogy Lukachich le akarta tartóztatni a Nemzeti Tanács mellett működő katonatanács tagjait, mert az irányította a katonák forradalmi szervezkedését a laktanyákban. Az alakulat annak rendje és módja szerint meg is érkezett az Astoriába, de amikor ott közölték a parancsnokkal, hogy semmiféle Katonatanácsról sem tudnak, az szemmel látható megkönnyebbüléssel távozott. Útba ejtette a Gizella téri függetlenségi pártkört (Károlyi pártközpontját), majd szépen, üres kézzel, visszatért a Várba.

Már három nappal előbb, vagyis október 26-án is történtek cifra dolgok. Például az, hogy a munkások minden formáság mellőzésével letörték a hatósági pecsétet a betiltott Vegyipari Szakszervezet székházáról, és újra megkezdték a szervezkedést. Ugyanez történt a forra-

19

dalmi értelmiség szervezete, a Galilei Kör helyiségével is.

Négy napja működött az elléngormány, a Nemzeti Tanács; az újságírók önkényesen kimondták a cenzúra megszüntetését; 25-e óta minden este ezrével gyűltek az emberek a Gizella térre, hogy meghallgassák a Károlyi-párt és más baloldali pártok szónokait, és tüntessenek a béke és demokrácia

mellett: egyszóval minden forrásban, mozgásban, változásban volt.

Amikor tehát Kolos Marton olyan lelkesen bizonygatta, hogy tisztában van az eseményekkel, főszerkesztője várakozóan nézett rá. Ő pedig, mint mindig, amikor kedvenc témája került szóba, egyre gyorsabban és egyre hevesebben hadonászva beszélt, majd felugrott, és úgy zúdította a főszerkesztőre mindazt, ami – szerinte – fontos eseménynek számított.

– Mint tudja, főszerkesztő úr, polgármesteri rendelettel bezárták a színházakat, és csak a jövő héten nyithatnak ki. Ez azonban elhamarkodott lépés volt. Tudomásom van róla, hogy hoinap a színészsövetség összeül. Hegedűs Gyula tartja majd a referátumot. Kifejti, hogy a színházaknak többet árt a zárlat, mint amennyit a spanyoljárvány elterjedésének megakadályozása érdekében *segít, és színészküldöttséget menesztenek* a polgármesterhez, hogy engedje meg a színházak korábbi nyitását. Ez már csak azért is jogos kérés, mert a kényszerszünet alatt sem maradt abba a munka. Szinte valamennyi színház bemutatóra készül. A Nemzetiben Marjay Ödön *Rákóczi harangja* című darabját mutatják be, a Magyar Színházban Gábor Andor *Majd a Vica* című zenés bohózatát. Mondhatom, az a kevés, airtit láttam belőle, ebben a műfajban elsőrendű. Állítom, hogy a mostani spanyoljárványos időkben többet érne az 20

ilyen vidám darab, mint a megvalósíthatatlan rendeletek. Méltóztatik tudni, hogy nem szabad csak öt embernek állni a villamosok peronján, nehogy megfertőzzék egymást. Mondani sem kell, hogy fürtökben lógnak a lépcsőn. Hát hol van annyi villamoskocsi, amennyi elég lenne, ha öten álldogálnának a peronon, a kocsiban meg csak ülnének?! A Belvárosi Színház magyar darabbal nyit, de lehet, hogy csak nyolcadikán vagy tizedikén. Elegáns lesz, kicsit unalmas, és nagyon jó modorú. Már ahogy azt a szerzőtől megszoktuk. Mellesleg az egész évadra megvan a Belvárosi magyar anyaga. Hajó Sándor *Az ötvenéves ember*, Földes Imre *Terike*, Szép Ernő *Lonci* és Biró Lajosnak egy háromfelvonásos vígjátéka. Ami színien érdekes, bár nem egészen új: a Margitszigeti Színpad talált magának helyiséget; Buchbinder *Csavargólányát* játssza. Lehetne aztán írni az operettekről, hiszen annak nagy közönsége van. Elsősorban Mókuci, azaz Farkas Imre darabját említeném, amit habzsol a közönség, *Túl a nagy Krivánon*. A Budapesti Színház új Gilbert-operettre készül, és...

A főszerkesztő, ki eddig elképedve nézte a hadonászó fiatalembert, kezébe vett egy vonalzót, és kopogott az asztalán. Kolos Márton elhallgatott.

– Kisfiam! Nehéz, komoly időket élünk. Valami sűf lyosabbat nem tudsz napjainkról?

– De igen – bólogatott Kolos Márton. – Még harmadikán történt, hogy Rajnai Gábor színművész kilovagolt, és a lova megcsúszott, ő kibukott a nyeregből, és eltörte a lábát. Meg is kellett operálni. De azóta felépült, és amikor a színházak nyitnak, ő is fellép. Van ennél komolyabb, illetve szomorúbb hír is. Bánky Judit, a Vígszínház tagja spanyolban meghalt. Nagy kár érte. Komoly ígéret volt.

Csengett a telefon. A főszerkesztő fölvette a kagylót.

– Igen, én vagyok – mondta. Aztán hallgatta a má-
21

sikat, és csak néha szólalt meg: – Fantasztikus! Micsoda fordulatok?! Értem, a szokásos beszédek. És a tömeg? Igen, igen... Köszönöm. – És letette a kagylót. – Megint zsúfolásig a Gizella tér. És tudod, mi történt? Demokratikus érzelmű rendőrtisztek... Demokratikus és rendőr... Furán hangzik ez így. Mit műveltek ezek a néppel a háború alatt! Na jó. Mondjuk, hogy *épeszű* rendőrtisztek, akik ráébredtek, hogy ha kitör a forradalom, *fasírozottat csinál* belőlük a *nép* (mellesleg meg is érdemelnék), rájöttek, hogy itt az óra, még tehetnek valamit a saját érdekükben, felkeresték Sándor László főkapitányt, és felszólították, hogy jelentkezzék a Nemzeti Tanácsnál, és ajánlja fel szolgálatait meg az egész rendőrséget a Nemzeti Tanácsnak. A főkapitány csendőrökkel fenyegette meg őket. Erre fogták magukat, elmentek az Astoriába, és fölesküdték Károlyinak. Furán érezhette magát a gróf. Na de a politikában egyik meglepetés a másik után éri az embert. Már rendőr szónok is beszélt ma a Gizella téri pártkör ablakából. A nép meg morog, hogy csinálni kellene valamit, elég a beszédekből. Meg is indultak. Előbb az Astoria előtt tüntettek, aztán a Népszava szerkesztősége előtt, most a Mária Terézia laktanya körül gyülekeznek. Ha megostromolják a laktanyát, akkor ma irár nem fekszünk le, ha nem, akkor holnap lesz a forradalom.

– Mi tesz holnap? – kérdezte elképedve Kolos Márton.

– A forradaloni, fiam. Amikor is a pesti nép el fogja kergetni Hadikot, József főherceget, Lukachichot, az egész régi rendet. És ez az, amit nekünk meg kell írunk. Ahogy mondtam: akár a lap háromnegyed részét eldobom és újra kiszedetem. A forradalom teljes krónikájának benne kell lennie,

minden fontos eseménynek. Akkor aztán annyit adunk el belőle holnapután, amennyit akarunk.

22

– De hát honnan tudja meg a forradalom eseményeit, főszerkesztő úr?

– Kiküldött riporterünktől, akinek mindenütt ott kell lennie.

– Kiküldött riporterünk? Ki az?

– Te, édes fiam! – A főszerkesztő nem törődött rövid mondatának bombarobbanásszerű hatásával. Folytatta: – Kit küldjek? Kittner úr megkapta a spanyolnálhát, kórházba vitték. Muzslai szerkesztő úr szintén beteget jelentett, de én megesküszöm rá, hogy kutya baja, és vagy tele nadrággal kuporog az ágy alatt, vagy ellenkezőleg, valahol éppen megsüti politikai pecsenyéjét. Nekem itt kell ülnöm, összeállítani az anyagot, és eldönteni az eldöntendőket; Janik szerkesztő úr tördel. Különben is öreg, nem való neki se a kutyaolálás, se a riporterkedés, se a forradalom. Maradtál te, aki újságíró akarsz lenni.

– Színikritikus, főszerkesztő úr! – mondta kétségbeesetten Kolos Márton.

– Persze. Normális időkben színikritikus, forradalmi időkben riporter.

– Főszerkesztő úr, az isten szerelmére! Én senkit sem ismerek, és semmit sem értek az egészből!

– Akit nem ismersz, annak bemutatkozol, az is neked, és máris ismerni fogjátok egymást. Ez az újságíró dolga. A politikát pedig úgyis gyakorlatban kell elsajátítani. Böven lesz rá alkalmad.

– Azt tetszett mondani, hogy mindenhol ott kell lennem, ahol történik valami.

– Azt. És komolyan mondtam. Fejvesztés terhe mellett, semmiről sem maradhatsz le. Ez most létkérdés. Mindnyájunk számára az. Szerencse, hogy kávéház mindenütt akad, a kávéházakban pedig telefon. Amikor megtudsz valamit, azonnal felhívsz és lediktálod. Adélkát is itt tartjuk éjszakára.

23

– Hanem, főszerkesztő úr – vakarta meg a fejét keserves arccal Kolos Márton –, gyalog képtelenség egész Pestet bejárni.

– Bánom én, menj kerékpárral. Tudsz biciklizni?

– Tudok, de nincs kerékpárom.

– Ha nincs, majd szerzel egyet.

– Szerzek?

– Lopsz. Elkötsz egyet. A postán, a rendőrségen vagy valamelyik kapu alatt.

– Lopni nem tudok.

– Jó. Akkor veszel egyet, ezen már ne múljék.

– Holnap délelőtt? De vajon lesz-e az üzletekben? Semmit se lehet kapni, amit az ember vásárolni szeretne.

– Este veszel, valamelyik katonától. Vagy azokkal lopatsz magadnak. *A szent cél érdekében mindent De közlekedhetsz konflison, teherautón, tűzoltókocsin, úgyis oda kell mindig menned, ahova a forradalmárok tartanak. Na, föl a fejjel!

Megint csengett a telefon. A főszerkesztő végighallgatta azt, aki a vonal túlsó végén beszámolt neki, aztán megköszönte, és letette a kagylót.

– A tömeg meglegedett annyival, hogy a Mária Terézia laktanyáról leszaggassa a Habsburg-sasokat.

– És a katonaság?

– Hallgatott odabenn. A tömeg szétszéledt. Te is mehatsz haza. Jól pihend ki magad, és már hajnal ötkor légy itt. Nehéz napod lesz. Jó éjszakát!

24

2.

Mindig minden másképp van

Kolos Márton már-már igazi színikritikusnak érezte magát, amint a néptelen, sötét, éjszakai utcák során hazafelé baktatott a szerkesztőségéből. Igaz, csak a Krajcáros Újságéból, de mégis. És itt legalább nem szólnak bele a színházi üzletben érdekelt különféle nagyfejűek, nem is szólva a színésznőket támogató hatalmasságokról, akik mindig minden újságban ugyanazt a nevet akarják látni dicsfénytől övezetten. És ha a Krajcáros hetilap iesz, akkor majd nemcsak kritikát lehet írni, hanem egy kis színháztörténet is belefér, persze csak módjával, népszerűen. És föl lehet majd kérni Karinthyt, hogy közöljön náluk egy-két paródiát, talán megteszi annyiért is, amennyit a Krajcáros fizetni tud; miért ne tenné, amikor a zsupori Tolnainak is írni szokott, az pedig nemcsak” a bőrt húzza le az íróról,

hanem a húst is lecágja.

Aztán majd megfőzi Molnár Ferencet, a színpadnak ezt a zsonglőrét, hogy árulja el, miféle varázslattal él, esetleg egy-egy jelenetet is átenged a lapnak, hiszen a hírverés még Molnárnak is kell.

Amikor a kapu elé ért, már ott tartott, hogy Hamlet monológját elemezte a Krajcáros Ojság olvasóinak. És akkor megjelent Küstlbauer személyében az élet.

– Ejnye, ejnye! – morgott ősz bajusza alá a házmester. – Már a fiatalúr is tüntetni jár? Nem lesz jó vége ennek, én mondom. Mert a fegyver nem játék, az nem civil ember kezébe való. Csak tesszen vigyázni, mert

25

megjön a gyógyszerész úr, aztán mit szól, ha a fiának valami baja esik.

– Nincs énnekem semmiféle fegyverem, Küstlbauer úr – legyintett Kolos Márton.

– No, nem is a fiatalúrnak, hiszen éppen, erről van, kérem, szó. Megy hazafelé egy ilyen békés fiatalember, mint a fiatalúr, és piff!

– Ettől nem kell tartania Küstlbauer bácsi, nem ha-ragszik énrám senki, nem ártok én a légynek se.

– Hiszen éppen erről van szó. Az ember a légynek sem árt, mégis kilyukaszthatják a bőrét. Mert ugye, teszem azt, a fiatalúr elmegy a Gizella térre, akkor azok haragszanak meg a fiatalúrra, akik a Várban ülnek. De ha a Várba megy, akkor meg a Gizella tériek orrolnak meg, de nagyon. Az Astoriában is csak gróf ül, ha mégolyan szépen beszél is! Hock János tisztelendő úr szintén mindig csitítja a népeket, pedig hát ő is Gizella téri politikus. De mit ér az egész, amikor most már csak annak nincs puskája meg pisztolya, aki nem akarja? Na, jóccakát, fiatalúr, majd csak lesz valahogy.

Kolos Márton szédelegve ment fel a lépcsőn, és még akkor is az öreg házmester szavai kavarogtak a fejében, amikor rég aludnia kellett volna. Pedig bizonyos, hogy *van* értelme annak, amit Küstlbauer bácsi mondott. Egyáltalán, honnan lehetne megtudni, mi folyik ebben a városban?

Már vagy tizedszer fordult meg a saját tengelye körül, amikor hirtelen eszébe jutott: az újságok. Az újságok fogják őt útbá igazítani. Eddig mit csinált az újságokkal? Egy-egy futó pillantást vetve a nagybetűkre, hátralapozott, és elolvasta a kulturális, főleg pedig a színházi híreket. Aztán sorra járta a színházakat, kikérdezte a titkárokat, beült néhány percre a sötét nézőtérre, hogy meghallgasson valamit a próbákból. Aztán benézett a szerkesztőségbe, van-e olvasnivaló a számá-

26

ra. Ha még maradt ideje, lefirkantott néhány rövid színházi hírt, elszaladt vele egy-két szerkesztőségbe, és ha valamelyiket sikerült eladnia, rohant Juciért.

De holnap reggel mindent másképp csinál majd. Megtanulja a leckét, úgy megy majd rohamra. És színikritikus lesz, ha addig él is.

Vaksötét volt, amikor fölverte a rekedten kolompoló konyhai ébresztőóra. És hiába fojtotta bele a szuszt majdnem azonnal, az anyja, aki pedig a másik szobában aludt, szintén fölriadt rá. Benyitott hozzá.

– Marcikám! Mi történt? Miért kelsz ilyen korán? Ó, mentsen isten a reszkető szívű anyáktól!

A fiú nagyon szerette az anyját, gyűlölt hazudni, és mégis állandóan rákényszerült. Most is csak a féligazságot mondta, és lódított melléje egyet. A főszerkesztője aggódik, hogy sztrájk lesz; gyorsan meg kell csinálni a lapot, hogy kinyomják, és a kellő időpontban megjelenjen.

– Különben – csúszott *ki* a száján – Patai úr megígérte, hogy ha sikerül hetilappá változtatnia a Krajcá-rost, belső munkatárs leszek.

– Ö, istenem! – Az asszony csak ennyit mondott, és leült az ágy szélére. Megsimogatta* Marci fejét. És abban a simogatásban annyi minden volt, hogy a fiú leg¹szívesebben leharapta volna a nyelvét. Olyan bizonytalan, olyan ingoványos az egész, annyi mindentől függ. Ha neki sikerül is megoldania ezt a lehetetlen feladatot, Feledi vajon csakugyan belemegy-e? Isten mentsen a műveletlen szatócsoktól!

– És Feledi? – kérdezte az anyja, mintha csak megérezte volna.

Most aztán megint hazudni kellene, vagy elmondani a teljes igazságot. De tudta, hogy egyik sem járható út. Az anyja csak annyira művelt és járatos a világ dolgaiban, amennyire egy patikus felesége lehet 1918-ban.

27

A férje is mindig igyekezett őt megkímélni az élet ér-dességétől.

„Hát nem elég – szokta kérdezni Marcitól, amikor már akkora volt, hogy rajtakapta apját a

füllentésen –, hogy abból a kevés pénzből, amit hazahozok, úgy kell bűvészkednie, mintha urak volnánk?”

– Drága mama! Ha már úgymint fölkelt, nem főzne nekem valami meleg lötytöt?

Az anyja nevetni kezdett.

– Hogy fején találtad a szöveget! Harmincadika van. A segély még nem jött meg – szégyenlősen hozzátette –, tőled sem kaptam egy hete egy fillért sem. Tudom, tudom, be vannak zárva a színházak! Választhatsz; kávé cikóriából vagy herbatea.

– Teljesen mindegy – válaszolta Marci megköny-nyebbülten. A csel sikerült. Amikor tenni kellett valamit, anyja még szuperérzékenységet is tokba szokta dugni. Márpedig semmit sem kívánt inkább elkerülni, mint azt, hogy az anyja megérezze: bedobták a mély vízbe, méghozzá olyan mélybe, ahol nyüzsögnek a cápák.

– Juci tudja? – Már elbúcsúzkodott, amikor váratlanul elhangzott a kérdés.

Nem, Juci még nem tudja. Honnan tudná? Hiszen neki is csak későn este említette a főszerkesztő. Különbösen is, kár róla beszélni, olyan bizonytalan még, végső soron Feleditől függ. És Juci ma sehi fogja megtudni; mert ha lapzárta van, nem szoktak találkozni, olyankor neki késő éjszakáig kell a szerkesztőségben rostokolnia, még egyszer elolvasnia az anyagot kefelevonatban is.

A kora reggeli utca képe megnyugtatta. Itt-ott már söpörtek a ház mesterek. A vicék a járda szélén sorakoztatták a szemetesedényeket. A munkába siető emberek

28

rohantak, hogy elérjék a megállóhoz érkező villamosokat, és fittyet hányva a rendeletnek, még az ütközőkön is hármásával csüngtek. Ez volna hát az a döntő nap, amelynek ilyen szabályszerű, ilyen hétköznapi a reggele?

Úgy számított, hogy legalább egy órával előbb érkezik, mint a főszerkesztő, lesz hát ideje, hogy átnézze az utóbbi három-négy nap sajtóját. Ám legnagyobb megrökönyödésére már Adélt is benn találta, aki kávéval fogadta és azzal, hogy a főnök tükön ül. Nafene! Minden mindig másképp történik, mint ahogy az ember készül rá?

– Hallgass ide, kisfiam – fogadta a főszerkesztő a belépő Kolos Mártont. – Először is azt kell megtudnunk, hogy valóban lesz-e ma forradalom, mert ha nem lesz, elhalasztjuk holnapra a lap megjelenését.

– Azt honnan lehet megtudni?

A főszerkesztő az újságokra mutatott. Már valameny-nyi reggeli lap az íróasztalán hevert. A fiú jól látta, hogy a szerkesztői vastag, kék színes ceruza ide is, oda is felkiáltójeleket, karikákat, kereteket, kérdőjeleket rajzolt.

– Innen – mondta a főszerkesztő. – Aztán innen. – És a telefonkészülékre mutatott. – No meg innen. – És megkocogtatta a fejét. – De ez nem elég. A helyszínen is ott kell lenni. Figyelj... Megalakult az új kormány. Wekerlétől ma délelőtt Hadik veszi át a kormányrudat. Azt mondhatnánk, hogy az egész szóra sem érdemes: Wekerle vagy Hadik, egyik kutya, másik eb. Ez igaz is, de a kormány! Tudod te, ki a mezőgazdasági miniszter a királyi kormányban? Nagyatádi Szabó István. Vagyis egy paraszt. Nagygazda, tehetős paraszt, igaz, de nem úr! Ilyen még nem fordult elő, amióta megvan ez az úri Magyarország. Ha semmi mást nem tudnék, csak ezt, akkor is azt állítanám, hogy a levegőben lóg a forra-

29

dalom, úgy ám, kiskomám! Viszont – a főszerkesztő magasba emelte mutatóját – amikor Károlyit megkérdezték, hogy mi a véleménye a Hadik-kormányról, kijelentette, hogy nem jósol neki hosszú életet. Amikor azonban az iránt érdeklődött a kollégánk, hogy nem fél-e & Nemzeti Tanács a letartóztatástól, így válaszolt. – A főszerkesztő felkapta az újságot, fejének erőteljes mozdulatával orrára irányította homlokára tolt szemüvegét, és olvasta; – „Hadik ezzel éppen az ellenkező hatást érné el. Nem a rend, hanem a felfordulás következne utána...”

A főszerkesztő megint feltolta a szemüvegét, leejtette az asztalra az újságot, és a fiúra nézett.

– Akar Károlyi forradalmat, vagy sem? Akar, de az ilyen nyilatkozatokkal próbálja elaltatni József főhercegek éberségét? És közben mégiscsak folyik a szervezkedés? Ha igen, mit csináltak eddig, és mikorra van kitűzve a fölkelés napja? Na, pupák, válaszolj!

– Nem tudom, főszerkesztő úr.

– Hát akkor tudd meg. Menj az Astoriába, ott a Nemzeti Tanács, ők a legilletékesebbek, kérdezd meg. Most még könnyen mozogsz, járnak a villamosok, konfliktus is találsz, ha akarsz, Adélka

ad neked pénzt elszámolásra. Ha kell, kávéházba is beülsz. Ebédelned is étteremben kell, nincs idő, hogy hazamenj. („Jó vicc! -mulatott magában Kolos Márton. – Ha lenne időm, legjobb esetben is rántott levest tálalná a mama, föltéve, ha sokadikán talált valakit, aki egy rántásnyi zsírt tudott vagy hajlandó volt kölcsönözni!”) Majd meglátod. Amint megtudtál valamit, felhívsz engem, és beszámolsz. Indulás!

Hét óra lehetett, amikor megállt az Astoria előtt. Nagyon korán van. Ez mégiscsak hivatal, akárhogy is vesz-szük. Micsoda tempó reggel hétkor beállítani egy hivatalba? Különben is: mit mondjon, kit keres? Károlyit

30

mégse zaklathatja a Krajcáros újsággal! És miért mondana a Nemzeti Tanács elnöke éppen Kolos Mártonnak mást, mint a Népszava riporterének? Az is megtörténhet, hogy föl sem engedik, valamiféle igazolványt kérnek tőle. Hiszen még azt sem tudja bizonyítani, hogy a Krajcáros Újság munkatársa. Mint ahogy nem is -az.

Érezte, hogy kiveri a veríték a homlokát.

Fölnézett az égre. Pizkosszürke felhők kergették egymást, szemerkélt az eső. Vigasztalan az idő. Majdnem annyira, mint az ő helyzete. Vajon hogy csinálják az ilyesmit az igazi újságírók? Mert egészen más dolog egy színházba bemenni. Ott a színészbejáró. Az ember minden portást, minden díszletmuhkást ismer. És akármilyen zezzugos is egy színház, ott nem lehet eltévedni. Szagról megtalálja ai ember a színpadot is, a nézőteret is, az öltözőket is, az illemhelyről már nem is beszélve. De hivatal, amelyik szállodában van! Jóságos Isten!

Kolos Márton úgy érezte, hogy percenként egy fényévnyi sebességgel távolodik a színikritikus állástól. Kínjában belekapaszkodott a szoba, amely az utóbbi két napban a legtöbbször hangzott el az ő missziójával kapcsolatban: forradalom.

Igen, hát szóval – forradalom. Érthető. Forradalom az is, amit a Vígszínházban csinálnak, a színházi előadói stílus, a kifejezőeszközök forradalma; az ágálás, a szavalás, az öblögetés kora után maga az élet. Lényegében a Shakespeare-színpad is a színház forradalma volt, ösz-szehasonlítva a klasszikus, görög színpaddal, amelyet több motívum ... Eh L Ezzel semmire sem megy ...

Forradalom... „Haloványul a gyáva szavamra... dalom – Viharodnak előjele, forradalom!” „Ha majd minden rabszolga-nép – Jármát megunva síkra lép -Pirosló arccal és piros zászlókkal – És a zászlókon eme szent jelszóval: – » Világszabadság!-!*” Petőfi... Í848 ...

31

Kolos Márton megcsóválta a fejét.

– Nem csoda, hogy időnként hülyének néznek -mondta félhangosan. Tényleg idióta vagyok. Eszembe se jutott, hogy... – Hirtelen elhallgatott, mert meglátta, hogy egy fiatal férfi meg egy fiatal nő elmentében megáll, megfordul és jól megnézik.

Az ember középiskolába jár, elvégzi az egyetemet, és elfelejti a történelmet, csak a saját szakmájára figyel. Iszonyú! Pedig hát élő irodalom is van! És mondta magában: „A csúf Halált itt vetették el – Soha-soha ki-nemkelésre – És ma mégis a Duna-tájon – Legbujább a harag vetése...” No persze, a háború, amit mindenki gyűlöl, és amit Tisza István, a király meg ezek a mindenféle grófok zúdítottak ránk.....Ingnak a házak, menjünk az utcára – Ott zúg a Sors s táncos vér-jelek intnek. – Amink van, vigyük az utcára ki: – A rongyainkat és a sebeinket...” Ady! Ady tudta, mi a forradalom. Szegény, már nem is éri meg talán, olyan beteg. És hogy látta előre! „Ha jön a nép, hé, nagyurak, mi lesz? – Rabló váraitokból merre fut – Hitvány hadatok? Ha majd csörömpöléssel – Lecsukjuk a kaput?”

Forradalom. Hát persze. 48-at, 49-et elsinkóf álták. Azt akarják most helyrehozni, amit akkor elmulasztottunk. De vajon hogy kerül ennek a forradalomnak az élére egy gróf? Hogy is írta Ady?

„Nekünk forradalmas minden futó óra, – Gögös, gazdag grófra s gazdagult zsidóra
– Haragszunk és vagyunk egyazon haraggal, – Tán ki sem mondható gyilkos indulattal. – Mert a világ siet s most kerül dűlőre, – Érdemesek vagyunk életre s jövőre? – Bűdös úr-szag, pénzszag, sehol így nem kábít,

– Minden: változásért és újért kiált itt...” Mire ideért gondolatban, az Astoria forgóajtájában találta magát.

Valósággal Ady lendülete röpítette a szállodaportás pultjái.

32

– A Nemzeti Tanács? – kérdezte, de úgyszólván meg sem állt.

– Első emelet 105 – válaszolta előzékenyen a portás, és a lépcső felé mutatott.

Az első akadályon tehát túljutott. De mit mondjon majd, kit keressen? Szép komótosan lépkedett a lépcsőkön, hogy legyen ideje kitalálni a következő teendőt. De a lépcsők hamarabb elfogytak, mintsem épkezláb gondolata támadt volna.

A folyosó üres volt, csak az egyik ajtónál állt ünnepélyes ferencJóskába, vagyis hosszú, fekete zakóba öltözött fiatalember, a vállán szuronyos puska. Ennek fele se tréfa. Kalapáló szívvel közeledett a marconának vélt űr felé. Az lekapta a puskáját, vállhoz szorította, és elkiáltotta magát:

– Állj, Marci, vagy lövök!

– Jóisten! Szmodics Tibi. Hogy kerülsz ide?

– Nincs egyetem, tudod, a spanyol miatt. Unatkoztam, hát fölcsaptam forradalmárnak. És te?

– Én meg riporternek.

– Tényleg különleges idők ezek, ha mi nem a színházban találkozunk. És kihez jöttél?

– Ha én azt tudnám! A Krajcáros Újságnak kellenének fontos értesülések. Ha sikerül megszereznem, talán föl is vesznek. Tudnál segíteni?

– Én csak egyszerű űr” vagyok, nem sokat tudok. Nem mintha itt bárki is sokat tudna. A nagyok még nincsenek itt. De azokkal nem is érdemes beszélni.

– Miért?

– Mert azok nyilatkoznak. Mindig azt mondják, ami a leghasznosabbnak ígérkezik abban a pillanatban. Olvasod az újságban, nem? Meg aztán esténként! Tegnap is. Ott a tömeg a Gizella téren, tudod, a pártkör előtt. Búza Barna beszélt. Meg kell adni, hatásosan tud. Az ő nagy mondása, hogy nagy kártyajáték folyik, aminek a

33

tétje a magyar korona. Ez tegnapelőtt történt, de akkor is ő mondta a legszemélyesebbet, amikor a király Bécsbe bolondította vasárnap Károlyit azzal, hogy kinevezi miniszterelnöknek, aztán órákig váratta, végül is nem fogadta, és megüzente neki, hogy nem gilt az egész. Az is megéri a pénzét. Egyszóval: akkor jelentette ki Búza Barna, ezt megjegyeztem szóról szóra, olyan remek. De bizonyára olvastad az újságokban.

– Mondd csak, nem emlékszem.

– Figyelj: „Egy régi magyar dalt tudok, azt, hogy; *Es mégis huncut..*”

– A német!

– Az, de Búza Barna finoman csak annyit mondott, hogy „valaki”. „Tudom – így folytatta –, hogy őfelsége a magyar király kinevezte miniszterelnökké Pityi Palkót, Senki Pált – mindegy, hogy kit. És tudom, hogy őfelsége, a magyar nép kinevezte miniszterelnökké Károlyi Mihályt. Meglátjuk, hogy melyik uralkodó lesz a hatalmasabb, s melyiknek kell meghajolnia a másik akarata előtt” Remek, mi?

– És mi lett belőle?

– Láttad volna, hogy az öreg páter, Hock János hogyan szörnyülködött. Mert az mást se csinált, csak folyton csitította a népet. Pap, hát fél minden ribilliótól, hát még a rebelliótól. El is mentek, nem látsz te itt már napok óta úgyszólván senkit Károlyi pártjából.

– Hát kik vannak?

«– Például Landler Jenő.

– Az ki?

– A Nemzeti Tanács irodavezetője. Az aztán igen! Ezek itt mind csak fogadják a küldöttségeket, szép szónoklatokat mondanak, sápióznak, beszélnek, az meg dolgozik. Megszokta a MÁV-nál.

– Vasutas?

– Ügyvéd, de a vasutasokat védte már évekkal ez-

34

előtt, amikor „valami követelnivalójuk volt a MÁV-on, aztán a sztrájk miatt perbe fogottak ügyvédje volt, később meg már ő szervezte a sztrájkokat, ült is.

– Itt van?

– Még nincs, de tudod, ki van itt? Szócs Ferkó főhadnagy, éjjeli ügyeletes volt a Katonatanácsnál.

– Ferkó? Vele érettségiztem.

– Tudom, azért mondom. Az mindent tud.

Zömök, fekete hajú hadnagy hevert egy díványon, és cigarettázott. Meg Se moccant, csak

fújtam füstöt.

– Szervusz, Szócs! Régen nem láttalak.

– Nem hiányoztam neked.

Kolos Márton zavarba jött. Valóban nem hiányzott neki, jószerivel eszébe se jutott, de hát végtére is ...

– No jó, kvittek vagyunk, mert te se hiányoztál nekem. Egyébként, eriggy a fenébe!

– Azt se tudod, ki vagyok, azt se kérdezed, mit akarok?

– Nem vagyok rá kíváncsi. Menj a pokolba! Mindenki menjen a pokolba!

– Ittál?

– Ettem. Epét. Na eriggy!

– Jó) mehetek... De legalább tudd, hogy kit küldtél el. Kolos Márton vagyok.

– Akivel együtt jártam gimnáziumba?

– Az.

– Na, kerülj ide elé, hadd lássalak.

Marci odaállt a dívány elé. A hadnagy belepöckölte a csikkjét egy vázába, ahol az sercegeve kimúlt. Füstös szótlanság nehezedett a szobára.

– Te forradalmár vagy? – kérdezte Kolos Márton, megtörve a csendet.

– Voltál az olasz fronton?

– Nem.

– Akkor azért kérded.

35

– És miért vagy olyan dühös?

– Mért forradalmár vagyok.

– Mi történt?

– Történt! Hiszen éppen az, hogy nem történik semmi. Ott tartunk, hogy már a rendőrök is szónoklatokat tartanak nekünk. Tegnap este valami Dudok Pál nevű rendőr magyarázta a demokráciát a Gizella téren. Tegnapelőtt valószínűleg még ő is bennünket kardlapozott a Lánchídnál, amikor a Várba akartunk menni, hogy észre térítsük a királyt. Mintha azt észre lehetne téríteni.

– Hát nem ma este lesz a forradalom?

Szócs hadnagy keserűen nevetett, és újabb cigaretta füstfelhőjébe burkolódzott. Egy ideig csönd ülte meg a szobát, aztán a hadnagy olyan váratlan mozdulattal pattant fel, hogy Kolos Márton hátrahőkölt.

– Te tulajdonképpen miért várod olyan nagyon a forradalmat, mi?!

A fiú szégyenlősen elmosolyodott.

– Tulajdonképpen önző érdekből.

– Miért, mi a fészkes fene leszel te, ha győz a forradalom?! – ripakodott rá a hadnagy. – Miniszter? Kormányfőtanácsos? MÁV vezérigazgató?

– Színikritikus – válaszolta csendesen, és hozzátette: i– A Krajcáros Újságnál.

Szócs hadnagy rámeredt, és elkezdett nevetni. Először csak úgy magában, magának, majd egyre hangosabban, végül fuldokolva. „És Kolos Márton döbbenetesen vette észre, hogy már nem is nevet, hanem zokog, mély, megrendítő férfisírással, tenyerébe hajtott fejjel, rángó vállakkal.

Nincs annál megrázóbb, mint amikor a felnőtt férfi, a szilárdnak, keménynek, erősnek látszó férfi sír. Kolos Márton egyik lábáról a másikra állt, előrelépett, majd vissza, nem tudta, mit tegyen. Végül is, óráknak rémlő

36

percek után a hadnagy fölemelte és feléje fordította csatakos arcát.

– Mit bámulsz, marha? – mondta majdnem gyengéden. – Miattad bögök. Meg magam miatt, aki arról álmodik, hogy négy esztendei fronton rothadás után végre elvégezheti talán az egyetemet. Az apám miatt, akinek az az álma, hogy középiskolában tanítson elemi iskola helyett. A sok hülye kisembert siratom, aki földet, kenyeret, békét, nagyobb bért meg egyéb ilyen hétköznapi kacatot remél a forradalomtól. Azt a névtelen senkit siratom, akinek nem is láttam az arcát, csak a hangját hallottam tegnap este a Gizella téren, amikor elbődült: „Mi itt lenn ázunk-fázunk, és napok óta csak beszédeket hallgatunk. De tetteket akarunk látni! Beszéltek, beszéltek, aztán gratuláltok egymásnak. Ez nem elég! Csináljatok már valamit, az istenfáját!” ...

– Hát nem csinálnak? – kérdezte Kolos Márton, és egy kézmozdulattal jelezte, hogy az

Astoriában székelő Nemzeti Tanácsra gondol.

A hadnagy felállt, zsebkendőjével megtörölte sírástól dagadt arcát, belekarolt a fiúba, és megindult az ajtó felé.

– Gyere, lemegyünk a kávéházba, iszunk valamit, aztán elmondom, miért nem lesz ma forradalom.

A szerkesztőség felé menet Kolos Márton nyitva tartotta a szemét. Már kilenc óra felé járt az idő, megélnékült az utca, lassan kinyitottak az üzletek is. Az élelmiszerboltok előtt hosszú sorok kígyóztak. A villamosok is köznapien csörömpöltek. József főherceg két napja kiragasztott felhívása a törvényes rend megővésére, mindenütt foszlányokban lógott. Ahol nem tudták letépní, félreérthetetlen jelek és betűk adták tudtul, mi az utca véleménye. Legtöbb helyen azonban eltűntek még a felhívás maradványai is, mert a plakátragasztó -föltehetőleg hajnalban.– Várnai Zseni *Katonafiamnak*

37

című versét ragasztotta a helyére. Kolos Márton, mint úgyszólván mindenki, kívülről tudta a verset, hiszen még a háború alatti nagy sztrájkok idején íródott, de amely mintha csak erre a napra vonatkozott volna.

Mostlcészülünk a döntő, nagy csatára, s ti lesztek ellenünk majd a sereg, ha ráuszítják önnön véreidre, ne lőj, fiam, mert én is ott leszek!

Hm! Ezt is éppen ma ragasztják ki. Hát mégis? Körülnézett, lát-e valamit, ami eltér a szokványostól. Hát persze: az ódöngő katonák, a lógósok, akikkel telis-tele van Pest. Ezeket aztán nem kell arra buzdítani, hogy ne lőjenek a tömegre, hiszen maguk is állandóan gyűléseznek. De hát, ami azt illeti, Lukachich se büszkélkedhet a karhatalmi csapatokkal, legalábbis ezt bizonyította a lánchídi csata.

Elmosolyodott. Végre – Szócs Ferkó jóvoltából – tudja, mi történt két nappal ezelőtt. Az is a Gizella téren kezdődött. Úgy járnak oda a pestiek minden este, mint máskor a kávéházba vagy a kocsmába. De aznap a szokottnál is nagyobb várakozás érződött a tömegben, hiszen előző este a népgyűlésen azt ígérték, hogy másnap, vagyis hétfő estén megmondja a Nemzeti Tanács, mi a teendő. (Mialatt a vasárnapi gyűlésen elnapolták a forradalmat, a király Károlyival járatta Bécsben a bolondját.)

Akkor jelentette ki az álmodozó tekintetű Búza Barna azt, amit azóta is széltében-hosszában idézgettek Budapesten:

– A mágnások, a főrendi urak a régimódi cselszövésekkel kevergetik a kártyákat odafönn a Várban. Egyet azonban elfelejtene. Ebben a játszmában a korona a tét. Aki elveszti a játszmát, a koronát veszti el.

33

– Már el is vesztette – kiáltotta valaki a téren. – Éljen a köztársaság!

Amikor az éljenzés elült, fölarsant egy egész teret betöltő bariton:

– Elég a sok beszédből! Nem beszélni kell. Cselekedni kell.

Búza Barna felhős arccal fordult hátra, és ezt mondta a mögötte álló Fényes Lászlónak:

– Ebből baj leszv komám. Ha még soká feszítjük a húrt, itthagynak bennünket, és a Nemzeti Tanács hadsereg nélküli vezérkarrá válik. Föl kéne vezetni a tö-

39

meget a Várba, hadd tüntessenek, közben egy küldöttség bemegy, és követeli József főhercegtől, hogy Károlyit nevezze ki miniszterelnökké.

– Abból még nagyobb baj lenne.– húzta a szoba sarkába Fényes László Búza Barnát.

Belemarkolt a szakállába, végigsimította kopasz fejébűbját, ami nála mindig az izgalom jele volt. Rávillantotta cvikkerét Búza Barnára. – Vagy két órával ezelőtt Wekerle bejelentette a kormánypártiak értekezletén, hogy eddig azért nem lépett fel erélyesen, mert azt hitte, Károlyi jön utána. Most azonban elhárult ez a veszély; elhatározta, hogy az első forradalmi megmozdulást keményen megtorolja. Úgy tudom, hogy Lukachichot maga József főherceg oktatta ki a teendőkre. A fő-fő utasítás az volt, hogy egy lélek át nem haladhat a Lánchídon. Tudod, mit jelent ez!

– Jaj, de unalmas, körülményeskedő vénemberek vagytok! – kiáltotta Friedrich István, ami tapintatlanság lett volna, lévén egyikük negyvenöt, a másikuk negyvenhét éves, ha maga is nem lett volna már harmincöt, ami nem ifjanc kor. Majd meghazudtolván azt a hiedelmet, hogy a kapitalisták óvatosak (gépgyára volt Mátyásföldön), az ablakhoz ugrott, félretolta Hock Jánost, aki radikális politikus volt, ha írni kellett, vagy ha szembe kellett szállni a T. Házban a kormánypárttal, de azonnal

lelkipásztorrá vált, ha meghallotta a tömeg háborgó és tetteket követelő zúgását. Elkiáltotta magát:

– Testvéreim! Gyerünk Budára!

Ennek a szónoklatnak volt a legnagyobb sikere azon az estén. A tömeg azon nyomban sorokba rendeződve, lassan hömpölygött a Lánchíd irányába.

A Vigadó téren állt az első kordon. A karhatalmi alakulatok legmegbízhatóbbikából, az inotai altisztképzőtanezredből egy szakasz. A tömeg meg sem torpant, és a kordon hang nélkül hagyta magát elsodorni. Óriási

40

éljenzés a katonáknak. A Ritz-szállónál már be se kel-leit nyomni a kordont, megnyílt az magától.

Hanem a hídfőnél, a katonák és csendőrök kordona előtt gyalogos és lovas rendőrök sorakoztak. Itt már megtorpant a menet. Amikor a főkapitány-helyettes parancsot adott a tűzkészültségre, Fényes László, aki amúgy is a tömeg élén haladt, kétségbeesetten kiáltotta:

– A fölvonulás békés szándékú! Ne lőjenek! Már beszéltünk a főherceggel, hogy tiltsa meg a fegyverhasználatot.

Akkor szórványos lövések hangzottak, néhány rendőri ó fölgaskodott. (Később az elől állók közül többen egybehangzóan állították, hogy a bokrok közül lőttek, nem a felvonulók közül, vagyis előre kitervelt provokáció történt.) A rendőrök sortüzet adtak, majd a megbomlott sorok közé vágattak, és karddal kaszabolták, akit értek. A híd bejáratánál közelharc folyt a szuronyos puskával hadakozó rendőrök és a fegyvertelen tüntetők közt. A rendőrök vad dühvel verték vissza a meg-megújuló rohamokat. A katonák nem használták a fegyverüket, sőt az egyik szakaszparancsnok ráordított a rendőrökre: „Ha még egyszer löni mertek, sortüzet adunk a hátatokba!”

Wekerlének különben igaza lett, hogy az „erély” nem bizonyult hatástalannak. Egy sebesült szabólegény később így nyilatkozott:

– Igazuk volt a rendőröknek. Ha mi olyan örültek voltunk, hogy fegyvertelenül szálltunk szembe velük, megérdemeltük, hogy fasírtot csináltak belőlünk.

A másik eredmény: Károlyi, aki közben, a főherceggel tárgyalt, és már-már kölcsönös engedményekben is sikerül megegyezniök, a lánchídi csata hírére azonnal felállt a tárgyalóasztaltól, és távozott. Akár le is tartóztathatták volna.

41

De hát ez 28-án történt, ma pedig 30-a van. Tegnap este viszont leszaggatták a Mária Terézia laktanya kétfejú sasait, és az inotai ezred meg se mukkant. Hm! Mi lesz ma? Azok után, amiket Szócsától megtudott.

– Édes fiam! – mondta a főszerkesztő mesterségesen tompított hangon, amikor Kolos Márton a szobájába lépett. – Nem ok nélkül kötöttem a lelkedre, hogy telefonálj. Időt akarok megtakarítani neked meg nekem meg nekünk. Hátha éppen a szomszédba kell menned, amikor telefonálsz. A józan ész ...

Ami addig még soha sem fordult elő, Kolos Márton nem várta meg a mondat végét. Közbevágott.

– Ne haragudjék, főszerkesztő úr, de olyasmiket tudtam meg, amiket nem mertem telefonon elmondani. Hátha olyasvalaki hallja meg, akinek nem érdeke a forradalom. Az én elővigyázatosságomon ne múljk színikritikus állásom.

– Bravó! – mondta a főszerkesztő, – Így kell beszélni. Látod, megy ez, csak... No de ülj le, és pakolj ki.

– Károlyi nem akar forradalmat.

– Persze hogy nem akar. Széchenyi sem akart, mégis ő készítette elő. Egyébként mi történt?

– Tegnap este kidolgozták a fegyveres fölkelés menetét.

– Kik?

– A baloldali szocialisták vezetői, a Katonatanács meg a fontosabb gyárak megbízottai.

Kijelölték azokat az épületeket, amelyeket meg kell szállni. Megvan a telefonközpontok, a Parlament elfoglalásának terve. Sőt már azt is tudják, hogyan ejtik fogaágba a kormányt és Lukachichot.

– Gyönyörű! Akkor mégiscsak kitör nekünk a forradalom.

– Hiszen éppen ez az! Még 27-én volt az első ilyen ülés. Akkor 4-ére tüzték ki a forradalom napját.

42

- És tegnap? Nem látják megérettöek az időt?
- Nagy vita volt. A Nemzeti Tanács megbízottai nagyon fáznak ezektől az akcióktól.
- Végül is miben állapodtak meg?
- Abban, hogy marad a 4-e, de ha úgy alakulnának ma az események, hogy a nép már nem vár tovább, akkor meg kell kezdeni a fegyveres akciókat.
- Mit akarsz? Minden úgy megy, mint a karikacsapás.
- Dehogy *isi* Csernyák százados, a Katonatanács vezetője hajnalban fölkelte Károlyi Mihályt, és elmondta neki, mit határoztak. Arról is beszámolt, mit szándékozik tenni a terv valóra váltása érdekében.
- És Károlyi?
- Azt felelte, szó sem lehet ezekről a törvénytelen, erőszakos cselekedetektől, amik csak vérontással járnának. Azt magyarázta, hogy az idő a Nemzeti Tanácsnak dolgozik, hiszen egyre több állami szerv”csatlakozik hozzájuk, végül is József főherceg meg a kormány magára marad.
- És Csernyák?
- Egy darabig vitatkozott, aztán, mint jó katonához illik, összecsapta a bokáját: „Parancsára, elnök úr!” Aztán betelefonált a Katonatanácshoz, hogy mára szabadságolta magát. Ezek szerint mégse lesz forradalom.
- Én ebben, kislám, egyáltalán nem vagyok olyan bizonyos. Ez többek közt attól-is függ, hogy a munkásságnak van-e fegyvere vagy nincs.
- Honnan lehet azt megtudni?
- A helyszínen, megbízható baloldali szociktól. Szépen kimész a fegyvergyárba, és megtudod, hogy a tegnap zsákmányolt fegyvereket el tudták-e venni a detektívek a munkásoktól.
- Hogy jutok be én egy hadiüzembe?
- Furfanggal. Vagy átmászol a falon, mit tudom én.

43

A fontos az, hogy siess, mert ahogy múlik az idő, egyre jobban rohannak az események.

Bejutni egy hadiüzembe, sőt olyan hadiüzembe, ahol fegyvert gyártanak, az ilyesmi még elméletileg is lehetetlennek látszik. Ha viszont az ember, mint Kolos Márton is, ott áll, szemben a kapuval, akkor aztán fölhangy minden reménnyel. Katonai őrség a kapu előtt, katonai őrség a kapu alatt. Külső kapu, belső kapu. őrtornyok egymástól szabályos távolságban a magas, kétembernyi kerítés mentén, amelynek tetején persze ott húzódik a többszörös szögesdrót.

És ha be is jutna? Addig járjon műhelyről műhelyre, amíg olyan munkást nem talál, akinek nagybetűs tábla lóg a nyakában:

**ÉN BALOLDALI SZOCIALISTA VAGYOK
MEGBÍZHATÓ ADATOKKAL SZOLGÁLOK
ÚJSÁGÍRÓKNAK**

Akkor aztán ahhoz odamegy, bemutatkozik neki, és az mindjárt el is hiszi, hogy ő ő, és nem Lukachich kémje, aki... A főszerkesztője is vén számár, aki csak kiadja az. utasítást, de dunsztja sincs róla, hogy megvalósíthatatlan. Anélkül viszont, hogy megpróbálta volna, nem mehet vissza, de még csak fel sem hívhatja Patai Henriket. Ez az ember, mint általában a főszerkesztők, rögeszmésen hisz a saját elképzeléseiben. Történetesen abban, hogy a riporter mindenhova bejut. Na jól van, majd meglátjuk.

Kolos Márton dacosan felvágta a fejét. Ha abszurdum, legyen abszurdum! Eddig a túlsó oldalról szemlélte a kaput, most egyenesen átvágott a kocsúton, és odalépett a fegyveres őrhöz.

44

– Jó napot kívánok! Én a Krajcáros Újság munkatársa vagyok. Beszélnem kellene egy olyan Szakszervezeti bizalmival, aki a tegnapi fegyverkiosztási ügyben részt vett, és meg tudja mondani nekem, hogyan áll most a munkások fölfegyverzése.

– Pszt! Halkabban, szerkesztő úr! --mondta a katona. És bekukkantott, hogy odabenn, a kapu alatt nem hallotta-e meg valaki, akinek nem kellett volna. – Tessék csak arrafelé sétálni, én majd mindjárt intézkedem.

Megint benézett a kapu alá, és halkán füttyentett.

– Misi!

Nemsokára egy másik katona jelent meg a kapuban. Annak a fülébe súgott valamit, és a fejével Kolos Márton felé intett, aki lassú léptekkel távolodott a kerítés mentén. A Misinek nevezett katona bölintott, és hosszú léptekkel a fiú után eredt.

– Tessék csak velem jönni, fiatalúr. Elvezetem ahhoz a kapuhoz, ahol a kocsik járnak ki-be, ott nincs erős ellenőrzés. Egy katona áll őrt, az velünk tart; az őrtoronyból meg csak az látszik majd, hogy katona vezeti oda, ügyet se vetnek ránk. Különben szerencséje a szerkesztő úrnak, hogy éppen most jött. Ha belebotlik az őrparancsnokunkba, nagyon megjárhatja, éppen az előbb volt inspicálni, az olyan vadállat, hogy még ki is

kötteti. No, itt is vagyunk. – Az őrhöz fordult. – Egy-komám! Órizd a szerkesztő urat, én meg beszaladok a puskaművesek főbizalmijáért.

Köpcös, mogorva, kék köpenyes emberrel tért vissza. ő maga mindjárt el is ment, – hátha keresi az őrség parancsnoka. Az behúzza Kolos Márton az egyik kapuszárny mögé, és azonnal kérdezni kezdte:

- Ki küldte ide magát?
- A főszerkesztőm, a Krajcáros Újságtól.
- Honnan tudta a nevemet?
- Nem tudtam, most se tudom. Az őrnek azt mond-

45

tam, hogy egy bizalmival szeretnék beszélni, aki a tegnapi fegyverszerzési akcióban részt vett. És elküldött önért.

– Mit akar?
– Választ szeretnék kapni, hogy a detektíveknek sikerült-e visszaszerezniük a fegyvereket, vagy továbbra is, a munkásoknál vannak.

- És ha maga Lukachich embere?
- Nem vagyok az.
- Mivel tudja bizonyítani?
- Semmivel. Tényleg semmivel. Akár Lukachich embere is lehetnék.
- Na látja. Nem is válaszolok magának.
- Az nagy baj.
- Miért olyan fontos magának, hogy éppen tőlem kapjon erre választ?
- Nem az a fontos. Hanem hogy egyáltalán hitelt érdemlő választ kapjak. Mindegy, hogy kitől.

Nagy tét forog itt kockán.

A bizalmi összehúzott szemmel nézett rá.

- Ügy? Nagy tét. És mi az a nagy tét?
- Hogy színikritikus leszek-e, vagy sem.

A bizalmi olyan arccal nézett Kolos Mártonra, mint aki azt latolgatja, hogy épelméjű-e. A fiú is rádöbrent, mennyire furcsán hangzik ez itt, a fegyvergyár kapuja mögött, és sebtében elmondta, hogy is áll a dolog a Krajcáros Újsággal meg az ő nagy álmával.

A bizalmi mogorvasága fokozatosan elmúlt.

– Most már elhiszem, hogy nem Lukachich embere. A provokátorok sokkal hihetőbb történeteket szoktak kitalálni. Mondja meg a szerkesztőjének, hogy ha tetszik ez a Nemzeti Tanácsnak, ha nem, ma megcsináljuk a forradalmat. És ma már több fegyverünk van, mint tegnap volt. A műszak végéig még annyit lopunk, ameny-

46

nyit csak lehet. Este ott leszünk a Gizella téren. Megy az Astoriába?

- Megyek.
- Hát akkor mondja meg Szántó elvtársnak, hogy számíthat ránk.
- Megmondom. És köszönöm a felvilágosítást.

Ez aztán a kemény kézszerítés! Ilyenek a forradalmárok? Vagy ilyenek a bolsik? És amikor a bizalmi eltűnt egy ládahegy mögött, jutott eszébe, hogy ő semmiképpen sem lehetett volna Lukachich ügynöke, hiszen a tábornoknak kell tudnia a legjobban, hogy a rendőrök és a detektívek egyformán képtelenek voltak összeszedni a munkások által zsákmányolt-fegyvereket. A fene egye meg, hogy neki is mindig minden később jut eszébe! Ennek a komoly embernek is a-színikritikus állásáról szóló gyerekes meséjét kellett elmondania! Még mindig, milyen bosszantóan mulya! De majd legközelebb jobban vigyáz.

Amikor belépett a Reáltanoda utcai iskola kapuján, majdnem boldog volt, legszívesebben füttyörészett volna. Istenem, micsoda szorongással készült erre a mai napra, és minden úgy megy, mint egy jól megírt, jól rendezett darabban. Mindig, minden másképp történik, mint ahogy az ismeretlen iránti félelemmel teli ember elképzeli. Lám, az emberek jók, segítőkészek, és a forradalom talán még Feledi úr szőrös szívet is megborotválja.

A Reáltanoda utcai iskolába különben úgy került, hogy útban visszafelé a fegyvergyárból, az első elérhető kávéházból fölhívta a Krajcáros! A főszerkesztő csak ennyit mondott, amikor közölte vele a fegyverekről szóló jó hírt:

– Megesküdtem volna rá. No, akkor cserébe hallasz tőlem is egyet. Két menetszázad megtagadta az engedelmességet a Ferencvárosi pályaudvaron. Azt mondták: vagonírozták őket már

éppen eleget, nem mennek se-

47

hova. Állítólag a Reáltanoda utcai iskolába vonultak, ott rendezkedett be tudniillik a Nemzeti Tanács egyik katonai központja. A másik a Károlyi-palotában van, ahol szintén katonaság táborozik. Nézz be, kisleány, a Reáltanoda utcai iskolába, igaz-e a hír, aztán pedig kukkants be az Astoriába, kik vannak ott, mit csinálnak, és nézd meg a katonákat a Károlyi-palotában is, az onnan egy ugrás. Ja igaz. József főherceg napok óta sürgeti egy megbízható hadtest Budapestre irányítását. Kérését eddig nem vették elég komolyan, és nem intézkedtek. Most meg már talán nem is tudnak, mert Ausztria mától köztársaság, detronizálták a Habsburgokat. József főherceg olyan dühbe gurult, amikor ezt megtudta, hogy lecsapta a kagylót, és az darabokra tört.

Kolos Mártonnak a nyelve hegyén volt a kérdés: hogyan láthatja a főszervező a Bank utcai sötét lyukból, hogy mit csinál a főherceg a Várban, de nem mondta ki. A főszervező mindenkit ismer, állandóan hívogatja a szervezőségeket. Lehet, hogy pletyka, az egész. Csak el ne küldje őt a Várba, hogy ellenőrizze a hír valóságát! De mert őbenne is ágaskodott a kis ördög, így válaszolt:

– Különben hiába is indították volna el azt a hadtestet akár Bécsből, akár Kiskunmajsáról, az ugyan be nem ér ide Pestre:

– Miért nem?

– Mert Landler Jenő intézkedett, hogy délutánig egyetlen szerelvényt se engedjenek be a budapesti pályaudvarokra. Amíg a munkások a gyárakban dolgoznak, Lukachich túlerőben van.

A főszervezőt úgy látszik nem feszélyezte semmi.

– Te azt honnan tudod? A fegyvergyárból?

– Nem, főszervező úr. A Katonatanácstól. Odatelefonáltam, és megkérdeztem, mi újság.

48

– Ejha! Teveled katonai titkokról csak úgy minden további nélkül tárgyal a Katonatanács?

– Említettem, hogy egy volt iskolatársammal találkoztam ott, és ... élek az alkalommal.

– Nagyon jó! – kiáltotta lelkesen Patai. – Így beszél egy törőlmetszett újságíró. Félóra múlva várom a telefonodat. Talán az iskolában is van készülék, akkor onnan hívj fel.

Erre a telefonra azonban hiába várt a főszervező. Kellemes gondolataiból kiáltás verte fel Kolos Mártont.

– Szervusz, Kolos! Mit keresel itt?

Szőcs hadnagy volt. Ide ugrott az Astoriából néhány más fiatal tiszttel, hogy szemre vételezze, hány katona van, és hogy gondoskodják az élelmezésükről.

– Gyere – mondta Kolos Mártonnak. – Iszunk egy pohárával, szereztem egy üveg igazi konyakot, és mindent elpletykállok, amit tudni kíván a Krajcáros Újság igen tisztelt főszervezője.

Szemmel láthatólag jobb kedve volt, mint hajnalban.

– Nono, azért ne bízd el magad, kisleány – mondta, és odacsendítette poharát Kolos Mártonéhoz. – A monitorok matrózainak az az életrevaló ötlete támadt, hogy odaállnak budai partközébe, és ágyúzzák a főherceg palotáját meg a minisztériumokat.

– És?

– Károlyi az egész Nemzeti Tanácsot mozgósította, azok meg addig kérelték a matrózokat, amíg nagy nehezen elálltak a szándékuktól.

– Mit akar Károlyi?

– Tudod. Békét és független, demokratikus Magyarországot. Szerintem azt is komolyan gondolja, hogy fel kell osztani a nagybirtokosok földjeit.

– Beleértve a sajátját is?

– Persze.

49

– Hátakkor?

– Azt kérdezd, kiskomám, hogy mit *nem* akar Károlyi.

– Hát mit *nem* akar?

– Forradalmat, ami még az ő szemében is fölfordulás, vér, rombolás és így tovább. Borzad az erőszakától. Csak az a baj, hogy éppen az ilyen emberek szoktak az erőszak áldozataivá válni. Arra igyunk, hogy neki lesz igazsága, és Lukachich nem mer... – Szőcs hadnagy elharapta a mondatát, és fölugrott. Odakinn kemény vezényszavak harsantak, a kövezeten katonabakancsok csattogtak.

A hadnagy az ablakhoz ugrott.

– A szentségit! – mondta csendesesen. – De nagy ökrök vagyunk, hogy erre nem készültünk föl.

– Mi történt?

– A karhatalom. Az angyalát! Lukachich alakulatai. Ezek tudják, hogyan kell. Lefegy vérzik a katonáinkat.

– Most mi lesz?

– Hűvösre kerülök, kiskomám. Akár a bőrömet is kilyuggathatják! Lukachich úgy szokta. – Elnevette magát. – Na, ne nézz olyan kétségbeesetten. Ha négyévi frontszolgálat alatt nem hagytam ott a fogamat, csak nem harapok a fübe éppen az utolsó pillanatban?! Nem azért léptem meg az olasz frontról.

– És mit gondolsz? Veleni mi lesz?

– Téged elengednek. Te civil vagy. Ez a dolgok rendje.

Az igazoltatásokat, hogy mielőbb túl legyenek rajta, több tiszt, illetve altiszt végezte. Szócs Ferenc hadnagy és Kolos Márton, minthogy egymás mellett álltak a folyosón, más-más tiszthez kerültek.

Szócs hadnagy belépett az ajtón.

– Ferkó!

50

– Jancsi! összeölelkeztek.

– Te meg hogy kerülsz ezek közé?

– Mit csináljak? Ide osztottak be. És te?

– A Katonatanács tagja vagyok.

– Pszt! Egy szót se. Majd azt mondom, hogy valakit kerestél itt; amúgy sem tartozol a menetszázadok egyikéhez sem. Várj, írok egy cédulát, aztán siess.

– Én nem írok neked cédulát, Jani, te akkor jössz hozzánk, amikor akarsz.

– Lehet, hogy hamarosan meglépek. Gondolhatod, hogy nekem is bőven elég volt. Bár én nem is nyomtam le egészen négy esztendőt, mint te, öreg fiú. Jobban vigyázz magadra.

Amikor Szócs hadnagy kilépett a folyosóra, Kolos Márton már nem volt ott. Megtorpant. Vissza kellene mennie, és szólania ennek az aranyos, régi bajtársnak, hogy tegyen valamit a fiú érdekében. De meggondolta magát.

ő maga sokkal nagyobb veszélyben van. Az is lehet, hogy Marcit már elengedték.

Na, iszkiri!

Tisztes távolban, egy kapualjba húzódva végignézte azért, hogyan vezetnek el hűsz lefegyverzett tisztet és a legénység jó részét. A menetet az elkobzott fegyverekkel megrakott katonai szekér zárta. Szócs hadnagy foga összecsikordult. Halálos vétek ezért a rengeteg fegyverért! Nem is szólva az emberekről. Így hagyják szétverni a forradalom hadseregét, mintha nem is a frontról jöttek volna valamennyien. Ez is front, a szencségit! Ez ráadásul az ő bambasága miatt is történt. A fene egye meg: ráragad az emberre a civil slendriánság ott az Astoriában!

Már indulni akart, amikor meglátta Kolos Mártont.

51

Megvesztek ezek? Szuronyos katonák négyszögében? Megbilincselve? Megdörgölte a szemét, nem káprázat-e.

Annyira elképedt, hogy meglepedkezve a kötelező óvatosságról, kilépett a kapualjból, és bámulta a menetet. Kolos, Márton észrevette. Grimaszt vágott rá. Mintha csak ezt mondta volna:

„Látod, Szócs hadnagy: mindig, minden másképp van. Úgy látszik, *ezji* dolgok rendje.”

52

3. Juci akcióba lép

A Reáltanoda utcától a Várig jókora a séta ínéig annak is, akinek egészen ép a lába, és ebédelt. Kolos Márton azonban – szerencsétlenségére vagy szerencséjére -még kiképzése alatt kézigránátrepeszt kapott a lábszárába. Az megsértett valami ideget; azóta is húzta kissé a bal lábát. Idők folyamán megtanult úgy menni, hogy csak az vette észre, aki figyelte, de ha nagyon elfáradt, egyre jobban bicegett. Ráadásul még csak nem is ebédelt, a Reáltanoda utcai látogatás utánra tervezte. De hát így esett.

Holtfáradtan és nyilálló gyomorral rogyott – Lu-kachich főhadiszállásán – az egyik zárka priccisére. Csak bámulta a cipőjét, amelyből kibontatták vele a fűzöt. A nadrágtartóját is elvették, meg mindent, amit a zsebeiben találtak.

Vajon miért hozták ide? És miért éppen őt?

Sokáig nem tűnődhetett a szerencse forgandóságán, mert nyílt az ajtó, és föl kísérték egy üres

szobába, amelynek a sarkában szék állt. A széken, lovagló ülésben százados ült. Keze a szék támláján, álla a kezén.

A katona a szoba közepére kísérte, szembefordította a tiszttel, tisztelgett és kiment. Egy törzsőrmester, aki eddig a falat támasztotta, melléje állt. Ezek mit akarnak?

- Neve?
- Kolos Márton.
- Rendfokozata?

53

- Nincs rendfokozatom.
- Azt látom. Akkor mi a rendfokozata, amikor egyenruhát visel?
- Nem viselhetek egyenruhát, mivel...

Kolos Márton nem látta a százados szemöldökemelését, azt se, hogy mikor lendül a törzsőrmester keze. Csak a különféle színű és nagyságú szikrák föllobbaná-sát látta. A csattanás is szinte egybefolyt azzal a másik csattanással, ami a második pofont jelezte. Azt már csak azért kapta az arca túloldalára, hogy el ne essék. Álmodni se mertte volna, hogy egy emberi tenyér ilyen kemény legyen, és hogy ekkorát lehessen ütni vele.

Úgy zúgott, dohogott a füle, mintha egy hajó gépházában állt volna. Csak halkán, elmosódottan hallotta a változatlan testtartással ülő tiszt hangját.

- Neve?
- Kolos Márton.

Ki tudta mondani a nevét. Nem harapta el a nyelvét, nem törött el az állkapcsa, nem estek ki a fogai. Menynyit bír az ember!

- Rendfokozata?
- Újságíró vagyok. A Krajcáros Újság... – Eddig jutott. És megkapta a harmadik pofont. Várta a negyediket is, de ahelyett vaskapocs szorítását érezte a karján. A törzsőrmester elkapta. Amikor azonban eleresztette, érezte, hogy a térde megcsuklik, és ő belehullik valami puha, fekete örvénybe.

– Altábornagy úr, alázatosan jelentem – mondta a segédtsízt Lukachichnak – a Reáltanoda utcai lázadókat részben a Mária Terézia laktanyában, részben a Térparancsnokságon helyezték őrizet alá. A főparancsnokságra egy civil ruhás, veszedelmesnek látszó egyént kísértek megbilincselve.

54

- Kihallgatták?
- Mönlich százados.
- Küldje ide.
- Parancsára, altábornagy úr.

Egy perc múlva Lukachich előtt állt az a szőke, magas, átlátszóan kék szemű százados, aki Kolos Mártont hallgatta ki.

- Nos, százados úr?
- Nem vall, altábornagy úr.
- Túl finoman bántak vele?
- Már a harmadik pofontól elájult.
- Es aztán?
- Hülyének tetteti magát.
- Úgy? Nem szeretem az ilyen komédiázó paprikajancsikat. Fenyítsék meg.
- Igenis, altábornagy úr. – Megindult kifelé, de az altábornagy utána szólt:
- Hogyan tetteti bolondnak magát?
- Azt ismételteti, hogy színikritikus, és a Krajcáros Újságmunkatárs. Képtelenség!
- Lukachich kedvetlenül nézett a századosra.
- Hátha igaz.
- Lehetetlen, altábornagy úr. Mit keresett volna akkor a lázadó katonák közt?
- őt nem kérdezte meg?

– De igen. Azt válaszolta, hogy holnap jelenik meg a Krajcáros Újság, és meg akarják írni a forradalom eseményeit.

– Ez logikus. Az újságírók mindenhova odadugják az orrukat. – Mivel pedig a százados nem válaszolt, Lukachich fölemelte a telefonkagylót. – A Krajcáros Újság szerkesztőségét kérem. – Odanyújtotta a kagylót a századosnak. – Kérdezze meg.

– Halló! Itt a Budapesti Katonai Parancsnokság. Van a szerkesztőségnek egy Kolos Márton nevű munkatársa?

55

Köszönöm. – Letette a kagylót, összecsapta a sárkát. -Alázatosan jelentem, a civil igazat mondott.

– Látja, százados úr. Azzal a lehetőséggel is számolni kell, hogy a kihallgatott személy igazat mond. Elmehet.

– Bocsánatot kérek, altábornagy úr, alázatosan kérek engedélyt egy kérdésre.

– Nos?

– Szabaddlábra helyezzem?

– Maradjon csak a fogdában. Hátha mégis hazudott. Vagy ha nem is: vannak olyan újságírók, akik veszedelmesebbek a lázadó katonáknál. Végeztem!

A főszerkesztő várt egy félórát, majd egy újabb félórát. Akkor szitkozódni kezdett. Adélka-alig tudta csitítani. Illetve egyáltalán nem tudta, mert mennél inkább védelmébe vette a „bájos”, „szelíd”, „okos” Marcikát, Patai *apnúl* dühödtebben szidta. Amikor azonban másfél óra múltán még mindig nem jelentkezett, már megesküdtött volna rá, hogy baj van.

De mi történhetett?

Fényes Lászlót kereste Az Estnél. Tőle kapta mindig a legbizalmasabb értesítéseket. Azt is, hogy a főherceg dühében összetörte a telefonját. Honnan tudhatta? Rejtély.

„Nagyon kérek, Henrik bátyám, ne kérdezd. De bízz abban, amit mondok. Első kézből való.”

Fényes azonban már nem volt a szerkesztőségben, és még nem volt sem a Gizella téren, sem az Astoriában. Talán éppen ebédelt valahol. Landlert, Szántót nem ismerte a főszerkesztő, őket hiába kérdezi, mi történt a Reáltanoda utcában. Mert ott kellett valaminek történnie.

Akkor érkezett meg Medveczky Juci.

– Jaj, drágám! – kiáltotta Adélka, amikor meglátta. Ahhoz a nőtípushoz tartozott, amelyik nem irigyli a szép

56

nőket, hanem anyai szeretettel gyönyörködik bennük. Jucit is szerette.

A titkárnő áthajolt az asztalán, és hangosan suttozta, hogy Patai tüvé teszi a várost Marciért, de az elveszett.

– Megéreztem! – toppantott Juci. – Tudtam, hogy ide kell jönnöm. Pedig sohase szoktam itt lábatlankodni, amikor levonatot olvasnak.

– Segítsen megtalálni! Maga olyan okos.

– De miért nincs itt? Miért nem korigál?

– Hogy a Krajcáros hetilap legyen, ő meg színikritikus.

Juci megrázta a fejét.

– Egy szót sem értek az egészből.

Adélka sebbel-lobbal megmagyarázta, milyen fába vágta a fejszóját a főszerkesztő meg Kolos Marci.

– De mit ér az egész, ha a döntő pillanatban eltűnik. Még csak most kezdődik a forradalom. Mindennap este kezdődik, amikor a Gizella téren összegyűlik a nép. Marci is arra számított, hogy akár egész éjjel talpon lesz, én se megyek haza, amíg nem indul a nyomás. A Katonatanácstól is biztosan azért keresték ... Adélka sikkantott egyet, és szívére szorította a kezét. – Atyaisten, erről teljesen megfeledkeztem. Itt ma valóságos bolondokháza van.

A főszerkesztő kidugta a fejét a szobájából.

– Miért sikongat Adélka?

– Jaj, főszerkesztő úr, én idióta vagyok. Hát ezelőtt vagy egy órával telefonáltak, és megkérdezték, hogy Marcika a Krajcáros munkatársa-e. Én azt válaszoltam, hogy persze, de még mennyire és meg akartam kérdezni, hogy miért kérdezik, de az azt mondta, hogy köszönöm, és letette a kagylót.

– Az? Ki? Mi a neve?

– A neve... – lehelte Adélka és a távolba meresz-

57

tette a szemét. – Nem jut eszembe ... Lehet, hogy nem is mondott nevet.

– Lehet – hagyta annyiban a főszerkesztő –, de *valamit* csak mondott. Az ember mindig mond valamit, hogy ki beszél, vagy hogy honnan beszél!

Adélka homlokát kiverte a verejték.

– Tetszik tudni, főszerkesztő úr, akkor éppen főszerkesztő úr is mondott nekem valamit, amit fölírtam, a Zámboi úr is a tördelésre vonatkozólag, északkor én csak válaszoltam és örültem, hogy megelégszik annyival.

– Nekem – vetette közbe Juci – az előbb azt mondta, hogy a Katonatanácstól keresték.

– A Katonatanácstól... – mondta tétován Adélka. -Talán olyan katonai micsodát emlegetett,

hogyan onnan, hogy attól beszél. – Megint elbizonytalanodott. – De hogy milyen katonai, nem tudom. –

A főszerkesztő is, Jucika is feszülten figyelte a nagydarab lányt, szinte hipnotizálták, hogy jusson eszébe az a szó. És akkor csengett a telefon – Adélka vadul kapott a kagyló után, de aztán elszontyolodva adta át a főszerkesztőnek.

– Pillanat. Adélka, vegyen papírt, ceruzát írja. Budapest üzemeiben a déli ebédszünetben gyűléseket tartottak, megválasztották a munkástanácsokat, és a következő szövegű határozatot hozták.

– Beleszólt a kagylóba: – Átadom a kagylót Adélkának, légy szíves, diktáld neki.

Adélka válla és füle közé szorított hallgatóval írni kezdett, miközben fennhangon ismételte a szöveget:

– A munkásság készen áll a legelszántabb harcokra, és világos belátással számol azzal, hogy az uralkodó osztályok konoksága ezt a harcot kikerülhetetlenné teszi. A munkásság egész lelkével, szervezetei minden erejével, forradalmi készségének minden hevével megy bele

58

ebbe a harcba, és fogadalmat tesz, hogy addig meg sem pihen, amíg a rögtöni békét, a teljes önrendelkezését és fölszabadulását ki nem harcolja.

– Ezt se Garami vagy Weltner fogalmazta! – mosolygott a főszerkesztő. – És vakarhatják a fejüket az igen tisztelt Katonai Parancsnokságon is!

– Budapesti Katonai Parancsnokság! – rikkantotta boldogan Adélka. – Ez az! Onnan kérdezték Marcikát.

Akkor már megint a főszerkesztő fülén volt a kagyló.

– Igen, igen! Csak nem hallottam jól, mert Adélka indiánüvöltést produkált. Értem: este pártnapok lesznek. Aha, akkor onnan fognak a Belvárosba vonulni. Mit szól ehhez a Nemzeti Tanács?... Na jó, majd meglátjuk. – Letette a kagylót.

– Lányok! örületes tempóban haladnak az események. Nem lehetünk meg Marci nélkül. De ha Lukachich foglya, akkor mit tehetünk?

– Elmegyek Lukachichhoz, és kiszabadítom – mondta Juci csöndesen, de határozottan.

– Vagy magát is odacsukja Marci mellé, de persze egy másik zárkába.

– Bízsa rám, főszerkesztő úr.

– Vigyázzon, Juci! Lukachich nem operett-tábornok! Nem is buta katonai bürokrata. Tudja, mi az, hogy stréber? No, hát ő az, igen magas fokon, ő mindig tiszta jelest igyekszik kiérdemelni, mert címekre, rangokra és kiténtetésekre vágyik. Soha meg nem kegyelmezett a fegyelem megbontóinak a fronton. Parancsnok volt a Balkánon, Olaszországban és Oroszországban. És nem kegyetlenségből-lövet, hanem mert az a meggyőződése, hogy rendet csak úgy lehet tartani, ha félnek tőle. ötvenhárom éves, báró, és két lánya van. Tudni akar még valamit, Jucika?

– Igen. Milyen a modora?

– Kellemes. De az osak máz. Beszélnek róla, hogy egy

59

halálra ítélt katonaszökevény szülei fölkeresték, és könyörögtek, hogy kegyelmezzon meg a „fiuknak. Adott nekik egy papírt, és elküldte őket a laktanyába, tudván, hogy mire megérkeznek, a halálos ítéletet már végrehajtották. Gondolja meg.

– Ennek a farkasnak a fogai közt van Marci, nem? Hát akkor? Ha tüzet okádó sárkány lenne, akkor is elmennék.

Tudta, hogy minden perc drága lehet, mégis gondosan öltözködött. Elegánsnak kell lennie, hogy azonnal Lukachichhoz engedjék, de finomnak is kell lennie, mert Lukachichnak két lánya van, és különben sem tartozik azok közé a bohém tisztek közé, akikkel kokettálni lehet. Ha azt akarja, hogy Lukachich szóba álljon vele, és hogy komolyan vegye, akkor nem alakíthat mást, mint ami valójában: az emancipált úrilányt, akinek helyén van az esze. Ennek a szerepnek drága, finom, ife klasz-szikusan egyszerű jelmez felel meg. Lukachichnak fokozatosan kell minden darabot észrevennie. Ha nem venné észre, majd ő ráirányítja a figyelmét.

Még nem volt túl késő; alkonyodott ugyan, de az utcákon már szaporodtak az emberek; tömeg még nem hullámozott. Sikerült konfliktust kapnia.

Amíg a kocsit a Vár felé kocogott, minden részletében átgondolta a nyitó jelenetet. Attól sok függ a színpadon is, az életben is. Hiszen ha Molnár Ferenc megírná neki a mondatokat! De meg kell elégednie Medveczky Juci szövegével. Majd keveset beszél, és inkább mimikáival és mozdulatokkal

fejezi ki, amit mondani akar... Ami azután következik, rögtönzés lesz, akkor már kénytelen színészi ösztönére bízni magát, meg az eszére. De vajon csakugyan olyan okos-e ő, mint amilyennek tartják? Most majd elválík. Csak egy kissé túl nagy a tét.

A kocsisnak ezt mondta:

– Lukachichhoz megyek. Ha egy órán belül nem jön-

60

nék, akkor lecsuktak. Ebben az esetben hajtson a Krajcáros Üjság szerkesztőségébe, mondja meg, mi történt, és ott megkapja a viteldíjat.

– Ügy lesz, kisasszony. – Hosszan nézett a parancsnokság kapujában eltűnő lány után, és rosszállóan ingatta a fejét. – Micsoda idők!

A Budapesti Katonai Parancsnokságra még elegáns dáma sem sétálhat be akadálytalanul. A reglama az reglama. Medveczky Juci kedvetlenül ácsorgott, amíg a napos elsielt az ügyeletes tisztért. Az ő lelki tartását is erősítette volna a diadalmas bevonulás.

– Jó estét, *alezredes úr!* – fuvolázta Medveczky Juci. – Az altábornagyhoz jöttem. Medveczky Juci vagyok.

– Dehogyan kell bemutatkoznia, drága művésznő! -kiáltotta a tiszt, és kezét csókolta Jucinak. – Tudja - folytatta, és már vezette is be a lányt –, mi, katonák kemény legények vagyunk, de van gyenge oldalunk is, ék ez a női szépség. Ami engem illet, szeretem a színházat, amikor csak tehetem, ott vagyok. Egyes darabokat többször is megnézek.

– De hogy engem is ismer, az nagyon hízelgő. Nem vagyok én primadonna!

– Engedje meg, hogy egy egyszerű néző, aki azonban színházrajongó, hadd nyilvánítsa véleményét.

Nemegyszer a kis szerepek többet nyújtanak. Miért? Mert a színésznő vagy a színész annak a néhány mondatnak a keretében eg'ész tehetségét bedobja, hogy észrevegyék, és hogy sikere legyen.

Közben Lukachich szentélye elé értek.

– Természetesen várja a művésznőt az altábornagy úr?!

– Természetesen – bólintott Juci. Derék fiú; még a színházhoz is ért. Civilben bizonyára irodalomtanár.

Amiért őt Lukachich nyakára hozta, biztosan nem fog-

61

ják megdicsérni, de hát ez most front, és ott nincs helye az érzelgősnek.

– Itt foglaljon helyet, művésznő. Először a segédtisztnél kell bejelentenem. Akkor átadom neki, és ő majd bevezeti az altábornagy úrhoz.

Juci leült egy dohányzóasztal melletti székre. Akkor jelent meg a folyosó végén Mönnich Győző százados.

„Te jóisten! Ez itt teljesít szolgálatot?!” – mondta magában rémülten Juci, de úgy tett, mint aki észre se veszi unokabátyját.

A százados megállt a lány mellett, és fojtott hangon, hogy a parancsnoki bejárat előtt álló őrszem ne hallja, ráfőrdedt:

– Mit keresel itt? Nem elég, hogy az egész főváros előtt szégyent hozol a családra, most ide szemtelenke-del? Valami kedves tiszt is ismerősöd van talán? Nem tűröm, hogv engem még külön is kompromittálj! Azonnal takarodj innen t

Juci egy szóval sem felelt. A százados nyitotta a száját, hogy mondjon még valamit, de hamar be is csukta, mert jött a szolgálatos tiszt, és rá ügyet se vetve, teá* sékelte be Jucit.

– Parancsoljon befáradni, művésznő, az ezredes úr, az altábornagy iŕr segédtisztje már várja.

A segédtiszt előzékenyen fogadta Jucit, leültette, és bement Lukachichhoz. Szent ég! Most derül ki,– hogy szélhámoskodott. Nem is akárkivel, hanem éppen a hírhedt, véres kezű katonahóhérral, Lukachichcsal; Ha ezt megússza, akkor biztos kiszabadítja Marcit. Szíve gyorsan és hangosan vert. Karját kinyújtotta. Keze gyengén remegett.

– Medveczky Juci? – kérdezte Lukachich homlokát ráncolva. – Mond magának ez a név valamit, ezredes úr?

62

– Színésznő – válaszolta a segédtiszt, és megmondta melyik színházban.

– öreg? Fiatál? Csúnya? Szép?

– Ahogy elnézem, még nincs hús. Egyébként szőke tündér.

– De mi az ördögöt akarhat tőlem?

– Hát nem várta altábornagy úr?

– Nem én!

A segédtiszt elkomorodott.

– Szíves engedelmével megmotozom.
– Azt elhiszem! – mondta az altábornagy. – A szöke tündért!
– Fele se tréfa ennek, altábornagy úr! Gondoljon Lé-kaira, aki nemrég le akarta löni Tiszát.
– Az tüdőbajos volt és bolsi, vagyis halálraszánt fanatikus.
– Ha nem akarja, altábornagy úr, hogy megmotozzam a hölgyet, el is küldhetem.
– Ne küldje el, ezredes úr. Ha valaki 1918. október 30-án beügyeskedi magát hozzam, annak van valami mondanivalója, méghozzá-nem is akármilyen. Kíváncsi vagyok a lányra. Küldje be.
– Altábornagy úr! öntől függ most minden: & rend, a királyság, a lét vagy nemlét. Ne kockáztassa...

Lukachich közbevágott:

– Parancsot kapott, ezredes úr! Teljesítse!
– Parancsára, altábornagy úr – mondta a segédtsízt, és kitérte az ajtót.

Medveczky Juci határozott léptekkel közeledett, átlépte a küszöböt, és megtorpant. Tágra nyílt izemmel nézett Lukachichra, ajkait résnyre nyitva hagyta, re-tiküljét két kezével fogta, és derékmagasságba¹ kissé eltávolította a testétől, ezzel mintegy védekező mozdulattá változtatva azt az egyszerű tényt, hogy az embernek a keze, bizonyos körülmények közt, útban van. Az

63

egész csupán másodpercekig tartott, valamivel tovább, mint EI valóságban, mert Juci jól tudta, hogy a színpadon $n_{j_{en}} \wedge$ kell húzni, vagyis időt kell hagyni a *nezon*^ *hogy* a maga teljességében fölfogja, mit is akar kifejelj & z előadóművész. Azzal is tisztában volt persze, hogy e_gv másodperccel sem szabad tovább tartania ^{az} il-VSjj _ *lelkiállapotot kifejező* – *páznak, xoert akkor groteszké válik, lelepleződik csinált* volta.

»*^{UC1} hallotta, hogy mögötte a segédtsízt, föltehetően távozás után, halkán beteszi az ajtót. Erre ő félfordulattal, q_e me_g m_jnc_jig Lukachichra nézve, megfogta a kilincset.

Bocsánatot kérek – mondta szégyenlős mosollyal

->»^u§y látszik, eltévedtem.

nem engem keres? – kérdezte meglepetve az altábor_{hagv}

»***in* – *rázta fejét Juci.* – *Én Lukachich altábornagy ú^{hoz} jöttem.*

En. vagyok Lukachich altábornagy. – Förlállt és kilépett íróasztala mögül, hogy üdvözölje a lányt. De megállj ^{mert} az hevesen rázta szöke fejét.

»^{Le}ietetlen!

»^{Mi}ért lenne lehetetlen?

»^Mért Lukachich altábornagy félelmetes; legalábbis ez a hír.

Ne_m játtá még a fényképet? – kérdezte a „fé-íémetéj” fé_f,f_i, és egy karosszékhez irányította Jucit.

^{^e} igen. Ismerősnek ismerős volt, de ...

– De_?

– Tuyj_a) altábornagy úr, mi, nők nem a politikát keressük az új_ságban. Ha egy katonának a fényképével találkozóig ^akkor nem azt nézzük, hogy ki az illető, milyen helyet foglal el az államban és a-társadalomban, hanem ^{azt} hogy jóképű-e, vagy sem. Ami engem illet, en csak ^a jóképűeket szoktam megjegyezni.

64

– Köszönöm a burkolt bókot.

– Jaj, istenem – feszengett a karosszékben Juci. -Igazán nem annak szántam. Nem mintha... De hát hogy merészelné egy magamfajta taknyos kis színésznő Lukachich altábornagy úrral bizalmaskodni?!

– Ha teszi is, nagyon értelmesen teszi. Nos, minek köszönhetem a látogatását?

Puff! Átlátott rajta. Okosabb, mint ahogy várta, jó lesz vigyázni.

– Altábornagy úr karhatalmi alakulatai letartóztattak és tudomásom szerint ide bekísértek egy civilt. Kolos Mártonnak hívják. Tévedésből történhetett a dolog,

65

mert nem katona és még csak nem is politikai újságíró, hanem színikritikus. Az is csak inkább lesz.

– Rokona?

– Nem.

– Akkor miért áll ki érte? Talán ...
– Nem – rázta fejét Juci. – Bevallom: érdekből. Ebből a fiúból kiváló és elismert színikritikus lesz. Nekem, mint színésznőnek aranyat ér, ha ilyen ember a lekötelezettem.
– És miért hozzám fordult? Vagy azt hiszi, hogy ez a Kolos Márton olyan nagy hal, akit csak én engedhetek szabadon?
– Nagy hal? – Juci elmosolyodott. Ezúttal nem „alakított”, nem volt yá szüksége, mert lelki szeme előtt megjelent Kolos Márton törekeny, félszeg figurája. -Látta már altábornagy úr ezt a nagy halat? – És szemmel láthatóan küszködött magával, hogy ne nevéssen.
– Nem láttam – mosolygott az altábornagy. – Csak értesítettek róla. De nem válaszolt még a kérdésemre.
– Voltaképpen nagyon szégyellem, de én valahogy úgy képzeltem, hogy a legfőbb parancsnokhoz kell fordulnom. A színháznál is mindenben az igazgató dönt, a szücsműhelyben is a tulajdonos-
– Szücsműhelyben?!
– Az én apám ugyanis szücs... – Juci megakadt. Természetesen megint alakított. Valahogyan tudtára kellett adnia a tábornoknak, hogy ő nem *afféle* színésznő, hanem tulajdonképpen megbízható polgárlány, akinek adhat a szavára. Viszont előre ki kell védenie unokatestvére esetleges piszkoskodását. – Amióta színésznő lettem... – grimaszt vágott – bizony nincs irántam jó szívvel. Tulajdonképpen az egész család neheztel rám. Igaz is! Nem is tudtam, hogy itt teljesít szolgálatot az unokatestvérem, vele is találkoztam véletlenül, amikor altábornagy úr szobája előtt várakoztam.

66

– Hogy hívják az unokatestvérét?
– Mönnich Győző. Százados.
– Mönnich szücs, Mönnich százados. Akkor a Med-veczky név ...
– A színésznek jobb, ha magyar neve van, másrészt ... Mondtam, hogy nem örül a család, hogy kompromittálom őket. ők legalább úgy érzik.
– Akkor ön, Mönnich kisasszony ...
– Juci, altábornagy úr. Nekem -társadalmilag csak Juci jár.
– A *színésznőnek* talán igen. *önnek* nem. Ennek megítélését bízza rám.
Ez volt az a pillanat, amikor Juci gratulált magának. Az első felvonásnak vége. A közönség kitapsolta a függöny elé. Csak itt nincs szünet, amely alatt az öltözőjében kifújhatja magát.
– Egyszóval – folytatta Lukachich – ön, forradalmár.
– Az – bölintott a lány. – Annyira forradalmat csináltam-az életemben, hogy nem is lakom otthon. Egy kicsit ki is vagyok tagadva.
– De politikai tekintetben is forradalmár. Az a társadalom, amelyről ezek a mindenféle bolsik álmodoznak, megadná önnek a társadalmi rangot.
– Igazán? Erre nem is gondoltam! – összecapta a kezét. – Nahát, éppen altábornagy úrtól kell megtudnom, hogy nekem személy szerint érdekem a forradalom győzelme!
Lukachich finoman mosolygott. Nem látszott rajta, hogyan értékeli Juci kétes értékű bókját. De hogy nem eresztette el a füle mellett, az mindjárt bebizonyosodott.
– No és az ön támogatását élvező fiatalembernek személy szerint szintén érdeke a forradalom győzelme?

„Nemet kellene mondanom – gondolta Juci. – De az túl olcsó megoldás.” Hangosan tehát így válaszolt:

67

– Furcsa, de tulajdonképpen 5 is érdekelt a forradalom győzelmében. – És megmondta, hogyan.
„Megint egy újság – gondolta Lukachich –, amelyet telefirkálnak lazítással. Ezt teszi a többi újságíró is: Fényes László, Búza Barna, Purjesz Lajos! Ezek valamenny-nyien Károlyi nótáját fűjják. De mindegyiküknél veszedelmesebb Kéri Pál, aki úgy kíséri a gróft, mint az árnyéka. A titkára és a rossz szelleme. És akkor én eggyel még szaporítsam is a számukat? Mönnich kisasz-szony jövőendő színikritikusa itt fog kuksolni ezen a döntő éjszakán!”
Juci megjedte. Nem ment-e túl messzire, bízva saját vonzerejében és az altábornagy veszett hírét meghazudtoló udvariasságában? Most már nem lehet meg nem történtté tenni, ami történt; amit elmondott, elmondott. ^A jelenet csak úgy végződhet számára előnyösen, ha -mint a színdarabokban – valami jó poénnal zárja: olyasféle bókkal, amely kötelezi az altábornagyot, hogy a Juci által előlegzett

bizalomnak megfeleljen.

A kissé hosszúra nyúlt csönd után Juci szólalt meg tehát:

– Amikor idejöttem, mindenki arról akart meggyőzni, hogy a vesztembe rohanok, mert Lukachich altábornagy valóságos hétfejű sárkány. És látja, altábornagy úr, úgy beszélek önnel, nyíltan, őszintén, teli bizalommal, ahogy a legközelebbi rokonával vagy barátjával beszél az ember.

– Miért?

– Mert az első másodpercekben győzött. Legyőzte a félelmemet, az előítéleteimet. Ezért nem is próbáltam olyasmiket mondani ímnek, amikről a kérelmezők föltételezik, hogy a nagy ember hallani akarja. És bizonyos vagyok benne, hogy megértett.

– Bizonyos lehet benne.

– Köszönöm, altábornagy úr. És... – Juci, mint aki

68

megbánta, hogy belekezdett egy új mondatba, elhallgatott.

Lukachich fölemelte a szemöldökét. Ahogy a színházban mondanák: „a végszó bejött”, vagyis sokkal nagyobb érdeklődéssel várta a mondat folytatását, mintha Juci egyvégtéből elmondta volna.

– És? – ismételte meg Lukachich.

– Én – mondta Juci, és azt alakította, hogy nagyon neheze érik kimondani, amire készül – jelentéktelen színésznő vagyok. Legföljebb szépen meg tudom köszönni, amit a nagy Lukachich altábornagy tesz értem. De talán ezekben a tótágast álló időkben, esetleg, még én is tehetnék valamit, amivel meghálálom, hogy kiengedi Kolos Mártont.

– Gondolja?

– Sejttem inkább.

– No, ki vele.

– Ha altábornagy úr úgy gondolja, hogy szót érthetne Károlyival... – Juci úgy tett, mintha megakadna, és nem is ott folytatta, ahol a mondatot elkezdte. Tudta jól, hogy a drámában sem mindig a folyamatos, tökéletesen megformált szöveg a leghatásosabb. – Én-színésznő vagyok, fiatal, nem is vagyok csúnya, elég könnyen bejutok mindenhova... Akár az Astoriába is... Ha úgy ítéli meg altábornagy úr, most is közölheti kívánságait, de bármikor üzenetet küldhet telefonon a Krajcáros Üjság szerkesztősége réyén.

Lukachich fölállt. Juci is. Lukachich odalépett, és kezét csókolt a színésznőnek.

– Köszönöm – mondta. – Ha úgy hozza a sors, föltétlenül igénybe veszem följánlott segítségét. Szíveskedjék odakinn helyet foglalni, én pedig embereimnek kiadom a megfelelő parancsot.

Amikor Juci leereszkedett abba a székbe, amelyen már röviddel ezelőtt ült egyszer, arra várva, hogy be-

69

jusson Lukachichhoz, mintha egy hosszú, nehéz, bonyolult darabot játszott volna végig. Diadalt nem érzett, csak megkönnyebbülést. Lám, mégis jó orra volt: Lu-kachich ig[^]zi úr, aki lehet, hogy kemény, amikor arra szükség van, de tud és akar úgy viselkedni, ahogy azt művelt, okos, magas állású férfiaktól el is várja az ember. *Kekí* már háristen nincs más dolga, mint megvárni, amíg idehozzák Marcikát, és aztán indulás a Krajcároshoz.

A segéd^{ti}st közben belépett Lukachichhoz.

– Mi történjék a művésznővel altábornagy úr?

– Adjany[^] neki két pofont, és penderítsék ki a pimasz kis cafkát.

A segéd^{ti}st, aki idők folyamán már megszokta a Lu-kachich-fél^e váratlan fordulatokat, szemrebbenés nélkül összeütötte a sarkát:

– Parancsára, altábornagy úr!

A segéd^{ti}sthez siető ügyeletes tiszt – elmentében -régi ismerősként üdvözölte Jucit. Hanem amikor az adjutáns közhite vele az altábornagy parancsát, elkomorodott a Tt^éjie.

Szentséges ég! Ha Lukachich azt mondja, hogy két pofon, az nem afféle szóvirág, hanem parancs, amit szó szerint kell érteni. De hát *ezt* a lányt megpofozni?!

A segéd^{ti}st leolvasta az alezredes arcáról, min gyöt-

– Az altábornagy úr általános alanyt használt. Tehát nem aciott határozott parancsot arra vonatkozólag, hogy ki hajtsa végre a fenyítést. Nézetem szerint valamelyik altiszt megfelelően elláthatná t a tisztet. – És egy kis együttérzéssel vegyes részvétellel a hangjában tette hozzá; _
Karhatalmi alakulatoknál sok minden előadódik s, zolgálat közben. A tartalékosnak is hozzá kell

szoknia,

70

Az ügyeletes tiszt bólintott, és komor arccal kiment a szobából. A segédtsízt megcsóválta a fejét.

– Cjvilek... – mondta félhangosan, és nekilátott a munkájának.

– Citromba harapott? – kérdezte Juci, amikor odalépett hozzá.

– Most ne kérdezen semmit, hanem jöjjön velem. Kérem, menjen előttem. Majd aztán mindent megmagyarázok.

A tökéletesen üres kihallgatósobába léptek be. Juci visszahőkölt, mintha beütötte volna a semmibe a fejét.

A tiszt becsukta az ajtót, és tompított hangon, röviden elmonda, milyen parancsot kapott.

– Nagyon kérem – fejezte be a mondókáját –, hogy ha ez egyáltalán lehetséges, próbálja megmenteni az életemet.

Juci értetlenül nézett rá.

– Én ugyanis egy ujjal nem nyúlok magához, de nem uszítok magára, drága művésznő, valami két lábon járó zupás vérebet sem. Márpedig Lukachich nem tűri sem a parancs megtagadását, sem az elszabotálását. Az egyedüli lehetőség, hogy megjártssza, mekkora pofonokat kapott. Ha Lukachich nem ellenőrizteti az arcán a nyomokat, megmenekültem, ellenkező esetben mártírhalált halok.

És akkor váratlan dolog történt. Juci nevetni kezdett. Az üres helyiség csak úgy kongott a kacagásától. De rájött, mennyire nem illik az ilyen hang jelenlegi helyzetéhez, azonnal befogta a száját az egyik kezével, a másikkal pedig szivárgó könnyeit törölgette.

– Művésznő – szólalt meg az alezredes egy kis me«?-bántottsággal a hangjában –, maga kinevet engem?

– Ne haragudjék – kapkodott levegő után Medveczky Juci –, de az egész olyan, mint valami rossz vígjáték. Holott nagyon is jól tudom, milyen halálosan komoly a

71

helyzetünk. De – tette hozzá most már egészen komolyan – megoldható.

A tiszt várakozóan nézett rá.

– Én megmentem az ön életét, alezredes úr.

– Köszönöm.

– Ne köszönje, mert nem önzetlenül.

– Bármit kér, megteszem.

– Nos, jó. Behoztak ide a Reáltanoda utcából egy civilt.

– Igen. Tudok róla.

– Jó barátom, színikritikus, újságíró. Tévedésből hozták be, bizonyára azt hitték, forradalmár vagy tiszt. Lukachich megígérte, hogy kiengedi (azért jöttem ide), de becsapott. Őt kell kiszabadítania.

Az alezredes arca elkomorult.

– Az lehetetlen! Nem engedhetem szabadon az altábornagy foglyát! El sem érne a kapuig.

Juci úgy érezte, hogy órák óta vitatkoznak ebben az elátkozott, üres helyiségben. És az is egyre bizonyosabbá vált benne, hogy ha másodperceken belül nem tud döntést elérni, mindennek vége. De hát valóságos zseninek kellene lennie, hogy fél perc leforgása alatt meggyőzze ezt a tisztet, és ki is találja a fogolyszöktetés használható tervét. Itt már valóban csak a csoda segíthet. És csoda történt.

Egyszerre azt érezte, hogy volt ő már itt, és hasonló helyzetben. Igaz: a díszletek mások voltak, az egyenruhák is, de ott is azon fordult meg minden, hogy rá tudja-e venni a vele szemben álló tisztet – lényegében az esküszegésre. Ezután már ösztönösen cselekedett, teljes beleéléssel, ahogy akkor is, abban a színdarabban is. Odalépett a tiszthez, lábujjhegyre állt, átkarolta a nyakát, és forrón megcsókolta.

– Meg kell tennie! – mondta csöndesen és komolyan egykori szerepének szövegét Juci. – A haza ezek-

72

ben a nehéz időkben legjobb fiaitól bátorságot és áldozatot követel. De nincs idő a szavakra. Minden pillanat drága. Hallgassa a tervet. – És elmondta azt, amit szerepe szerint abban a bizonyos darabban is elmondott. Csak annyira módosította, amennyire az adott körülmények megkövetelték.

Az alezredest is hatalmába kerítette a különös helyzet és a különös szöveg okozta hangulat. Úgy érezte, hogy tényleg nem tehet mást, mint engedelmeskedik Jucinak.

– Nem kockáztathatunk semmit – mondta Juci. – Mégis meg kell pofoznia.

A tiszt tiltakozni akart, de Juci leintette.

– Nem kell nagyot ütnie. Fehér, érzékeny bőrömön közepes ütéstől is ott piroslanak majd ujjainak a nyomai. Ha az ember pofon tudná magát ütni, megtenném magam, de nem lehet elég erősen ütni, és más nyomot hagy. Gyorsan! Nincs időnk!

A tiszt nekifohászzkodott. Elcsattant az egyik pofon, aztán a másik.

– Nagyon jó! – mondta Juci. – Máris úgy ég az arcom, mintha órákig napoztam volna.

Beletúrt a hajába, majd kissé meghajította a fejét, és tenyerébe rejtette az arcát.

– Indulhatunk.

A kapunál föltartóztatták Jucit. Az egyik őr elrohant a segédtszert.

– Nézzen rám! – fejtette le a segédtszert Juci kezét az arcáról.

Az alezredes elbámult. Nemcsak ujjainak piros nyomai szántották végig Juci arcát, hanem könnyektől volt maszatos, szeme pedig megduzzadt a sírástól. Nagyszerű lány!

– Rendben van – mondta a segédtszert – Takarodjék!

73

Juci hüppögve, rázkódó vállakkal kivánszorgott a kapun.

– Ezen is túlestünk – mondta a segédtszert. – Munkára! – Azzal elsietett Lukachich irodája felé.

Az alezredes ellenőrizte a kapuőrséget, aztán lesietett az alagsorba.

– A civil foglyot megbilincselve fegyveres őr vezesse a kapu elé.

A fogda parancsnoka tisztelgett.

– Parancsára, alezredes úr.

Az alezredes beosztott századosának átadta a szolgálato, t azzal, hogy körülbelül egy órára szolgálati ügyben eltávozik. És megindult a kapu felé.

Határozott, hosszú léptekkel haladt, habár tudta, hogy az esély ötven-ötven százalékos. Éppúgy mehet a szabadság, mint a halál felé. Ha a segédtszert vagy maga Lukachich beleütközik a kifelé tartó fogolyba, mindennek vége. Akkor őt a kapunál letartóztatják, és néhány óra múlva kivégzik. Másnak nem **szúr** szemet az ilyen fogolykíséretés, hozzátartozik a mindennapos képhez.

Ahogy közeledett a kapuhoz, érezte, hogy lassulnak a léptei, izmai nem engedelmessé váltak. De aztán arra gondolt, hogy a fronton hányszor nézett szembe a halállal, és erőt vett magán.

A kapuban a szokásos kép fogadta. Föllélegzett.

– Átkísértetem a foglyot... – vetette oda a kapuőrség parancsnokának.

– Értettem, alezredes úr – tisztelgett a parancsnok. „Okos az a lány – gondolta az alezredes. –

Az ügyeletes tisztől kinek jutna eszébe papírt kérni?!”

A fegyveres közlegényt a közeli sikátor felé irányította. Ott várakozott Juci konflisa.

– Ül fel a bakra, a kocsis mellé – rendelkezett a tiszt. – Maga – szólt oda Kolos Mártonnak – üljön a hölgy

74

mellé. Húzódjanak össze, hogy én is odaférjek. Most pedig indulás Pestre.

– Igenis, kérem – mondta a kocsis, aki már semmin sem csodálkozott, és megbiztatta ostorával a lovát.

Útban Pest felé mindenki hallgatott. Ebben nem is állapodtak meg ugyan, de adódott különös és cseppet sem egyértelmű helyzetükből.

„Megnémultak ezek? – morfondírozott magában a konflis kocsisa. – És ki parancsol itt most igazából? Engem a művésznő fogadott föl. Ki is jött. Szó, ami szó, úgy, mint akit nagyon megtéptek. Ám az ő parancsára vártuk meg a tiszt urat, aki viszont egy megbilincselte rabbal, aztán egy fogdmeggel állított ide. Ügy ül itt ez a jótét lélek, mintha lenyelte volna a szuronyát, aztán félne, hogy megcsiklandozza az éle a torkát. A fene se érti, ki kicsoda.”

Az alezredes fejében kusza gomollyá keveredtek a gondolatok. Hol hazaárulónak nevezte magát, és lebo-szorkányozta gondolatban Medveczky művésznőt, hol fölujjongott benne a gondolat, hogy vége a háborúnak, a katonásdinak, hogy nemsokára megint civil lesz, kávéházba járhat és olvashat. Csak az nem ment a fejébe, mivel vette rá ez a lány olyan hirtelen, szinte varázsütésre, hogy engedelmeskedjék neki. Végére is: vesztett háború ide, vesztett háború oda, ő mégiscsak tiszt, mégiscsak köti az esküje, mégis csak a király határozza meg, meddig katona és mikortól civil megint. Arról nem is szólva, hogy az életével játszott és jószerivel játszik még most is. Persze ... tudja ő, hogy nem áll jól sem -a király, sem a Lukachich szénája, hogy már Károlyi Mihály gróf is elpártolt tőlük, és

hogy nemcsak civilek, katonák is egyre többen állnak melléje. Beszéli ezt oda-

75

benn is, a parancsnokságon is, ahol pedig fővesztés terhe mellett lehet csak szót ejteni a rebellióról. És valahol a szíve mélyén ott motoszkált már a gondolat, mielőtt Juci kimondta volna, hogy neki is ott a helye azok közt, akik békét akarnak ennek a sokat szenvedett hazának, és valamivel több jogot meg szabadságot. Úgyhogy tulajdonképpen nem is kellett őt meggyőzni, csak éppen meglóditani, hogy meginduljon a ... A lejtőn ? Háát... Az is lehet éppen. Az árulás csak árulás, ha akármilyen szépen körül is magyarázza az ember.

Az őr a bakon a szeme sarkából az utcát nézte és az utcán a katonákat.

Ezek úgy sétálgatnak mindenfelé, mintha kimenőjük lenne. Csakhogy kimenős katonának nincs fegyvere. A legtöbbjének meg van! Lógósok? És nem félnek? Hát vége már a háborúnak, csak ők rothadnak még mindig a parancsnokságon? Ez is mondja, az is beszéli, hogy már senki se harcol a fronton, meg hogy fölláztak a tengerészek is a hadiflottánál, de hát száját jártatni könnyű, Pedig már ő is lehúzott három kemény évet az újoncéveken kívül. Torkig van az angyalbőrrel. Egyszerűen le kéne ugrani innen a bakról, és csatlakozni a többiekhez. Csakhogy itt ül mögötte ez a tiszt pibék, biztos lepuffantaná a revolverével azon nyomban, ezek mind egyforma vadállatok Lukachich körül.

Kolos Márton boldog volt. Bár bilincs van a csuklóján, bár itt ül egy marcona katona előtte és egy marcona tiszt mellette, de itt van a másik oldalán Juci is! Most már mindennek jóra kell fordulnia. Szerette volna megköszönni Jucinak, hogy bemerészkedett miatta a fenevadak közé. Lett volna jó néhány kérdése is. De hát ki tudja, mifélek ezek? Ki tudja, nem ront-e el mindent? Inkább-úgy tett, mintha nem is ismerné Jucit, aki – tényleg! – csak titokban simította végig a kezét.

Juci sem volt nyugodt. Marci még mindig bilincsben.

76

Itt ül előttük az őr, akit bizonyára nem avatott be az alezredes a fogolyszöktetésbe. Most már bizonyos, hogy azok az emberek, akik Lukachich körül teljesítenek szolgálatot, mind vadállatok. Mit műveltek ezzel a szegény Marcival is: véraláfutások az arcán, fekete karikák a szeme alatt. Ha megtudja az őr, hogy miről van szó, talán azonnal lő, biztosan erre tanították az olyan tisztek, mint amilyen az ő igen tisztelt unokafivére, Mön-nich Győző százados úr, hogy az ördög vitte volna el! Viszont az is tény, hogy ez a derék ezredes is Lukachich tisztje, mégsem olyan vadállat, mint a parancsnoka, ennél fogva az* is lehet, hogy a legénység sem csupa válogatott gonosztevből áll. Mindegy. Neki állandó készenlében kell állnia. Most már nem veszheti el ezt a játszmat.

Benn jártak a városban, egyre jobban közeledtek az Astoriához is, a tőszomszédságában levő Térparancsnoksághoz is. Valamennyien, akik a kocsin ültek, azon töprengtek, vajon mi a cél. És mindegyik azt várta, hogy majd a másik szólal meg.

A konflis kocsisa is tűnődött egy darabig, de mert nem tudta eldönteni, ki is az ő utasa valójában, akinek az utasításait kérnie kellene, úgy döntött, hogy az eredeti parancshoz tartja magát. Így történt, hogy dz utasok legnagyobb megrökönyödésére, a konflis váratlanul befordult a Bank utcába.

Időközben Lukachich jelentést kapott. Már nagyon várta. Sőt: sokat várt tőle. Egy huszárvagással ki akarta füstölni az Astoriát, a lázadás főfészkét. És mivel a Reáltanoda utcában tapasztalta, milyen gyenge lábon áll a szemközi táborban a fegyelem és a szervezettség, úgy gondolta, elég egy kis egység az egész banda ártalmatlanná tételére.

77

Segédtisztje finoman átfogalmazva, szűkszavúan ismertette a kudarcot. De Lukachich ennyiből is megértette, hogy immár többről van szó szökött katonák és megkötyagosodott politikusocskák handabandázásánál. Ellenkezőleg: mintha közelednének a mutatók a tizenkettes felé. Akár ez a nap, ez az éjszaka is a nagy leszámolás kísérletének napja és éjszakája lehet.

Erősítést kell kapnia. Méghozzá megbízható alakulatokat. Odaát Bécsben, ahol az udvarnak is megvan a maga baja, nem érzik, nem értik, hogy itt mi történik és főleg mi történhet. De telefonon és táviratokkal addig bombázza őket, amíg el nem határozzák magukat a cselekvésre. De ha most rögtön bevagonírozzák is a kért alakulatokat, mikor érnek azok ide?! Időt kell nyernie: hogy megtalálja a még megbízható alakulatokat, helyreállítsa a rendet, ahol épp csak bomlófélben van, hogy megindítsa a fegyveres akciót a forradalom fészkének kifüstölésére és a főkolomposok lefülélésére.

Bosszúsán gondolt rá, hogy kidobatta Jucit. Úgy látszik, már nem engedheti meg magának, hogy úgy cselekedjék, ahogy egy Lukachich altábornagytól a rangja; a hatalma, a belső énje

megkövetelné. Ahhoz, hogy ezt a sarkából kibillent világot visszazökkentse a helyére, a szokásosnál diplomátikusabbnak kell lennie, és adott esetben le kell nyelnie egy-egy kisebb békát, hogy aztán majd, ha megint nyeregben lesz, annál nagyobbat üthessen vissza.

Nem is mondott butaságot az a taknyos színésznő, amikor Károlyit emlegette. Károlyi szeretné elkerülni az összecsapást, iszonyodik a vérontástól, sajnálja a csürhét, igazi civil, még hozzá szentimentális is. És -ami fontos – jóhiszemű. Közeledését nem fogja sem gyöngeségnek, sem taktikának tekinteni. Sőt, gyanakvó tanácsadóit is leszereli majd. A tárgyalásokat pedig akár a miniszterelnök, akár a főherceg mindaddig foly-

78

tatni fogja, amíg meg nem érkezik az erősítés. Közben Károlyi – részint, mert elveszik az idejét a tárgyalások, részint, mert arra számít, hogy békés úton átveheti a hatalmat – nem szervezi meg, illetve nem engedi megszervezni a fegyveres felkelést. Ha pedig megint föl akar állni a tárgyalóasztaltól, egyszerűen letartóztatja. A király ellen lázadónak börtönben a helye!

A közvetítő pedig – Medveczky-Mönnich kisasszony híján – a kis szerkesztő lesz, akit – jó érzékkel – nem engedett szabadon. És majd úgy beszél vele, hogy bemártja a beosztottait, és rájuk keni Juci megverését és kiakolbóltását.

– Mönnich százados kísérje hozzám a civil foglyot -adta ki a parancsot a segédtszjtjének.

Mönnich százados, lefelé menet az alagsorba, azon töprengett, hogyan verhetné vagy verethetné meg azt az újságíró fickót úgy, hogy az altábornagy ne lássa meg rajta. Mert azóta is forrt benne a düh, mióta Lu-kachich – miatta – megleckéztette. Persze arról, hogy nem hazudott, és ezt ellenőrizni lehetett volna, Kolos Márton igazán nem tehetett. Mönnich mégis iránta érzett egyre fokozódó dühöt és gyűlöletet, hiszen miatta nézte őt az altábornagy hülye tahónak. Juci fölbukka-nása is aggasztotta. Még csak az kell, hogy az altábornagy valahogyan kiderítse rokonságukat! Egyáltalán: mi a fészkes fenének mászkál a parancsnokságon?! Óvatosan puhatolódzott azóta, hogy találkoztak, de senki sem tudott semmit.

A veséjére fog kapni az ipse kettőt. Nem túl nagyot, csak akkorát, hogy megemlegesse őt. Panaszkodni úgyse mer Lukachichnak. Ha megteszi, utána hülyére rugdossa, annyi szent.

Hozzávetőlegesen egy negyedóra múlva a segédtszjt engedélyt kért Lukachichtól, hogy jelentést tegyen.

79

– Altábornagy úr! A Kolos Márton nevű civil fogoly megszökött.

Lukachich összehúzott szemmel nézett föl adjutánsára. Ez megőrült! Innen megszökni?

– Ivott, ezredes úr? Vagy ez a Mönnich hülyült meg teljesen, meg a kapuórség? Meg az egész parancsnokság? Azt hiszem – tette hozzá csöndesen –, most azonnal hadbírótság elé állítom Mönnich századost.

– Altábornagy úr! Alázatosan jelentem, nem Mönnich századostól: szökött meg a fogoly. Amikor ő lement érte a fogdába, már nem volt a zárkájában. – És részletesen elmondta, mi történt.

– Ezek szerint a parancsnokság ügyeletes tisztje dezertált.

– Igenis, altábornagy úr.

– Az órség pedig nem kért írásos parancsot az ügyeletes tiszttől?

– Nem kért, altábornagy úr.

– Váltsák le az egész bandát. Kössék ki őket!

– Mennyi időre?

– A második ájulásig.

– Parancsára, altábornagy úr.

– Mönnich századost pedig küldje be hozzám.

A százados falfehéren, feszes vigyázzban megállt Lu* kachich íróasztala előtt. És szabályszerűen jelentkezett. De az föl sem nézett. Aláírt valamit, becsöngette a segédtszjtet, átadta neki, aztán hátradőlt a székében.

Nézte egy darabig a fiatal tisztet. Mönnich századost kilelte a hideg, pedig még csak azt hitte, hogy Kolos Márton szökéséért vonja felelősségre az altábornagy, amihez semmi köze.

– Tudja, százados úr, hogy ki szöktette meg azt a firkászt?

– Igenis, altábornagy úr. Az ügyeletes tiszt.

m

– Az csak az eszköze volt, százados úr. **Aki** azonban erre a hazaárulásnak minősíthető gaztetre rávette, nem más, mint Medveczky Juci kisasszony.

Mintha rászakadt volna az ég. A család többi tagjaihoz hasonlóan, szégyellni való, könnyűvérű nőcskének tartotta Jucit, erkölcstelennek és züllöttnek. Színésznő... De hogy ilyesmi elkövetésére is képes... Neki vége van!

– Ha ön lenne az én helyemben, úgy kihajítaná az ilyesféle rokoni kapcsolatokkal rendelkező beosztott tisztet, hogy a lába sem érné a földet. Taláii még le is tartóztatná, mint aki joggal gyanúsítható bűnrészességgel. – Lukachich szünetet tartott. Mönnich Győző pedig megadással várta a megsemmisítő parancsot. *Lu-kachich íofyteiia*; – *Éca* azonban tudom, *hogy az ember* általában nem felelős a rokonai cselekedeteiért. Olyan órákat élünk át, amikor módja lesz bizonyítani, hogy más fából faragták, mint az unokahúgát. Ha megállja a helyét, marad. Ha nem bizonyít, az isten legyen irgalmas önnek. Végeztem!

Közben a konflis méltóságteljesen döcögött négy né-^ ma utasával és a nem kevésbé néma kocsissal. És hamarosan megérkezett a Krajcáros Újság szerkesztősége elé. Meg is állt.

– Hát itt volnánk, művésznő – mondta a kocsis, anélkül hogy megfordult volna.

– A szerkesztőség – mondta Juci az alezredesnek, mert más nerri jutott eszébe.

Az alezredes pedig, aki mindeddig kínkeservesen törte a fejét valamilyen megoldáson, most, hogy neki kellett intézkednie, szinte ösztönösen cselekedett, katonásan, habár a legkevésbé sem a katonai reglamának megfelelően.

81

– Add ide a bilincs kulcsát – szólt a fegyveres őrnek, aki még mindig mereven ült a bakon.

Az leugrott a -bakról, odalépett a konflisnak arra az oldalára, ahol a tiszt ült, és átnyújtotta a kulcsot. Ott maradt állva, további parancsra készen.

Az alezredes kinyitotta a bilincset.

– Szerkesztő úr, szabad.

– Nagyon köszönöm, igazán hálás vagyok – mondta Kolos Márton.

– Ne nekem hálakodjék – rázta a fejét a tiszt. – A művésznő volt az igazi parancsnok.

– Erről jut eszembe – nevetett Juci –, ki kell fizetnem a konflist.

– Várjon^még, úgysis tovább kell mennem – mondta Kolos Márton. És megindultak a kapu felé.

– Alezredes úr! – hallatszott mögöttük a fegyveres őr hangja.

Megtorpantak.

– Velem mi lesz? – kérdezte a legény.

– Veled? – mosolygott az alezredes. – Nem unod még a háborút?

– De, nagyon! – vigyorodott el a katona.

– Hát akkor ezennel befejeztem nyilvánítom, téged pedig leszereltek. Papírt nem tudok adni, mivel magam is katonaszökevény vagyok. Na, isten veled!

A legény zavartan állt egyik lábáról a másikra. Juci megszánta.

– Menjen a Károlyi-palotába. Ugye – fordult Kolos Mártonhoz –, ott állomásoznak a Katonatanács alakulatai? – A fiú bólintott, ő folytatta: – Fölesküszik Károlyira, és attól fogva kap menázsit.

– Csak a Térparancsnokságot kerüld el széles ívben, és ha látod, hogy razzia van, húzódj be a legközelebbi kapu alá, a civilek majd elbújtatnak. – Ezt az ale?»

82

redes tette hozzá, aki úgy érezte, hogy könnyű lett, mint valami pillangó. És civil. Megint civil!

A legény tisztelgett, hátraarcot csinált, és elmasírozott.

– Most aztán már csakugyan menjünk a szerkesztőségbe! – mondta Juci, és megindult. De Kolos Márton megfogta a karját.

– Mást gondoltam.

83

4. *Kitör az magától*

– Juci, édesem – mondta Kolos Márton –, tedd meg nekem azt a szívességet, hogy bemész Pataihoz, elmondasz neki mindent, és megvárod, amíg újra telefonálok. Én most beugrom az Astoriába, hátha megtudok még valamit. Nem merek a főszerkesztő szeme elé kerülni semmi nélkül. Az alezredes urat pedig Szöcs Ferkó jóindulatába ajánlom.

– Szó se lehet róla! – válaszolta Juci. – Én már többet egyedül nem hagylak. Megint

belekeveredel valamibe, aztán tüvé tehetem érted a várost, és viaskodhatok a hétfejű sárkánnyal. Ebből nekem elegendő van. Meg abból is, hogy a frász kerülgeszen egész éjjel, vajon élsz-e, halsz-e.

Hosszan és szenvedélyesen vitatkoztak a teendőkről. Végül is a jó gyakorlati érzékű Juci belátta, hogy egy újságíró nem mászkálhat az óvó néniével. Ő, éppen, mert feje tetején áll a világ, csak akadályozná a fiút, hogy elvégezze, amivel a főszerkesztője megbízta. Arra azonban nem volt hajlandó, hogy hazamenjen és lefeküdjék. Nem. Ott fog rostokolni a szerkesztőségben, várja a telefonokat, és ha Marcinak szüksége van rá, repül. Ebben végül is megegyeztek^

– Végeztünk, uram? – fordult hátra a konflis kocsisa, amikor megálltak az Astoria előtt. De választ nem kapott, Kolos Márton jószerivel nem is hallotta a kérdést. A forgóajtó előtt lejátszódó jelenetet figyelte.

Katonák lövésre kész, szuronyos puskával vettek kö-

84

rül három tisztet. Az egyik hadnagy volt, a másik kettő magas rangú. Ez a kettő amant igazoltatta.

– Ezt a lázadót – hallotta Kolos Márton az egyik, bizonyára a magasabb rangú hangját – elvezetni! Irány a Veres Pálné utca!

Tehát a Térparancsnokságra, a Lobkowitz laktanyába viszik. A katonák alakzatba fejlődtek, és a négyszög közepén ott állt a hadnagy, a Katonatanács egyik tagja, Kolos Márton hajdani iskolatársa, Szócs Ferenc.

– Ennek micsoda balszerencséje van! – ütött a térdére a fiú. – Már másodszor kerül egérfogóba. A kocsis ostorával a Kossuth Lajos utca felé mutatott.

– Tele van az utca néppel. Majd kiszabadítják!

– Igaz – mondta Kolos Márton. – De nem bízhatjuk a véletlenre. Alezredes úr, várjon meg az Astoriában. Épp ez az a hadnagy, akihez készültünk. Hajtson csak gyorsan a Kossuth Lajos utcán végig! – utasította a kocsist, amikor az alezredes kiszállt.

A kocsis megbiztatta az ostorral álmos lovát. Az szaporábban szedte a lábát. Egyre nőtt a távolság a fegyveres katonák és a kocsi közt, amikor Kolos Márton megállította a kocsist.

Fölállt és körülnézett. A Kossuth Lajos utcán nappali volt a forgalom. Civilek, katonák, asszonyok, még gyerekek is sétálgattak a járdákon. Tömeget sehol látott. (Az igazi tömeg a Gizella téren gyűlésezett a Károlyi-párt székháza előtt.) Ennyi ember nem elég fegyveres katonák ellen í

Tétovázásra azonban nem volt idő.

– Emberek! – kiáltotta. Szinte megijedt a saját hangjától. Az egyébként kissé kamaszosan meg-megemelkedő, halk hang, amely csak akkor vált reszelősen élessé, amikor színházról szónokolt, most szinte öblösen és messze zengett.

89

Körös-körül megállt mindenki. Másodpercek alatt embergyűrű vette körül a konflist.

– Emberek! – kiáltotta újra Kolos Márton. – Lu-kachich katonái elfogták a Katonatanács egyik tagját, Szócs hadnagyot. A Térparancsnokságra kísérik. Ott nagyon megkínózzák a foglyokat. Engem is cudarul megverték délután. Szabadítsátok ki!

Messze visszhangzó kiáltás volt a válasz.

– Ott jönnek! – mutatott az Astoria irányába Kolos Márton. A rossz világítás ellenére is jól lehetett már látni a kocsist közepén menetelő katonákat. Szuronyokon meg-megcsillant a lámpák gyér fénye.

Hanem az erőviszonyok igen kedvezőtlenek voltak. Lukachich osztaga vagy ötven főt számlált, a velük szentben állók talán még harmincat sem. Azoknál fegyver volt, ezek fegyvertelenek. Ám a kocsi köré tömörülve elzárták az utat.

– Bajtársak! – kiáltotta a zárt alakulatban masírozók felé egy katona a tömegeből. – Álljatok meg!

De azok csak jöttek. Egy-kettő, egy-kettő, egy-kettő... Akkor a katona előreugrott, és szétvetett lábbal megállt az úttest közepén.

– Eddig és ne tovább! Engedjétek szabadon a Katonatanács tagját Az békét, szabadságot, földet és jólétet akar!

A civilek fősorakoztak a katona mögé. Nem túl tömören, de mégiscsak eltorlaszolták az utat. A parancsnok – Kolos Márton most már látta a rangjelzését –, ezredes, aki kivont karddal vezette a

különítményt, megtorpant. A másik tiszt, alezredes, az alakulat mögött haladt.

– El az útból, piszkos lázadó, hazaáruló! – kiáltott a katonára.

– Csöndesebben, ezredes úr! -* mondta a katona. -A hazaárulók önök, akik vágóhídra vittek bennünket a

86

saját érdekükben. De ennek vége. Azonnal eresszék szabadon a hadnagy urat!

Az ezredes elvörösödött, és fölemelte a kardját. Egy villanás, egy csattanás, és a kard lehullott a kövezetre. A katona bajonettjével kiütötte a tiszt kezéből.

– Puskát súlyba! – hallatszott az alezredes német vezényszava a katonák mögül.

A katonák, akikbe évek hosszú során beleivódott a vezényszó, gépiesen engedelmessé váltak.

– Tölts! – A závarzatok csattantak. – Vigyázz, kész... A katona nyugodtan állt, és csak ennyit mondott:

– Bajtársak! Ti még értitek a német vezényszót? Én már elfelejtettem.

– Tűz! – kiáltotta az alezredes, de a puskák leereszkedtek.

Akkor fordult ki a Kossuth Lajos utcára egy nagyobb tüntető csoport. Katonák, civilek vegyesen, lehettek vagy kétszázan. Az Astoria felé tartottak.

– Hát akkor... – mondta Szócs hadnagy – én nem fárasztom tovább a tiszt urakat. – Megindult a kocsis felé. A katonák utat nyitottak neki.

– Te vagy az, kiskomám? – mosolyodott el a hadnagy. – Látod, milyen forgandó a szerencse? Délben téged csíptek meg, most engem. Hanem ideadhatnád a kocsit. Fontos megbeszélésre indultam éppen, és nagyon elkésem ezek miatt.

Az emberek éljeneztek, és énekelve tovább vonultak.

– Irány: egyenes! Század, indulj! – kiáltotta az ezredes.

A katonák kelleetlenül, nem egyszerre-léptek ki. Az a honvéd, aki megállította őket, elrikkantotta magát:

– Ugyan már, testvéreim! Csak nem mentek ezekkel a jómadarakkal! Tartsatok velünk!

Egy perc sem telt el, és a két tiszt egyedül találta magát a forradalmi tömeg kellős közepén. Alig győz-

87

tek kifurakodni, hogy elszelhelhessenek a Lobkowitz kaszárnya irányában.

Az emberek nevettek, vaskos vicceket küldtek utánuk, de nem bántották őket.

– Látod – mondta Szócs hadnagy sötét arccal. – Ez a baj. ők gondolkodás nélkül tüzet vezényeltek. Mi meg futni hagyjuk őket.

– Hát nem így van jól?

– Miért? Téged nem hagytak helyben? Látom az arcodon.

– Három pofont kaptam; a törzsőrmesternek, aki adta, olyan kemény volt a keze, mint a puskatus.

– Szentelen voltál?

– Nem mondtam meg a rendfokozatomat.

– Miért nem?

– Mert nincs. De nem hitték el.

– Látod.

– Te, Szócs! Én úgy estem ebbe az egész forradalomba, mint légy a tejbe.

– Benne vagy, az a fontos.

– Jó, jó, de egyre kevesebbet értek belőle. Nem magyaráznád meg nekem, mi is történik itt voltaképpen?!

Mert jó, azt tudom, hogy a király meg Tiszáék szeretnék, ha minden maradna a régiben, a forradalmárok meg éppen az ellenkezőjét akarják. No de akkor hogy van az, hogy Károlyi a forradalom vezére, és mégse akar forradalmat. A munkásság forradalmat akar, a munkásság pártja a Szociáldemokrata Párt, az pedig nem akar forradalmat, de azért benne van a Nemzeti Tanácsban. Nahát, ez nekem magas. Ez a legbonyolultabb Shakespeare-drámánál is zűrösebb.

– Tudod mit? – mondta Szócs hadnagy. – Gyere velem.

– Hová?

– Az Erzsébet körútra, a magántisztviselők szakszer-

88

vezetébe, ahol afféle vezérkari megbeszélés lesz. Ott csupa olyan ember találkozik, aki forradalmat akar.

– És nem dobnak ki engem?

– Én majd nem hagyok. Különb: nem tudod véletlenül, kinek jutott eszébe, hogy megállítsa az engem hurcoló különítményt?

– Nekem.

– Te tudtad, hogy engem elfogtak?
– Az Astoria előtt láttam.
– És hogy szerveztet meg az ellenállást?
– Fölálltam a kocsiban, és kiabálni kezdtem.
– Sejtelmem sem volt, hogy szónoki talentumod is van.
– Nekem se. Amikor először meghallottam a saját hangomat, úgy megijedtem, hogy el is szaladok, ha nem állok a kocsiban.
– Barátom! Te a forradalom tevékeny részese lettél.
– Akkor már igazán illenék tudnom, miképpen is[^] kell azt csinálni...
– És mi történt veled attól kezdve, hogy a Reáltanoda utcában elváltak az útjaink?
Mire véget ért Kolos Márton hányattatásának története a Várban, meg is érkeztek a szakszervezeti helyiséghez. Odabenn már sűrű cigarettafüstben élénk vita folyt, de még nem hivatalosan, csak kötetlenül. Lassan elült a zaj, amikor egy határozott arcú fiatalember szólásra emelkedett.
– Ez ki? – kérdezte Kolos Márton suttogva Szőcs hadnagyot.
– Szántó Béla. Ő a baloldali szocialisták megbízottja a Katonatanácsban.
– Elvtársak! Legutóbb november 4-ét tüztük ki a fegyveres fölkelés napjául. Azt hiszem, alaposan elszámítottuk magunkat. Az események sokkal gyorsabban követik egymást, mintsem el tudtuk volna képzelni. Ma

89

már Ausztriában is kikiáltották a köztársaságot, vagyis a Habsburg-monarchia egyszerűen megszűnt létezni. A körülöttünk levő államokban mindenütt a nemzeti bizottságok kezében a kormányrúd. Sőt Németországban is roskadozik a császári hatalom. Ez gyakorlatilag any-nyit jelent, hogy Hadik kormánya, József főherceg, Lu-kachichsal egyetemben, teljesen elszigetelődött.

– A munkásság sem hajlandó tovább várni – mondta a hallgatóság sorai közt valaki.
– Ki szólt? – kérdezte Kolos Márton.
– Az egyik nagyüzem küldötte. Valamennyit nem ismerem név szerint – válaszolta Szőcs hadnagy.
– Számításunk szerint hozzávetőlegesen harmincezer munkás van fegyverben a fővárosban és a főváros körül. Ez valamennyi karhatalmi erő ellensúlyozására elég, ha azt feltételezzük, hogy az összes még mindig engedelmeskedik Lukachichnak.
– Akkor mire várunk?! – kiáltotta valaki.
– Tegyük már valamit, hogy kitörjön a forradalom – csattant föl egy másik.
– Kitör az magától is, ne félj – kontrázott egy mély basszus.
Szántó Béla megvárta, amíg elült a nevetés, és ugyanolyan csöndesen és tárgyilagosan folytatta:
– Igen, valószínű, hogy a forradalmi tömeg valóban nem vár tovább. Ami jó is, meg rossz is.
– Csak jó! – mondta valaki halkán, de jól hallhatóan.
– Jónak jó, mert megérett rá a helyzet. A baj csak az, hogy este lévén, a munkások már nincsenek az üzemekben. Egy részük otthon van, más részük az utcán. De az itt összegyűlt, az üzemeket képviselő elvtársak közül bizonyára senki sem tudna egy-két óra leforgása alatt fölfegyverzett munkásszázadofcat idemasíroztatni.

80

Ezzel szemben Lukachichnak még mindig teli kaszárnyák állnak rendelkezésére.
– Sokat ér velük – jegyezte meg egy fiatalember Szántó közvetlen közelében. – A híres inotaiak pisszenés nélkül túrték tegnap, hogy a tüntetők leszaggassák a Mária Terézia laktanyáról a kétféjű sasokat.

Helyeslő zúgás morajlott fel. Ezt fölhasználva Kolos Márton megkérdezte barátját, hogy ki szólt.

– Rudas László – súgta vissza Szőcs hadnagy. – ő is baloldali szoci. Vagy ha úgy tetszik[^]bolsi.
– A jelek szerint a karhatalomban is megindult a bomlás. Ez csupa pozitívum, de a Katonatanács nem végzett eddig olyan hatékony szervező munkát, amilyenre szükség lett volna. A Katonatanács tagjai nagyon jó szándékú, derék fiúk. Néha parádés sikereket is érnek eir Ha át kell törni egy karhatalmi kordont, igen hatásosan tudják villogtatni a kardjukat, és emlékeztetni a katonákat arra, hogy magyarok, és hogy a testvéreikre ne lőjenek, viszont olyasféle szervező munkára, ami bizalmi rendszer kiépítését jelenti a kaszárnyákban, sőt, ottani katonatanácsok szervezését, ahhoz ők sem politikailag, sem gyakorlatilag nem elég tapasztaltak.

– Nem számíthatunk a katonaságra?

– Ez László Jenő – súgta Szőcs hadnagy Kolos Márton fülébe. – Szintén vörös vezető.

– Szorosan véve csak arra a néhány száz emberre, akik a Károlyi-kastély udvarán táboroznak, és akik a délutáni támadás után a Reáltanoda utcai iskolában megmaradtak. Ezenkívül bármikor össze lehet verbuválni egy-két századra való katonát valamilyen fegyveres akció lebonyolítására a Gizella téren, az Astoria körül, általában a belvárosi utcákon. Ha viszont meggondoljuk, hogy hány objektumot kell megszállnunk: telefonközpontokat, áramszolgáltató, vízszolgáltató telepeket, állomásokat, laktanyákat és így tovább, akkor azt kell

91

mondanunk, hogy messze nincs elég fegyveresünk. És főleg a fölfegyverzett munkásság hiányzik.

– De hát ott a munkásság az utcán – vetette közbe valaki.

– Egy része valóban ott van. De más az, ha egy üzem egymást ismerő, összeszokott embereiből áll valamilyen alakulat, mint ha összeverődött elemekből, akik nem tudják, mit tartsanak egymásról.

– Már Szántó Béla is Garami nótáját fújja? – szólalt meg egy rekedt hang.

– Köztém és Garami közt az a különbség, hogy ő elvi ellenzője a forradalomnak.

– Garami és az elvek! – kiáltotta valaki olyan hangon, hogy végigfutott a termen a nevetés.

– Ha hívek akarunk lenni az igazsághoz, el kell ismernünk, hogy Garaminak igenis vannak elvei, őt éppen ez különbözteti meg – a Peidl-, Peyer-féle elvtelen pártbürokráciától. Más kérdés, hogy Garami elvei olyan messze esnek Marx és Lenin elveitől, mint a megalkuvás a forradalomtól! – Megvárta, amíg a derűtség elül, majd – folytatta: – Ami engem illet, én elvileg híve vagyok a forradalomnak. De más dolog azt kiáltani, hogy éljen a forradalom, előre elvtársak, és aztán lesz, ami lesz, és megint más dolog felelősséggel, lelkiismeretesen úgy előkészíteni, hogy az ellenség ne fojthassa vérbe. Ne feledkezzünk meg a lánchídi csatáról.

– Egyetértek – mondta az előbbi közbeszóló. – Halljuk a tényeket.

– Nem tudom, valamennyien értesültek-e róla, tény, hogy ma hajnalban Csernyák százados, a Katonatanács vezetője azzal keltette föl Károlyit, hogy katonai puccs készül, és kérte, adja áldását rá. Károlyinak annyira sikerült leszerelnie, hogy mára szabadságolta magát. Ami megint jó is, meg rossz is. Jó, mert nekem nem kell mindent külön megtárgyalnom vele, rossz, mert a tisz-

92

tek egy része őt tekinti vezetőnek, és tőlem nem fogad el utasításokat, még kevésbé parancsokat.

– És Károlyi? Mire vár még? – szólalt meg egy hang. – Forradalmat akar, vagy nem? Észre kellene téríteni végre.

– Károlyi nem akar forradalmat, hanem akarva-akaratlan forradalmat csinál. Ma jelent meg az ő aláírásával a Nemzeti Tanács utasítása, hogy az állampolgárok

,kötelesek megvédeni értékeinket, amiket Ausztriába akarnak sítolni. Hangsúlyozom: utasítja az állampolgárokat. Mintha hivatalos hatalmi szerv lenne. Ő küldte az üdvözlő táviratot a Délszláv Nemzeti Tanácsnak is, mint egy kormányfő. Mert tulajdonképpen már az is. A nép kinevezte, és ő elfogadta a kinevezést. Vagyis forradalmár a javából. Csak a vértől meg a fölfordulástól irtózik.

– Meg azok, akik körülötte ólálkodnak. – Ezt megint Rudas László vetette közbe.

– Megkérem Rudas László elvtársat, adjon rövid politikai ismertetést a helyzetről. Utána újra én kerek szót, és akkor megbeszéljük, mi történjék a következő órákban.

– Egyet szögezzünk le, elvtársak – kezdte Rudas László. – Nehogy bárkiben illúziók éljenek: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt nem azonos az oroszországi bolsevik párttal.

A fölcattanó derűtség elültével folytattam

– Vezetői a háború alatt mást sem tettek, mint leszerelték a munkásság gazdasági és politikai akcióit. A mai „pártnapokon” is mindenütt, ahol nem a mi elvtársaink beszéltek, csitították a munkásokat. Márpedig szervezetei a Szociáldemokrata Pártnak vannak, bizalmi hálózata a Szociáldemokrata Pártnak van. Ha egy párt, főleg itt Budapesten, de akár vidéken is meg tudná szer-

93

vezni a forradalmat, hát az a párt éppen a szocdem-párt.

– De nem akarja! – kiáltotta valaki.

– Nem. De akkor mit várunk a Károlyi-párttól? Az olyan, tisztesség ne essék szólván, ellenzékiek, mint Batthyány Tivadar, aki pedig Károlyi hívének vallja magát, attól félnek, hogy egy forradalom sokkal többet pusztít el a régi rendből, mint amennyi elkerülhetetlenül pusztulásra van ítélve. Ők mindent, amit csak lehet, át akarnak menteni a háború előtti időkből a háború utáni időkre. A többiek, a tisztességesebbek, a Búza Barna-félék nem siratják a régi rendet, de attól tartanak, hogy kicsúszik a kezükből a vezetés. Azt remélik, hogy József főherceg jobb belátásra jut, és átadja nekik a kormányrudak Míg ha a harc a barikádokon dől el, esetleg túl vörös lesz minden, mire elülnek a harcok.

– Így legyen – mondta valaki. A derűtség megint végigfutott a helyiségen.

– Ezért aztán Károlyi helyzete se irigylésre méltó. Jobbról-balról rágják a fülét, ijesztgetik, noszogatják, közben az utcán zajong a nép, a küldöttségek pedig egymás kezéből veszik ki a kilincset. De Károlyi vállalni fogja a forradalmat, nem úgy, mint egyes követői.

– Batthyány beteget jelentett – szólt közbe Szántó Béla. – De az a gyanúm, hogy amint a Hadik-kormány

lemond, rögtön meggyógyul.

– Jellemző egyébként – folytatta Rudas László, – hogy a legjobboldalibb szociáldemokrata vezetők, mint Peyer, Peidl és a többiek eltűntek a színről. Garami, Weltner, Kunfi tartja a frontot, de egy követ fúj a polgári politikusokkal. Bár meg kell mondanom, hogy Kunfi tanult az eseményekből. Amikor kiderült, hogy a budapesti főügyész elkobozza a Nemzeti Tanács fölhívását közlő lapokat, ő javasolta, hogy le kell fogni a főügyészt, és addig nem kiengedni, amíg valamennyi új-94

ságot nem küldték széjjel. De hagyta, hogy leszavazzák: Mindent összevetve: a Nemzeti Tanács és a bennük tömörült pártok félnek a forradalomtól, igyekeznek fékezni a népet is, meg bennünket is, de valójában hagynak dolgozni. A külpolitikai helyzet a forradalomnak kedvez, és a kormánynak már nemigen van politikai bázisa.

– De katonai még van – állt fel Szántó Béla. – A járható út az lenne, és még forradalmi párt híján is sikerrel kecsegtetne, ha holnapra meghirdetnénk az általános politikai sztrájkot, és a 4-i terv szerint a munkásság és katonaság fegyveres osztagaival megszállnánk a város kulcsfontosságú pontjait, miközben a nép a Várba vonulna, és kiszórná onnan Hadikékat. Ez azonban minden valószínűség szerint két okból megvalósíthatatlan. Egyrészt, mert a nép nem vár holnapig. Másrészt, a jelek szerint Lukachich sem vár holnapig.

– Hát akkor mi legyen? – kérdezte a beállt mély csöndben egy dörmögő hang.

– Amennyiben tényleg a végsőkéig kiéleződik a helyzet, vállalnunk kell a kockázatot, tudván, hogy a bőrünket visszük a vásárra. A kellő pillanatban meg kell indítani a katonai akciókat, és a rendelkezésre álló csekély erővel kihúzni reggelig, amíg a fölfegyverzett munkásság meg nem érkezik a Belvárosba.

Kolos Márton fölkapta a fejét. Körülötte ugyanis mindenütt dübörgött a taps, amelyből ki-kihallatszottak a helyeslő kiáltások. Idefelé jövet gyakran hallott éljen-zést, kurjantásokat, itt-ott a *Himnusz*t meg forradalmi dalokat énekeltek. Valami hasonlóra számított itt is. Aztán teljesen megfeledezett róla, és úgy hallgatta a szónokokat, mintha megint egyetemista volna. De ez a taps is más, meg ezek a kiáltások is. Odakint csak érzik, hogy mi a forradalom. Ezek tudják.

Aztán fölállt egy ismeretlen férfi, aki ott ült a két

95

szónok közelében, és csak annyit mondott, hogy vége a megbeszélésnek, mindenki irányítson annyi fegyveres munkást a Katonatanácshoz, amennyit csak tud, és készüljön a holnapi nagy erőpróbrára.

– Na, gyerünk! – mondta Szócs hadnagy.

Kolos Márton fölállt és elcsodálkozott. Vaksötét lett körülötte. Talán már elfoglalták a kelenföldi villanygyárat, gondolta.

Amikor magához tért, egy asztalon feküdt, és Szócs hadnagy pofozta.

– Nem volt nekem elég Lukachich? – nyögte Kolos Márton.

– Végre! – sóhajtotta a hadnagy. – Már azt hittem, megkrepáltál. Mi bajod?

Kolos Márton lassan felült. Szédelgett.

– Talán a cigarettafüst... – mondta bizonytalan mozdulattal. És akkor hirtelen belédöbbsent, hogy ő ma még azon a két kemény kukoricalisztból sült pogácsán kívül, amivel reggel Szócs hadnagy megkínálta a konyak mellé, nem evett egy falást sem. Egyszerűen nem volt ideje rá. Lukachichéknál egészen mással vendégelték meg.

96

5.

Kolos Márton beleszólna a történelembe, de nem jut rá ideje

Miközben a New York kávéház „mélyvizében” (ahogy annak idején a mai Hungária nevű vendéglátóipari egység mélyebb szinten elhelyezkedő vendéglőrészlegét nevezte az írói törzsközönség) biztosította magát éhen-halás ellen, persze csupa méregdrága és csak háborús mértékkel ehetőnek nevezhető ételekkel, Kolos Mártonnak jutott egy kis fdeje, hogy elgondolkodjék a tapasztaltakon. A forradalom úgy élt a tudatában, ahogy a költők, írók és drámaírók odaplántálták: magasztos eszmék, gigászi erőfeszítések, hősi önfeláldozások, glóriás győzelem, legtöbbször glóriás bukás. Most először találkozott a forradalom materiális vonatkozásaival, azokkal, akik mérlegelik az erőviszonyokat, és kitűzik a kézzelfogható célokat. És mindjárt rá is döbbsent, milyen bonyolult a forradalom, hogy mennyi mindentől függ a kimenetele. És hogy milyen veszedelmes. Ha csak egyszerű gyanú folytán három olyan pofont kaphat az ember, mint ő néhány órával ezelőtt, akkor mi vár az igazi forradalmárookra ?

Fölrémlettek benne a párizsi kommün utáni vérengzések, az inkvizíciós kínvallatások, a Móricz novelláiból és riportjaiból megismert csendőrbrutalitás, összerázkódott. Odakinn a húshagyókeddek és szilveszteréjszakák karneváli hangulata uralkodott. A villamosok már nem jártak, mert a kocsiutat is

előntötte a nép: a munkások, katonák, diákok, asszonyok és nagyobbacska gyerekek. Csak éppen papírtrombitákat nem fújtak, és simi-

97

labdával nem dobálózta. A sötéten pislákoló, alacsony wattszámú villanykörte gyér fényében meg-megcsil-lantak az arcok, fel-felröppent a kiáltás, az éljenzés, amit időnként a föllobogózt, zsúfolásig megtelt teherautók és tűzoltókocsik berregése nyomott csak el.

Ide, a mélyvízbe nem hallatszott le a lárma, de Kolos Márton onnan kintről jött, és képzelete filmvásznán egyre peregetek a nemrég látott képek, miközben az el-rághatatlan marhamócsingon kérődzött. Ezeknek az embereknek az utcán sejtelmük sincs, mit kockáztatnak. Ezek nem tudják, hogy órák alatt minden a visszájára fordulhat. Vagy annyira hozzászoktak volna a halálhoz? A front veszteséglistái után a lapok naponta közlik a spanyolnátha veszteséglistáját, és mindennap negyvenötven-száz a halálos áldozatok száma. A halált is vállalják, hogy végre azoknak, akik megmaradnak, *életük* legyen?

Igen. Persze. Negyvenkilencben is önként mentek a halálba a szabadságért, a független Magyarországért. És most megint, illetve még mindig erről van szó. De micsoda szörnyűség rémuralom jött a veszített csaták, a bukott forradalom után?!

Kolos Márton megint megborzongott. És azt mondta:

– Nem!

Ijedten nézett körül, nem hallotta-e meg valaki. De úgy látszik, ma mindenki az utcára figyelt.

Kolos Márton határozott. Egyszerűen nem teheti meg, hogy ne cselekedjék. A lelkiismerete nem nyugodna meg többé.

Szócs hadnagytól megtudta, amit az ő szökése után jelentett a segédtszít Lukachichnak. Az altábornagy akkor kísérelte meg a Katonatanács elfogását. Karhatalmi századai körülvették az Astoriát, és a különítmény parancsnoka fölsietett a lépcsőn, hogy teljesítse Lukachich

98

parancsát: A lépcsőn egy zászlós jött lefelé. Az alezredes rárivallt:

– *Was suchen Sie hier?!* (Mit keres maga itt?!)

A zászlós ránézett a marcona tisztre. Megrázta a fejét.

– Bocsánat, alezredes úr. Sajnos, nem tudok németül! – És elsietett.

Az alezredes elképedve bámult a tiszt után. Ezt az arcátlanságot! A Kaiserliche und Königliche Armee – a császári és királyi hadsereg – tisztje nem tud németül, amikor maga is ezen a vezényleti nyelven egzecírozta a katonáit?! Hallatlan pimaszság! Na, majd ő ...

Megfordult, és a tiszt után sietett. De akkor már nyomultak befelé az emberek: civilek, katonák vegyesen, öklüket rázva és kiáltozva.

Az történt, hogy a forradalmi tömeg körülvette Luka-chich *katonáit*. *Csak úgy* röpködtek a *sértő* megjegyzések, amelyek közül a „hazaárulók”, a „Káin unokái”, a „testvérgyilkosok” a legenyhébbek közé tartoztak. Egy tiszt, aki a Gizella térről éppen akkor érkezett az Astoriához, látva, hogy baj van, odaállt a katonák elé.

– Katonák! – mondta. – A Nemzeti Tanács és a Katonatanács békét, szabadságot, függetlenséget és kenyeret akar adni a magyar népnek. Nektek is. Ti meg a királyt és Hadikot véditek a Nemzeti Tanács, vagyis saját magatok ellen? Hát nem örülség, hát nem Isten ellen való vétek ez? Álljatok át hozzánk, vagy vonuljatok el békeséggel.

Egy szakaszvezető vállára dobta a puskáját, kisietett az úttestre, és vezényelt:

– Század! Sorakozó!

A katonák szemmel látható megkönnyebbüléssel otthagyták az Astoria kapuját és tükörablakait; pillanatok alatt állt a menetoszlop.

– Irány: egyenes! Század, in-dulj! – hallatszott a vezényszó, és a katonák, mit sem törődve parancsnokuk-

99

kai, a tömeg harsogó helyeslése közben elvonultak. Akkor indult meg az áradat az Astoriába a forgóajtón keresztül.

Az alezredes, látva, hogy komoly veszélyben forog a testi épsége, marokra kapta a kardját, nehogy akadályozza a futásban, és rohant. Előre & i ajtó felé. Még sikerült elérnie a forgóajtó üres nyílását, amely valósággal kiröpítette őt az utcára, hiszen a niásik felén folyamként ömlöttek be az emberek, habár” csak egyenként, amennyire a forgóajtó engedte.

Az alezredes meg sem állt, amíg el nem tűnt a tömegben azok szeme elől, akik meg tudták volna különböztetni más, csellengő vagy éppen a Nernzeti Tanácsra fölesküdt katonáktól.

Nos, amikor Lukachich megkapta az alezredes jelentését, érezte, hogy megbomlik az erőegyensúly. Eljött a tárgya^lás időpontja, Viogy iööt Tryerjnn, éü ^ietBFp-hasson az ellenfél gyenge pontjára.

Kolos Márton viszont most, hogy rádöbrent, mekkora a tét, és hogy akarva-akaratlan hazárdjátékok játszanak, akik a mai fölkelésre tesznek, hirtelen átérezte Károlyi rettenetét az erőszaktól és a vértől. Hiszen már eddig is, a háborúban is dunányi vér folyt el. Nem tetézheti ezt a forradalom is, ha mód van a békés megoldásra. És mód van rá, hiszen Lukachich is szorult helyzetben van; egyszer ő is engedhet életében. Elhatározta, hogy az Astoriába rohan, és beszél Károlyival.

A Krajcáros Újság szerkesztőségében valóságos öröm-rivalgással fogadták Medveczky művésznőt. Patai előkotort valamelyik fiókja mélyéről egy fél zacskó *igazi* babkávét (ami abban az időben Pesten olyan ritka volt, mint manapság a cikória), és Adélkával feketét főzetett neki. Töredelmesen bevallotta, hogy semmit sem

100

tud az új eseményekről. Ahogy múlik az idő, ahogy nő a tömeg az utcákon, a Gizella téren és az Astoria előtt, hírforrásai teljesen bedugulnak. Például Fényes László. Állandóan szónokol, küldöttségeket fogad, tárgyal. Képtelenség telefonhoz hívatni. De végre megtudta, honnan szerzi a legfelsőbb körökből származó, bizalmasnál is BK zalmasabb értesüléseit. A katonasággal őriztetett, az elsőrendű hadfontosságú objektumok közt nyilvántartott telefonközpontból. Erre a dologra aztán ráillik a mesék tanulsága: jó tett helyébe jót várj.

A telefonos kisasszonyok is megpróbálkoztak a háború végén ^egy kis bérmozgalommal. Tízes bizottságot alakítottak, és sztrájkjal fenyegetőztek. A hatalom keményen, sőt durván válaszolt; az ő szemükben a telefonos kisasszonyoknak kétszeresen hallgatás volt a kötelességük. Mert *dolgozók* voltak, és mert *nők* voltak. Fényes László aztán, úgy is, mint újságíró, aki ismeri és értékeli a telefonosok munkáját, úgy is, mint ellenzéki képviselő, szóvá tette az ügyet az országgyűlésben, és tisztességes elbánást követelt a telefonos kisasszonyoknak.

A kormányparti honatyák sikamlós közbeszólásokkal kísérték a képviselő szavait; a kormánylapok is úgy emlékeztek meg az ügyről, mint valami kabaréattrakcióról. (Van-e nevetségesebb, mint hogy egy-két hölgyike any-nyi bért követel, amennyiből nem kell éhen hálnia?!)

Az újságolvasó hamarosan elfelejtette a telefonos kisasszonyokat is, Fényes László interpellációját is. De a telefonos kisasszonyok nem felejtették el. És amikor -egy lehallgatott beszélgetésből – megtudták, hogy Lu-kachich Fényes László, Buza^Barna, majd a Nemzeti Tanács többi tagjának és ismert baloldali vezetőknek a letartóztatását tervezi, azonnal jelentették Fényes Lászlónak, és megígérték, hogy most már állandóan fülelni fognak, ha a kormány és a Budapesti Katonai Parancsnokság telefonál. Talán éppen ez volt a fő oka, hogy Ká-

101

rolyi megakadályozta az erőszakos akciókat, hiszen tudta, hogy maga a vezetés sem egységes. Wekerle mint leköszönő miniszterelnök már nem akarta vállalni a statárium bevezetőjének kétes dicsőségét. Mire pedig Hadik kormányra került, annyira megváltoztak az erőviszonyok, hogy erőszakkal és engedményekkel vegyesen próbálták tartani magukat. Az a rendelet például, amely november elsejéig meghosszabbította a katonák szabadságolását, azt a célt szolgálta volna, hogy a kötelékben nem levő honvédek ne érezzék magukat úzótt vadnak, és ne vessék magukat a forradalom karjaiba. Ellenkezőleg: legyen jó véleményük a Hadik-kormányról. Ezzel szemben azt érték el vele, hogy még azok a katonák is nyugodtan tovább lógtak, akik egyébként – óvatosságból – talán visszatértek volna laktanyájukba.

– Egyszóval: azt kellene tudnom – fejezte be helyzetismertetését a főszerkesztő –, mi történik a Várban. Miben reménykednek, hogyan ítélik meg-a helyzetet. Marcit nem küldhetem. Neki amúgy is két helyen kell lennie egyszerre: a Gizella téren meg az Astoriában. Elvállalná, drágám?

– Hogy én? Még egyszer a Várba menjek? Egy vak lóért sem, főszerkesztő úr – kiáltotta Juci. – örülök, hogy megszabadultam. Habár – tette hozzá titokzatos félmosollyal – érdekes alakítás volt.

– Dehogyan küldöm a Várba! – nevetett a főszerkesztő. – A telefonközpontba küldöm, drágám! Ott majd megmondják, mi a helyzet...

– És szóba állnak velem?

– Magával bárhol! Romhányi Margitot keresse, a tízes tanács vezetőjét. Okos, talpraesett lány. Ha fiúnak születik, jogász lett volna, mint az apja.

– Ha ismeri, miért nem hívja föl? Nem lenne egyszerűbb?

102

– Én ismerem őt, ő nem ismer engem. Talán bizalmatlan lenne.

– És hozzám? Miért bízna bennem jobban?

– Mert a nők összetartanak.

– Nem mondhatnám. Inkább féltékenyek egymásra.

– Van az olyan szép, hogy ne legyen féltékeny a maga szépségére.
– Attól tartok, nem hiszi el majd nekem, hogy jóba-rátként jöttem.
– Van az a lány olyan okos, hogy megérezze magában a jóbarátot. Vállalja?
– Megpróbálom. Aztán visszajövök, mert Marcival úgy beszéltem meg, hogy itt fogok ülni a maguk nyakán egész éjjel.
– Ennek én örülnék a legjobban.
– Hát akkor hamarosan itt vagyok – mondta Med-veczky Juci, mert még mindig nem értette, hogy ezen a2 éjszakán kizárólag feltételes módban szabad beszélnie.
Kolos Márton időközben megérkezett az Astoriába. Még a New York kávéházból fölhívta a főszerkesztőt, akitől azt az utasítást kapta, hogy legyen a Gizella téren is, az Astoriában is és mindenütt, ahol történik valami fontos.
– Egyszerre? – kérdezte a fiú.
– Természetesen! – vágta rá a főnök.
– De főszerkesztő úr! Fizikai törvény, hogy egy test egy időben nem lehet egynél több helyen.
– Ez a törvény forradalom és riporter vonatkozásában nem érvényes – válaszolta Patai, és letette a kagylót.

Legalább negyedórát vesztegetett el, mire újra kapcsolni tudták neki a szerkesztőséget. Kiderült azonban, hogy hiába vesződött a telefonnal. Juci már elindult a tel ef onközpontba.

No, most hová menjen előbb? Az Astoriába? A Gizella

103

térre? Megpróbálta a telefont, Azt remélte, Szöcs hadnagytól megtudja, történt-e valami, amiről nem ntarad-hat le, de a központ kiábrándította: az Astoria minden telefonja mással beszél, és húszan várnak kapcsolásra azzal, hogy életbevágó és halaszthatatlan.

Kinn az utcán a már ismert karneváli hangulat várta. Éhesen, rongyosan, halálos betegségtől fenyegetetten is lehet örülni a szabadságnak. Voltaképpen neki is így kellene kiabálnia a boldogságtól, hiszen most már majdnem bizonyos, hogy lesz állása, és hogy az az állás a leg-áhítottabb színikritikus beosztás lesz! Mégsem tudott szabadulni valami szorongástól. Talán túl sokat tud? Vagy túl keveset?

Úgy döntött, hogy mégis inkább a Gizella térre megy először. A földalatti biztosan jár, azt nem akadályozza a tömeg. Onnan meg majd átsétál az Astoriába.

A Gizella tér tömve emberekkel. A pártkör ablakai alatt villognak a tiszt kardok.

– Esküszünk, hogy életünket és vérünket – mondja fennhangon és tagoltan egy tiszt az ablakban, és száz és száz tiszt és közkaton kórusban ismétli – a szabad és független Magyarországért bármikor fölláldozzuk, és csak a Magyar Nemzeti Tanács rendelkezéseit ismeriük el.

Valaki elkurjantotta magát.

– Éljen a magyar köztársaság! Ezer és ezer torok dörögte utána.

Ejnye, fene eszi, gondolta magában Kolos Márton. A köztársaságról egy szó sem volt az esküben, mégis azt kiabálják.

Amikor kissé elült a zaj, fölarsant egy kiáltás. Valami könnyeztető, megható rémület volt a hangban:

– Testvéreim! Magyar honvédek! Mi fölesküszünk a Nemzeti Tanácsra, életjük a köztársaságot, és közben, mint a marha a billogot, viseljük magunkon a király ne-

104

vét, a király betűjét. Pokolba a sapkarózsával. Elő a ba-jonettet, le a királyi pecséttel!

A kiáltást csend, aztán egyre erősödő moraj követte. Majd mintha csak jégeső indult volna, kopogni kezdtek a kövezeten a lehulló sapkarózsák százai és ezrei. Attól kezdve bakancsok és cipők taposták, rugdosták órákon át, először csak a Gizella téren, majd egész Budapesten a sapkarózsák, a király kezdőbetűjét viselő pléhgombok ezreit. Ez a furcsa, modern kísérezene – a vékony lemezből préselt, belül üres, fülecskével ellátott gomb kopogása, zörgése, pengése, roppanása, csikorgása

– festette alá, mintegy a régi világ gyászzenéje és az új világ nyitánya a diadalmas október 30-át és 31-ét.

Kolos Márton szedte a lábát. Nem is tudta miért, legszívesebben máris az Astoriában lett volna. Kettesével vette a lépcsőket. Az ajtóban még mindig a ferencjós kás diák állt őrt.

– Szántó? – kérdezte futtában a fiút.

– Benn van – intett a fejével az.

Kolos Márton berohant, előrefurakodott a Szántó Béla asztalát körülvevők gyűrűjében.

– Szántó elvtárs – kezdte.

A hangja megbicsaklott egy kicsit. Életében most mondta ki először az elvtárs szót. De hát mit mondjon ennek a fürkésző szemű, hallatlanul nyugodt, mégis feszültséget keltő férfinak? Hadnagy úr? Szántó úr? Nem, nem illik rá egyik se. Ha valaki, ez elvtárs. Mindezt nem gondolta végig, csak úgy érezte, ahogy egy hallásra meg tudta állapítani, hogy a színpadon igaz-e, ami elhangzik, vagy hamis.

– Szántó elvtárs! A Gizella téren fölesküdt a katonaság a Nemzeti Tanácsra.

Szántó fölnézett és bólintott.

- Tudom. Mi szövegeztük az esküt.
- A sapkarózsákat is tudja?
- Nem. Mi történt?

Kolos Márton elmondta. Annyira izgatott volt, hogy gyakorlott színésznő szemé sem vette észre Szántó arckifejezésének változását.

– Köszönöm – mondta, és keményen megszorította a fiú kezét. – Nagyon jó hír! Szentanúja volt a forradalmi hadsereg megszületésének. Eddig – folytatta, és most már nemcsak Kolos Mártonhoz intézte a szavait, hanem valamennyi előtte állóhoz – semmiféle látható különbség sem volt a mi katonáink és azokéi közt – fejével Buda felé intett. – E pillanattól kezdve van. Aki levágja a 106

sapkarózsát, elkötelezte magát mellettünk, annak már nincs visszaút, mesziről látszik rajta, hogy forradalmár. Az eskü most már nemcsak beszéd! Aki fölesküszik, levágja a sapkarózsát! Aki levágja a sapkarózsát, fölveszi a mi egyenruhánkat! – Szántó Béla az asztalra csapott, és egy kis mosollyal, anélkül, hogy hangját felemelte volna, így fejezte be: – Éljen a forradalom saját hadserege!

„Ügyfelei” éljenzésben törtek ki.

Kolos Márton hátrahúzódott. Ha meg is született a forradalom hadserege, az még szervezetlen, hiszen éppen Szántótól hallotta ezt nem is olyan régen. Az utcán ünneplő, boldog emberek érdekében neki mégiscsak tennie kell valamit. Legalább is meg kell kísérelnie. Megindult hát, hogy megkeresse Károlyit.

Bár igaz, hogy az egész Nemzeti Tanács két-három szállodai szobában zsúfolódott össze, mégsem volt könnyű a tájékozódás. Mindenütt nyüzsgöttek az emberek: civilek és katonák vegyesen. Mindenki beszélt, mindenki igyekezett túlérvelni a másikat, ha másképp nem bírta, hangerővel. Kolos Márton reménytelenül téblábolt egyik szobából ki, a másikba be, és lábujjhegyen próbált átnézni az emberek válla felett, hogy megtalálja Károlyit.

Végre. Az egyik; embergyűrűből kiemelkedett a gróf szálas alakja. Éppen feléje közeledett.

– Elnök úr! Nagyon fontos ... – kezdte Kolos Márton, amikor közvetlen közelébe ért.

– Minden nagyon fontos és nagyon sürgős, fiam -mosolygott fáradtan Károlyi. – Majd visszajövök, de most a katonák esküjét kell fogadnám.

A szobában nyüzsgők az ablakokhoz tódultak.

Odalenn már fölsorakoztak a katonák. Megismétlődött az, amit félórja a Gizella téren látott. Eskü és sapkarózsák hullása. Valaki odabenn kivette mellényzsebé-

107

bői az óráját, és felkattantotta a tetejét. Kolos Márton is odapillantott. Fél tíz múlt két perccel. Itt az ideje, hogy fölhívja a szerkesztőséget. Majd keres a közelben egy kávéházat, itt úgyszemint reménytelen a telefonálás.

Kifelé menet nagy öröme Szócs hadnagyba ütközött.

– Te, Szócs – mondta keserves képpel. – Én itt végképp nem ismerem ki magam ...

– Ne keseredj el, egykomám – nevetett a hadnagy –, én sem. – De azért néhány hasznos értesüléssel szolgált: – ^Ebből a mai forradalomból mégiscsak lesz valami, mert a polgárok majdnem mind kerekét oldották. Károlyi huszonegy képviselőjéből, akik egyébként minden este itt szoktak lebzselni, jó, ha három maradt. A szoci vezetők még itt vannak.

– Még?

– Amíg a szokásos népgyűléshangulat tart. Szónokolni is hajlandók. De ha élesedni fog a helyzet, biztos eltűnnek a színről.

– És élesedni fog?

– Károlyi szokása szerint csitította a népet az eskü után. Azt mondta (nem hallottad?), hogy önfegyelmet kér. A Nemzeti Tanács azt kívánja, oszoljanak szét, ne folyjék vér, és jöjjenek holnap este hétkor, amikor a Nemzeti Tanács majd beszámol az újabb fejleményekről. Azt hiszed, szétoszolnak?

– De hát mire várnak?

– Fölhívásra, hogy ostromolják meg a régi rend erődét. Szerintem a Várba is fölmennének pusztá kézzel. Hát ez az. Ha valamilyen módon fegyvert szerez ez a tömeg ma éjjel, akkor megkezdődik a forradalom.

– És győz is?

– Ott voltál az Erzsébet körúton! Hallottad, mit mondott Szántó.

– Nem kellene mégis tárgyalni?

– Nem volna haszontalan, mert közben rendezhet-

nénk küssé az erőinket. De hát tárgyalni is csak akkor szabad, ha azok kezdeményezik, nehogy gyöngeségnek nézzék. Viszont, ha meg ők kezdeményezik, majdnem biztos, hogy szintén csak taktikai okokból teszik.

Egy fiatal tiszt rohant el mellettük. Futásban odakiáltotta Szöcs hadnagynak:

– Lukachich karhatalmat küldött az esküszegők letartóztatására. A telefonosok jelentették.

– Látod? – mondta Szöcs hadnagy. – Így lehet ezekkel tárgyalni!

– Nem értek a katonai dolgokhoz, de nem kellene az Astoriát fegyveresekkel körülvenni, nehogy

Lukachich ...

– Hagyd el – legyintett a hadnagy. – Ezerszer mondtuk. De Károlyi mániákusan irtózik az erőszaktól.

– Ha ő kapott volna három olyan pofont Lukachi-chéknál, mint én, bizonyára másképp gondolkodna a dolgról.

Nevettek.

– Ameddig, teli vannak az utcák tüntetőkkelés részben fegyvert is viselő katonákkal, „addig viszonylag biztonságban vagyunk, Attól függ, mekkora erőt küld Lukachich.

– Megyek, keresek egy telefont, ahol fölhívhatom a szerkesztőséget, aztán visszajövök.

– Ha közben megint elfognának, szabadíts ki, már úgymint nagy gyakorlatra tettél szert.

Megint nevettek, és Kolos Márton elhagyta az Astoriát.

Tán negyedóra ha eltelt, és közben megváltozott az Astoria előtti utca képe. Egy osztag katona táborozott a szálloda előtt, és hogy milyen osztag, azonnal kiderült, amint belépett a hallba, ahol géppuska csöve meredt rá. Ezek meg honnan jöhettek?

Fent a folyosón Szöcs hadnagyba ütközött. Annak le-

109

rített a komor képéről, hogy legszívesebben levegőbe röpítené a világot.

– Mi baj már megint? – kérdezte Kolos Márton, és Szöcs vállára tette a kezét.

– Hát nem, öregem. Így valóban nem lehet forradalmat csinálni. Ezekkel! Azt mondja valaki odakinn: „Itt lenne az ideje, hogy kiszabadítsuk a Conti utcai katonai fogházból a politikai foglyokat.” A tömeg persze helyesel, és már szedelődzködik, hogy induljon, és végre csináljon valamit. Erre ezek ott benn összedugják a fejüket. Hallom ám, hogy nagyon meg van az rakva katonasággal, vérfürdő lesz ott. Meg azt is mondogatják, hogy ez aztán végleg elvágja a tárgyalásos rendezés útját. Az, hogy Lukachich állandóan karhatalmat küld a Nemzeti Tanács nyakára, az semmi, de mi elég, ha beszélünk!

– Mi van azzal a különítménnyel, amelyet a tisztek elfogására küldtek?

– Nem érkezett meg.

– No, akkor útközben felszívódott, mert Lukachich se tud róla semmit. Ide-oda telefonálgattak a főhadiszállásról, de nem találták.

– Ezthoónantudod?

– A szerkesztőségből. A szerkesztőség meg a telefonközpontból.

– Már nektek is adnak információkat?

– Mióta Medveczky Juci különtudósítóként ott tartózkodik. Na, de mondd tovább.

– Egyszerre csak Lovászy Márton, tudod, az a telt képű, középen elválasztott hajú, a Károlyi pártjából, odaszalad az ablakhoz. „Emberek – mondja –, ne menjenek a Conti utcába, mert az ottani katonaság már kiengedte a politikai foglyokat.”

– Honnan vette?

– Az ujjából szopta.

– Nahát, ez tényleg furcsa!

110

– Finom kifejezés, fiacskám. És ez még nem minden. Tudod, itt ván a szomszédban a Térparancsnokság, a Veres Pálné utcában, a Lobkowitz laktanya, Várkonyi városparancsnok székhelye. Ahova engem is be akartak kísélni. Veszedelmesen közel van. Vagy egy félórája megérkezik ám onnan három katona. Géppuskások. Azt mondják, hogy Várkonyi hiába várta azt az inotai századot, amelyet már Lukachich tegnap odavezényelt, hát a saját emberei közül két gépfegyveres tagot kivezényelt a laktanya elé. Ezek meg fogták magukat, mindjárt küldöttséget menesztettek a Nemzeti Tanácshoz, és följánlották a szolgálataikat.

– Éppen erre volt szükség.

– Lett volna, drága barátom. De ezek a trotlik azt válaszolták, hogy nagyon köszönik, maradjanak csak, ahol vannak, majd ők üzennek, ha szükség lesz rájuk. Rögtön szétrobbanok a dühtől.

– Kár szétrobbannod – mondta Kolos Márton. – Már itt vannak. A géppuskájuk benn áll az Astoria halljában, ők meg kinn az utcán.

– Ez igaz? – kiáltotta Szöcs hadnagy hitetlenkedve.

– Most jövök letről, gondolhatod, hogy feltűnt.

– Látod! Az egyszerű, sarzsi nélküli katonáknak több sütnivalójuk van, mint ezeknek a művelt, tapasztalt

politikusoknak.

- És most már értem, miért vezényelt két századot Lukachich a Conti utcába.
- Te, ennek minden mozdulatunkat jelentik.
- Akárcsak az ő mozdulatait nekünk.
- Ez telefonon irányítgatja a különböző laktanyákból ellenünk a katonákat. Megyek, megbeszélésem Szántó

Bélával: elfoglaljuk a telefonközpontot.

Erre azonban nem került sor.

111

6.

A kivégzés

Tisza István 1918. október 30-án csak romja volt régi önmagának.

– Már nem vállalom – mondta két napja, október 28-án fejét ingatva József főhercegnek, amikor az (nem találván megfelelő erélyes, a zűrzavar megfékezésére reményt nyújtó miniszterelnököt) Tiszát is megkörnyékezte. – Nem vállalom! Én mint miniszterelnök csak súlyosbítanám a helyzetet.

Am úgy érezte, még neki is tennie kell valamit. Ha mást nem, tanácsot adni a híveinek, volt munkatársainak, hogy mentsek, ami menthető.

Akkor már a Dráva mentén húzódott Magyarország határa, megalakult a Délszláv Nemzeti Tanács, kialakulóban volt Jugoszlávia; Horvátország mindenképpen és végleg elszakadt Magyarországtól. Az antantcsapatok pedig lassan, komótosan nyomultak előre, és közeledtek dél felől a Dráva felé.

Azt Tisza is jól tudta, hogy a teljes fölbomlásban levő magyar csapatok nem képesek szembeszállni az antant haderejével. De ürügynek jó lenne a Dráva-vonal megerősítése. József főhercegnek tetszett az ötlet. Luka-chichnak pedig kapóra jött. Úgyis aggasztotta két budapesti gyalogezred, a 32-es meg az 1-es. Legénységük jó része munkásokból állt, és tudta, hogy bizalmiak révén állandó érintkezésben állnak a Katonatanácssal. Tisza ötlete kitűnő, és Hadik is egyetértett vele. Kiadta a parancsot: indítsák el a két ezredet a Keleti pályaudvarra,

112

haladéktalanul vagonírozzák be őket, és irányítsák a szerelvényeket a Drávához. Ha ott nem is használnak, legalább itt nem rontják az ő esélyeit.

Késő este a bizalmiak jelentették a Katonatanácsnak, hogy az egyik ezred már menetel, a másik menetkészen áll.

Amikor Kolos Márton Szócs hadnagy társaságában belépett a szobába, Szántó Béla éppen fölállt íróasztala mellől, és kilépett az erkélyre.

– Elvtársak! Katonák! Budapesti forradalmárok! – kiáltotta. Az utca fokozatosan elcsöndesedett, minden arc az Astoria erkélye felé irányult. – A kormány – folytatta Szántó Béla –, Lukachich, vagyis a fuldokló régi rend, úgy látszik, nem elégette meg még a vérontást. Két budapesti gyalogezredet a Keleti pályaudvarra vezényelt, hogy a déli frontra küldje őket. A katonák túlnyomó része munkás, velünk együttéreznek, ők is forradalmat akarnak. Hozzátok vissza őket!

Kolos Márton ismerte az „ eget verő éljenzés” kifejezést, de csak most értette meg, mit is jelent a valóságban. Megfordult, hogy kérdezzen valamit Szócs hadnagytól, de alig ismert rá. Volt osztálytársának rendszerint komor és dühös arca a boldogság dicsfényében úszott.

– Mi történt veled? – kérdezte Kolos Márton döbbenet.

– Örülök, komám. Megkezdődött.

– Micsoda?

– A forradalom. Az igazi!

– Miből állapítod meg ezt ilyen határozottan?

– Hát nem láttad? Szántó Béla kiállt az erkélyre, és beszélt. Kilépett az illegalitásból.

– Mit csinált amicsodából?

– Ne légy már olyan értetlen! Ő a baloldali szocik küldötte a Katonatanácsban 25-e óta. Landler hozta ide,

113

amikor átvette a Nemzeti Tanács irodájának vezetését. Ő is azért van itt, hogy amennyire lehet, ne Garami, Weltner, Garbai és a hozzájuk hasonlók politikája érvényesüljön, és hogy Kunfit, aki hajlamos rá, legyen, aki balra tolja. Persze az a baj, hogy Landler nem tagja a Nemzeti Tanácsnak, így

nem szólhat bele a határozatok meghozatalába. Mindent rájuk hagy, ő meg szervezi a forradalmat stikában. No de Szántó... Te őt nem hallottad nyilatkozni, sőt, jószerivel sehol se írták le a nevét. Nem akarta, hogy Lukachichék figyelme ráterelődjék, és esetleg letartóztassák. Hallottad, láttad mostanáig nyilvánosan szónokolni? Soha. Csak most, amikor a kocka el van vetve! Lesz már elég katonánk és fegyverünk is.

– És Károlyi?

– Rögtön belegezgett. Értsd már meg, hogy neki elvei vannak. Ha ő hitet tett a béke, a vérontás megszüntetése mellett, akkor ő amellelt kitart, ha ég-föld összeszakad. És ha nem lehet másként megmenteni a katonákat a vágóhídra küldéstől, csak forradalmi módszerekkel, akkor Károlyi fölcsap forradalmárnak.

– Tulajdonképpen nagyon rokonszenves, nem?

– Mit gondolsz, miért él-hal érte a nép? Csak nekem nem elég bolsi időnként. De jókor keljen föl az, akivel én nem vagyok elégedetlen, amikor a forradalomról van szó ... Várj, megkérdem Szántót, én is mehetek-e.

Mire az utcára értek, ott már pattogtak a vezényszavak. Korvin Ottó a civilek sorait rendezte, Korvinyi Árpád főhadnagy és Pusztai hadnagy, aki néhány nappal ezelőtt az egyetemisták élén vitte a zászlót a Várba (még a nagy lánchídi csata előtt három nappal), a katonákat sorakoztatta.

Mindazok, akik a forradalmat zűrzavarnak és felfordulásnak tekintették, elbámulhattak. Az a tömeg, amely még előbb le-fel hullámozott, szavalókórusokat rögtönöz-

114

vé, ablakokat megrezdítő Tiangon adta tudtul vezetőknek és ellenségnek, hogy mit követel, most ellenvetés nélkül, első szóra sorokba rendeződött. Türelmesen megvárták, hogy a katonák az élre kerüljenek, és csak akkor indultak meg a Rákóczi út hosszában, amikor erre a menet legelején haladó Katonatanács-tagok jelt adtak.

A látvány az emeleti ablakokból még döbbenetesebb volt.

Legeslegelől kerékpáros katonai földerítők kerekettek. Azt figyelték, nincs-e valamilyen akadály. Mögöttük, zászlók alatt a Polából éppen hogy hazatért, legendás hírű matrózok meneteltek. Ez erőt adott, de egyúttal jelkép is volt: ezek ar tengerészek éppen azért lázadtak föl, mert nem akarták vérüket ontani a számukra elejétől értelmetlen háborúban. Most önként indultak, ha kell, csatába is.

A katonák száma nőttön-nőtt, mert a szembejövőket odaszólitották.

A civil tüntetők is egyre többen lettek. A Körút felől is tüntető tömeg özönlött, az is a Keleti felé tartott; megtudták, mi készül. A Rákóczi út úgyszólván faltól falig megtelt, és az emberfolyam lassan hömpölygött a Baross tér irányába.

Útközben hatalmas csörömpöléssel és a közelben levők hangos tetszésnyilvánítása közben szaggatták le a hadiszállító kereskedők kétféjű sassal díszített cégtábláit. Mire azonban megérkeztek a pályaudvar elé, ott zárt kapukat találtak.

A kapukat betörték, lefegyverezték az őrséget. A katonák nemhogy nem tanúsítottak ellenállást, megsúgták, hóí állnak a fegyverrel és lőszerral teli vagonok.

Fölbomlott a rend. Az alkalom, hogy végre nemcsak szóval, hanem fegyverrel is követelhessék a változásokat, valósággal megmámorosította az embereket.

115

Tíz perc sem telt el, és óriási tülekedés közepette legalább kétezer fegyver talált gazdát. A zsebeit is szakadásig töltötte mindenki munícióval; fejenként csaknem száz töltényt osztottak ki hirtelenében. A kiszabadított menetalakulat katonái – látva, milyen keletje van az általuk oly nagyon megunt fegyvereknek –, egy szálíg kiosztották a *sajátjukat a hálás* civileknek, Aztán szabályos me,netoszlopban, a lelkes, ünneplő tömegtől kísérvé megindultak a Belváros felé. Közben Korvinyi Árpád a maga katonáival megszállta a pályaudvar fontos pontjait: a főnöki irodát, a távirát, a házi telefonközpontot, a váltóirányító tornyot, a fűtőházat meg a szerezidét.

Mint kiderült, a vagonokból csak az egyik ezredet szállították ki, a másik még nem érkezett meg. Sebaj, nu, jd útközben találkoznak vele!

A menet kettévált. A kiszabadított ezred az Astoria felé haladt a kapott parancsnak megfelelően. A civilek jó része elkísérte. A fölfegyverzett tömeg másik része Korvin Ottó vezetésével a Conti utca felé tartott, hogy kiszabadítsa a politikai foglyokat.

– No, itt lesz aztán egy kis lövöldözés! – mondta Kolos Márton Szócs hadnagynak. De kiderült, hogy a levegőbe beszél. A hadnagyot elsodorták mellőle, és hiába nyújtogatta a nyakát, sehol se látta. A köpcös fiatalembert elnyelte a fejek és vállak áradata.

– Bajtársak! Katonatestvérek! – kiáltotta már mesz-sziról az utcán táborozó karhatalmistáknak Korvin Ottó. – A Nemze,ti Tanács és a forradalom nevében fölszólitalak benneteket, hogy a politikai foglyokat,

beleértve a katonai bíróság által elítélteket is, bocsássátok szabadon!

A tömeg, valamivel lassabban, mint eddig, de megállás nélkül nyomult előre a gyűjtőfogház főbejárata felé. Az őrt álló és az épület körül táborozó katonák között **116**

mozgás támadt. Látni lehetett, hogy egyesek ide-oda szaladnak, egyik katonától a másikig. Majd fölharsant a kiáltás:

– Várjatok! Kiengedjük afoglyokat.

Másodpercek teltek el, és máris fölbukkantak a kapuban az első foglyok: katonák, civilek vegyesen. Gyűrtek, sápadtak, borostásak. És aztán kisebb-nagyobb csoportokban követték őket a többiek. Az éljenzés és a dísz-sortüzek zaja betöltötte a környéket, a megszabadult foglyok hálásan és meghatottan szorongatták szabadi-tóik kezét. Amikor már úgy látszott, mindenki odakinn van, a kapuban megjelent a kísértet.

Hosszú, fehér ing volt rajta, ahogy dukál, és éppúgy imbolygott, mint misztikus írásművekben az igazi szellem. Két katona támogatta, hogy el ne essen. A síralomházból hozták ki a halálra ítélt és már halálra vált lógós katonát. Most pedig úgy, ahogy volt, ingben, félig-meddig értetlenül és mesés szabadulásában hinni sem tudva, ő is megindult a Rákóczi út felé.

Még a Körút felé menet valakinek az az ötlete támadt, hogy ha már itt vannak, eLkellene foglalni a Mária Terézia laktanyát. Az csak egy ugrás a Rákóczi út és a Körút sarkától. Erre azonban Lukachich is gondolt, és mivel rossz tapasztalatai voltak katonái hűségét illetően, a laktanya megvédésére, illetve a tömeg föltartóztatására csendőröket vezényelt ki.

Amikor a menet éle befordult a Körútra, a Nemzeti Színház oszlopai meg a Népszínház utca saroképülete mögül csendőrök sortüze fogadta. Most derült ki, milyen okos dolog volt, hogy a géppuskásosztag szépen magával hozta a fegyverét.

A tömeg fokozatosan elnémult, és szájról szájra adták hátra az utasítást:

– Állj! Tűzharc folyik a Nemzetinél!

A géppuskások a bal oldali saroképületet használva

fedezéknek, fölállították a géppuskát, befűzték a hevedert, és annak rendje és módja szerint tüzet nyitottak a Nemzeti Színház felől lövöldöző csendőrökre. Azok még lóttek néhányat, majd a József körút irányában elszelleltek. A géppuskások erre gyors szökelléssel átvágtak a Körúton, és onnan, ahol most az aluljáró lépcsője vezet lefelé, löni kezdték a Népszínház utca torkolatát. A csendőrök hamarosan innen is eltűntek. Szabad lett az út.

A Budapesti Hírlap, a hírhedt háborús uszító lehúzott vasredőnyökkel fogadta a tüntetőket. Azok meg mi mást tehettek? Mint a jégeső, úgy kopogtak a puska– és pisztolygolyók a redőnyökön. A József körút 45. alatt, ahol Lukachich lakott* sötéten bámultak az ablakok a Körútra.

– A Várban van a hóhér! – kiáltotta valaki. így hát megint csak a levegőbe lövöldöztek.

A Baross utcától nincs már messze az Üllői út sarka. Ott áll a hatalmas épület, amely akkor Lukachich reménységét, az inotai tanezredet rejtette. Az élen haladó katonák megállították a tömeget, és földérítőket küldtek az Üllői út felé, nincs-e veszély esetleg már a laktanyán kívül. Egyben kerékpáros futárt szalajtottak a Nemzeti Tanácshoz, és jelentették, hogy megkezdik a Mária Terézia laktanya ostromát, annál is inkább, mert fél egy tájban a föl vonulók utóvédje a József utca sarkán találkozott a másik meneteszreddel, amely Rákospalotáról jövet még csak most ért ide, és természetesen azonnal csatlakozott a fölvonulókhoz.

Tisza végzete beteljesedett: utolsó kísérlete is balul ütött ki. Ahelyett, hogy a forradalmat gyengítette volna, valósággal kikényszerítette annak kitörését, mert biztosította számára a katonai erőt. De hát hogyan is lehetett volna az óráról órára változó helyzet, a kuszált erőviszonyok helyes, világos fölmérését kívánni Valakitől, akit a

118

régi világ romjai maguk alá temettek?! Már csak azért sem, mert – mint látni fogjuk – akiknek a forradalmat kellett volna vezetniük, azok sem voltak vele tisztában: hányadán is áll a játszma.

Kolos Márton, aki a Conti utcaiakkal tartott, a menet közepe tájára került. Tudva, hogy a Mária Terézia laktanya felé haladnak, a megtorpanásból sejtette, hogy nemsokára megkezdődik a kaszárnya ostroma. Minden kis rést kihasználva furakodott előre, hogy le ne maradjon a forradalmi napnak, helyesebben éjszakának erről a fő eseményéről.

A katonák az élen közben lassan nyomultak előre. A földérítőktől már tudták, hogy gépfegyveres csendőrosztag állja el az utat a Baross utca és a Körút sarkánál.

A távolság egyre csökkent. Már nem lehetett több, mint kétszáz méter. Még a félhomályos éjszakai utcán is jól kivehető volt, amint a géppuska mellett fekvő csendőr kissé megemeli a hevedert; ez félreérthetetlen jele annak, hogy azonnal löni kezdenek, hiszen a hevederesnek éppen az a feladata, hogy a hevedert és benne az újabb töltényeket gyorsan, egyenletesen, fennakadás nélkül kapja és löje

ki a géppuska.

Akkor már Kolos Márton is az első sorba küszködte magát. Ő is látta a csendőr mozdulatát, de mert nem volt frontkatoná, nem tulajdonított neki különösebb fontosságot. Aztán abban a szent pillanatban meg is feledkezett a forradalomról, Krajcáros Újságról, Mária Terézia laktanyáról, mindenről. A Baross utcában ugyanis a beállott halálos csendben jól hallható cipősarok-kopogással szép, szőke, fiatal nő sietett a Körút irányába, ügyet sem vetve a történelmi pillanatra. Nem vette észre, hogy besétál a frontvonalba. Medveczky Juci a telefonközpontból jött, és úgy gondolta, hogy a Baross utcán, a Kálvin téren és a Múzeum körúton át az Astoriába kutyagol, ahol megkeresi Kolos Mártont.

119

A sarokra érve megpillantotta a néma tömeget, az óvatosan meggörnyedve előrelépkedő katonákat. Megtorpant. Ebben a másodperében döbbsent rá Kolos Márton, hogy Juci halálos veszélyben van. Bármelyik pillanatban megkezdődhet a lövöldözés, és akaratlan is eltalálják. Kétségbeesetten integetni kezdett. Kiabálni csak azért nem kiabált, mert a rémülettől görcsösen összeszorult a torka.

Juci a művészek ösztönös érzékenységgel megérezte, hogy valaki – a szívét is beleadva a szemébe – nézi őt. (A színpadon is iránytűként fordult a nézőtér mágneses pontja felé, ahonnan igazi rajongó szempár kísérte minden mozdulatát.) Megismerte Kolos Mártont, és visszaintegetett neki. Aztán csak annyit érzett, hogy vaskemény markok ragadják meg, ellenállhatatlan erő hurcolja visszafelé az utcán, és berepül egy sötét kapualjba, ott végigterül a keramikockákon, és döngve becsapódik mögötte a kapu. Csak később emlékezett rá, hogy ott az utcán meghallotta, amint nem messze tőle egy hang ezt dörmögi:

– Nézd, jelt adnak egymásnak a lázadók.

Kolos Mártont viszont az innenső oldalon két katona ragadta meg, és egy közeli keresztutcába kísérte. Ott vigyáztak rá vagy egy negyedórán keresztül, amikor megérkezett még kilenc társuk.

Kolos Márton végigjártatta a szemét rajtuk. Sapkarózsa nélküli bakák. Meg egy tizedes. Szabályos szakasz és a parancsnok. Forradalmárok. Ezekkel szót lehet érteni.

– Sikerült? – kérdezte, amikor a katonák megálltak vele szemben.

– No nézd csak! – nevetett a tizedes. – Rajtacsíptük a kémkedésen, és még mindig folytatná.

– Nem vagyok én kém! – tiltakozott Kolos Márton. – A Krajcáros Újság munkatársa vagyok. És azért...

120

– „És azért integettem a csendőröknek, mert én is a forradalmárokkal tartok” – fejezte be a tizedes. Nevetett, és a katonák vele nevettek.

– Nem a csendőröknek integettem! A tizedes még jobban nevetett.

– Halljátok, fiúk? Nem a csendőröknek integetett. Bizonyára a menyasszonyának.

– Igen. A menyasszonyomnak, ugyanis ...

A katonák combjukat csapkodva röhögtek. Kémnek kém, de igen mulatságos, meg kell adni. A tizedesnek jó ötlete támadt. Intett a katonáknak, azok közel húzódiák-hozzá, és susmorogtak valamit.

– Értettétek?

– Értettük, tizedes úr! – kiáltották kórusban a legények, változatlanul vidáman.

A tizedes Kolos Mártonhoz fordult.

– A vádlottat bűnösnek találtuk a forradalom eláru-lásának gáztettében, és ezért halálra ítéltük. Az ítélet ellen nincs föllebezés. Az ítéletet a helyszínen azonnal végrehajtjuk. – így szólt a tizedes. Kerek, szakszerű fogalmazásával és gördülékeny előadásával is bizonyítva, hogy már sokszor lehetett dolga a civil és katonai igazságszolgáltatással.

– Bekössem a szemét? – kérdezte az egyik, amiből megint az derült ki, hogy a katonai kivégzés módjai széles körben ismeretesek a Monarchia hadseregében.

– Dehogynis kötheted, marha! – mondta kedves közvetlenséggel a tizedes. – Ez – egy kicsit gondolkozott a szón, aztán így folytatta: – forradalmi kivégzés lesz!

– Kivégző szakasz, sorakozz! – adta ki a parancsot.

A katonák két sorban fölálltak, majd az első sorban levők letérdeltek.

– Tüzeléshez készülj!

A puskák fölemelkedtek, és tíz puskacső fekete torka nézett farkasszemet Kolos Mártonnal.

121

Szent ég! Ezek tényleg ki akarják őt végezni. De hiszen ez örülségi Tulajdonképpen gyilkosságot követnek el, még hozzá merő tévedésből!

Szólni akart, magyarázni, a szívükre hatni, de nem jött ki hang a torkán. És akkor bukkant fel a sarkon

Szőcs hadnagy.

Hogyan került ebbe a sötét, elhagyatott kis utcába, ahol senki se járt, sohasem derült ki. Tény, hogy azonnal észrevette, mi készül, és már messziről kiáltotta:

– Mit csinálnak ott, bajtársak?!

– Kivégezzük ezt a kémet, hadnagy úr – válaszolta a tizedes.

Szőcs hadnagy akkor ismerte fel Kolos Mártont.

– Ez kém? De hiszen ez ... – kezdte. A tizedes azonban közbevágott:

– Integtetett a csendőröknek a Baross utca sarkán.

– A csendőröknek? ő? Az lehetetlen!

– Tagadja persze, azt állítja, hogy a menyasszonyának integtetett. De látott-e már hadnagy úr olyan menyasszonyt, aki csendőr, ráadásul még géppuskája is van? Mi most megleckéztetjük egy kicsit.

– Szőcs Ferenc hadnagy vagyok, a Katonatanács tagja. Megtiltom, hogy kivégezzék ezt az embert.

Bekísérjük a Nemzeti Tanácshoz, ott majd megvizsgálják alaposan a dolgot. Nem szabad ilyen hübelebalázs módjára cselekedni.

– Lehet, hogy a hadnagy úr valóban a Katonatanács tagja, de nem látta, amit mi láttunk. Ügyhogyan nem engedelmessékedünk. – És már vezényelt is. – Vigyázz, kész, tűz!

Tíz puska zaja egy szűk kis utcában úgy szólt, mint egy ágyú. És a lövéseket követően semmit sem lehetett látni, mert a lőporfüst és a golyók szaggatta vakolat pora átláthatatlan ködbe vonta az amúgy is sötét utcácskát.

Kolos Márton utolsó gondolata az volt, hogy nem is

122

fáj. El is mosolyodott, aztán lassan ösziómlott, mint a felfújott léggömb, amelyből fokozatosan enged ki a levegőt.

Amikor a szél elvitte a füstöt és a port, a katonák azt látták, hogy Kolos Márton a fal tövében fekszik, a hadnagy ott térdel mellette, és fülét a fiú szívére szorítja.

– A szencségit! – ordította a tizedes. – Melyik félkegyelmű tette ezt?

A katonák egymásra néztek, és a vállukat vonogatták, jelezve, hogy mindegyik tudja magáról, hogy ártatlan.

Szőcs hadnagy boldogan felkiáltott:

123

– Él!

Akkor már a tizedes is ott állt.

– És nem is vérzik – mondta. – Nem is vérezhet, az isténfáját, hiszen mindenki föléje lőtt. Olyan becsületes képe van, hogy talán tényleg nem is kém. De gondoltuk, megijesztjük egy kicsit, hogyha mégis rosszban sántikál, elmenjen tőle a kedve.

Szőcs hadnagy fölemelkedett, és tőle telhetően kihúzta magát, hogy legalább az orráig érjen a tizedesnek.

– Nem illik, hogy egy forradalmár tiszt iemarházza a legénységet, de én nem tehetek mást. Ezt a szegény fiút ma már félholtra verte egy törzsörmester a Várban, a Budapesti Katonai Parancsnokságon. Most meg... Nagy marhák tmguk, tizedes.

A tizedes szégyenkezve vakarta a fejét félretolt sapkája alatt. A katonák nevettek.

– A rosseb ette volna meg! Hát ti is ott voltatok, láttátok, hogy integtetett.

– Tudja, tizedes, ezért van szükség minden esetben tisztességes bírósági eljárásra. Mindenkit meg kell hallgatni, mielőtt ítélnénk. Nem folytathatjuk ott, ahol a Monarchia abbahagyta.

Az egyik katona elkiáltotta magát:

– Fölült!

Kolos Márton valóban föltápáskodott a földről, és a fejét tapogatta. Estében beüthette. A tizedes odaugrott hozzá, és talpra segítette.

– Nagyon röstellem ám, fiatalúr, ezt a mókát!

– Hát nem végeztek ki? – kérdezte Kolos Márton. Meglátta Szőcs hadnagyot. – Te itt vagy?

– Fene egye meg, nem tudtam megakadályozni, ne haragudj.

– Csakugyan furcsán festhettem, amikor integetni kezdtem a legfeszültebb pillanatban. – Hirtelen a fejéhez kapott. – Juci! Mi lehet vele? Még láttam, amikor

124

egy csendőr magával hurcolta, ő tudniillik visszaintegetett. Bizonyára a telefonközpontból jövet került éppen az események középpontjába.

Mire kiértek a Körútra, ott már oszladozott a tömeg.

– Hova mennek ezek? – kérdezte Kolos Márton.

– Haza. Aludni...

– Megadta magát a Mária Terézia laktanya?

– Nem tudod, mi történt? A Nemzeti Tanács megint remekelt.

Már csak egy hajszálon múlt, hogy elkezdjenek kelepelni a géppuskák. A katonák a fal mellé, fedezékbe irányították a civileket, és szemmel látható volt, hogy a tisedörök nem sokáig bírják idegekkel a feléjük közeledő katonák látványát meg az óriási fölfejezített civil tömeget.

Félelmetes is lehetett a látvány a túlsó oldalról!

Az utólag csatlakozó menetzred nélkül is kétezer lehetett a forradalmi katonák száma. És a háború alatt jól megtanulták a leckét. Kaputól kapuig, fától fáig, hirdetőoszloptól hirdetőoszlopig nyomultak előre a csatárláncok. És csak nem fogytak el! Mintha már az egész magyar hadsereg az innenső oldalon fejlődött volna föl hadrendbe!

Amikor már-már eldőrdült az első lövés, nagy csörömpöléssel és lópatkócsattogással megérkezett egy konfliskocsi. A konfliskocsiban Fényes László és Lovász Márton állt, és fehér zsebkendőt lobogtatva kiáltozott. Mögöttük ült Landler Jenő.

A katonák megtorpantak, a civilek, akik maguk is lövésre készen szorongatták fegyverüket, a Nemzeti Tanács tagjai felé fordultak.

– Katonák! Polgárok! Kedves barátaim! – kezdte Fényes László. – Ti most egy jó ügy, a független, demokratikus Magyarország megteremtéséért, Károlyi és a Nemzeti Tanács kormányra kerüléséért szálltatok harc-

125

ba. Látjuk, hogy a végsőkre is készen vagytok, életeteket is hajlandók vagytok kockáztatni, hogy dűlőre vigyétek az ügyet, amit valamennyien képviselünk. Ez nagyszerű! És ha már eljött volna a végső döntés órája, én magamlennék az, aki azt kiáltanám: „Előre!”... Tudjátok jól, hogy két nappal ezelőtt, amikor elhatároztátok, hogy észre térítjük a vak és süket vezetőket a Várban, magam álltam a menet élére, és ott voltam, amikor megvívtuk a lánchídi csatát. Ha tehát most azt mondom: álljatok meg, nem azért teszem, mert nincs meg bennem a végső elszánás, hogy véget vessünk a régi világnak, és újat, egy jobbat hozzunk létre helyette. Egyetlen, de nyomós okom van: ne folyjék fölöslegesen vér, ha a tények ereje is ki tudja kényszeríteni a győzelmet. Katonák! Polgárok! Kedves forradalmár barátaim! A Nemzeti Tanács nevében kérlek benneteket, oszlojatok szét, menjetek haza. Holnap új rohamra indulunk.

A tömegből előbukkant Pogány József szociáldemokrata vezető, és megerősítette, amit Fényes László mondott. Ez már nyomott a latban. A Nemzeti Tanács és a Szociáldemokrata Párt egybehangzóan ellenzi a laktanya ostromát, akkor csak van valami ésszerűség a dologban.

Éljen nem hallatszott, taps is csak ímmel-ámmal. Fegyverrel a kézben meghátrálni, most, amikor egy teljes menetzredünk ezred is velük van?!

De megtört a lendület, megcsendesedett a hangos jókedv, a győzni akarás mámorát fölváltotta a mámort követő kesernyés szájíz... Nincs más hátra, ezen az éjszakán is győzelem nélkül kell nyugovóra térni. Pedig már mindenki úgy érezte, hogy nem áll olyan betonerdítvány, amely össze nem omlik, ha ők megostromolják.

– De hát mit keres ezek közt a megalkuvók közt Landler? – kérdezte Szöcs hadnagyot Kolos Márton.

– Mondtam már, hogy ő nem tagja a Nemzeti Tanács-

126

nak, csak irodavezetői tisztséget tölt be. Nem mondhatott ellent, és nem tiltakozhatott Szántó Béla sem. A Katonatanács végül is a Nemzeti Tanács szerve. Landler nagy taktikus, főleg amikor Károlyiról van szó.

Mellesleg becsüli is, mert igazán ritka madár az *ember* a grófok közt. Tiszteli, mert kitart elvei mellett. Mielőtt elindult volna ide, megbeszélte Szántóval, hogy ha úgy látja jónak, és ha kedvezőnek látszik a helyzet, próbálják közben elfoglalni a Térparancsnokságot. Lehet, hogy mire visszaérünk az Astoriába, rriár kifüstölték onnan a városparancsnokot. Nem ér föl a Mária Terézia laktanyával, de nem volna megvetendő eredmény!

– Azt nem értem – mondta Kolos Márton –, miért félt a Nemzeti Tanácsba laktanya ostromától.

Szerintem nem is kellett volna ostromolni. Tegnap se mukkantak odabenn, amikor a tömeg letépte a Habsburg-

sasokat. Ma meg nem küldték ki azt a nem tudom hány századot, amelyet Lukachich vezényelt a Térparancsnokság védelmére. Ezek se akarnak már harcolni. Lehet, hogy egy szónoklat elég lett volna nekik is, mint a Conti utcai karhatalomnak...

– Nem akarták Lukachichot provokálni, nehogy az vérbe fojtsa a forradalmat.

– De hiszen megtette volna eddig is, ha a katonáit le nem beszéli róla a nép. Ügy látszik, már csak a csendörök hajlandók engedelmeskedni neki, azoknál meg hányszor több katonánk van minenkünk!

– Bár a próféta beszélne belőled, Kolos Márton, kedves kivégzett kém, megpofozott forradalmár és leendő színikritikus!

– Jóságos isten! – ütött a homlokára Kolos Márton. – A sok esemény teljesen kiverte a fejből, hogy tudósítanom kell a lapomat. Gyere, gyorsan keressük meg Jucit, aztán iszkiri az Astoriába.

Jucit azonban nem találták sehol.

127

7.

Inognak a pillérek

– Taktikám két pilléren nyugszik – magyarázta Lu-kachich, amikor az éjszaka folyamán, már nem lehet tudni hányadszor, megint hármában ültek Hadikkal, a miniszterelnökkel és Szurmayval, a hadügyminiszterrel. – Az egyik pillér a Nemzeti Tanács forradalomellenes-sége, a törvényességhez való ragaszkodása.

– Azt valóban nem mondhatnám, hogy bolsevikok -vélekedett Hadik –, de ami a törvényességet illeti... Ellenkormányt hoztak létre, és fölszólították az állampolgárokat, hogy legyenek hűtlenek a törvényes, királyi kormányhoz.

– Elmentek egy bizonyos határig, elismerem, kegyelmes uram.

– El! – hagyta helyben Hadik olyan hangon, amely rosszabb volt minden ellenkezésnél.

– Belátom, hogy ez a határ alkotmányjogi szempontból kimeríti a hűtlenség és a király elleni lázadás ismérvét. De csak ami a Nemzeti Tanács tagjait illeti.

– Mít akar ezzel mondani?

– Azt, hogy ők megcsinálják ugyan a maguk kis forradalmát, de amikor a csöcselék is követni akarja őket, lehetőleg leszerelik, csitítják.

– És a vörösök, a bolsik?

– Ha a szociáldemokrata vezetőkre gondol, biztosíthatom, hogy ők garantáltan forradalomellenesek.

Sándor főkapitány a megmondhatója, hogy a nagy, háború alatti sztrájkok idején rájuk mindig lehetett számítani.
128

– Nem Peyerre és Peidre gondoltam, nem is azokra a szocialistákra, akik tagjai a Nemzeti Tanácsnak, hanem az olyan figurákra, mint ez a Landler. Aztán keveri ott a kártyát valami Szántó nevű tartalékos tisztecske, egyszóval azok az elemek, amelyek már régóta a párt ellenzékét jelentik. Ügy hallom azonban, hogy az utóbbi időben Kunfi is nagyon kacérkodik a rebellióval.

– Tagadhatatlan, hogy bizonyos mértékig még a legmegbízhatóbb szocialista vezetők is a tömeghangulat befolyása alá kerültek. Ezeknek azonban nincs képviselője a Nemzeti Tanácsban, nincsenek szervezetei a munkásság körében. Ha pártjuk, szakszervezetük lenne, sokkal veszedelmesebbek volnának.

– Félek, hogy így is ők a hangadók.

– Értésülesem szerint is nőtt a befolyásuk. De alig valamivel tudnak tovább menni, mint a Nemzeti Tanács által megvont határ.

– Ez tehát taktikájának egyik pillére. Mi a másik?

– A másik a kaszárnyafegyelem.

A miniszterelnök is, a hadügyminiszter is kissé meghökkenve nézett az altábornagyra. Amikor ez a beszélgetés zajlott, jóval éjfél után, a katonaság, beleértve a rendcsinálásra szolgáló karhatalmat is, többször tanújelét adta, hogy fegyelem dolgában, enyhén szólva, nem áll a helyzet magaslatán. A csúcsteljesítmény eddig még az volt, ha a kiküldött alakulat dolgavégezetlen ugyan, de legalább visszatért állomáshelyére. Rendszerint azonban nyoma veszett, fölolvadt a tüntető tömegben, csatlakozott a Nemzeti Tanácsra fölesküdt kato7 nákhöz.

– Tapasztalati tény – magyarázta Lukachich, aki pontosan olvasott a miniszterelnök és a miniszter arcából –, hogy a kiküldött alakulatokra erős hatást gyakorol az utca. Benn a laktanyában viszont köti őket a kaszárnyafegyelem. Ez az oka, hogy már egy ideje kizárólag

129

csendőröket veszek igénybe harci akciók lebonyolítására. Ezzel az a célom, hogy időt nyerjek.

– Félek, hogy az idő a Nemzeti Tanácsnak dolgozik.

– Nem, kegyelmes uram – mondta nyugodtan Lu-kachich. – Előbb-utóbb elfáradnak az emberek, megunják a békítő beszédeket, és hallgatnak vezetőikre, akik hazaküldik őket. Az éjszaka folyamán ez már nemegyszer elhangzott az Astoria erkélyéről. Ha kiürültek az utcák, megint enyém a túlerő.

– Az inotai tanezreddel mi van? – kérdezte a hadügyminiszter.

– Nem csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz, de nem teljesíti a parancsaimat. *Még most* nem. De ha már csönd lesz, akkor kiemelem közülük a lázadó elemeket, és falhoz állítatom őket. Holnapra megint ütőképes lesz ez az ezred is. Éppen emiatt küldtem csendőröket a Körútra. Meg kellett akadályoznom, hogy a tömeg megközelítse a Mária Terézia laktanyát.

– Eredmény? – kérdezte Hadik.

– Még nem kaptam jelentést, de minden pillanatban befuthat.

– A tömegnek már van fegyvere! – mondta Szurmay.

– A csendőrök parancsot kaptak, hogy kímélet nélkül géppuskázzák le a támadókat. Az ilyen civil horda rettenetesen megrémül a vértől, és egymást letaposva menekül. Magával sodorja a

katonákat is. Arra számítok, hogy ha az inotaiak látják, milyen határozottak szándékaink, a csendőrök segítségére sietnek.

– Vagy hátulról tüzet nyitnak rájuk – vélekedett Hadik. – Amilyen tapasztalataink vannak ...

– Még egy lehetőséggel számolhatunk, kegyelmes uram. Azzal, hogy a Nemzeti Tanács maga akadályozza meg az összecsapást. Tegnap ez egyszer már megtörtént.

– És ha nem inognak meg a pillérei – mondta Hadik

130

(bár nem volt szándékában, egy kis irónia csengett a hangjában) –, akkor mit tervez?

– Lefejezem a forradalmat! Letartóztatom a Nemzeti Tanács tagjait az Astoriában, és összeszedetem a lakásukon azokat, akik már hazamentek. Holnapra új helyzetet teremtek. Sajnálom, hogy *már három* nappal ezelőtt nem kaptam erre fölhatalmazást. Ma nem állnánk így.

A segédtsízt belépett.

– Jelenthetek, altábornagy úr? Lukachich biccentett.

– Alázatosan jelentem, a Körút és a Baross utca sarkán elhelyezkedő csendőrök megállították a lázadókat. Mielőtt összecsapásra került volna sor, megjelent a Nemzeti Tanács képviselőjében Fényes László, Lovászy Márton és Landler Jenő. A tömegből aztán kivált Pogány József is, és egyöntetűen azt a kívánságukat közölték, hogy a tömeg ne rohamozza meg a laktanyát, ennek még nem jött el az ideje, és hogy menjenek haza. A tömeg egy része föloszlott, más része az Astoria felé húzódik.

– önnek volt igaza, altábornagy úr! – kiáltotta Hadik.

– Van még esélyünk.

Csengett a telefon Lukachich asztalán. Az^ altábornagy fölvette a kagylót.

– Lukachich. – A mikrofon tölcisére fölött Hadiknak és Szurmaynak: – Várkonyi tábornok úr a Térparancsnokságról ... Igen. – Csak ennyit mondott a mikrofonba, és letette a kagylót.

– Rossz hír? – kérdezte Hadik.

– Szolgálati ügy – válaszolta közömbösen Lukachich.

– Ha tehát közünkben lesz az egész díszes társaság, és megint parancsolni lehet a katonáknak, letörjük a munkásság lázongását is.

– És a rendőrség?

131

Lukachich nem tudott válaszolni, mert megint csengett a telefon. Fölvette a kagylót.

– Igen. Köszönöm.

Még mielőtt bármelyik vendég kérdezhetett volna valamit, az altábornagy csengetett. A segédtsízt belépett.

– Többször kértem – mondta vészjósló udvariassággal –, hogy amikor tárgyalok, ne kapcsoljon be jelentéktelen telefonokat.

A segédtsízt arca megrándult, de azonnal finoman összekoccantotta a sarkát.

– Parancsára, altábornagy úr.

Amint a két politikus eltávozott, csengetett.

– Azonnal hívja föl a Károly laktanyát!

A segédtsízt rohant. Tudta, hogy ha Lukachich ilyen arcot vág, mellőznie kell a .formaságokat. Azt nem is várta, hogy akár csak egy mozdulattal vagy szeme rándulásával tudtára adja, hogy az előbbi szidás nem neki szólt, hanem csak porhintés volt a két előkelő vendég szemébe, ő azért segédtsízt, azért az altábornagy adjutánsa, hogy tisztában legyen vele, mi a jelentős és mi a jelentéktelen ügy, de azzal is, hogy mi tartozik a civilekre, mi nem, még ha azok kegyelmes urak is történetesen.

Lukachich kiadta a parancsot a Károly laktanya parancsnokának, aztán megint becsengette a segédtsíztet.

– Kerítse elő nekem Mönnich századost.

Néhány perc múlva ott állt előtte feszes vigyázzban a makulátlan tiszt eleganciával öltözött fiatal tiszt. Szőke hajának választékánál csak nadrágjának vasalása volt egyenesebb. Hideg, kék szemében szolgálatkészség, vakbuzgóság és kíméletlenség villogott.

„Nem ez kellene – gondolta Lukachich, amikor szemügyre vette az előtte álló tisztet. – Ez nem diplomata. De csak ez ismeri, és Medveczky Juci unokabátyja. Na, mindegy, nincs más választásom.”

132

– Fontos feladatot bízok magára, százados úr. Eljött az ideje, hogy bizonyítson.

A fiatalember halkán összeütötte a sarkát.

„Modora van – gondolta Lukachich –, ami nem árt. De császári és királyi modor, ami most éppen nem időszerű.” Hangosan így folytatta:

– El kell érnie, hogy Károlyi Mihály fölkeresse a miniszterelnököt vagy József főherceget, még hozzá haladéktalanul.

Mönnich százados arcizma se rándult, szeme se rebtent.

„Túl fegyelmezett, vagy nem érti, milyen nehéz feladatot kap. Fene egye meg, legalább fejeannyi esze lehetne, mint az unokahúgának!” – morfondírozott. Lukachich. Hangosan így folytatta:

– Az a gyanúm, hogy az az ügyeletes tiszt, aki a foglyunkkal kereket oldott, ott sündörög az Astoriában a Katonatanács körül. Az sem lehetetlen, hogy fontos beosztást kapott, hiszen az én emberem volt. Nem tud ugyan semmi jelentőset, tartalékos tiszt, de bizonyára nem szerénykedett. Vele kell szót értenie. Ha nem találja, vagy nem felel meg közvetítőnek, azt a kis újságíró keresse meg, aki nem akarta, megmondani, mi a rendfokozata...

Mönnich majdnem dühbe gurult. Ez mégiscsak hallatlan! Végtére is kiteszik annak, hogy ugyanúgy megpofozzák, mint ahogy ő megpofoztatta a vékonydongájú színkritikust. Ez meg úgy tesz, mintha... Persze az is igaz, hogy nemrég még a fronton voltak, ahol mindennap többször is szembe kellett nézni a halállal, és a beosztott még arckifej ezés-változással sem bírálhatta a parancsnoka rendelkezését; akkor se, ha a biztos pusztulásba küldte.

– Majdnem bizonyos, hogy nem akar szóba állni magával – folytatta Lukachich. – Az is lehet, hogy beszél-

133

getni ugyan hajlandó lesz, de Károlyit rábeszélni erre a kockázatos látogatásra már nem. Végső érvként kijátsz-hatja Medveczky Juci művésznőt.

Na végre! A százados mindkét szemöldöke a magasba ugrott. Ez még neki, ennek a gépembernek is sok. Lu-kachich kiélvezte néhány másodpercig a százados zavarát. Aztán megmagyarázta, hogy került Juci mint fogoly a Böszörményi úti csendőrtiszt-képző laktanyába.

Patai Henrik, a Krajcáros Üjság főszerkesztője készséggel megbocsátott Kolos Mártonnak, amiért olyan hosszú ideig nem jelentkezett. Adélka vállával fülhöz szorított kagylóval alig győzte gyorsítani az utóbbi órák eseményeit, amelyek a legszükszavúbb fogalmazásban is hasábokat töltenek majd meg. Hálából és viszonzásul legszívesebben azt válaszolta volna a fiú kérdésére, hogy Juci ott várja a szerkesztőségben, és most már el se engedik lapzártáig, de ez sajnos a legkevésbé felelt volna meg a valóságnak. Juci akkor jelentkezett legutóbb, amikor a telefonközpontból elindult az Astoriába, remélve, hogy ott találkozik Kolos Mártonnal. Patai csak most és magától a fiútól értesült arról, ami a Baross utca torkolatában történt. Ettől fogva már hárman aggódtak Juciért, hiszen az Astoriában senki se látta, oda meg nem érkezett. Kolos Márton szívét marokra fogta a lányért való aggodalom. Legszívesebben a nyakába vette volna a várost, hogy megkeresse. Talán meg is teszi, ha nem kerül az Astoriában megint a történelem kellős közepébe.

Miközben a Nemzeti Tanács megbízottai elrobogtak, hogy megakadályozzák a Mária Terézia laktanya ostromát, megérkezett az Astoriához a fölfegyverzett tömeg egy része meg a kiszabadított alakulat.

Megint formás üdvözlő beszédek hangzottak el, és a

134

már többször hallott fölhívás: „Menjenek haza, ma már úgysem várható újabb esemény ...”

A kitartóbbak maradtak. Az álmosak, fáradtak elszállingóztak. A katonák jó része is; a pályaudvaron úgylis átadták fegyverüket a népnek, és mert budapestiek voltak, hát örültek, hogy hamarosan viszontlátják a családjukat.

Így aztán Szántó Béla mindössze zászlóaljnyi erőt tudott elindítani a Térparancsnokság elfoglalására. Igaz, hogy több száz lelkes diák és munkás kíséretében, akik mind fegyvert szorongattak a kezükben.

A Térparancsnokság sötétben, némán állt a homályos utcán. A kapu zárva, őrség sehol. Amit az ostromlók nem láthattak: két század állt tüzkészültségben a kaszárnya udvarán.

– Vigyázz, kész, tűz! – kiáltotta a Katonatanács tisztje, aki az ostromlókat vezette. Egetverő fegyverropogás és hajrázás követte a vezényszót.

A kaszárnya udvarán is vezényszavak röpködtek. Két katona kitérte a kaput, de a századok, ahelyett hogy tüzelve szuronyrohamra indultak volna, mintegy vezényszóra vállra vetették a fegyverüket, és kimasíroztak az utcára, otthagya az udvaron elképedt tisztjeiket.

Akkor telefonált Várkonyi tábornok Lukachichnak, jelentve a történeteket. És erre válaszolt az altábornagy egyetlen pusztá igennel. Taktikai pillérének megingása közben kerülni akarta a meddő vitákat. Tudta jól, hogy

Wekerléhez és József főherceghez hasonlóan Hadik se szívesen vállalná a felelősséget azért, amit tervezett. Viszont tisztában volt vele, hogy utólag mégis őt hibáztatják majd, amiért kellő időben nem volt elég erélyes.

A második telefon Várkonyi tábornok beosztottjának jelentését továbbította Lukachichnak: a városparancsnokot foglyul ejtették, és elindították az Astoriába. Lu-

135

kachich pedig késedelem nélkül kiadta a parancsot, hogy a Falk Miksa (ma Néphadsereg) utcai Károly laktanyából induljon azonnal két bosnyák század a Térparancsnokság visszafoglalására.

Forradalom idején minden lehetséges. Egy Heltai nevű főhadnagy, aki mindaddig egészen más jellegű virtus-kodása miatt volt híres tisztársai közt, semmint a nép érdekében végzett áldozatos és önzetlen politikai tevékenységéért, napok óta fogadásokat kötött, mondván, hogy a forradalom győzelme esetén ő lesz a városparancsnok, vagyis a Térparancsnokságon, a Lobkowitz laktanyában, Várkonyi tábornok utóda.

Most – mindössze kétszakasznyi őrség élén – ő ült be Várkonyi helyére, kezében a Katonatanács által kiállított és a Nemzeti Tanács két vezetőjének aláírásával ellátott okmánnyal. Amikor rövid időn belül Heltairól kiderült egy s más, és Szántó Bélát megkérdezték, miért őt javasolta, ezt válaszolta:

– Az országos forradalmi tiszti nyilvántartó a spanyoljárvány és a forradalom miatt éppen zárva volt. Ő meg kéznél!

Amikor Várkonyi néhány tisztje kíséretében belépett az Astoria előcsarnokába, a mit sem sejtő katonatanács tisztek kitörő örömmel fogadták. A hüvelyükből kirepültek a kardok, és a meglepett tábornok máris a tisztek vállán repült fél a lépcsőn, be a Nemzeti Tanács első emeleti 105-ös lakosztályába. Még a ferencjós-kás egyetemista is lekapta válláról szuronyos puskáját, és tisztelgett.

Kunfi rövid, de kerek beszédben üdvözölte Várkonyit abból az alkalomból, hogy csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz, Szántó Béla csendesen mosolygott íróasztala mellett, és jól mulatott a laktanya elfoglalásában részt vett tiszteken, akik az ajtóból kétségbeesetten integet-

136

tek, hogy véget vessenek a kutyakomédiának. De Kunfi nem figyelt rájuk.

– Pardon – mondta Várkonyi –, nur dem erőszak bin ich gewichen!

– Csak az erőszaknak engedtem – fordította az elegáns Hatvány Lajos, aki laptulajdonosi, újságírói és haladó polgári minőségében mindmostanáig kitarzott. És hogy a kínos helyzetet valahogy enyhítse, németül megköszönte Várkonyinak, hogy nem állt ellen, és nem lövetett a népre.

– Pardon – mondta a tábornok –, es war ganz unmög-lich. Meine Soldaten habén figyisz gezeigt...

– Bocsánat – fordított Hatvány. – Az teljesen lehetetlen volt. A katonáim fityiszt mutattak.

– Ó, de nagy marhaság volt megakadályozni a Mária Terézia laktanya elleni akciót! – mondta Landler csöndesen. – Lehet, hogy az is ugyanígy az ölünkbe hullott volna!

Fölszóltatták a tiszteket, hogy esküdjenek föl a Nemzeti Tanácsra. Néhányat, akik megtagadták ezt, Várko-nyival együtt bezárták a Nemzeti Tanács irodája melletti szobába.

A Nemzeti Tanács jelenlevő tagjai kábán meredtek a becsukódó ajtóra. Űristen! Már foglyaik vannak! Ráadásul a városparancsnok maga! Ez mostantól nem gyű-lésesdi, nem eskütétel, nem ártalmatlan tüntetés!

És megindult a vita. Hosszan és részletesen fejtegették valamennyien, milyen következményekkel járhat ez a támadás, amikor Heltai főhadnagy, az újsütetű városparancsnok jelentkezett telefonon:

– Jelentem: két század katona közelítette meg a laktanyát. Tűzet vezényeltem, mire a tűz viszonzása nélkül visszavonultak. Egyik kato/iám, aki hosszabb ideig szolgált együtt délszlávokkal, azt állítja, hogy bosnyákok voltak,

137

Szántó Béla és Landler Jenő jelentős pillantást váltott. Azonos volt a gondolatuk: „Már a bosnyákok sem hajlandók vásárra vinni a bőrüket Lukachichért.”

Lukachieh vacsorázott. Közben időről időre az órájára pillantott. Félóra, amíg a két bosnyák század a legrövidebb úton, a Duna mellett, az Erzsébet-hídhöz ér. Onnan még legalább tíz perc, míg megközelítik a laktanyát, és fölfejlődnek. Megparancsolta: vigyenek egy láda dinamitot, ha jobban tetszik, egy láda kézigránátot, és azzal robbantsák fel a kaput. Aztán roham. Semmi felszólítás, ultimátum, alkudozás. Gyorsan és eredményesen. Már jelentést kellett volna kapnia.

Mönnich századosnak is a lelkére kötötte, hogy mivel a vállalkozás, amelyre parancsot kapott, földéítés jellegű, el kell kerülnie minden föltűnést. Vöröskeresztes konfliskocsi viszi az Erzsébet-hídig a sötét rakparton, de onnan már gyalog kell mennie, mert lehet, hogy a járműveket átkutatják. Egy csellengő tiszt viszont nem szúr szemet. Bejutnia az Astoriába sem ördögösség. Annyi ott az új arc, hogy eggyel több senkinek sem gyanús. Fenn az emeleten viszont már megkeresheti az alezredest, vagy Kolos Mártont. És ha szót értett velük, azonnal jelentést kér telefonon.

Már ez is időszerű lenne í

Az Astoria elleni támadást akkorra szándékozott időzíteni, amikor Károlyi ott tárgyal néha, vagy amikor útban van hozzá. Egyelőre azonban nem tehetett egyebet: egyre sűrűbben nézte az óráját, amelyen kérelhetetlenül másztak előre a mutatók. A telefon pedig némán állt az íróasztalán.

Amikor Kolos Márton, természetesen telefonon, beszámolt főszerkesztőjének a Térparancsnokság elfoglalásáról és a sikertelen visszafoglalási kísérletről – amit

138

Lukachich még nem tudhatott, mivel a két bosnyák századnak nemcsak a Károlyi laktanyától a Lobkowitz laktanyáig, hanem a Lobkowitz laktanyától a Károlyi laktanyáig is körülbelül háromnegyed órára volt szüksége –, Patai Henrik, az éjszaka folyamán most először, megkérdezte fiatal munkatársát:

– Győzött a forradalom? Ha te nem tudsz válaszolni, kérdezd meg Károlyit.

– Ez most éppen lehetetlen. Hazasietett, hogy megnézzem, hogyan viseli családját az éjszaka izgalmait. De nincs is rá szükség, mert szem- és fül tanúja voltam, amikor éppen erről beszélt néhány perccel ezelőtt. Amikor kiderült, hogy elfoglaltuk a Térparancsnokságot, és Várkonyi tábort is néhány tisztje társaságában foglyul ejtettük, azonnal összeült a Nemzeti Tanács, hogy megvitassa az új helyzetet. Még javában vitatkoztak, amikor kiderült, hogy Lukachich megpróbálta visszafoglalni a laktanyát.

– Míg el nem felejttem, hadd kérdezzem meg, kik vannak ott a Nemzeti Tanács tagjai közül?

– Tulajdonképpen csak azok, akik belátták, hogy Hadikkal nem lehet már alkudni: Károlyi Mihály, Fényes László, Jászi Oszkár, Kunfi Zsigmond, Garbai Sándor és Böhm Vilmos. Pillanatnyilag ugyan nincs mindenki ott, de egész este jönnek: -mennek.

– Köszönöm, fiam. No, most halljuk, mi a helyzet a forradalommal!

– A hosszú vitát körülbelül így összegezte Károlyi: „Nekünk, kedves barátaim, tiszta a lelkiismeretünk. Nem volt az a szándékunk, hogy ma átvesszük a hatalmat. Szervezni, tömöríteni akartuk sorainkat és erőinket. Közben azonban a forradalom kifejlődött. A nép maga csinálja meg a forradalmat, a nép adja a kezünkbe a hatalmat fokról fokra, lépésről lépésre. De már benne vagyunk, nincs visszakozz.”

139

– Értem a jelen időt! A forradalom csak kitört, de nem győzött. Telefonálj, bármi történik!

Alighogy Kolos Márton letette a kagylót, nyílt a 105-ös szoba ajtaja, és belépett rajta Garami Ernő.

– Jártam a Népszava szerkesztőségében – mondta -meg az utcán. Meghánytam-vetettem a dolgokat. Elhatároztam: minden erőmmel azon leszek, hogy megakadályozom a forradalom kitörését, ameddig csak emberileg lehetséges. A nép megmozdulása olyan elementáris, a katonaság akkora tömegekben csatlakozik hozzánk, Hadiknak, a régi rendnek olyan rohamosan olvad el a társadalmi támasza, a hatalmi apparátusa, hogy nem tarthatják magukat néhány napnál tovább. Akkor pedig az átmenet sima, ha úgy tetszik alkotmányos lesz. Egyszóval itt vagyok, hogy gátat vessek a forradalom fölösleges megindulásának.

– Már késő – ingatta fejét Kunfi. Kezének finom mozdulatával a szomszédos szoba ajtajára mutatott.

– Miért lenne késő? És mi van abban a szobában?

– Nem „mi”, hanem „ki” – válaszolta Kunfi. – Hadifoglyok. Várkonyi tábort és néhány tisztjára, akik nem voltak hajlandók fölesküdni a Nemzeti Tanácsra a Térparancsnokság elfoglalása utáni.

Garami egyébként is tüskés haja most a szó szoros értelmében égnek állt. Közel ülő, fekete, ravasz szeme *kétségbeesett tanácsalanságot tükrözött. Fáradtan le-ereszkedett egy közeli székre, a combjára könyökölt, és állát a tenyerébe támasztotta.*

– Mi terveztünk – mondta rövid hallgatás után –, a tömegek, elsősorban persze a fegyverben álló tömegek végeznek!

A telefon hosszan, türelmetlenül csengeni kezdett. Kolos Mártonnak az volt az első gondolata: úgy szól a telefon, ahogy a harangot félreverik. Mivel azonban mindenki fáradtan töprengett, fölkapta a kagylót. 140

– Nemzeti Tanács? – kérdezte egy izgatott női hang, meg se várva, hogy odaát megmukkanjon az, akinek a hallgató a kezében van.

– Igen – kezdte Kolos Márton, és hozzá akarta tenni, hogy ő nem illetékes, azonnal küld valakit a jelenlevők közül, de a női hang máris újból megszólalt.

– Romhányi Margit vagyok, a tízek tanácsának elnöke. Most hallgatta le az egyik tanácsstagunk, Krucsay Margit Lukachich beszélgetését valakivel. Parancsot adott, hogy azonnal induljon fegyveres alakulat a Nemzeti Tanács tagjainak letartóztatására...

141

8.

Damoklész kardja

Mönnich százados akadálytalanul hajtatott végig a sötét Duna-parton. A kutya se járt ott. Nem az volt a történelmi események színtere.

Az Erzsébet-híd környéke is kihaltan látszott. Ahogy azonban a Kossuth Lajos utcán az Astoria felé haladt, egyre több céltalanul ide-oda sétálgató embert vett észre : civileket, katonákat vegyesen.

A százados úgy érezte, mintha idegen bolygóra tévedt volna. Igaz ugyan, hogy már nyoma sem volt a hullámzó tömegnek, a harci dalokat váltogató jelszókialtozásnak, a föl-fölcattanó díszsortüzeknek. Nem beszéltek alkalmi szónokok a szobrok talapzatáról, konflisok hágcsoíról, autók tetejéről, és szavaikat nem kísérte a hallgatóság tetszésnyilvánítása vagy haragos, türelmetlen zúgása. De ez a kevés ember is valahogyan más volt, mint mostanáig. A szabadság oldottsága érződött rajtuk. És a katonák! A szembejövő alacsonyabb rangú tisztek, sőt a közlegények is egyszerűen keresztülnéztek rajta. Mintha máról-holnapra tökéletesen elfelejtették volna a reg-lamát: a magasabb rangút tisztelgéssel köszönteni kell.

Vagy félúton a Kígyó tér (ma Felszabadulás tér) és az Astoria közt, egy közlegény valósággal az arcába bámult. Mönnich századosnak már a nyelve hegyén volt a kioktatás, de fékezte magát, emlékezőn Lukachich parancsára. A földérítő nem hívja fel magára fölöslegesen a figyelmet.

De a katona elállta az útját.

142

– Álljon meg csak egy percre, százados úr!

– Mit akarsz?

– Vágja már le a csákójáról a sapkarózsát, ha nem esik neheze.

– Megörültél?!

A katona, úgy látszik, valóban megörült. Nem válaszolt, hanem nyúlt a százados fejfedőjéért.

– Tökkelütött barom! – ordította magából kikelve Mönnich százados. – Kezet merészelsz emelni egy tisztre? – És kirántotta a kardját, magasba lendítve, hogy lecsapjon a katonára.

– Nono! – mondta a katona. Pisztolya megcsillant a kezében, majd lövés dördült.

143

A százados szeme fennakadt a csodálkozástól. Kardja is ott csillogott a magasban.

– Pisztoly? Legénységi állományúnál? – kérdezte elképedve. Aztán, mint a zsák, végigdőlt a Kossuth Lajos utca kövezetén. Tágra nyílt szeméből nem tűnt el az értetlenség egészen addig, amíg a mentőorvos, mielőtt elszállították volna a holttestét, le nem zárta a szemét.

A katona biztosította a pisztolyt, visszadugta tokjába, majd arrébb rúgva Mönnich kardját, amely estében csörömpölve a lábához gurult, továbbment. Vissza se nézett. Sokáig szolgálhatott az első vonalban. Megedződött.

Ez volt az a pillanat, amikor Lukachich először nézte meg az óráját. Amikor azonban tudomásul kellett vennie, hogy minden lehető és lehetetlen késedelmi tényezőt számításba véve sem várható már Mönnich telefonjelentése, intézkedett, hogy a csendőrök parancsot kapjanak az Astoria megrohanására, a Nemzeti Tanács ott található tagjainak foglyul ejtésére, majd a többi vezető politikus egyenkénti előállítására. Ezt a telefonbeszélgetést hallgatta le Krucsay Margit, és jelentette Rom-hányi Margit a Nemzeti Tanácsnak.

1918. október 31-ét írtak már akkor. Kunfi zsebórája pontosan két óra harminckét percet mutatott.

Az Astoria addigra nem állt teljesen védtelenül. Hat géppuska őrizte a ,bejáratot, nemcsak az előcsarnokból és az utcáról, hanem a szemközti házak ablakából is. Hat géppuska meg száznegyven géppuskás.

Nem lehetett azonban tudni, hogy Lukachich mekkora erőt vonultat föl. Az inotai ezreddel szemben ez a mégoly előnyösen elhelyezett, mégoly elszánt és lelkes osztag egy félóráig sem lett volna képes ellenállni. Az sem volt elképzelhetetlen, hogy valamelyik távolabbi, peremvárosi laktanyából masíroztatja be Lukachich a most már csaknem néptelen Belváros felé forradalomtól még érintetlen csapatait. Mert igaz ugyan, hogy a Kato-

144

natanács minden számba jövő laktanyába küldött agitátorokat, és az is igaz, hogy csaknem mindenünnen megnyugtató hírek érkeztek a nap folyamán, biztosan mégsem lehetett tudni, hogy melyik laktanyában mennyire

hallgatnak a Katonatanácsra, és mennyiben hat még a beidegzett vakfegyelem. Most érezték csak igazán a kiépített és nyilvántartott bizalmiak rendszerének hiányát, azt, hogy az egész forradalom szervezetlenül, tervszerűtlenül, ötletszerűen bontakozik ki, tele kérdőjelekkel, ezer bizonytalansággal. Mindazonáltal sem a szenvtelenül mérlegelő Garami, sem az izgatottan variáló Kunfi, sem az ünnepélyesen kinyilatkoztató Jászi nem vetett semmit egymás szemére, hiszen őket úgy érte a forradalom, az igazi forradalom, mint a villámcsapás. A mennydörgést már régóta hallották, a villanásokat is látták a horizonton, érezték a vihar szelét is, sőt ők maguk is segítettek fújni a maguk módján, arra mégse számítottak, hogy a vihar centruma már közvetlen közelben van.

Nem is vonhattak le más tanulságot: meg kell kísérlni a tárgyalások megindítását Lukaehichcsal. Ki kell húzni reggelig, amikor a gyárak munkásait mozgósítani lehet a Nemzeti Tanács védelmére.

Garamit bízták meg, menjen át a Károlyi-palotába, és az elnökkel együtt fel a Várba.

„Nem! – füstölgött magában Kolos Márton. – Szó sem lehet erről az örültségről! Ez a látogatás nem kevesebbet jelentene, mint önként belesétálni a kelepcebe. Luka-chichnak közönséges elmebetegnek kellene lennie, ha nem ejtené foglyul a forradalom vezérét és szimbólumát, Károlyi Mihályt.”

Garami búcsúzkodott és ment. Pillantásra sem méltatta a kétségbeesett fiatalembert.

Hogyan is mert volna belekotyogni ezeknek az ismert vezető embereknek a vitájába! Károlyit meg merte szó-

145

lítani. Fölbátorította a belső vívódásokat eláruló, töprengő arc, amely arról tanúskodott, hogy nem monomániás, a maga elképzelését mindenek fölött álló, magának az igazságnak tekintő, a tévedhetetlenség fanatizmusával felvértezett népvezérrel áll szemben, hanem a mindenben, de elsősorban a saját tévedhetetlenségében kételkedő, gondolkodó emberrel.

Egy pillanatig dermedten állt, majd Garami után sietett. Elhatározta, hogy melléje szegődik, és az Astoria meg a Károlyi-palota közti rövid úton megpróbálja elmondani saját tapasztalataival alátámasztott aggályait. De amikor sor került volna rá, hogy megvalósítsa, ami gondolatban olyan magától értetődőnek látszott, megrohanták a kétségek.

Garami bizonyára Lukachichtól sem fél. Talán *neki* nincs is félnivalója. Ámbátor tökéletesen más dolog normális időkben a szírájkoló munkások háta mögött egyezkedni, mint forradalom közben saját magunkat követségbe küldeni az ellenséghez. Ahhoz az ellenséghez, aki régebben és a legközelebbi múltban bebizonyította, hogy egyáltalán nem érzélgős, és fütyül mindenféle ka-szinóbeli játékszabályra.

Miközben így elmélkedett, meg is érkeztek a Károlyipalotához. Garami besietett, Kolos Márton pedig megállt a kapuval szemben. Most mit tegyen?

Fölrezzent. Valaki keményen, férfiasan a vállára csapott. Szócs hadnagy volt.

– Időnként csak összesodor bennünket a sors vagy a forradalom, mit tudom én, minek nevezzem

...

– Jó kedved van – mondta irigyen Kolos Márton.

– Ez egyszer kivételesen minden okom megvan rá. A rendőr-főkapitányságot elfoglalták azok a rendőrök, akik fölesküdték a Nemzeti Tanácsra. A külvárosokban egy sereg katonai raktárt, köztük lőszerraktárakat, peremvárosi polgármesteri hivatalokat szálltak meg a mi

146

híveink, utasításra vagy engedélyre se várva. Mész visz-sza az Astoriába? Itt egy lista, amit tudtam, fölírtam, add már oda Szántónak, légy szíves... De te mit keresel itt?

Kolos Márton röviden elmondta, mi történt, és mi fog történni, hacsak valahogy meg nem akadályozzák.

– Rám bizonyára nem hallgatnának – fejezte be Kolos Márton –, de talán te, mint a Katonatanács tagja ...

Szócs hadnagy legyintett.

– Bennünke^ egész mostanáig nem vettek komolyan. Folyton leintettek, szelídítettek, nehogy rosszalkodjunk, vagyis elkö vessünk valamit, ami a föladatunk különben. Károlyival még szót lehetne érteni, de Garami vaskalapos. Ő a Szociáldemokrata Párt teológusa. Van egy sor dogmája, azokban türhetetlenül hisz, és hogy igazukat bizonyítsa, képes mindenre. Nem pártbürokrata, mint Peyer vagy Peidl, de talán még veszedelmesebb ...

A kapuban megjelent Károlyi, Garamival az oldalán, Kolos Márton meg Szócs mellett egy matróz.

– Indulhatunk, hadnagy úr. Elkésünk, aztán bottal üthetjük a monitor nyomát!

– Ez az! – ütött jobb keze fejével bal tenyerébe Szócs hadnagy. – Már tudom, mit csinállok.

Várjon – mondta a matrónak –, szerzek autót! – Azzal Károlyi és Garami elé vágott.

– Bocsánatot kérek, hogy föltartóztatom önöket, de szükség törvényt bont.

Károlyi és Garami megállt.

– Most érkezett Újpestről egy matróz. Segítséget kér. A pillanatnyilag ott veszteglő monitort osztrák parancsnoka Bécsbe akarja szöktetni. Minden perc drága. Ha kölcsönadnák az autót, meg lehetne menteni a hajót.

Garami magyarázkodni akart, de Károlyi belé karolt

– Odaadjuk. Menjünk az Astoriába, ott bizonyára ka-

147

punk másik kocsit. Ez fontosabb, mint azok ott a Várban. – Azzal meg is indultak a Kígyó tér irányába.

– Köszönöm! – szorította meg Szócs hadnagy kezét Kolos Márton.

– Nem végleges megoldás, csak egy kis időnyerés. De ha közben megtörténik a támadás, ők is látni fogják, hogy Hadikékkal nincs már mit beszélgetni.

Kolos Márton elkészönt az Újpestre induló hadnagytól, és tisztes távolból követte a Nemzeti Tanács elnökét. Lassan, komótosan poroszkált. Egyszerre megrohanta az álmodás, és olyan fáradtnak érezte magát, hogy legszívesebben fálnak dőlt volna, hogy ott állva aludjék egy sort. És most, hogy megint volt néhány perce saját gondolataira, felötlött benne Juci.

Nem jutott tovább a gondolatban fölmerülő kínzó kérdéseknél, amikor fülelni kezdett. A Károly körút (a mostani Tanács körút) felől teherautó berregése hallatszott. Aztán már látta is a teherautót, megrakva egyenruhásokkal. Lehet, hogy csak a képzelete játszik vele? Mintha az egyenruhások sapkája mellett kakastollak lengenének!

Aggodalmaskodva meresztette a szemét az Astoria felé, amelynek közelében hangos csikorgással fékezett a teherautó. Károlyi és Garami szinte ugyanabban a másodpercben tűnt el a forgóajtóban.

És már kelepelni is kezdett egy, géppuska, aztán egy másik és egy harmadik is rákezdte. A lövedékek vijjogva húztak el a feje fölött. Ennek fele se tréfa!

Egy kapualjba húzódott, onnan figyelte az eseményeket.

Az utca megbolydult. A kint táborozó katonák rajvonalba fejlődtek, majd hasra vágódtak, és kézfegyverekből is tüzet nyitottak a csendőrökre.

Az autó sofőrje, attól való féltében, hogy benzintank-

148

ja találatot kap és a kocsi fölrobban, visszahátrált lőtá-volon kívül.

A csendőröket nem látta, csak a föl-föllobbanó torko-lattüzekből következtetett rá, hogy fedezéket kerestek, és megpróbálták puskatüzzel visszavonulásra kényszeríteni a katonákat.

Az Astoria körül lézengő civilek közt kitört a pánik. Mindenki azonnal be akart jutni az épületbe. Egyszerre rohanták meg és nyomták a forgóajtó mindkét oldalát, és ezzel kívül rekesztették magukat és egymást.

Mint kiderült, Károlyi és Garami is az ajtó foglyai lettek, és mindaddig ott szorongtak, amíg az ajtószárnyak nem bírták tovább a szokatlan nyomást, és recseg-ve-ropogva engedtek: egymáshoz lapultak, és a tömeg bezúdulhatott az előcsarnokba, magával sodorva Károlyit és Garamit is.

Rémült és fájdalmas kiáltások töltötték be a szállodát: ki a csendőrök golyóitól, ki a golyók leverte vakolatdaraboktól, ki meg a pánikba esett társak észt vesztett taposásától sérült meg. Csak Várkonyi tábornok és bezárt tisztársai örültek ezeknek a zajoknak.

– Meine Herren! – mondta beosztottjainak. – Wir werden gleich wieder frei! – Itt tolmács se kellett; mindenki megértette: a tábornok azt jósolta, hogy azonnal újra szabadok lesznek.

Szántó Béla, aki az ablakból figyelte a történeteket, hamar rájött, hogy a csendőrök jóval kevesebben vannak, és tűzerejük is kisebb, mint a forradalmi erőké. Azt tanácsolta hát az Astoria védelmét ellátó katonák parancsnokának, hogy valamennyi géppuskából adjanak ösztüzet, és ennek fedezete alatt a forradalmár katonák indítsanak rohamot.

Az történt, ami előre látható volt. A csendőrök, fölmérve az erőviszonyokat, visszavonultak, majd zárótü-

149

zet adva elrobogtak. Ez a kis közbiztonsági vagy félórás tartott.

Mire Kolos Márton benyitott a 105-ös lakosztályba, a Nemzeti Tanács már határozatot is hozott.

Lukachkh-csal tárgyalni ezek után értelmetlenség lenne. Minden jel arra mutat, hogy a végsőkre szánta el magát.

– Mivel úgy látom – mondta Károlyi –, hogy ma éjszaka már kizárólag a fegyvereké a szó, ha megengedik, megpróbálok egy kicsit pihenni, hogy holnap legyen eröm a politikai harcokra.

– Ez annyit jelent – jegyezte meg Landler Jenő halkán Szántó Bélának –, hogy szabad kezet kaptunk.

– Mikorra elfogyott minden fegyveresünk – válaszolta Szántó Béla. – De most már mindenképpen végig kell vinnünk, amit elkezdtünk.

– A legsürgősebben ki kellene ütnünk Lukachich kezéből a telefont! Abszurdum, hogy információkat kaphat az egész város területéről, és bármelyik laktanya legénységét a nyakunkra küldheti!

– Ha meg szétosztom ezt a néhány katonát, egész éjjel a fejünk fölött lóg majd Damoklész kardja. De hát nincs más választásunk. Rákényszerülünk a hazárdjátéokra, amit pedig gyűlölök ...

A Katonatanács fiatal tisztjei megkapták a parancsot, a maguk néhány szakasz katonáját, gépfegyverét. Gyetvai Jánossal, Pogány Józseffel, a Népszava két fiatal munkatársával, akit a telefonközpontot megszálló, illetve a Főpostát elfoglaló különítményhez osztottak be, Szántó Béla külön beszélt.

Kolos Márton engedélyt kért, hogy a telefonközpontosokkal tarthasson. Még mindig azt remélte, hogy ott megtud valamit Juciról.

– Voltál katona?

– Amíg ki nem szuperáltak a lábammal.

– Szerencse fia! De fegyvert kezelni megtanultál?

150

– Meg!

Szántó benyúlt az egyik íróasztal fiókjába. Kivett egy pisztolyt, beletolt egy tárat, és átnyújtotta a fiúnak.

– Az újságíró fegyvere ugyan a toll, de azért ez sem árt ...

Kolos Márton félszeg mozdulattal vette át a pisztolyt, és belesúszta zakója zsebébe. Szántó Béla mosolygott, és megrázta a fejét.

– Tönkreteszi a zsebedet. Várj egy kicsit. – Egy szekrényhez lépett, onnan vadonatúj derékszíjat vett ki, vadonatúj revolvertáskával. – Hadd csináljak forradalmárt belőled, Krajcáros Márton! – Rácsatolta a fiúra a szíjat, kiemelte zsebéből a pisztolyt, és a tokjába csúsztatta. Aztán kivett a fiókjából még egy tárat, és azt dugta a pisztolytáska erre szolgáló pántja mögé. – Most már mehetsz a csatába! – Kezet nyújtott, és megszorította a fiú vékony, kissé nőies kezét.

A Rákóczi út és a Körút kongott az ürességtől, pedig azért haladtak arra, és nem viszonylag rövidebb úton a Kálvin tér felé, hogy csatlakozásra szólítsák fel a fegyveres civileket.

„Lukachich előtt minden út nyitva az Astoriáig -gondolta Kolos Márton. – Micsoda örültség volt hazaküldeni a tüntetőket! Még fegyverek nélkül is valóságos élő védőfalat emeltek Lukachich katonái és a Nemzeti Tanács közé!”

Minden akadály nélkül közelítették meg a József központot. A parancsnok megállította legénységét, és elrendelte a tűzkészültséget. Gyetvai félrehúzta őt.

– Kevesen vagyunk. Meg kellene kísérelni azt a módszert, ami eddig mindenhol bevált.

A fiatal tiszt bólintott.

– Megpróbálhatjuk. Amennyiben engem elkapnának, maga veszi át a parancsnokságot, és megkísérelni erővel elfoglalni a központot.

151

– Parancsára, hadnagy úr! – ütötte össze bokáját mosolyogva Gyetvai János.

– Katonák! Távollétemben Gyetvai János helyettesít. Végeztem! – Azzal meg is indult a telefonközpont épületének kapuja felé, amelyet két fegyveres katona őrzött.

A hadnagy megállt előttük, a katonák tisztelgetek, ő is tisztelgett. A kis különítmény a sötét keresztutca jóindulatú homályába burkolódzva tisztán hallotta, amint parancsnokuk a következőket mondja:

– Katonák! Fiaim! Mi a háborúnak ezennel véget vetünk. Ti is eleget szenvedtetek, minek hosszabbítanátok meg, amikor csak rajtatok áll, hogy béke legyen. A huncut németből is elégünk volt. Dobjátok le a sapkarózsát, mint a többi bajtársatok, a többi testvéretek. Éljen a Nemzeti Tanács!

– Éljen! – kiáltotta a két őrszem. Lekapták a sapkájukat, és lecsavarták róla a sapkarózsát.

Messze hajították; a pléhgombok jól hallhatóan zörögtek, amíg ki nem kötöttek a csendes Baross utca kanálisában.

A hadnagy belépett a kivilágított kapu alá. Akkor már odaérkezett az őrség parancsnoka is.

– Kérem, főhadnagy úr – mondta tisztelettudóan a hadnagy. – Járuljon hozzá, hogy a Nemzeti Tanács nevében megszálljuk a telefonközpontot. Az őrség már csatlakozott.

– Sajnálom, hadnagy úr – válaszolta a főhadnagy –, engem köt az esküm. Csak a túlérőnek engedelmességek.

– Szíves engedelmeivel akkor megvárjuk a túlérőt, és elhalasztjuk addig a központ átvételét.

- A legnagyobb örömmel, hadnagy úr. A hadnagy kiszólt az egyik őrnök:
- Szaladj már, fiam, oda, a legközelebbi sarokra; mondd meg a katonáimnak, hogy jöhetnek.

152

– Parancsára, hadnagy úr! – És rohant. Bakancsának” csattogása messze visszhangzott az üres, néma és sötét Baross utcában.

Néhány perccel később Gyetvai János a kapcsolóterembe lépett. Éjfél óta már csak huszonötén teljesítettek szolgálatot. Ott ültek hosszú, földig érő szoknyájukban, puffos ujjú[^] nyakig zárt, elől gombos ruhájukban a kapcsolótáblák előtt. Legtöbbjük bóbiskolt. Alig volt forgalom.

– Jó estét kívánok, drága telefonos kisasszonyok! -kezdte Gyetvai. – Gyetvai János vagyok, a Népszava munkatársa. A Nemzeti Tanács és a Katonatanács hálás köszönetét tolmácsolom önöknek azért a nagyszerű és fölbecsülhetetlen segítségért, amit ellenségeink telefonbeszélgetéseinek lehallgatásával nyújtottak a forradalomnak. Az önök segítségével nélkül már Lukachich foglya lenne a Nemzeti Tanács. Most a forradalom egyik osztaga megszállta a telefonközpontot, és arra kérjük önöket, forrasszák végleg Lukachich torkára a szót. Mostantól fogva ne beszélhessen senki más ebben a városban telefonon, csak aki ismeri a Nemzeti Tanács jelszavát. A jelszót kétóránként változtatni fogjuk ...

Akkor már nem bóbiskolt senki. Taps és éljenzés fogadta Gyetvai szavait, és valamennyien odarohantak hozzá, hogy kezet szorítsanak vele.

Kolos Márton is kihasználta a kellemes hangulatot, hogy Juci iránt érdeklődjék.

– Ó, Medveczky művésznő! – kiáltotta az egyik kisasszony. – Az nagyszerű lány!

Egymás szájából véve ki” a szót újságolták el, hogyan szédítette meg Juci az őrség parancsnokát valami bolondos mesével. Így jutott be hozzájuk, és órákig szórakoztatta őket: énekelt, verseket szavalt, monológokat mondott, közben pedig kikérdezte őket mindenről, ami a Krajcáros Újság főszerkesztőjét érdekelte. Éjféltájban

153

távozott, azóta nem tudnak róla semmit. Azaz... most, hogy szó van róla, és most, hogy Kolos Márton említi, hogy eltűnt, az egyik kisasszonynak úgy rémlik, Luka-chich beszélgetett valakivel, aki megkérdezte tőle, mi történjék a lánnyal. Lukachich azt válaszolta, hogy tartsák őrizetben, amíg újra nem hívja őket. Nevet nem említettek. De akár Juci is lehetett. És valamilyen támadás kapcsán kérdezte Lukachichot a telefonpartnere. Talán éppen a csendőrök parancsnokával beszélt. Akkor pedig Medveczky Juci a csendőrök foglya. Csupa talán, csupa ha, föltevések halmaza, de logikus, meg kell hagyni!

Az egyik kapcsolótábla felől berregés hallatszott. A telefonos kisasszonyok szétrebbentek, ki-ki elfoglalta a helyét.

Az egyik lány integetett Gyetvainak.

– Lukachich! Mit mondjak neki?

– Kérdezze a jelszói, és aztán mondja, hogy nem kapcsolhat.

– Megmondhatom, hogy a Katonatanács megszállta a központot?

– Természetesen.

Szántó Béla nem hiába emlegette Damoklész kardját. Lukachich, amint földentői jelentették, hogy nyitva az út az Astoria felé, azonnal nagyszabású katonai manőverbe kezdett. Minden gyorsan mozgatható erőt összpontosítani akart, hogy visszafoglalja a Térparancsnokságot, utána pedig megrohanja az Astoriát, és lefejezze a forradalmat. Most már nem elégedett meg egy teherautónyi csendőrrel; nem tudhatta, hogy időközben az Astoria katonai ereje egyetlen géppuskára és az azt kezelő egyetlen szakasz katonára csökkent.

Két óra volt, amikor fölemelte a telefonkagylót. Hossz-szú ideig kellett várnia, mire végre meghallotta a kagylóban a telefonos kisasszony hangját.

154

Ezeket a lázadó perszónákat is meg fogja tanítani tisztességre!

– Itt Lukachich. Azonnal kapcsolja nekem az őrség parancsnokát.

– Azt üzeni – mondta egy idő után a lány –, hogy semmi beszélőnivalója sincs altábornagy úrral, mivelhogy a Katonatanács tagja.

– A lázadók megszállták a telefonközpontot?

– Ördöge van, altábornagy úr!

– Azonnal kapcsolja nekem a Pozsonyi úti laktanyát!

– Szíveskedjék bemondani először a Katonatanács jelszavát.

Lukachich csöndesen letette a kagylót.

A kagylót letette, de nem tette le a fegyvert. A fronton is számtalanszor megtörténik, hogy elszakad a telefonvonal, sőt az is, hogy elfogynak a telefonisták, akik megjavíthatnák. Arra való a futár, hogy vigye a hírt. Gondolatban mindjárt hozzátette: normális körülmények között. Ez a mellé beosztott futár is csak olyan

közkatonára, mint a többi. És túl sokat járkált az utóbbi napokban az utcán. (A futár három napja valóban a Katonatanács embere volt. Minden írásos anyagot előbb az Astoriába vitt, mielőtt a címzetthez továbbította volna.) Éppen most, amikor élethalálharc folyik, nem teheti ki magát és az ügyet annak, hogy egy paraszt vagy különösen egy proli elszabotálja a rábízott feladatot, vagy „csak” elárulja a Katonatanács nevű lázadó bandának.

Csengetett. A segédtsízt azonnal belépett.

– Hodula vezérőrnagy és Szepessy-Bugsch ezredes urat kéretem.

A két tisztt Lukachich fölszólítására kényelembe helyezkedett, ő pedig beszélni kezdett:

– Vannak még tartalékaink. Mozgósítjuk őket, és túlerővel csapunk le a lázadás központjára. Tervem a következő: a Pozsonyi úton két árkász századunk állomá-

155

sozik. A Falk Miksa utcai Károly laktanyában nyolc bosnyák század, a Mária Terézia laktanyában egy érintetlen ezredünk, nem is akármilyen, az inotai tanezred. Normális körülmények közt telefonon vagy futár útján küldenék parancsot, és önök, uraim, a gyülekezőhelyen átvinnék a parancsnokságot, Hodula vezérőrnagy úr az árkászok és bosnyákok ezredéét, Szepessy-Bugsch ezredes úr pedig az inotaiakét. Ez azonban most lehetetlen. Zárt köteléken kívül minden katona, legyen az közlegény vagy altiszti állományú, megbízhatatlan. Fiatal tisztet is küldhetnek, de rossz tapasztalataim vannak. Attól tartok, ostobaságokat követnének el vagy dezertálnának. Nem marad más hátra: önöknek személyesen kell elmenniük a csapatokhoz, és a helyszínre vezetniük őket. Sajnálom, uraim, szükség törvényt bont. A két tisztt némán hallgatta az altábornagyot. Nekik is voltak értesüléseik. Hodula mint Lukachich helyettese majdnem mindent tudott ugyanazokból a forrásokból, mint a főnöke; vagy éppen tőle. Az ezredes, akárcsak a többiek, folyosón és kintinban, hivatalosan és barátilag, folytonosan információt cserélt, magyarul pletykált. Minden szenzációs esemény híre hallatlan gyorsasággal terjedt a parancsnokság épületében. A rendkívüli állapotra és a hírérségre jellemző, hogy a tiszték még legénységi állományúakkal is szóba álltak, csak hogy megtudjanak valamit. Különösen nagy ázsiója volt minden tisztiszolgának. Azok szabadon jártak-keltek ki-be, és eljutottak a város minden pontjára.

– Te, fiam – mondta jóindulatúan és elnézően az örparancsnok Lukachich legényének, amikor az estefelé beállított a parancsnokságra –, elvesztetted a sapkarózsádat. Ha az altábornagy úr észreveszi, leharapja a fejedet.

– Dehogyan vesztettem el! – vigyorgott a legény. – Benyúlt a zsebébe, és fölmutatta a pléhgombot. – Csak-

156

hogy leszedtem a sapkámról, nehogy más szedje le a fejemmel együtt.

Ha Mönnich százados egy kissé jobban érdeklődik a napi pletykák iránt, nem kerül a forradalom egy kézen megszámálható áldozatai közé.

A tiszték tehát hallgatták Lukachichot, és azt mondták magukban: „Te jóisten! Oda kell jutni a laktanyákhoz. És ha odajut az ember, ott vajon mit talál?!”

Lukachich, mintha csak olvasott volna beosztottjai gondolataiban, így folytatta:

– Minimális számú kísérőt ajánlok. Kerülni kell a föltűnést, habár a közlekedés a városban most már majdnem teljesen veszélytelen. A Nemzeti Tanács hazaküldte a civileket, sőt a katonák nagy részét is. Az utcák üresek. Ami a saját katonáinkat illeti: amíg kaszárnyában, vagyis zárt kötelékben vannak, jól fegyelmezhetők. A fölvonulás folyamán nem találkoznak lázadó tömegekkel, nem hatnak tehát rájuk a jelszavak, zászlólen-getés, Himnusz-éneklés és a rebellió egyéb külsőséges eszközei. Ha a Katonatanács lázadó tisztjei megpróbálnának szónoklatokat tartani nekik, fölszólítás nélkül le kell őket lövetni. Az ingadozásmentes keménység, a meg nem alkuvás, a kíméletlenségig menő szigor az, ami most használ! Értesüléseim szerint – folytatta az altábornagy – a Duna-part a legelhagyatottabb. Véleményem szerint a Duna-part egy pontján egyesíthetnék erőiket, közel az Erzsébet-hídhoz, és onnan vonulhatnának a Térparancsnokság, majd annak elfoglalása után az Astoria ellen. Kérem, uraim! Gondoljanak arra, hogy az önök kezében van Magyarország sorsa. Ha sikerrel járnak, öfélése örökké hálás lesz önöknek. Végeztem.

157

9.

Vastagodik a hajszál

Odaát a Kossuth Lajos utca és a Múzeum körút sarkán, amíg a katonai szervezés folyt, amíg jöttek-mentek a tiszték, parancsok hangzottak el, meg a parancsok ismétlése, amíg röpködtek a levegőben a katonai szakkérdések és válaszok, az elfoglalandó objektumok neve és helye, addig még

bizakodó volt a hangulat az Astoria sötétvörös tapétával bevont lakosztályában. Amikor azonban a teherautók és tűzoltókocsik eldübörögtek a katonákkal meg a fegyveres civilekkel, és ottmaradt a Nemzeti Tanács töredéke, elnyűtten az egész nap egymást kergető eseményeitől, egyetlen árva géppuska, egyetlen árva géppuskás szakasz és Andersen állhatatos ólomkatonájához hasonlóan még mindig kitartó ferencjós-kás egyetemista őrizete alatt, akkor egyszerre nagyon árvának érezte magát minden jelenlevő. Egyikük sem csodálkozott volna, ha fölneáz, és valóban ott látja függeni a fejük felett, egy hajszálra függesztve a legendás szablyát.

Még a politizálás is vontatottan, kissé mintha erőltetetten folyt volna. Különben mindenki mondta a magáét.

Garami arról tartott előadást, hogy nem szabad megsérteni a fejlődés törvényét. A polgári átalakulás szép fokozatosan úgyis elkövetkezik. Az erőszak nemhogy siettetné, lassítja a társadalmi és gazdasági törvények érvényre jutását.

– Ha azonban Lukachichék idő előtt lenyakazzák az

158

embert – jegyezte meg csöndesen Szántó Béla –, nem sokat ér az utána szabályosan működő törvényekkel.

– A hatalom provokálása – folytatta Garami, mintha csak Szántónak válaszolt volna, pedig az ő megjegyzését csak a közvetlen közelben ülő Landler hallotta, aki egyetértően mosolygott – értelmetlen dolog. Elemi törvény, hogy az akció reakciót szül. A fizikában az ellenhatás azonos a hatással. A politikában mindig erősebb, keményebb, kíméletlenebb. Ezért nem lehet társadalmi téren erőszakkal győzni. Gyakorlatilag: Lukachich minden erővel, a megsemmisítés célzatával fog lecsapni ránk.

– Mert eddig olyan finom volt és kíméletes, mint egy kórházi ápolónővér – morogta Szántó.

Garami felállt.

– Hazamegyek. Végre is nem mindegy, hogy holtfáradtan innen visznek-e börtönbe, vagy az ágyból húznak ki, ahol legalább néhány órát pihentem. Reggel telefonáljanak, ha mégis győzött volna a forradalom.

– A Garami-féle társadalmi törvények ellenére? -kérdezte most Landler, ő is kizárólag Szántó fülének szánva a kérdést.

Néhányan – újságírók, politikusok – Garamival tartottak, mégis bátorságosabb csoportosan a kihalt utcán, ahol bármely pillanatban fölbukkanhatnak Lukachich karhatalmi alakulatai. De minden csendesnek bizonyult: akár a többiek, ő is akadálytalanul hazaért.

A felesége még virrasztott.

– Nagyon aggódtam – fogadta Garamit. – Mondd már, mi történik odakinn?

– Kitört a forradalom. Hiába tettem ki a lelkelem, hogy megakadályozzam; ez a sok éretlen, politikához csak éppen hozzászolgált kölyök nem fér a bőrébe. Most aztán megvan a baj.

Lukachichnek csak ki kell nyújtania a kezét, és leverheti. Ha mégis sikerülne, és reggelig tart-

159

ni tudjuk magunkat, a gyárakból a Belvárosba özönlő munkásság eldönti a játszmát... Gyerünk lefeküdni, holtfáradt vagyok. Ha reggel nyolcig nem jönne érem, hogy letartóztassanak, győztünk. Ha letartóztatnának, ne ijedj meg, majd kivágom magam, értek én a hatalmasok nyelvén... Jó éjszakát!

Közben az Astoria vörös szobájában lassan vánszorogtak a percek. Már csak néha-néha hangzott el egy-egy mondat. Mindenki fáradtan és álmosan nyúlt el a székeken és fotelokban.

Kunfi megint a felelőtlen baloldaliakat szidta, akik az istennek se maradtak meg a törvényesség talaján. Jászi viszont emlékeztette Kunfit, hogy a minap éppen ő akarta letartóztatni a budapesti főügyészt, amikor az elkoboztatta a Nemzeti Tanács fölhívását közlő lapokat. De megnyugtatta:

– Lehet, hogy reggelre lógni fog; ám nyugodjék meg, én is.

A mellettük lévő zárt ajtajú szobában is a várható eseményekről beszélgettek. Várkonyi – Lukachich első támadási kísérlete óta – minden neszre ügyelt, és még a távoli ajtócsapódást is baráti ágyúlövésnek hallotta. Ő is látta az üres utcát, végignézte, armt az Astoria körül táborozó katonaság különféle járműveken elszá-guld valamerre. Tábornoki fölkészültség nélkül is kitalálta volna Lukachich várható lépéseit.

– Meine Herren! Nur ein wenig ruhig bleiben und die Revolution wird kaput sein ... (Uraim! Egy kis nyugalom, és a forradalomnak lóttek.)

Egyelőre azonban nem lehetett egyebet hallani, mint a túlsó szobában elhangzó beszélgetés foszlányait és időről időre a közeli templom toronyórájának ütéseit.

A három órát is elütötte már, amikor váratlanul futó lépések zaja verte fel az Astoria csendjét. Az is kivehető volt, hogy valaki kettesével véve a lépcsőket, halad

100

fölfelé, majd a kókuszszőnyegen dobbantak tompán gyors lépései.

Szőcs hadnagy volt.

– Elvtársak! – kiáltotta. – A dunai flotta teljes egészében a Nemzeti Tanácsé. Most jövök az Erzsébet-hídtól. Ott sorakoznak a rakpartnál a monitorok; ha szükséges, ágyútűzzel támogatják az Astoria védelmét Lukachich karhatalmával szemben.

Még ki sem örvendezték magukat eléggé, amikor megszólalt a telefon. Szőcs hadnagy vette fel.

– Egy pillanat – mondta értetlen arccal –, azonnal megkérdezem. – Valami jelszót kérdeznek a telefonközpontból.

– Hurrá! – kiáltotta Landler. – Miénk a telefonközpont is.

– Mondd nekik, hogy... – Szántó gondolkodott egy pillanatig.

Szőcs hadnagy felemelte a kezét, jelezve, hogy jelentenek valamit.

– Azt mondja a telefonos kisasszony, hogy Lukachich megpróbált telefonálni valahova, de megmondták neki, hogy számára megszűnt a telefon. Tehát? A jelszó.

– Legyen az, hogy „Jól járt”. És kérd meg őket, hogy két óra múlva jelentkezzenek újra új jelszóért – felelte Szántó Béla.

Alig tette le Szőcs hadnagy a telefonkagylót, amikor kemény katonaléptek hallatszotta^ kintről.

A Nemzeti Tanács civil tagjai ijedten figyelmeztették egymást. Odabenn a fogoly tiszték is felkapták a fejüket. De Szőcs hadnagy legyintett.

– Az én matrózaim. A *Stöhr* nevű őrhajó parancsnokát hozzák, aki tüzet vezényelt, és amikor látta, hogy a legénység nem engedelmeskedik, revolvert rántott, és rám lőtt.

161

– Nem sebesültél meg? – kérdezte Szántó Béla.

– Á, nem! A parancsnok mellett álló matróz fölütötte a pisztolyt, és a golyó a kajüt mennyezetébe fűrődött. Mivel tudtam, hogy úgyszólván vannak már foglyaink, gondoltam, jobb, ha ez is itt lesz lakat alatt.

Akkor már odabenn állt a parancsnok, mögötte az őt kísérő matrózok.

Szántó Béla elfordította a kulcsot az ajtóban, és kinyitotta. A matrózok szó nélkül belódították volt följobb-valójukat.

– Építetek ki egy telefonvonalat a monitorok és az Astoria között – adta ki a parancsot Szőcs hadnagy. – A többit majd a parancsnokokkal megbeszélem a tábori telefonon. Köszönöm, fiúk, jól megoldottátok a feladatot.

A matrózok tisztelegtek és elvonultak.

– Ejnye, a fene eszi! – mondta Szántó Béla. – Kiküldött különítményeink nem ismerik a jelszót, nem tudnak telefonon jelenteni.

– Azon lehet segíteni – legyintett Landler. – Utasítjuk a telefonközpontot, hogy ha bennünket bárki hívni akar, azt feltétlen kapcsolják. Még Lukachichot is, főleg, ha a föltétel nélküli megadást szándékozik közölni velünk.

Szőcs hadnagy már vette is a kagylót, és az arca fölragyogott.

– A Főposta jelentkezik. „Az is a miénk! – És elmondta a vonalban levő Pogány Józsefnek, hogyan áll a dolog a jelszavakkal. Aztán fölhívta a József központot.

Ahogy múlt az idő, egyre gyakrabban csengett a telefon. Szántó Béla szorgalmasan tűzőgette gombostűre erősített piros zászlócskáit Budapest térképének egyre távolabb fekvő pontjaira.

Jászi megállt a térkép mellett, és a fejét csóválta.

– Mi nem tetszik? – kérdezte Böhm Vilmos, és mellé-

162

je állt. – Majdnem minden híd a kezünkben van. A Keleti pályaudvar, a Nyugati pályaudvar, az Osztrák-Magyar Bank (már nem lophatják ki az aranyunkat a betyárok), aztán a vásár csarnokok (már nem éhezethetnek ki bennünket), három katonai élelmiszerraktár (lesz menázsi a forradalom katonáinak, sőt ha nagyon szorul a kapca, a civilek is kaphatnak belőle). A rendőr-főkapitányság régen a miénk. Mit akarsz még?

– Nem keveslem én! – mondta Jászi. – Sokallom. Száznegyven katonánk volt. Maradt tíz. Vagyis százharminc ment el. Legjobb esetbeiviiáromszáz civil, ha kísérte őket, de inkább csak kettőszáz. Hány katona jut egy épület, egy híd megszállására? Kettő? Három?

Szántó csöndesen-nevetett a hátuk mögött.

– Legalább húsz-harminc katona jut minden objektum megszállására. Van olyan is, amelyik egy századnyi erőt igényel. Megmondtam, hogy a névleges megszállásnak semmi értelme.

– De hát hogy lesz háromszáz emberből ezer vagy még több?

– Emlékszik még a Bibliából arra, hogy a Hegyibeszéd alkalmával Jézus az egész hallgatóságot jóllakatta három hallal és két kenyérrel? Végül több kosárnyi maradékot is összeszedtek.

– Az isteni csoda volt.

– Szerintem a tömeg művelte a csodát. Stikában mindenki előszedte az otthonról hozott elemőzsiát. A kollektíve összedobott élelemből laktak valamennyien torkig. Ezt a forradalmi matematikát kötöttem a parancsnokok lelkére. Azt mondtam: amerre elhaladtok, mindenki bekopog rokonához, ismerőséhez, barátjához, munkatársához, elvtársához, és viszi magával. Aztán: megállnak minden laktanya előtt, és fölszólítják őket, hogy csatlakozzanak a Nemzeti Tanácshoz. Ha ez megtörtént, az önként jelentkezőket magukkal viszik. A

163

fegyverteleneket fölfegyverzik, és ellátják lőszerrel. Nem akadt egyetlen laktanya, amelyből kilóttek volna.

– És olyan, amelyik nem állt át?

– Olyan igen.

– Mivel indokolták?

– Azzal, hogy órákkal ezelőtt megtörtént. Csak még nem jutottak hozzá, hogy közöljék velünk.

– Ez annyit jelent, hogy meg vagyunk mentve?

– Még annyit nem. Csak a hajsza, amelyen a Damoklész-kard a fejünk fölött lóg, valamivel vastagabb lett.

Mintha csak ezt akarta volna ábrázolni, vezényszavak hallatszottak lentről, majd katonaléptek csattogtak a lépcsőkön, végül tompább hangoktól kísérve a 105-ös szoba ajtaja felé közeledtek. Az ajtó kinyílt. Egy tizedes lépett be rajta. Sapkáján nem volt K-betűs pléh-gomb.

Jászaiek megkönnyebbülten sóhajtottak.

– Hadnagy úr, alázatosan jelentem – kezdte a tizedes, de Szántó csendesen közbeszólt:

– Csak jelentsd, fiam, alázat nélkül, ha nem esik nehezedre.

Az meghökkenve nézett Szántóra, aztán szélesen elvigyorodott:

– Hadnagy úr, jelentem, két tisztet hoztam. Nem értik, hogy a forradalom őértük is van. Azt a parancsot kaptam, hogy ide kísérjem őket.

Szántó megint kinyitotta a túlsó szoba ajtaját. Addigra bekísérték a foglyokat. Aztán becsukódott mögöttük az ajtó. De az ajtón át is lehetett hallani, amint Várko-nyi tábornok németül és hallható örömmel üdvözli valamelyiküket:

– Á, szervusz, kérlek! Remélem, van cigarettád? Én a Térparancsnokságon felejtettem az enyémet a nagy kapkodásban. Kitűnő, mindjárt másképp látja az ember

164

a világot, ha füstölhet. No és mondd! Lukachich barátom még szabadlábban védekezik?

– Jó kedvük van odabenn az uraknak – jegyezte meg epésen Böhm, amikor hallotta, hogy Várkonyi szavait nevetés követi.

– Miért ne lenne? – jegyezte meg Landler. – Egymás közt vannak az előkelő Astoria szálló egyik lakosztályában. Mi kell még az üdvösséghez?

A Baross utcai József központban Kolos Márton idegei fölmondták a szolgálatot. Érezte, hogy ha nem tesz valamit Juciért, megbolondul, vagy öngyilkos lesz, de semmiképpen sem hajlandó addig anyagot gyűjteni a lapnak, amíg a lányt ki nem szabadítja.

Megfordult a fejében, hogy javasolja a csendőrlaktanya megrohanását, de rögtön le is tett róla. Tudta, hogy erre nincs parancs, nincs elég erő, és most nem is ez a legsürgősebb feladat. Csak az ő szemében. És ő lesz az, aki egyedül ki is szabadítja Jucit. Nekivágott hát a nép-tt len, kora hajnali városnak.

Közben egyre azon gyötörte az agyát, hogy miképpen.

Látta magát, amint jámbor újságírónak álcázva bejut a csendőr-főparancsnokhoz. Pisztolyával kényszeríti, hogy együtt lemenjenek a pincébe, ott kinyitattja egy penészes zárka ajtaját, hogy Juci kijöhessen. Aztán rácsukja a főparancsnokra a zárkaajtót, és csak az őrnek szól a kapuban; most már kiengedhetik.

Igaz: azt se tudja biztosan, működik-e a pisztoly, még a levegőbe se lőtt vele, de nem is kell működnie, nem akar ő löni, csak nyomatékot kíván adni a szavainak. Különben nincs sok ideje erre a kiszabadításra, várja a kötelesség, most dől el a forradalom sorsa is, meg az ő sorsa is.

A Körúton járt, amikor teherautó száguldott vele szemben, megrakva katonákkal. A katonák sapkáján

165

sapkarózsa. Úristen! Csak nem a telefonközpont visszafoglalására küldték őket?!

Megfordult, tenyerével beárnyékolta a szemét, hogy lássa, merre halad az autó. De hát alig látott tovább az orránál annál a háborús, éjfél után agyon csökkentett fényű közvilágításnál.

Észre se vette, mit tesz, egyszer csak azon kapta magát, hogy már megint a Baross utca torkolatánál jár. A teherautónak azonban se híre, se hamva. Talán csak nem a Mária Terézia laktanyába hajtott? Ha már itt van, megnézi.

Mielőtt a laktanya közvetlen közelébe ért volna, befordult egy keresztutcába. Ma már megégette magát néhányszor, nem akart megint kelepcebe kerülni. Ide-oda tekergett a kis utcácskákban és közökben, végül a Körúttól egy saroknyira lyukadt ki, a Mária Terézia laktanya homlokzatának túlsó végén.

Az Üllői út másik oldalán tehát ott magasodott előtte a háromemeletes (mai hatemeletesnek is megfelelő),

vagy négy focipályányi területen épült épülettömb. Jármű sehol sem áll, tehát behajtott. De hol?

Kolos Márton megindult a Körút felé. Majdhogynem a falakhoz simulva sompolygott. Ki tudja, túloldalt ki figyelni töltött fegyverrel a kezében?! De semmi sem mozdult. Az épület komoran, hallgatagon állt, mintha teljesen lakatlan volna.

Ott egy kapu. Hatalmas, kétszárnyú és természetesen zárva. Őr sincs előtte. Hova is nyílik ez?

Kolos Márton járt már a laktanyában, sőt néhány hetet ott is töltött bevonulása után. Akkor azonban kisebb gondja is nagyobb volt annál, mint az épület szerkezetét tanulmányozni. De persze azért egy zöldfülű újoncnak is vannak báméskodni való percei, vagyis nem vakon és süketen mászkált ő ebben az istenverte kaszárnyában.

166

Lássuk csak! Ez tehát a Körúttól számított túlsó vége az épületnek, vagyis ez a kapu az utolsó, talán a negyedik vagy ötödik. Akkor ez az utolsó udvarba vezet. Itt nem járt annak idején, ezen a szárnyon. Miért isTiem? No persze, azért nem, mert ide nem lehet belépni. A sportpályányi középső udvarból ide is átjáró vezet, de rács van rajta. Igen: határozottan emlékszik rá, hogy rácsos kapu, méghozzá a földtől a tetejéig. Miért is? Pedig mintha megkérdezte volna akkoriban. Űgy rémlik, hogy katonai börtön. Na mindegy. Gyerünk tovább!

Itt már jó lesz vigyázni! Ez a főbejárat. Középen emeletmagasságú, kétszárnyú, hatalmas kapu. Két oldalán szintén magas, szintén kétszárnyú, csak valamivel kisebb. Persze: ezek a gyalogjárók kapui, néhány lépcső is vezet hozzájuk. Mindegyik mellett ott a faköpenyeg, az órbódé. Kimeresztette a szemét, de mozgásnak nyomát se látta. Á, nem kell tartani attól, hogy örök állnak odakinn! Mióta tele van a város tüntető civilekkel és katonákkal, nem ajánlatos őrt állítani a kapuk elé. Vagy megszöknek, vagy beengedik a forradalmárokat, ahogy a telefonközpont előtt meg a Térparancsnokságnál is történt. Az őrség belül van, holtbiztos.

De a kapuk itt is zárva. Most már nem is marad több, mint egy, nem messze a Körút sarkától. Továbbment.

Kolos Márton szíve megdobbant. A kapu két szárnya tárva-nyitva. Behúzódott egy szemközti civil kapu nyílásába, onnan figyelt. És mindjárt akadt is megfigyelni-valója: egy szakasz, élén egy főhadnaggal.

Kikanyarodnak, és mennek az Üllői úton a Kálvin tér felé. Egy szakasz? No, ezt akár a Térparancsnokságon, akár az Astoriában megeszik früstökre, akármilyen kevesen vannak ott is.

De mi történik odabenn? Látni semmit sem lehet, mert sötét van. Csak azt hallani messziről, elmosódottan, hogy az udvar kövén töméntelen katonabakancs ko-

167

pag. Hang, beszéd nem hallatszik; sorakoztatják a legénységet.

Kolos Mártont húzza előre a kíváncsiság. És mivel vaksötét van, nem lát senkit, föltehetőleg őt se látja senki. Gyorsan átvág az úttesten, a járdán, és belép a kitárt kapun. Szurokfeketeség fogadja, de itt már ismeri a járást. Kezével a falat érintve lépked előre. Puff! A semmibe nyúl. De nem ijed meg. Itt vége a falnak: ezen az oldalon is, a túlsón is lépcsőház. És előtte dereng valami világosságféle, a kevésbé fekete sötétség.

Megtorpan. Ez már az udvar, és bár vastag, ősi felhőtakaró borítja az eget, itt mégis valamivel világosabb van.

Szeme hozzászokott a sötétséghez. Egészen jól ki tudja venni a tárgyakat, illetve azok körvonalait, világosabb-sötétebb foltjait. Ez itt a külső udvar, ott előtte az átjáró és a kisebb belső udvar. Ez is, az is üres. Hát akkor?

És Kolos Márton csaknem hangosan leszamarazza magát. Egy ezredet nem lehet, csak a középső, sportpá-lyányi udvaron sorakoztatni. És már megy is.

Tudván tudja, hogy a szó szoros értelmében, életveszélyes, amit művel. Egy civil ezen a hajnalon, a Mária Terézia laktanyában! Ha Lukachichéknál három pofont kapott, itt három golyót kap, esetleg fölszólítás nélkül. Mégsem tud ellenállni a kísértésnek. Elkapja az a megmagyarázhatatlan, részegséghez hasonló lelkiállapot, amely a könnyűbúvárokat halálos veszedelmekkel fenyegető víz alatti labirintusok fölkutatására ösztönzi, az operatőröket pedig az első vonalnál is előbbre hajtja a front poklában.

Balra van az átjáró, az vezet a nagy udvarra. Igen. Ez az. És már tovább sem kell mennie. Menetkészen, teljes fölszereléssel ott sötétlik előtte az ezred. A legendás ino-taiak, akik, lám, még mindig engedelmekednek a pa-

168

rancsoknak. És-mi egyéb lenne a parancs, mint a Térparancsnokság és az Astoria megrohanása, majd pedig a telefonközpontok és más, forradalmárkézen levő fontos épületek visszafoglalása?!

Idáig jutott gondolatban, amikor a csendet valósággal kettévágta egy jól hallható hang; minden szavát érteni lehetett.

– Horvát bajtársak! Ne löjete a magyar civilekre, mert ha megteszitek, mi rátok nyitunk tüzet.

Egy másik hang megismételte ugyanazt horvátul.

– Melyik disznónak jár a pofája sorakozó alatt? Mély csend.

– Az egész vigyázz! – hallatszik a minden katona által ismert, természetesen német vezényszó. Kolos Márton jól hallja a sarkak csattanását, a szíjak megfeszülé-sének, a szerelvény megcsörrenésének jellegzetes

zaját.

– Pihenj!

Robbanásszerű lazítás. Ezer ember, ha egyszerre mozdul, nagy zajt csap. Ismét megszólal egy hang:

– Megertetug! Eszungba sincs!

– Kuss! – csattan fel a tiszt üvöltése. Csöndes röhögés fut végig a katonák sorain.

„Nahát – gondolja Kolos Márton –, ezek se fognak harcba menni Lukachichért!” Bizony érett volt a helyzet néhány órával előbb is ennek a laktanyának az elfoglalására, nem kellett volna lefűjni. Viszont jó lesz minél előbb eltűnni innen, mert ha a legénység nem is, de a tisztek biztosan rossz néven vennék tőle, hogy ideszemtelenkedett.

Megfordult, gyors, a lehetőség szerint nesztelen léptekkel vágott át az udvaron, és befordult a kapualjba. Valósággal földbe gyökerezett a lába. A vaksötétbe szinte beleverte a fejét. Szemközt, ahol a kitárt kapu világosabb négyzetének kellett volna derengenie, feketeség

169

ásított az arcába. Míg az udvaron settenkedett, észrevétlen becsukták a kaput.

Amikor elmúlt a néhány másodpercig tartó jeges rémülete, ami a csapdába esett állatot is megbénítja, lázasan dolgozni kezdett az agya. Ha fikarcnyi szerencséje van, kijut innen: vagy nekivág a laktanyának, és megpróbál elrejtőzni, vagy megkísérli, hogy ezen a kapun kijusson. Ami csak első pillanatban látszik lehetetlennek. Kijutni ugyanis egy laktanya kapuján is ugyanúgy lehet, mint bármelyik bérházén. Lenyomja az ember a kilincset, kinyitja a nagy kapun levő, személyforgalomra szolgáló ajtót, és kilép. Igen ám. Csakhogy a kaszárnyákban világos szokott lenni a bejáratnál, és belül is őrség vigyáz. Itt pedig sötét van, és ha tartózkodik is valaki a közelben, azt se látni, se hallani. Kolos Márton különben ezt a furcsa állapotot a meglazult fegyelemmel magyarázta, holott egészen hétköznapi oka volt, Valahol kiolvadt a biztosíték. Mivel pedig ez a sötétség éppen Lukachich tiszjének, Szepessy-Bugsch ezredesnek az érkezésével esett _ egybe, az őrség, a szolgálat annyi felé szaladt, ahány felé nem látott. Az egyik a hibát kereste, a másik petróleumlámpáért és gyertyáért loholt, hogy a Szepessy-Bugsch által összehívott tisztgyűlés, illetve eligazítás már némi világításnak nevezett félhomályban mehessen végbe.

Kolos Márton óvatosan haladt előre az áthatolhatatlan feketeségben. Közben a háta mögött, az udvarokon megint elhangzott a pihenj. A vezénylő tisztek átadták a századokat helyettesüknek, amíg ők megkapják odafőnn a parancsokat.

Egyet-kettőt botlott a macskaköveken, de hasra bukás nélkül elérte a kaput. Legnagyobb megkönnyebbülésére hamarosan kitapintotta a keresett személyi kaput, és megtalálta a kilincset is.

Hogy mit fog mondani az esetleges őrnök, ha megál-

170

lítja? Sejtelve sem volt róla. De nem is volt ideje, hogy ilyesmiket latolgasson. Óvatosan, lassan lenyomta a kilincset. Előbb húzta, aztán tolni próbálta az ajtót. Nem engedett. Bezárták.

Rendes körülmények között az ember szokásainak, beidegzéseinek megfelelően cselekszik. A bezárt ajtót megpróbálja kulccsal kinyitni. A kulcsot pedig a zárban keresi. Ebben a különös és kellemesnek egyáltalán nem nevezhető helyzetben Kolos Mártonnak nem működtek a megszokás kialakította reflexei. Pedig a kulcs ott volt. Benn a zárban.

Nincs más hátra: megindul visszafelé, és megpróbál elrejtőzni. A kaszárnyának bizonyára vannak átmenetileg lakatlan szárnyai, esetleg van padlása, ahol egy ideig meghúzhatja magát. Legalább addig, amíg győz a forradalom^ vagy elég talán addig, amíg ki nem masírozta tják az udvaron felsorakoztatott katonákat, és akkor mögöttük talán ő is ki tud slisszolni; vagy visszaküldik a katonákat a körletükbe, minden elcsöndesedik, és akkor talán ... Itt tartott a helyzetfölmérésben, amikor, szinte egyszerre, két dolog történt. Először is meggyulladt a villany. A villanykörte kicsi volt és régi, az áramszolgáltatás sem nyert volna aranyérmet békeidőben, Kolos Márton mégis úgy érezte, mintha hirtelen jupiter-lámpák fényözönébe csöppent volna, és ezer szempár tapadna rá. A második dolog, ami történt: megzörrent az ajtó. Valaki kívülről lenyomta a kilincset. Kolos Márton ösztönösen megfordult, és látta, hogy az ajtó nem nyílik. Persze hogy nem nyílik, amikor be-van zárva! És most, hogy látta a kulcsot, a lehető legminden-napibb mozdulattal elfordította.

– Na végre! – hallotta odakinn egy férfi hangját. Aztán kinyílt az ajtó, és belépett rajta egy főhadnagy.

Kolos Márton a belénevelt udvariassággal helyet engedett a tisztnek. Annak sietős dolga lehetett, mert

171

hosszú léptekkel, majdhogynem szaladva elhaladt a fiú mellett. Rávillantotta ugyan a szemét, és abban meg is csillant a civil látványa okozta meglepetés, de nem fékezett.

Kolos Márton most már jónak látta minél előbb távozni. Kilépett az ajtón, annak rendje és módja szerint becsukta maga mögött. És akkor következett a harmadik esemény, mely azonban nagyon is várható volt.

– Halt! Wer da?! (Állj! Ki vagy?!) – kiáltotta, az őt, lekapva szuronyos puskáját, és keresztbe téve a fiú előtt. Szepessy-Bugsch látogatására tekintettel mégis kiküldtek egy posztot, és az a villany hibájának megjavítása után újra elfoglalta a helyét, még akkor, amikor a fiú a nagy udvarban szemlélte

meg a sorakozót.

Kolos Mártonnak reménytelen helyzetéhez egyáltalán nem illő bolond gondolatai támadtak: „Hogy ki vagyok? Ki lennék? Július Caesar – mondta magában. – Éppen most léptem át a Rubicont. VIII. Henrik vagyok, megyek hetedik feleségem lefejezteté-sére.” De hangosan csak az igazat válaszolta:

– Kolos Márton vagyok, a Krajcáros Újság munkatársa.

– Hogy került a laktanyába?

– Az előbb mentem be, amikor a teherautónak kinyitották a kaput.

– Ja? Az ezredes úrral érkezett? Bocsánat. Tessék. -Azzal a puskát a vállára dobta.

„Úgy látszik, hozzá lehet szokni a veszélyhez, még csak a szívem se ver hevesebben” – állapította meg magában Kolos Márton. Aztán megemeltette a kalapját, és továbbment. Ezek után igazán ideje, hogy megrohamozza a csendőrséget.

És akkor döbönt rá, hogy nem tudja, hol van a csendőr-főparancsnokság vagy valamiféle csendőrlaktanya, ahol Jucit keresheti. Elfelejtette megkérdezni a te-

172

lefonközponban, ahol elvált Gyetvaiéktól. Ettől a katonától mégse érdeklődhet. Gyanút fogna Jobb, ha minél gyorsabban elpucol innen. Habár sokért nem adná, ha tudná, mi folyik most odabenn.

Szepessy-Bugsch éppen Lukachich tervét ismertette: – Tíz percen belül indulnak – mondta –, hogy Hodula vezérőrnagy bosnyákjaival találkozzanak. Kiküldtem egy szakaszt a Térparancsnokság helyzetének földérítésére, percekben belül várom a jelentést.

A főhadnagy, akit Kolos Márton engedett be a kapun, akkor már ott állt az ajtóban, arra várva, hogy parancsnoka észrevegye. Most finoman megköszörülte a torkát.

173

Szepessy-Bugsch odapillantott, és intett a főhadnagnak, lépjen közelebb. Az közvetlen a széke mellett állt meg, és fiiléhez hajolva jelentett:

– Amikor szakasszal az Irányi utcába értünk -folytatta a szokásos jelentésformula ledarálása után –, a katonák szó nélkül faképnél hagytak, miközben sapkarózsáikat a földre szórták. Haladásuk irányából következtetve vagy a Károlyi-palotába, vagy az Astoriába vonultak.

Szepessy-Bugsch biccentett. A főhadnagy keresett magának egy széket, és leült a századparancsnokok közé

– Van az uraknak valami kérdése vagy megjegyzése? A horvát század parancsnoka jelentkezett, és elmondta, mi történt.

– Nézetem szerint – fejezte be jelentését – mind a horvát, mind a magyar katonaság megbízhatatlan? Előreláthatóan nem engedelmessékednek majd a parancsoknak, de az is lehet, hogy első adandó alkalommal átállnak.

– Osztják tisztársuk véleményét?

A tiszték, sorban egymás után, rangjuknak megfelelő sorrendben válaszoltak. Valamennyien igennel.

– Nem lehetne megkísérelni a hangadók kiemelését? Ha ott, a helyszínen agyonlövetnek legalább egy lázadót, az helyrebillenthetné a fegyelmet. Próbálja meg, főhadnagy úr.

– Parancsára, ezredes úr – mondta a főhadnagy, és elment.

Néma csendben teltek a percek. Az a Tíörülmény, hogy az ezredes egy szót sem szólt a várakozás ideje alatt, mintegy aláhúzta, milyen válságos a helyzet.

Óráknak ható ötpercnyi várakozás után belépett a főhadnagy, a horvát század parancsnoka.

– Ezredes úr, alázatosan jelentem, nem lehet kiderí-174

teni, kik voltak a hangadók. Mind a horvátok, mind a magyarok azt állítják, hogy a sötétben nem ismerték föl az illetők hangját. Hazudnak természetesen.

„Miért várjuk a horvátoktól, akik már nem is magyar állampolgárok, hogy a nem létező Habsburg-birodalom hadseregében harcoljanak? – gondolta Szepessy-Bugsch.

– És miért várjuk, hogy akár az inotai tanezred magyar katonái harcoljanak, amikor tudják, hogy vége a vesztes háborúnak?” – tette hozzá gondolatban. Hangosan ezt mondta:

– Köszönöm, uraim. Rendeljék vissza a legénységet a körleteikbe.

Amikor a tiszték eltávoztak, kérte a laktanya parancsnokát, hogy telefonon fölhívhassa Lukachichot. Átmentek hát a parancsnoki hivatalba.

– A Budapesti Katonai Parancsnokságot kérem, Lu-kachich altábornagy külön számát.

– Jelszót! – mondta a telefonos kisasszony.

– Miféle jelszót?

– A Nemzeti Tanács jelszavát. A telefonközpontokat megszállta a forradalom hadserege. De ha a Nemzeti Tanáccsal óhajt beszélni, azt jelszó nélkül is kapcsolhatom.

Szepessy-Bugsch letette a kagylót. A helyzet egyre cifrább.

– Nem tudok telefonálni – mondta a parancsnoknak.

– Nem kapcsolnak. Visszamegyek a Várba.

Kolos Márton éppen befordult a Rákóczi útra az Astoria felé, amikor Szepessy-Bugsch teherautója elrobogott a Margit-híd irányában. Akkor még nem tudta az ezredes, hogy már a Dunán sem kelhet át ott, ahol akar, hogy még meg nem szállt hidat kell keresnie ...

Negyed háromkor – mivel más teendője amúgy sem akadt, hiszen két tisztje éppen a forradalom lefejezésén fáradozott – Lukachich különvonalon fölhívta Bécset,

175

hogy beszéljen a királlyal. Tájékoztatni akarta a helyzetről, és utasítást szeretett volna kapni. Azt remélte, hogy ha a király megtudja, milyen előrehaladott a forradalom, mégiscsak útnak indít Budapestre egy megbízható hadtestet, ha még egyáltalán hatalmában áll.

A különvonalhoz nem kellett egyik központ kapcsolása sem, de forradalmár műszerészek jóvoltából minden beszélgetést lehallgattak a telefonos kisasszonyok, és azonnal jelentették a Nemzeti Tanácsnak.

Bécsben Hunyady gróf vette fel a kagylót, de kerek pereg kijelentette: nem kelti föl a királyt.

– Ami Pesten történik, ugyanolyan handabanda, amelyet szerte Európában művel a háborúba és nélkülözésbe belevadult városi csócselék. De az ilyesmit – jelentette ki fensőséggel –, különösen Magyarországon, nem kell komolyan venni!...

Három órakereszt megérkezett Szepessy-Bugsch, és Lukachichnek tudomásul kellett vennie, hogy az inotai ezredet is „leírhatja”. Nem maradt más, mint a bosnyákok.

A délszláv katonákról jó véleménnyel volt az altábornagy. Szívós, kitartó, bátor és fegyelmezett harcosoknak ismerte őket. Ez a Falk Miksa utcai nyolc boszniai század még egy külön előnnyel is bír: az egész laktanyát megtölti, nincsenek benne magyarok. Nem is beszélnek magyarul, valószínűleg sejtelmük sincs róla, mi történik odakinn, és ha tudnak is valamit, őket ugyan nem érdekelheti, hogy a magyarok forradalmat csinálnak, vagy sem. Ha érznek valamit a magyarok iránt, az csak gyűlölet lehet, hiszen az elnyomott kisebbségek magyarellenessége közismert a Monarchiában.

Ha pedig a bosnyákokkal meg tudja szállni a forradalom szívét, akkor nyert ügye van. Ha nem, akkor ... Lu-kachich, aki a legváltásosabb helyzetekben is megőrizte

176

nyugalmát, mert úgyszólván nem ismerte a félelem fogalmát, most érezte, hogy összeszorul a torka, és hogy tenyere megnedvesedik. Ebben a pillanatban vált kiformált gondolattá az az érzés, ami mostanáig csak motoszkált benne, és ami arra bírta, hogy telefonon fölhívja a királyt. Ha a bosnyákok is cserbenhagyják, akkor egyetlen alakulat sincs már a városban, amelyet be tudna vetni a forradalom ellen. Akkor egész taktikai építménye összedől. Mert igaz, hogy a Nemzeti Tanács bizonytalanságába, forradalomtól, törvényszegéstől való félelmébe vetett hitében nem csalatkozott. De a taktika két pilléren nyugodott, és a másik pillér roskadozik. Sőt tulajdonképpen az előbbi is. Órák óta nem sok ügyet vet a Nemzeti Tanács a formaságokra. Ha elfoglalták a telefonközpontokat, és megszállták a hidak egy részét, majdnem biztos, Viogy nem elégedték meg ennyivel, és sor kerül vagy már került a pályaudvarokra, raktárakra, sőt a távolabbi laktanyákra is. És akkor ez nem afféle forradalmasdi, ahogy Hunyady gróf Bécsben képzelet, hanem fegyveres fölkelés, a hatalom megragadásának céltudatos hadművelete. A nyolc bosnyák századon áll vagy bukik a REND, az, ami az ő szemében az életet, a hatalmat, az előmenetelt, a dicsőséget jelenti!

Megszólalt asztalán a telefon. Azt hitte, hallucinál. De nem. A telefon annak rendje és módja szerint, szabályosan csengett.

Egy csapásra megint a régi lett: a rendíthetetlen, magabiztos Lukachich. Igen, ez nem lehet más, mint a Nemzeti Tanács. Hodula vezérőrnagy bosnyákjai máris megrohanták, és megszállták az Astoriát, és a lázadók megpróbálnak egyezkedni vele. Nos, semmiféle alkudozás! A föltételeket ő diktálja!

Fölvette a kagylót. A Böszörményi úti csendőrtiszt iskolából szabályosan jelentkezett egy ezredes.

– Hát maga hogyan vette rá a telefonos kisasszonyt,

177

hogy kapcsoljon? – kérdezte meglepetve a mélységesen csalódott altábornagy.

– Én ugyan hiába kérleltem volna! Folyton valamiféle titokzatos jelszót követelnek. Hanem ez a kedves kis művésznő, azaz hogy a tábornok úr foglya addig rágta a fületem, amíg megengedtem, hogy fölhívja altábornagy urat. Az életemet tettem volna egy krajcár ellenében, hogy neki se sikerül, de azonnal kapcsolták. Ha altábornagy úr nem óhajt vele beszélni, nem adom át neki a kagylót.

„Az ám! – gondolta Lukachich. – Medveczky Juci!” Az események sodrában teljesen megfélemedezett róla. Ami természetes, hiszen most már, hogy tőkfejű unokatestvére eltűnt, az ő fegyveres alakulatai pedig egyre-másra fölmondják a szolgálatot, amúgy is használhatatlan mint tűsz, mint ütőkártya, ha mégolyan kis

értékű ütőkártya volt is. Itt az ideje, hogy ellássa a baját, hadd kapjon leckét egy életre, mit jelent az, ha valaki lóvá teszi Lukachich altábornagyot. Már-már kimondta, hogy osszanak ki neki huszonöt botütést a hátsófelére (ahhoz a csendőrök ugyancsak értenek), és aztán lökjék ki az utcára, hadd vánszorogjon Pestig négykézláb a szemét kis perszóna, ő ugyan szóba nem áll vele, de mást gondolt. Neki személyes elszámolni való ja is van vele; különben is: túlságosan, az önteltségig magabiztos ez a kis lotyó! Most is, ahelyett hogy meghúzná magát, hiszen okkal-joggal félhet a haragjától, merészeli fölhívni. Ráadásul sikerül is neki, holott nem tudja a Nemzeti Tanács jelszavát! Egyáltalán, mi az ördögöt vár tőle a történetek után? Hiszen tudnia kell, hogy ő adta a parancsot a megpofozására és kihajítására. Mindez néhány másodperc alatt villant át az agyán, és rövid csend után így válaszolt a csendőr ezredesnek:

– Adja át a kagylót, ezredes úr.

– Parancsára!

178

Amikor a csendőrségen megtudták, hogy a nő, akit elfogtak a Baross utca és a Körút sarkán, voltaképpen Lu-kachich foglya, egyszeriben megváltozott a hang és az elbánás. Juci nemsokára egy tisztí szoba tisztí tábori ágyán, puha, meleg tisztí pléd alatt pihente ki a nap fáradalmait. Mivel pedig gyerekkorától megszokta, hogy ha leteszi a fejét, azonnal el is alszik, néhány perc múlva egészségesen, mélyen és nyugodtan elszenderült.

Azt álmodta, hogy egy sereg csendőr veszi körül, ő énekel és táncol, de a csendőrök háta mögött megjelenik Marci egy géppuskával, hogy kiszabadítsa őt. Rá akar kiáltani, hogy vigyázzon, ezek többen vannak, de nem jön ki hang a torkán, ami annál furcsább, mert mostanáig énekel. Marci kihúzza a zsebéből egy pisztolyt, és akkor végre kiáltani tud, hogy ne lőjön. Méghozzá Várnai Zseni versét idézi némi módosítással: „Ne lőj fiú, mert én is itt vagyok!...” És akkor fölébredt.

Persze: itt van valami csendőrlaktanyában vagy hol a fészkes fenében. Nyújtózkodott. Nem tudta, mennyi idő telt el, de olyan kipihentnek érezte magát, mintha korán feküdt volna le, és átaludta volna az egész éjszakát.

Úristen! Lehet, hogy már reggel van? Az a szegény fiú megbolondul miatta. Igazán itt az ideje, hogy szabaduljon.

Katonákkal könnyű szót érteni: egy kicsit bolondozni kell nekik. Egy kis operett, egy kis Petőfi, és már ő az ünnepelt primadonna, azok meg a rajongó nézők. Hanem ezek *csendőrök*. Látni a képükön, hogy teljesen érzéketlenek. Biztosan így válogatják ki meg erre is egze-círoztatják őket. Persze, hiszen hallotta már, hogy a csendőr a saját anyját is leszúrja, ha parancsot kap rá. Volt egy darab is, amiben az egyik szereplő úgy sértette meg a másikat, hogy ezt mondta: „Olyan buta vagy, mint egy pár csendőrcsizma...” Ez nyilván nem magát a csizmát, hanem a viselőjét jelenti.

179

Az is igaz természetesen, hogy neki nem magukkal a csendőrökkel, hanem a tisztekkel van dolga. Talán azok valamivel okosabbak. No jó, mondjuk, kicsit több az eszük, de a fegyelem... Lukachich is azért küldte a csendőroket utóbb a Nemzeti Tanács ellen, mert a katonákban, sőt, talán a katonatisztekben sem bízott; ezzel szemben a csendőr az csendőr. És a csendőrtiszt is csendőr. Viszont, ha nem akar itt megőregedni, muszáj tennie valamit.

Tükör persze nincs. A holmiját elszedték, még a fésűjét is. Megtapogatta a haját. Jóságos Isten! Ez teljesen hasznavehetetlen romhalmaz. Így nem lehet rohamra menni!

Kiszedett belőle minden hajtűt, csatot, és tiz ujjával fésülni kezdte. Kicsit vastag fogú fésű, az igaz, de legalább érzi, hol van még igazítanivaló.

Nagyon nem kedvelte a Tündér Ilona frizurát. A derékig omló szőke haj, ez volt a véleménye: butítja az arcát. Viszont a hosszú haj nagyon hasznos, mert különféle hajviselet elkészítésére alkalmas, márpedig az egymástól eltérő szerepek megkívánják a karakter változtatását. Leengedett, vállon alul érő haját azonban csak falusi naivaszerepekben vagy gyermekelőadásokon hordott, amikor minden esetben ő volt a tündér.

– Pedig nem vagyok sem jószágos, sem csodatévő, csak szőke – szokta mondani.

Még szerencse, hogy lefekvés előtt levetette a ruháját, sőt el is tüntette azokat a nyomokat, amelyek a Baross utcai kapualj föltörléséből származtak. A szobának volt egy kis fülkéje, ahol fehérre mázolt, kincstári vasmosdó állt lavórral és mellette vízzel teli kancsó. Így egész tűrhetően sikerült a tisztítási művelet. Mire kialudta magát, a vízfoltok is többé-kevésbé eltűntek.

Sajnos, smink nincs kéznél, viszont van még annyi

180

víz, hogy megmoshatja az arcát. Az élet színpadán a saját pír is megfelel.

Lenyomta a kilincset. Az ajtó nem engedett. De máris fordult a kulcs a zárban.

– Szüksége van valamire a kisasszonynak? – kérdezte a kakastollas tábori sapkát viselő, szuronyos csendőr, aki bizonyára órák óta őrzi az álmát.

– A parancsnokával szeretnék beszélni.

– Azonnal megmondom neki.

Becsukta az ajtót, ráfordította a kulcsot, és tempós, de erőteljes, igazi csendőrléptekkel csattogott, helyesebben döngött végig a folyosón.

Juci megint megpróbálta lenyomni a kilincset. Az ajtó most sem engedett. A csendőrök gondosan őrzik a foglyaikat.

Miközben sürgött-forgott, és a körülményekhez képest a lehető leggondosabban igyekezett fölkészülni a következő jelenésre, Juci alaposan átgondolta a helyzetét. Tárgyilagosan megállapította magamagáról, hogy nem történelmi hősnő. Amikor a csendőrök durván, gorombán lökdöstek, úgy bántak vele, mint valami közönséges utca rongyával, ügyesen elkottyantotta, hogy ő tulajdonképpen Lukachich foglya. Remélte, hogy akkor majd másképp bánnak vele.

Tudta persze, hogy ez veszedelmes, majdnemhogy életveszélyes játék: az altábornagynak minden oka megvan rá, hogy fenje rá a fogát. Lukachich azonban elsősorban közéleti ember, bizonyára fontosabb neki pillanatnyilag a katonai helyzet, mint a személyes sérelme. Márpedig a forradalmárok erősödnek, vagyis – esetleg – szüksége lehet mégis az ő közvetítésére. Kockázat nélkül nincs nyereség, márpedig nyereség, ha nem kell

181

mártírnak lennie, amikor ahhoz az égvilágon semmi kedve sincs.

Taktikája bevált. És mivel kipihente magát, igazán itt az ideje, hogy szabaduljon. Ez azonban nem lesz könnyű dolog. Csinálhat, amit akar, lehet a parancsnok akármennyire elütő a közcsendőreitől, ő akkor is Lukachich foglya, és el nem engedi. Ezek itt nem tartalékos tisztek, akik úgy vágnak a civil életre, mint a tikkadt növény az esőre ...

Nem volt nehéz arra a végkövetkeztetésre jutnia, hogy őt kizárólag Lukachich engedheti szabadon. Ez pedig a lehetetlenséggel határos. Hajnal van. Ha még nem dőlt el jobbra vagy balra a küzdelem, akkor azért nem engedi el. Ha pedig már eldőlt...

Juci felvidult a gondolatra. Ha Lukachich már nem Lukachich, őt bizonyosan elengedik. Ha a legyőzetés veszélye fenyegeti, esetleg kapóra jön, hogy följajánlja a segítségét. Van ugyan harmadik lehetőség is. Juci elkomorult. Ha Lukachich tudja, hogy vége lesz hamarosan a régi rendnek meg az ő hatalmának, akkor bosszút áll rajta. Megborzongott. Már nem voltak ábrándjai Lukachich úriemberi lelkületét illetően.

Egyáltalán mit mondhat az altábornagynak, és az mit válaszolhat neki ?

Csak akkor van esélye kedvező válaszra, ha Lukachich még igénybe akarja venni a szolgálatait. Eh, mindegy! Tudnia kell, hányadán áll, és ez megint csak nem lehetséges itt a négy fal közt, ha ez a helyzet egyébként viszonylag kényelmes is.

Eltelt egy negyedóra, amíg az őr visszaérkezett. Előbb kulccsal, majd kilinccsel nyitotta, sőt kitérte az ajtót, jelezve, hogy Juci kijöhet. Majd annak rendje és módja szerint több folyosón áthaladva, beirányította az ajtón.

182

– Ezredes úr, alázatosan jelentem, a foglyot előállítottam.

Juci, bár még csak tizennyolc éves volt, nem szerette a kislányt játszani. Most mégis finom pukedlivel köszöntötte a tisztet.

„Milyen fiatal ezredes! – állapította meg magában. -A csendőröknél, úgy látszik, gyorsabb az előmenetel, vagy ennek a férfinak magas összeköttetései vannak ...”

A tiszt palástolatlan érdeklődéssel szemlélte meg a lányt. Juci érezte, hogy tetszik. Várt.

– Nos, mit óhajt, kisasszony?

– Juci. Mi, színésznők megszoktuk, hogy a keresztnevünkön hívnak bennünket.

– A világért sem! – tiltakozott a tiszt. – Ha nincs ellene kifogása, művésznőnek fogom nevezni.

„Úriember – állapította meg Juci. – Ez nem előny, ha egy forradalmár kerül a kezébe, de föltétlenül kedvező ebben az összefüggésben.”

– Tehát? Mit óhajt?

Juci kezdettől fogva tudta, hogy jól kell válaszolnia az első kérdésre; és hogy az első kérdés ez lesz, arra mérget vett volna. Készült is rá. Volt ideje, hogy latolgassa, milyen válasz lenne a leghatásosabb. A végén kikötött a legmerészebbnél, amely nézete szerint a legcélravezetőbb lehet.

– Arra kérem, engedje meg, hogy fölhívjam telefonon ...

– Az ügyvédjét – nevetett a tiszt.

– Majdnem – bólintott komolyan Juci.

– Vagyis kit? – kérdezte a tiszt.

– Lukachich altábornagyot.

A meglepődés nem maradt el. De nem az ezredes, hanem Juci képedt el. Az ezredes ugyanis nevetni kezdett.

– Drága művésznő – mondta. – Minden további nél-

183

kül megengedhetném. De nem engedek meg olyasmit, ami értelmetlen.

– Miért lenne értelmetlen? Lukachich altábornagy úr foglya vagyok. Csak ő adhat engedélyt, hogy eleressenek. Meg akarom kérni, hogy valóban engedélyezze.

– Habár az *ai* szabály, hogy a foglyokat nem szabad a külvilág eseményeiről tájékoztatni, én mégis megmondom, hogy hiába is akarna beszélni Lukachich altábornagy úrral, nem tudna. A központ ugyanis nem kapcsolja.

– Nekem megteszi.

– Miért? Ismeri a Nemzeti Tanács jelszavát?

– Honnan ismerném?

– Nos, ezért állítom, hogy nem beszélhet az altábornagy úrral.

– Én pedig állítom, hogy egy szavamba kerül.

– A jelszavába?

– Nem ismerem a jelszót. Nem is tudtam, hogy a telefonközpontot a Nemzeti Tanács ellenőrzi. Amikor ez történhetett, én úgy aludtam, mint a bunda.

– Irigylem magát.

– Jöjjön, bezárom abba a szobába, meglátja, milyen jól lehet ott aludni. Nőst, telefonálhatok?

– Megpróbálhatja. De fogadjunk, hogy csak megpróbálja.

– Fogadjunk! Egy csók a szabadulásom ellen.

– Nekem nincs jogom szabadon bocsátani magát.

– Ha sikerül beszélnem Lukachich altábornagy úrral, úgyis elereszt. Az ezredes úr tulajdonképpen semmit sem kockáztat.

– Igaza van, kisasszony. Ott a telefon. Juci felvette a kagylót.

Ebben a pillanatban megint „beugrott” egy régi szerep. Hát persze: egy színdarabban oldja meg nehéz helyzetét a talpraesett hősnő egy telefontrüffel. Ott

184

gyerekesnek érezte, hiszen módjában lett volna a beszélgetést hallgató harmadiknak meggyőződni arról, hogy nem csapták-e be, csak újra fel kellett volna dívnia a színpadon nem látható harmadikat. Itt azonban, ebben a történelmi pillanatban, éppen a telefonzárlat és a jelszó miatt ez lehetetlen. Ha tehát Lukachich hajlandó vele szóba állni, nyert ügye van. Ha nem... arra jobb nem is gondolni. Dupla vagy semmi!

Jelentkezett a központ. Juci beleszólt a mikrofon tölcésébe:

– József központ? Itt Medveczky Juci beszél.

– Ö, Jucika, csakhogy megvan! Az a kis szerkesztő úr is járt itt, és kereste, de nem tudtuk megmondani, hol található.

– Lenne egy nagy kérésem. Szeretnék kiszabadulni innen.

– Hát fogoly?

– Mit gondol, drága kisasszony, miért vagyok a csendőrségen? Itt nem szokás szá valóestet tartani.

Egyszóval, csak Lukachich altábornagy engedélyével szabadulhatok. Az altábornagy viszont bizonyára elfeledkezett rólam, más gondja is van, képzelheti. Kapcsoljon már össze velem, legyen szíves, habár sejtlem sincs a jelszóról.

– Magát, Jucika, boldogan.

Áz ezredes somolyogva figyelte Juci kínládását, ő legalábbis annak vélte a hosszú beszélgetést. Lélekben már készült a nyereség behajtására. Juci azonban rövid hallgatás után feléje nyújtotta a kagylót.

– Kérem, beszéljen az altábornagy úrral.

Akkor történt, hogy Lukachich asztalán megszólalt a telefon, és Hodula vezérőrnagy helyett egy csendőr ezredes jelentkezett. Jucinak egy pillanatra kihagyott a szívverése. Aztán a következő másodperc elfújta az izgalmát.

185

– Jó estét, altábornagy úr! – mondta Juci megköny-nyebbülten, amikor visszakapta a kagylót. – Igazán köszönöm, hogy szólt az érdekemben. Régen aludtam olyan kényelmesen, mint itt, a csendőrségen. Mivel azonban néhány óra múlva kezdődik a próbám a színházban; tudja, a spanyol miatt elrendelt zárlat hamarosan lejár, és új darabbal kezdünk, ugye megteszi, hogy szabadon enged? – Mindezt egy szuszra, a szalonok könnyed, csevegő hangján mondta el, annak biztos tudatában, hogy válaszolhat most már bármit *at* altábornagy, ő van nyeregben.

– Kár minden komédiázásért, Mönnich kisasszony -mondta a tábornok hidegen, minden indulat nélkül. - Azonnal parancsot adok, hogy szállítsák magát ide, a Budapesti Katonai Parancsnokságra. Itt pedig kivégeztem. Adja vissza a kagylót az ezredesnek!

„Fityiszt az orrodra, öregapám!” – nevetett Juci, de csak magában. Hangosan:

– Drága altábornagy úr! – kiáltotta elragadtatva. -Nagyon-nagyon köszönöm. Bizonyos voltam benne, hogy kienged! – Kis szünetet tartott. – ön kemény katona, de nemes szívű, ezt mindenki tudja önről. Isten önnel, altábornagy úr! – A kagylót lassan lebecsátotta a villáiba, és ábrándos tekintettel meredt maga elé.

Az ezredes a kagyló után kapott, Juci meglepetést mímelve nézett rá, és átnyújtotta a kagylót.

Az ezredes kikapta a kezéből, és hallózni kezdett. Majd Juci csöndes, belső mulatságára a telefonos kisasszonnyal folytatott vitát, hogy újra kapcsolja neki Lu-kachichot. Végül is levágta a kagylót.

Juci összerezzen. Mintha csak most tért volna vissza ebbe a való világba.

– Csodálatos ember Lukachich altábornagy! Ha férfi lennék, csak az ő parancsnoksága alatt szeretnék szolgálni! Ó, ezredes úr, szegény kis ezredes úr! Ön tulaj-

186

donképpen elvesztette a fogadást. De egy kis kárpótlást megérdemel.

Hirtelen mozdulattal a tiszthez ugrott, és homlokon csókolta. Mire az magához tért a meglepetéstől, már ismét tisztos távolságban volt tőle.

Befészkelte magát egy kényelmetlen, de jókora karosszékre; fintort vágott.

– Most, hogy már mehetnék, nem is mehetnék olyan nagyon. Kutyaolni a kihalt utcákon? Brr! Drága ezre-deske – váltott át cicás hangra –, nem küldhetné el valamilyen járművön legalább a Kossuth Lajos utcáig?

Az ezredes megcsóválta a fejét. Sokféle fogollyal volt dolga életében, ilyennel még soha. Nem tudta eldönteni, szemtelenebb-e Medveczky Juci vagy bajosabb, ahogy „főzi” őt.

– Bármennyire sajnálom, művész – ingatta a fejét az ezredes –, nem engedhetem el.

Juci számított erre a fordulatra, ezért nem lepődött meg, habár éppen a meglepődöttet alakította.

– Nem engedhet el?! Annak ellenére, hogy az altábornagytól engedélyt kapott?

– Hiszen éppen itt van a bibi. Nem kaptam engedélyt, és magácska akadályozott meg ebben.

– Istenem! – kiáltotta Juci teljes kétségbeesést mímelve. – Milyen kétbalkezes is vagyok!

Mindennek az az oka, hogy szokásaink rabjai vagyunk. Befejezi az ember a telefonbeszélgetést, leteszi a kagylót. – Hirtelen kitérés: – De az isten szerelmére! Ezen nem múlhat a szabadságom.

– Beszéljen a központtal. Ha egyszer megtették, megteszik újra, hogy jelszó nélkül kapcsoljanak.

Juci szomorúan ingatta a fejét.

– Nem, nem. Ők is a fejükkel játszanak. Ott ülnek a nyakukon a marcona forradalmárok, akiknek vérben forog a szemük, ha Lukachich nevét hallják. – Juci nagyot

187

sóhajtott. – Lehet, hogy a katonai reglama miatt kiakolbólítanak a színházból, ami pedig az életem. – És a lány szemében megcsillantak az átélés könnyei.

Az ezredes, aki előbb már eldöntötte, hogy itt tartja a lányt, most legyintett magában. Végre is fogadtak. És ő veszített. Ūri becsület is van a világon. Meg aztán .. ha Lukachichnak fontos lett volna, hogy a lányt ott tartsa, megmondta volna, amikor beszéltek. Főlösképpen ag-gályoskodik formai dolgok miatt, amikor odakinn minden megváltozik: a forma is, a lényeg is. Arról nem is szólva, hogy Lukachich katona, neki nem felettese.

Csöngetett, és kiadta a parancsot Juci elfuvarozására.

– Ne haragudjék, kisasszony – mondta a Kálvin téren a gépkocsivezető csendő. – Én itt megállok, és kiteszem a kisasszonyt. Még elcsípnek ott az Astoria környékén. Kezét csókolom!

Juci csókot dobott a kocsis után, majd nekivágott a néptelen, csöndes Múzeum körútnak ...

Hodula vezérőrnagy, útban a Károly laktanya felé, nem kis aggodalommal tapasztalta, hogy az egész dunai flottilla az Erzsébet-híd közelében vesztegel. Lelki szemével Játtá már, hogy a hajóágyúk tüzében kell megro-hamoztatnia az Astoriát. Mert hogy ezek nem az ő támogatására sorakoztak itt föl, arra esküt mert volna tenni. És amennyire ez a sötétben egyáltalán kivehető, mintha háromszínű magyar zászlókat látott volna valamelyik hajón. Lehet persze, hogy csak a képzelete játszik vele. Ezen a napon minden és mindennek az ellenkezője is lehetséges.

Kellemes meglepetés érte a vezérőrnagyot: a Károly laktanya előtt lefékező kocsiját tisztelgő őrség fogadta. Ezek szerint a laktanya még megvan. És ha kívül van őrség...

188

Tiszti értekezlet. Hodula megtudja, mi történt, amikor kiküldték a két századot a Térparancsnokság visszafoglalására, nyomban a forradalmárok betörése után. És a többi század ?

Valamennyi századparancsnok azt jelenti, hogy katonái megbízhatatlanok. Általános az elhatározás: sem a népre, sem bajtársaikra nem lőnek!

A vezérőrnagy nem nyugszik bele a hallottakba. Két századot kirendel, megszemléli és elindítja a Térparancsnokság visszafoglalására. Egy másik századot pedig a Főposta ellen indít útnak. De már csak a jelentést tevő néhány tiszttel találkozik újra.

Az első két század csak a Károly körüig (a mostani Tanács körüt) jut el. Ott egy Korvinyi Árpád nevű főhadnagy, a Katonatanács egyik ismert tisztje rövid beszédet intéz hozzájuk. Beszédét egy tolmács szerb nyelvre fordítja. A két bosnyák század azonnal fölbomlik, fegyverét átadja a körös-körül állóknak.

A Főposta felé menetelő bosnyák század matrözokkal kerül szembe; közöttük horvátok is vannak. Másodpercek alatt szót értenek. Az egész század kötelékben átáll a forradalom oldalára.

Hodula mit tehet? Parancsot ad, hogy a laktanyában maradt öt század állományában állítsák helyre a

rendet. Aztán elhajtat.

A Margit-híd budai hídfőjénél fegyveres őrség állítja meg a kocsiját. A sapkákon ott a gomb. Ezek még nem dezertáltak. A parancsnok azonban tompított hangon jelent:

– Nemrég izgága fickókból álló katonacsapat jött át Pestről. Közéjük akartam lövetni. A saját katonáim hajsza híján megverték. Ez a banda is félig már oda tartozik.

189

A Kígyó tér templomtornyán az óra hármat mutatott, amikor Kolos Márton a fáradtságtól imbolyogva elindult a Múzeum körúton a Kálvin tér felé. Már nem törődött semmivel. Elfelejtette a Krajcáros Újságot, el a színikritikusi pályát, el a forradalmat, a Lukachichnál kapott pofonokat. Egyetlen gondolat járt a fejében: ha addig él is, kiszabadítja Jucit.

A túloldalon, a fák mögött ott sötélt a Nemzeti Múzeum, az úttestet szegélyező fákról az utolsó ázott levelek pottyantak le az egész nap szemerkélő eső okozó latyakba. Kolos Márton búsán lógatta a fejét, és konokul rakta egymás elé kissé remegő lábait.

– Hová mész, Marci?

A hang vidáman, frissen, úgy röppent a kora hajnali homályban, mintha délután lenne, és a világon minden úgy folya, ahogy szokott.

– Megyek érted. Hogy kiszabadítsalak – válaszolta a fiú éppen olyan magától értetődő természetességgel.

Kacagásuk fölverte az ürességtől tátongó, nedves utcát. Majd hirtelen elhalt a hangjuk, mert belefojtották egymásba a kacagást.

– Mit tudsz? – kérdezte Juci, amikor kibontakozott a fiú karjából. – Győzött a forradalom?

– Jó, hogy mondd! – csapott homlokára Kolos Márton. – Teljesen megfeledeztem róla. – És szégyenlősen hozzátette: – Miattad.

– Hány óra van tulajdonképpen?

– Talán öt perce múlt három.

– És mikor beszéltél legutóbb Pataival?

– Sejtelmem sincs róla.

– Azonnal föl kell hívnunk őt. Rég elmúlt a lapzárt!

Ahogy a lábuk bírta, loholtak az Astoria felé. És akkor hirtelen, mintha csak az ég küldte volna, szép komótosan konflis kocogott velük szemben.

190

Kolos Márton kézzel-lábbal integetett, de a kocsis legyintett.

– Megyek én már haza, fiatalúr. Ez a szegény pára se bírja. Egész éjjel furtonfurt csak hajszoltam.

– Muszáj, hogy fölvegyen, bácsikám – könyörgött Kolos Márton. – Nagyon sok függ ettől.

– Csak nem Károlyi miniszterelnöksége?

– Az nem, hanem a Krajcáros Újság ...

– Kedvenc újságom – mondta a kocsis. – A fiatalúrnak mi köze hozzá?

– A munkatársa vagyok. És ha a holnapi számban minden benne lesz a forradalomról, lehet, hogy hetente jelenik majd meg.

– No, akkor szálljanak föl. Ezen ne múljk.

– Az Astoriához.

– Gyí te, Aranka!

– Nem bírtuk volna már ki gyalog az Astoriáig? -kérdezte sűgva Juci.

– Mást gondoltam – mondta Kolos Márton. -. Most, hogy megvagy, megint működik a fejem. Arra kérlek, a kávéházból vagy a szállóból hívd föl Patait, és mondd meg, hogy még várjon fél- vagy háromnegyed óráig. Akkorra mindent tudni fogok.

– Honnan?

– Én továbbmegyek kocsival. Megnézem, mi lesz a holnapi lapokban, és megbizonyosodom arról is, hogy győzött-e a forradalom.

– Honnan?

– Ne légy kíváncsi. Itt az Astoria. Szaladj, drágám, és telefonálj.

– Ki ez a kis tündér? – kérdezte a konflis a bakról.

– Medveczky Juci.

– A művésznő! Hát azért volt olyan ismerős. Csak teccik tudni, hogy van az: egészen másképp főst ám a színész a kakasülőről, mint teszem azt innen a bak-

191

ról, bár innen is fölülről nézi az ember az utasokat. Most hova lesz a fuvar?

– A Népszava szerkesztőségébe. Megnézzük, mi lesz a holnapi lapban.

– Már van holnapi lap?

– Kész lap még nincs, de oldallevonat már bizonyosan.

Kolos Márton izgatottan loholt ki a Népszava kapuján, hóna alatt hosszában összecsavart

újságlapokkal. Bedobta a kocsiba.

- Most pedig gyorsan a Falk Miksa utcába.
- Aztán mit tetszik ott csinálni?
- Megnézem, győzött-e a forradalom.

192

10. *Kitört vagy győzött*

Patai Henrik, a Krajcáros Újság főszerkesztője magába roskadva ült íróasztala mellett. Adélka hiába sürgött-forgott körülötte, nem volt képes életet verni beléje. Már nem is morgott, nem is lamfentált. Le volt győzve.

Még félórával ezelőtt is mindenféle tökkelütött fajan-kónak elmondta magát, hogy egy félkegyelműre, egy megbízhatatlan hülyére alapozta egész tervét. Az legyen a forradalom éjszakáján mindenütt egyszerre, akin az egész fővárosi sajtó röhög? Valaki, aki nem is újságíró, nem is színikritikus, és soha nem is lesz az?

De már kifogyott a szitkokból is, az önostorozásból is. Mindennek vége. A Krajcáros Újság az új világ hajnalán is megmarad, annak, ami volt: semminek. Mert egy újság, amelyik kéthetenként jelenik meg, az nem újság, nem is folyóirat, nem is... És a szokásos módon elmondta és végiggondolta, hogy a Krajcáros Újság mi nem, és hogy tulajdonképpen micsoda.

– Meglátja, Adélka, Feledi úr végleg leveszi rólunk a kezét. És igaza van. Ha egy szerkesztő még az ilyen történelmi fordulón se tud *valamit* csinálni a lapjából, az legjobb, ha veszi a kalapját, és ezentúl reklámcédulák korrektúrájából tengeti az életét.

Mondta ezt és ilyeneket még félórával ezelőtt is. De most már nem mondott semmit. És amikor a tördelő-szerkesztő meg a mettőr felváltva jött-ment, és kérdezte, hogy mikor indulhatnak végre, és hogy mi lesz az első oldallal, és mi lesz a főcímmel, csak legyintett.

193

Mindenki kétségbeesetten topogott. Máskor már két óraker levonat szokott lenni, esetleg még előbb. Páromkor pedig már szorgalmasan nyomják a gépek » Kraj-cárost. Most pedig lassan fél riégy, és még mindig nem tudják, lesz-e egyáltalán lap.

Akkor végre, oly hosszú hallgatás után megszólalt a telefon. Patai úgy kapott a kagyló felé, mint a fuldokló. Hiszen az volt.

Juci jelentkezett. Hosszú ideig nem jutott telefonhoz, azért csak most, és jelezte, hogy Marci hamarosan befut, és akkor minden kézben lesz, ami a laphoz kell. Tehát újabb várakozás. De mostantól reménykedve.

Patai fáradt mozdulattal tette helyére a kagylót. Legszívesebben sírva borult volna az asztalra. De mert ilyet mégse tehetett, hátrahanyatlott a székében, és végre elernyesztette görcsösen megfeszülő izmait. Rettenetesen fáradtnak érezte magát.

Adélka előszedte valamennyi féltve őrzött kincsét: kávé, konyakot, bort. A szerkesztőség nyomorúságosan berendezett szobáit megtöltötte az első osztályú kávéházak ílatkeveréke. Es végre: kivágódott az ajtó, berobbant rajta Kolos Máiton.

- Te, elveszett himpellér! – kiáltotta a főszerkesztő könnybe lábadt szemmel. – Mit hoztál?
- Mindent!-kiáltotta a fiú.
- Adélka! Papírt, ceruzát. Mindenki a fedélzetre!
- Először is a főcímet, drága főszerkesztő úr! – kiáltotta esdeklő hangon a tördelőszerkesztő.
- No, Marci! Mi lesz a főcím?

A fiú kitergette a még mindig nedves Népszava-oldalakat a szerkesztő asztalára.

– Ilyet még nem látott. Ez fog megjelenni holnap. Budapesten! A forradalom fővárosában! Tessék! Első oldal: Fölhívás a katonákhoz, hogy ne lőjenek. A *mi* katonáink? Ránk? Aztán a vezércikk, amelyik még min-

194

dig ott tart, hogy félre a politikai kísérletezőkkel. Hol lesznek már azok, amire megjelenik ez a lap?! A harmadik oldalon arról van szó, hogy Hadiknak még nincs kormánya, pedig addigra *már* nem lesz kormánya, de az is lehet, hogy ő se lesz. A másodikon fronthírek vannak. Front? Vége a háborúnak, nevetséges! A negyediken vegyes külpolitika. Tetszik figyelni, még mindig semmi a forradalomról. Az ötödik oldal. Mi van rajta: langyos beszámoló, hogy milyen testületek csatlakoztak a Nemzeti Tanácshoz. Na és itt a hatodik, amin folytatódik az előbbi egy hasábon, és csak itt látható a háromhasábos cím, hogy...

– *Kitört a forradalom!* Ha a Népszava ezt a címet adja, akkor mi is adhatjuk.
– Szó se lehet róla! – kiáltotta dühösen Kolos Márton. – A forradalom nem kitört, és főleg nem a hatodik oldalon tört ki.

– Hanem?

– A forradalom győzött. És az első oldalon, főszerkesztő úr! Holnap reggel egész Budapest és a környék munkássága bevonul a városba, és mindenki Krajcáros Újságot fog vásárolni. Nem hiszi? Tessék!

A zsebébe nyúlt, és kivett belőle egy röpcédula-le-vonatot. A főszerkesztő fennhangon olvasta:
*Kitört a forradalom! Munkások! Elvtársak! Az osz-tályuráalom önzése elkerülhetetlen végzetszerűséggel forradalomba kergette az országot. A Nemzeti Tanácshoz csatlakozott katonai csapatok szerdán éjjel vérontás nélkül megszállták a főváros főbb pontjait, a postát, a telefonközpontot, a Térparancsnokságot elfoglalták, és fölesküdték a Nemzeti Tanácsnak. Munkások! Elvtársak! Most rajtatok a sor! Az ellenforradalom valószínűen vissza akarja szerezni a hatalmat. Meg kell mutatni, hogy ti együttéreztek katonatestvéreitekkel! Ki az utca**

195

ra! Szüntessétek meg a munkát! A Magyarországi Szociáldemokrata Párt!

– Ez a röplap hatkor a gyárakban lesz – folytatta Kolos Márton. – Nyolckor félmillió munkás tölti meg a Belváros utcáit. Félmillió Krajcáros Újságot lehet eladni azzal a főcímmel, hogy: *Győzött a forradalom!*

– Honnan tudod, hogy győzött? Még vér folyhat! Még barikádharcok lehetnek!

– Kivel?

– Lukachichcsal.

– Ha csak ő maga ki nem mogy az ut,cára löni...

– És az inotai ezred a Mária Terézia laktanyában?

– Saját fülemmel hallottam, amikor azt mondták a katonák, hogy nem harcolnak a nép ellen.

– És a bosnyákok?

– Vártam ezt a kérdést. Nem is jöttem addig ide, amíg személyesen meg nem győződtem róla, hogy mi a helyzet a Károly laktanyában. – És elmondta, mit tapasztalt ...

– Megálljunk itt a sarkon? – fordult hátra a bakon a kocsis.

– Nem bujkálunk! – válaszolta Kolos Márton. – Ott állunk meg a kapu előtt.

Mégis megkönnyebbüléssel tapasztalta, hogy nincs egyetlen árva őrszem a laktanya kapujában. Leugrott a konflis hágcsojáról, és mint akinek már nagy gyakorlata van az illegális laktanyalátogatásban, határozott léptekkel a kapuhoz sietette Lenyomta a kilincset. A kapu engedett.

Még látta, amint a konflis kocsisa rosszállóan ingatja bajuszos fejét, aztán belépett a kapun. A hangok irányában haladva nem volt nehéz megtalálnia a katoná-

196

kat. A laktanya udvara zsúfolásig megtelt velük. A laktanyaudvar különben inkább holmi lacikonyhára vagy csárda udvarára emlékeztetett, semmint kaszárnyaudvarra.

A falak visszaverték és fölerősítették az ének, kurjongatás zaját. A kólót táncolók hosszú láncba ide-oda tekergett az udvar egész hosszában. A sarkokban csapra vert hordók álltak. A szagokból ítélve mindenféle italt sikerült szerezniük: sörtől pálinkáig.

Vajon hol vannak a tisztek?

Várt egy darabig, hogy észrevegyék, hogy megszólítsák, de ügyet sem vetettek rá. Erre nyakába vette a laktanyát. Ez az épület (amely ott húzódik meg a mai Honvédelmi Minisztérium mellett) elfért volna a Mária Terézia laktanya zsebében. Nem volt hát nehéz megtalálnia a parancsnokságot.

Miközben a lépcsőkön és a folyosókon bókászott, nem egy bosnyák katonával találkozott. Azok közömbös pillantást vetettek rá, és mentek a dolgukra. Mintha már nem is létezne számukra ez a hely, ez az ország. Hát olyan értelemben, hogy ők a „közös hadsereg” harcosainak laktanyájában vannak, valóban nem volt már valóság. Hol van már a Monarchia?! Hol van már a közös hadsereg?! Hol van már Bosznia?!...

Ez hát a parancsnokság.

Kolos Márton otthonosan nyomta le a kilincset. Kezdte megszokni, hogy minden ismeretlen helyen úgy közlekedjék, mintha ezerszer járt volna ott. Az ajtó azonban zárva volt.

Bekukkantott a kulcslyukon. Hm! Ott benn ég a villany. Égve felejtették? Vagy belülről zárták be az ajtót?

Kopogott, semmi válasz.

– Hé! Van itt valaki?

– Hiába beszélsz magyarul, akkor se nyitjuk ki. És

197

ha el nem hordod magad, kaphatsz az ajtón keresztül egy golyót a hasadba. Kedves fogadtatás.

– Önök a bosnyákok tisztjei?

– Mi mások lennének? Életveszélyesen megfenyegettek ezek a banditák. Maga kicsoda?

– Újságíró. Jöttem megnézni, mit tud kezdeni Lu-kachich altábornagy a bosnyákokkal

– Láthatta odalenn, mit művelnek! Ezek nem katonák, hanem részeg disznók!

– Köszönöm. Jó egészséget.

– Várjon csak egy kicsit. * Tessék.

– Mi innen nem tudjuk értesíteni az altábornagyot,” hogy milyen szorongatott helyzetben vagyunk, önnek talán kapcsolna a központ.

– Ajánlok jobbat. Hívják fel a Nemezi Tanácsot, azt kapcsolják. És jelentsék be, hogy csatlakoznak. Akkor a Katonatanács kiküld egy szakaszt, és az kiszabadítja Önöket

– Kruzifix! Ez is piszkos forradalmár!

Lövés dördült odabenn. Kolos Márton félreugrott, de már késő lett volna. Hanem a golyó fönn, az ajtó teteje táján repült ki, és fúródott be a folyosó szemközti falába.

– Ne csinálj örültséget, úgyis elég a bajunk I – hallotta odabentről. Ezek szerint valaki fölütötte valakinek a pisztolyát. Nofene! De közel volt a halálhoz! Alig észrevehetően, de jól érezhetően remegni kezdett a lába

Már odalenn járt, amikor eszébe jutott, hogy neki is van pisztolya. Sokra megy vele. Mégis inkább a tollat kell forgatnia, az valahogy jobban illik a kezébe.

198

– írja, Adélka! – mondta a főszerkesztő, amikor Kolos Márton befejezte helyzetismertetését. – A régi rend összeomlott a forradalmi munkások és katonák csapásai alatt, mert nem volt olyan katonai alakulat, sem magyar, sem más anyanyelvű, amely szembeszállt volna a felfegyverzett néppel. Ha Lukachichnak csak egy-két ezrednyi megbízható csapata van, a hajnali órákban könnyűszerrel hatalmába keríthette volna az Astoriát, visszafoglalhatott volna több stratégiai pontot. Lukachich azonban nem lövethetett, mert nem volt kivel. – Kolos Mártonhoz fordult: – Megfelel így, szerkesztő úr?

– Meg – bólintott ő.

– A főcím tehát: *Győzött a jorradalom*, ugye? – kérdezte biztonság kedvéért a tördelőszerkesztő.

– Hát persze – bólintott a főszerkesztő. – Hiszen hallottátok.

– Példányszám? – kérdezte a nyomdász.

– Ötszázezer – válaszolta Kolos Márton.

– Félmillió a Krajcáros Újságból? Nem lehet eladni! – Ezt a főszerkesztő mondta.

– És nem lehet reggelig ezzel a kávédarálóval kinyomni – tette hozzá a nyomdász.

– Nem is kell – kiáltotta Kolos Márton. – Folyamatosan teli nyomni, és ahogy közeledik a tömeg a Belváros felé, úgy kell az újságadagokat eléjük vinni.

– Hát ez az – mondta gondterhelt arccal a főszerkesztő. – Ki biztosít engem arról, hogy a rikkancsok és a lapkihordók egyáltalán ide fogják dugni holnap az orrukat. És annyi rikkancsunk amúgy sincs, hogy ennyi lapot megmozgassanak.

– Majd én szerzek! – kiáltotta izgatottan Kolos Márton. – Ez olyan nap, amikor mindenre van ember. Tízesevel várták önként jelentkezők a röplapokat is, pedig egész éjjel le se hunyták a szemüket. Forradalom idején minden másképp van.

199

– Más a röplap és más az újság, fiam. Nekünk arra is kell gondolnunk, hogy a Feledi úr meg akarja kapni a pénzét. Akárkinek nem adhatom a kezébe a lapot, csak aki megbízható. Honnan teremtesz elő húsz-huszonöt megbízható, mozgékony fiatalembert?

Kolos Márton hallgatott egy kicsit.

– Na látod. Lassan a testtel. Csak óvatosan.

– Semmi óvatosan – ütött az asztalra Kolos Márton. – Megvan a húsz-huszonöt ember!

Tsmerős egyetemisták. Jó lesz?

11. *Fából vaskarika*

A Krajcáros Újság szerkesztőségében olyan lendülettel folyt a munka, hogy a százezres példányszámú napilapok is megirigyelhették volna. A tördelőszerkesztő szünet nélkül cikázott a nyomda és a szerkesztőség közt, és hordta az oldalak nyers levonatait. Az egész kis szerkesztőség, Patai Henriktől kezdve, Kolos Mártonon keresztül Adélkáig, buzgón olvasott és javított. Aztán oldalt cseréltek, hogy azt a hibát, amit az egyik benne hagyott, megtalálja a másik. Közben a tördelőszerkesztő toporzékolt, káromkodott, sírt, könyörgött, hogy gyorsabban és még gyorsabban, és adják márazistenért azo-katazoldalakat mert nem reggelre deholnapután raseleszeb-böllapü! Ügyet se vetett rá senki, mindenki a szövegben merült el, mert épp ilyenkor, amikor a legfontosabb lenne, hogy lényeges sajtóhiba ne maradjon, bizonyára valami világraszóló marhaság marad benne, amit – ha jól megy – valóban egy félmillió forradalmár olvas majd.

Aztán megjelent a nyomdász is, és közölte, hogy ő a világon semmiért sem vállalja a felelősséget, és különben se máriás huncut, mindjárt vége a műszaknak, és úgy hazamegy, mint a pinty. Különben is: holnapra általános sztrájkot hirdetett a Szociáldemokrata Párt, és ő évtizedek óta a párt tagja, és vegyék tudomásul, hogy a nyomdász is ember, és azért, mert az újságírók tehetetlenek, és folyton csak pizmognak, ő nem fogja tönkretenni az egészségét, sem a többiek odalenn a nyom-

201

dában, ezt vegyék tudomásul, mert ők fütyülnek a Krajcáros Újságra, amelyik nem is igazi lap, és csak két rendes, tisztességes, jól fizető munka közé suszterolják be, és igazán csak jótékonyaságból, hát akkor ne tessék visszaélni a jóságukkal.

Ám a szerkesztőség ezt se hallotta; jól festene az a lap, ha oldalolvasás közben a szerkesztők nem a szövegre, hanem mindenféle ostoba sopánkodásra figyelnének! Különben is kívülről ismerték már az efféle kifakadá-sokat, és azt is tudták, hogy a nyomdász majdnem any-nyira újságíró, mint amennyire az újságíró nyomdász, amiből kifolyólag lapot akar látni, nem mindegy az neki, hogy elkészül-e és időben készül-e el a lap, mert hiszen tudja, hogy annak az utcára kell kerülnie, és a rikkancsoknak is időben kell megkapniok és így tovább, arról nem is szólva, hogy miféle nyomdász az, aki nem tud hazavinni legalább egy nyers, még nem egészen tökéletes példányt, mondván, hogy még meleg, mikor ke-xül ez még az utcára, de te, fiam (ami jelentheti a feleségét is meg a gyerekét is), már olvashatod, na persze, mert az apád nyomdász, ami ugye nem mindegy...

Nem volt ritkaság, hogy emez izgalmas percekben máskor is föl-fölkiáltott valamelyik szerkesztő, amikor nem afféle megvetendő betűhibát sikerült fölfedeznie. Az viszont szinte sohase fordult elő, hogy azért kiáltson föl, mert valami váratlan meglepő dolgot olvasott. Már csak azért sem, mert mire a kétheti megjelenésű újság összeállt, már mindenkinek a könyökén jött ki az egész szöveg: olvasták eredeti kéziratban, javított kéziratban, kefelevonatban, oldalban, egyszóval mindenképpen. A mai nap azonban eltért más hasonló napoktól, és így az oldalak olvasása meglepetést hozott.

Kolos Márton valósággal habzsolta a szöveget, amelyet az ő egész napi tudósításai alapján a főszerkesztője szövegezett meg. Istenem, hogy mennyi minden történt!

202

Az öreg – ráadásul – kitűnő megjelenítő erővel írta meg a történeteket, mintha maga is a helyszíneken járt volna. Valósággal újra átélte a már egyszer valóságban megélt izgalmakat. De találkozott olyan anyaggal is, amit Patai máshonnan szerzett, és ami az ő szemében is újdonságnak számított. Érezte, hogy ennek a lapnak 6ikere lesz, és ez több annál, hogy *egy* lap sikerül, vagy *a* lap sikerül; annál is több, hogy a Krajcárosból hetilap lehet, és még annál is, hogy belőle munkatárs és végre tényleg színikritikus lesz. Nem tudta volna megfogalmazni, de valami fölemelőt érzett. Csak néhány nap múlva jött rá: akkor kezdett tudatosodni benne, hogy részese, méghozzá cselekvő részese volt a történelemnek.

Mindez csak jó, soha eddig nem ismert érzéssel töltötte el. Fölkiáltani azonban akkor hallotta saját magát, amikor ezt olvasta:

Alcím: A konok butaság következménye. A szöveg: Ezt a forradalmi éjszakát a jókedv, a felszabadultság, a megkönnyebbülés, az egymás iránti jóindulat jellemezte. Különös: de egy hosszú háború szenvedései, nélkülözései és megkínzásai után sem feszítette az embereket olyan gyűlölség és indulat, amelyet Ady profétai verseiben megjósolt. Mégis volt halálos áldozata a forradalomnak. Talán csak ez az egy.

És itt következett Mönnich Győző százados halálának rövid ismertetése. Majd a következtetés:

Ez a tiszt mintegy megtestesítette a hatalom botorságát, azt a gondolkodásra és alkalmazkodásra képtelen merevséget, amely a pusztulását okozta.

– De hiszen ez Juci unokabátyja! – kiáltotta Kolos Márton. – Száz koronát tíz krajcár ellenében, hogy Lukachich küldte, és hozzám. Szerette volna, ha elősegítem Károlyi lépre csalását

Ezekre a szavakra mindenki fölütötte a fejét. Még a
203

tördelőszerkesztőnek is sürgősebb volt, hogy Kolos Márton magyarázatát meghallgassa, mint hogy odaálljon az asztala mellé, és a szó szoros értelmében kirángassa a kezéből az oldalt. Sőt, az éppen belépő nyomdász is csak akkor kezdte el szokásos szövegét, amikor már mindent tudott a Mönnich-ügyről.

Amikor végre a szerkesztőségben remegni kezdett a padló, annak csalhatatlan jeleként, hogy a nyomdában földübörögtek a gépek, hogy kinyomják a Krajcáros Újság új számát, a címlapon vastag plakátbetűkkel: GYŐZÖTT A FORRADALOM, és a nagy változások éjszakájának hiteles krónikáját, na meg a benne felejtett sajtóhibákat, akkor Kolos Márton vette a telefont, hogy sorra fölhívja azokat az egyetemista ismerőseit, akikről feltételezte, hogy vállalják a lap terjesztését, illetve akik „riadólánc”-rendszer alapján mozgósítják a *barátaikat*. *De Patai azt mondta:*

– Várj!

És igaza lett. A rikkancsok és lapkihordók teljes számban megjelentek, és amikor megtudták, hogy cukrot adhatnak el, és hogy annyit kereshetnek ezen a napon, amennyit csak akarnak, még meg is éljenezték a főszerkesztőt, így hát a terjesztés problémája szakszerűen megoldódott. Ami nem is csoda. A rikkancs legalább annyira újságíró, mint amennyire az újságíró rikkancs. Különös, de így van: egymást egymásra utalt emberek nem szidják annyit sehol, mint a sajtóban. És nem értik meg egymást sehol úgy, mint éppen a sajtóban.

Kolos Márton nagyot nyújtózkodott,

– Átballagok az Astoriába, aztán hazamegyek, és föl se kelek holnap reggelig.

– Megérdemled, fiam. De hozzátehetem, hogy valamennyien megérdemeljük, igaz, Adélka?

Ha valaki azt mondja nekik: „Ugyan, hogy is képzeled egy szerkesztőség, hogy átalusza az, ország történelmé-204

nek egyik legizgalmasabb napját?! Kutya gumit fogtok ti aludni ma!” – csak nevettek, sőt kacagtak volna ily gyermeki együgyűségen. Mit keresne a Krajcáros Újság szerkesztősége a szerkesztőségben a lap megjelenése utáni napon?

Ám az újságírórsors útjai kiszámíthatatlanok, különösen forradalom idején. Ilyenkor nemcsak a forradalmárok viselkednek különösen, hanem az üzletemberek is. De ne vágjunk a dolgok, pontosabban Kolos Márton útjának elébe. Hadd ballagjon át egyelőre az Astoriába.

Valóban ballagott, mint az olyan ember, aki igazán ráér. Egész éjjel loholt. Loholásának eredménye ott olvasható fehér papíron fekete betűkkel. Miért sietne? Legföljebb azért, mert Jucival akar találkozni, akit legutóbb az Astoriánál tett le, és aki bizonyára ott is várja, hiszen onnan hívta fél a Krajcáros szerkesztőségét éppen az ő kérésére.

A 105-ös lakosztályban Szócs hadnagy azzal fogadta, hogy Juci nagyon fáradt volt; azt üzeni, hogy hazament lefeküdni. Ki tudja, hogy az általános sztrájk érvényes-e a színházakra, lehet, hogy neki reggel próbára kell mennie.

– Én ugyan magyaráztam, hogy a sztrájk éppen azért általános, mert mindenre kiterjedő – nevetett a hadnagy. – De tudod, milyenek a nők!

Kolos Márton tudta. Főleg azt tudta, hogy milyen Juci, ha valamit a fejébe vesz. Mindegy. Úgyis holtálmós, legalább nyugodtan lefekszik ő maga is. Mielőtt azonban elbúcsúzott volna, gépiesen megkérdezte a hadnagyot, mi újság.

– A telefonközpontban lehallgattak egy beszélgetést a Vár és Bécs között. Nagy események elé nézünk.

Lukachich megvárta Hodula vezérőrnagyot. Az is kénytelen volt visszaautózni a Várba, mert – természetesen – neki sem kapcsolt a központ. Különben sem

205

tudott mit kezdeni a bosnyákokkal a balul kiütött kísérlet után. Mint ismeretes, a Margit-hídon nemcsak átjutnia sikerült, de értesülést is szerezhetett a hidat őrző katonák aggasztó fegyelmi állapotáról.

Az altábornagy szó nélkül végighallgatta a jelentést

„Micsoda ember! – gondolta a vezérőrnagy. – Egyetlen arcizma se rándul.”

Lukachich valóban páratlan önfegyelemmel vette tudomásul, hogy mindennek vége. Ráadásul nem viselt a német tábornokokéra emlékeztető kőarcot. Nem volt kemény, marcona, sem dölyfös. A vezérőrnagyra most is egy jovialis úr nézett, ugyanazzal a kifejezéssel, mint amikor jóváhagyta a fegyelmet megsértő frontkatonák kivégzését. Gondosan elválasztott, hátrasimított haj, amely a magas homlok peremének a közepéig háromszögbe szalad. Közel ülő, értelmes szempár, fölötte egyenes szemöldök, vastag bajusz, a vége finom hegybe pödörve. Civilben, csibukkal, adomázó vidéki birtokos.

Az altábornagy azonnal átsietett a miniszterelnökségre.

– Kegyelmes uram! – mondta Hadiknak. – Mindent megpróbáltam. Hiába. Budapesten a katonai fegyelem végzetesen fölbomlott. Nincs kivel megfékezni a forradalmat. Megkísérelhetnénk vidéki ezredek Budapestre szállítását. Ez azonban hosszú időt vesz igénybe, és attól tartok, a munkásság megmozdulásáig már csak néhány óránk van. A másik lehetőség: a kormány egy vidéki városba távozik. Ott kíséreljük meg a katonai ellenakció megszervezését.

Hadik a fejét rázta.

– Reménytelen, altábornagy úr. Ha csak a pesti néppel állnánk szemben, más lenne a helyzet, főleg, ha azt remélhetnénk, hogy a parasztság velünk tart, vagy közömbösen szemléli ezt a harcot. Csak hogy a háború és a forradalmárok földosztó demagógiája ellenünk fordí-

206

totta a falut is. És a katonák túlnyomó része paraszt. A frontról pedig egyre több katona tér haza, legtöbbje fegyveresen.

– Külföldi támogatással... – kezdte Lukachich, de Hadik legyintett.

– A Monarchia nincs többé. A Monarchia népeiből alakult államok *nekünk* nem segítenek; arra mérget vehet. A győztes antant, csak azért, hogy a Monarchiát megsemmisítse, támogat minden Monarchia elleni rebel-liót. Lehet, majd rádöbbenek, hogy a saját keblükön melengették a bolsevik kigyót, de az akkor nekünk már nem fog használni. Ebben a történelmi pillanatban itt állunk egyedül, mint az ujjam, tábornok úr. Akármilyen furcsa is: az a legfőbb érdekünk, hogy Károlyi, amilyen gyorsan csak lehet, átvegye a miniszterelnökséget. Akkor talán el lehet kerülni, hogy sokkal több változzék meg, mint amennyinek muszáj megváltoznia. Magyarán szólva, hogy a fejünk a nyakunkon maradjon.

– Akkor talán hívjuk fel őfelségét.

– Hívjuk, ön elmondja a katonai helyzetet, én benyújtom a lemondásomat.

– Hozzájárul, kegyelmes uram, hogy megbízható csapatok küldését kérjem őfelségétől?

– Megteheti, altábornagy úr, de fölösleges. Bár igaz, hogy a Monarchia katonai apparátusa még megvan, de hogy azzal egyáltalán rendelkezhet-e még a király, és hogy egyáltalán van-e még megbízható alakulat... Meg aztán: csak ha repülnének azok a katonák, mint az angyalok, akkor segíthetnének rajtunk. De ha meg akarja nyugtatni a lelkiismeretét, hát csak tessék...

Amikor letették a kagylót, egymásra néztek. Nem szóltak semmit, anélkül is értették egymást. Hát igen: az istenben boldogult Ferenc József maga volt a megtestesült akarat, néha egészen az öszvérre jellemző csökönyösségig és konokságig; Károly viszont minden,

207

csak nem uralkodó. Mint egy nyárspolgár. Amikor inog a trónja, neki más kérdése úgyszólván nincs, mint az, hogy jól őrzik-e a családját Gödöllőn.

Már akkor nem volt hátra egyéb, mint fölkeresni a „homo regiust”, vagyis a királyi személyt, József főherceget, Károly teljhatalmú helyettesét, és megmondani neki, hogy nevezze ki Károlyit miniszterelnökké.

– Én szentesítem ezt a bolsevik intézményt? Ezt a hazafias név mögé rejtett gyalázatos szovjetet? – kiáltotta a főherceg felháborodottan, a Nemzeti Tanácsra célozva.

– Minél előbb teszi meg fenséged – mondta Hadik –, annál kevésbé lesz bolsevik. Az egyetlen mentsvárunk, hogy Károlyi rendet tud teremteni. Ha nem. Legyintett.

József főherceg, aki maga, személy szerint sem volt vétlen abban, hogy így elhúzódott a válság, és hogy kiéleződött a politikai helyzet, hamarosan belátta, hogy nem ez az a pillanat, amikor érzelmeire hallgathat. Fölhívta a királyt, átvette személyesen is a megbízatást, majd telefonált Károlyinak. És bár ő sem tudta a jelszót, kapcsolták neki.

Lukachich, aki egyetlen eshetőséget sem akart elszalasztani, még mielőtt Hadikhoz indult volna,

magához rendelte Szepessy-Bugsch ezredet. A Falk Miksa utcai Károly laktanyába küldte: nézze meg, hátha helyreállt a rend a bosnyákok közt.

Most, amikor Károlyi előfeltételként az követelte, Lukachich tiltsa meg összes alakulatainak, hogy a népre löjjenek, és rendelje vissza valamennyit a laktanyákba, azt gondolta: „Hátha mégis csoda történt a Falk Miksa utcában! Akkor mégiscsak másként tárgyalhatnának Károlyival és bandájával! Nem a Várba kéretnénk, hanem a bosnyákok segítségével fogolyként szállítanánk oda!...”

208

Am ezen az október harmincegyedik hajnalon nem történt csoda. Az ezredes sem tapasztalt egyebet a laktanyában, mint Kolos Márton, aki egy órával megelőzte. Legföljebb még vadabbul járták a kólót, és a részeg éneklés meg a kurjongatás már az utcára is kihallatszott.

Ezek után Lukachich sem tehetett egyebet, szentesítette azt, amit a katonák szerte Budapesten elhatároztak és végrehajtottak.

Amikor Szócs hadnagy az Astoriában azt mondta Kolos Mártonnak, hogy nagy események várhatók, a fiú fölkapta a fejét. Rögtön el is öntötte a méreg. Mi köze a további nagy eseményekhez?! Igazán elege van az eddigiekből is. Mivel pedig túl vannak a lapzártán, sőt már nyomják az újságot, az égvilágon semmiféle tennivalója sem lehet. Meg aztán: miért kapja föl a fejét egy színikritikus, mint valami harci mén, egy politikai híre? Mindazonáltal kirepült az álom a szeméből.

Valóban nem kellett sokáig várnia, és az esemény elkövetkezett, öt óra után valamivel megjelent Károlyi Mihály. A rendkívüli helyzetnek megfelelően gallér nélkül (akkor külön, keményített gallért erősítettek a gal-lértalan ing nyakához), gyűrötten és fáradtan, a felesége kíséretében. Elmondta, hogy a főherceg mit telefonált; a Nemzeti Tanács jelenlevő tagjai közösen elhatározták, hogy visszahívja, ezúttal a Nemzeti Tanács nevében.

Kolos Márton leült Szócs hadnagy mellé, és figyelt.

– Kedves barátaim! – mondta Károlyi, amikor letett* a kagylót. – Ezeknek már sem fizikai, sem erkölcsi erejük nincs, hogy bármit is tegyenek ellenünk. Hallották, hogy kikötöttem, nem mint személy, hanem mint a Nemzeti Tanács elnöke keresem föl őket... Úgy látszik, sikerült elérni azt, amire kezdettől törekedtünk: a hatalom régi birtokosai, belátva, hogy az általuk képviselt világ letűnt, önként átadják nekünk a kormánykereket ...

209

– Azért néhányat rá kellett ütni a körmükre, míg észhez tértek – jegyezte meg csöndesen Szántó Béla.

– Ne siessen, elnök úr! – ajánlotta Landler Jenő. -Hivatkozzék arra, hogy Jászit meg Kunfit várja – és rákacsintott mindkettőjükre. – Ajánlatos megvárni, amíg a munkásság előzőnli a várost Esetleg az ő kíséretükben mehetne fel a Várba. Lukachich már néhányszor megmutatta, hogy nem válogatós az eszközökben. Addig is, szíves engedelmeivel, meghosszabbítatom a telefonzárlatot. Habár azt hiszem, sok jót telefonon sem tudhatna meg kedvenc altábornagyunk.

Szócs hadnagy hátba vágta Kolos Mártont:

– Na, kiskomám! Mit mondtam? Látod, milyen jó vagyok hozzád? Olyan újságírókat csinállok belőled, hogy_ még!

Kolos Márton félszegen mosolygott. Aztán – hogy egyelőre amúgy sem történt semmi, és senki sem akart sehova telefonálni * fölvette a kagylót.

– Központ. Jelszó?

– Húha! – mondta Kolos Márton. – Tényleg, mi a jelszó? – szólt oda Szócs hadnagynak.

– Köztársaság!

– A legjobbkor – nevetett a fiú. – Köztársaság a jelszavunk, amikor a főherceg a király nevében akarja kinevezni Károlyit miniszterelnökké! Halló! Köztársaság. Legyen szíves, kisasszony, kapcsolja a Krajcáros Újság szerkesztőségét. – Szócsához fordult: – Bár nem hiszem, hogy teremtett lélek lenne ott benn de ha mégis, hát megörvendtetem őket a jó. – Félbeszakította a mondókáját, jelentkezett a kért szám.

– De egyszerű, hogy telefonálsz! Már elküldtem érted az altisztet a lakásodra Hol vagy?

– Még mindig az Astoriában, ugyanis szenzációs dolgok vannak készülöben.

210

– Az egyszerű, kisfiam. Kellenek is a szenzációs dolgok.

– Minek kellene?

– A Krajcáros Újságnak kellene.

– Nem értem.

– Nem baj. Azonnal gyere, mindent megmagyarázok.

Ezen, a hajnalon is úgy történt minden, mint általában lapcsináláskor. Az első példányok egyikét elküldték Feledi úrnak, a tulajdonosnak. Nem telt belé egy óra, és a tulajdonos már ott verte. az asztalt a szerkesztőségben.

– Azt láttad volna! – nevetett Patai. – Vörös volt, kék volt, zöld volt, lila volt...

– De hát miért? – csodálkozott Kolos Márton.

– A forradalom miatt. Azt ordította, hogy mi mindnyájan bolsik vagyunk, akik lógni fogunk, de majd ő megmutatja, hogy őt nem rántjuk magunkkal, és hogy mind, egytől egyig ki vagyunk rúgva, és más efféléket, a rá jellemző kupecstílusban. Nem tudom, hogyan jutott eszébe egy ilyen alaknak, hogy beleártsa magát a sajtóba.

– És? És?

– Na, én hagytam, hadd ordítson. Szép csendesesen vártam, hogy szóhoz jussak, és akkor megmondtam neki, hogy négyszáz-ötszázetret nyomunk a lapból. Azt hittem, menten szörnyethal. Lerogyott a legközelebbi székre, és csak lihegett, mint a potyka. Kicsit hagytam lihegni, aztán csöndesen megmagyaráztam neki, hogy 1. ő mindig azt hangsúlyozta, miszerint füttyül a lap tartalmára, csak a pénz -érdekli. Eddig se kérdeztem tőle, mit közölhetünk, ezután se fogom megkérdezni. 2. ötvenezer koronát fog keresni ezen az üzleten. Kevés? 3. Mostantól kezdve hetente jelenik meg a lap, és igazi néplapot csinálunk belőle.

211

– Mireő?

– A számok és főleg a pénz nyelvén ért. Ceruzát vett elő, és két perc számolás után kijelentette? holnap megjelenik a Krajcáros Újság külön, forradalmi száma. Azt is megmondtá, hogy ki mennyi pótdíjat kap érte, beleértve persze téged is, mert tegnaptól kezdve a lap belső munkatársa vagy.

Kolos Márton szemét elfutotta a könny. De a főszerkesztő tiltón emelte föl a kezét.

– Semmi érzélgés, fiam. Most az a fontos, hogy olyan lapot csináljunk, amely vetekedik a maival. Nem lesz könnyű dolgunk: minden újság lelkendezni fog a forradalomról. Mi nem azt csináljuk, hanem olyan Szenzációt hozunk, amit más nem tud. Ha beledöglünk is, olyan lesz a különszám, amilyennek lennie kell. Bizonyára beledöglünk, de ez az újságíró sorsa.

Kolos Márton megvakarta a fejét. Ennél nagyobb szenzáció, mint ami tegnaptól máig történt, úgyse lesz. Meg is mondta főnökének, de az nevetett.

– Nem ismered te még eléggé a politikát, fiam. Már készül az első szenzáció, a fából vaskarika. Te mondtad, hogy Károlyi hivatalos a Várba Jászival meg Kunfival. A Várba! A király helyetteséhez. Még kiderül, hogy a királytól kapja meg a kinevezést a miniszterelnök, akit a köztársaságot éltető, sapkarózsát leszaggató katonák és civilek segítettek hatalomra. Lesz még itt más is. Például Lukachich meg a többi pernahajder sorsa. Csak figyelj, fiam. Megint légy ott mindenütt, úgy, mint eddig...

Az Astoriában csöndesen beszélgettek. Várták, hogy múljék az idő, az idő múlásával pedig megérkezzék a munkásság a Belvárosba.

– Meglátják! – mondta Jászi. – Amint a tömeg megtudja, hogy a király kinevezte Károlyit miniszterelnökké, abbahagyja a köztársaság követelését. A király tisz-

212

teletének és szeretetének mélyen gyökerező hagyománya van ebben az országban. Nem követhet el a király akkora hibát, hogy a nép meg ne bocsátaná neki.

Ezen elvitatkoztak egy darabig, de senkinek se, jutott eszébe, hogy ne fogadják el a miniszteri kinevezéseket a fölséges kézből.

Közben a város pereme megbolydult. Még a röpcé-dulák elolvasása előtt sokan megtudták barátoktól, szaktársaktól, ismerősöktől, hogy mi történt benn a városban az éjszaka. Kispesten, ahol már hetekkel előbb megindult a szervezkedés és fegyverkezés, a belvárosi események hírére rajtaütöttek az üzemek, a villanytelep katonai őrségén, és megszállták a Wekerle-telepi rendőrkapitányságot ift Most az erzsébetiekkel együtt, a fegyveres „Vörös Gárdá”-val az élen vonultak Budapest szíve felé.

De jöttek a többiek is, és ahol csak tehették, útba ejtették a laktanyákat, rendőrörsöket, minden olyan pontot, ahol fegyvert lehet szerezni. Az a tömeg, amely hatkor körülzárta a Mária Terézia laktanyát, már jócskán fölfegyverkezett.

Közben a még megmaradt sapkarózsák, is lehullottak. Élelmes fiatal kölykök kokárdákat

árultak, hogy helyette sapkájukra tűzhessék a katonák. A virágárosok pedig, akik halottak napja lévén, kiálltak a standra őszirozacsokkal, szálanként adták el, forradalmi sapkarózsának.

A fölvirágzott, lelkes sokaság, amelyből nemzetiszínű és vörös zászlók emelkedtek a magasba, vég nélkül ömlött a mellékutcákból a Mária Terézia kaszárnya köré.

Harsogtak a jelszavak, a szavalókórusok, de nem történt semmi. Az inotai tanezred, amely megtagadta, hogy a népre lőjön, nem nyitotta meg a kapukat a népnek.

Nem is tudni, ki adta ki a jelszót. Lehet, hogy senki.

213

A tömeg annyira megsűrűsödött, a nyomás annyira megnőtt, hogy a reteszek nem bírták tovább. Az őrség megpróbálta föltartóztatni a tömeget, de az a néhány katonát elsodorta, mint a pelyhet. Mindjárt akadt, aki tudta, merre kell keresni a foglyokat. Mint kiderült: több száz lógóst vagy fegyelmi büntetért elfogott katonát őriztek a laktanya fogdáiban.

A fegyverraktárakat is hamar megtalálták, mivel az inotai katonák egynémelyike is „súgott”. A tömeg fölfegyverezte magát. Ki csak úgy, civil módra: olyan fegyvert akasztott magára, amihez könnyen hozzájutott. Volt azonban, aki szabályszerűen kiszolgáltatta magát: szíjat, patrontáskát, pisztolytáskát és pisztolyt „igényelt”, ördögi ügyesség kellett hozzá abban a tolongásban!

A város utcái megteltek hömpölygő emberfolyamokkal: egyik-másik utcában – és nemcsak a keskenyek-ben – nem volt ^talpalatnyi hely faltól falig. Otthon, a külvárosokban csak a nagyon öregek meg a gyerekek maradtak. Ha a kormánynak van néhány vidéki ezrede, amelyet a főváros széléig tud masíroztatni, a forradalom harapófogóba kerül. De hát volt is akkor a kormánynak módja, hogy parancsokat osztogasson! Hiszen már kormány sem volt!

Hét óra lehetett, amikor a Belváros is megtelt fegyveres munkásokkal. És a tömeg megindult, hogy a hidakon átkelve, benyomuljon a Várba. Eljött az ideje, hogy Károlyi, Jászi és Kunfi is induljon. Lukachich immár végleg semmit sem tehetett ellenük. A győztes forradalom élén jelentek meg a legyőzöttek előtt.

Ügy is fogadták őket, mint a legyőzöttek. Lám, itt a szenzáció, gondolta Kolos Márton, aki engedélyt kapott, hogy mint a Nemzeti Tanács mellett működő újságíró, jelen legyen a ceremónián. Mert csak ceremónia volt.

214

A miniszterelnökségen József főherceg, Hadik és Ap-ponyi fogadta a Nemzeti Tanács három tagját. A főheiv eg közölte, hogy Hadik lemondott, és 6 a király nevében Károlyi Mihályt nevezi ki miniszterelnökké.

– És mondd – biztatta a telefonon jelentkező Kolos Márton a főszerkesztője –, miben állapodtak meg? Mik voltak a föltételek?

– Programról, föltételekről egyetlen szó sem esett -válaszolta Kolos Márton. – Nem tárgyalás volt ez, hanem föltétel nélküli megadás. Ami nem is csodát Odakünn harsogott a tömeg, és állandóan ropogtak a dísz-sortüzek. A főherceg, aki valószínűleg még életében nem látott tüntetést, remegő hangon kérte a jelenlevőket,

215

hogy támogassák Károlyit, mert ha az is megbukik, akkor nem ismer kivezető utat ebből a szerencsétlenségéből.

Kolos Márton azt várta, hogy a főszerkesztő megdicséri. De a dicsérefr-fizúttal elmaradt*

– Nézd* fiam. líégóta nem .lepődik meg senki, ha a főherceg nem áruk ei kulöaösebb politikai bö&ességet. Ha most valami ekoeat mondott volna, olyat, a mi böt az derül ki, hegy egy Habsbtftg is fiÉfogatja, mi történik körülötte, akkor.. Az ígsn Az valami volná íe azért ne lógasd ”kz ónodat, höiem síimátolj vele. Teljes lehetetlenség* hogy legalább egy főcúmr^aló szenzáció ne történne a fofradalom^elsa napján.

És úgy lón,

József Főherceg hirdette ki a miniszterelnöki palota körüf hullámzó sokaságnak, hogy möstantiS Károlyi Mihály 9 miniszterelHök. Eget verő hurrá volt a válasz, és természetesen ropogtak a puskák és pisztolyok Aztán az újdonsült miniszterelnök gyalog, titkára kíséretében, reggel nyolc óra tájban lesétált a Várból, hogy nekilásson a kormány megalakításának.

Most aztán Jászi az Astoria erkélyén kipróbálhatta, mit szól a nép a királyi kinevezéshez.

– A király nevezte ki? – kiáltotta valaki. – Mi nevezük ki!

– Ügy van! – zúgott a tömeg. – Éljen a köztársaság!

– Károlyi nem a király minisztere! – rikkantotta egy másik. – Károlyi a forradalom miniszterelnöke¹

– Éljen Károlyi! – kiáltották az emberek Es megint: – Éljen a köztársaság!

Igen, Kolos Márton is érezte, hogy ez a tömeg már nem ugyanaz, amely az elmúlt napokban estenként itt meg a Gizella téren gyülekezett. Az a tömeg még várta, hogy vezessék, hogy mondják meg, mi a teendője Ez
216

a tömeg fegyverrel a kézben már megtette, amit akart, és most követelni kezdte választott vezetőitől, hogy ők tegyék azt, amit gondol, kíván és akar!

Ahogy múlt az idő, Kolos Márton egyre bizonytalanabban érezte magát. Az utcákon boldog emberek tömege hullámozott. Mintha valami nagyszabású népünnepélyen járkált volna. De hát mi újat mondhat ő erről a főszerkesztőjének? Hontalanul, elveszetten kóborolt a Városházán, ahova még délelőtt folyamán átköltözött az Astoriából a Nemzeti Tanács. Ott minden egy helyen volt, családiasán és forradalmian. Itt már érezte; hogy berendezkedik az új rend. Jó, persze, rendnek muszáj lenni, és bizonyára a nép rendjét teremti meg, de ... Mindent sokkal nehezebben lehetett megtudni, mint eddig. Már is titkárok állították meg előszobákban, amikor valakivel beszélni akart, vagy valami iránt érdeklődni szeretett volna. Hiába: ez a riporterkedés nem neki való. És ha tőle függ, Feledi úr az alsóneműjét ráfizeti a Krajcáros Üjság különszámára.

Az igaz, hogy a mostaninak hallatlan sikere van! Minden második ember kezében ott az újság, és annak ellenére, hogy ez a nap a hangos beszédé, a szónoklásé, a tüntetésé, az éneklésé, sokan *olvassák* is a lapot. Sőt, látta, amint vitatkoztak a leírtakon. Csakhogy ez a *nagy* Krajcáros, a *forradalmi* szám, amely valamennyi lap közül *egyedül* merete hozni a győzelmet az első oldalon! De mi lesz a holnapival?

Beült egy vendéglőbe, mert szédült a fáradtságtól és az éhségtől. A helyiség tömve volt. Kellemesnek csak némi túlzással nevezhette volna bárki ezt az étel- és emberszaggal, konyha és száradó felsőruhák gőzével telített levegőt. De fájni nem kellett. Az étel rossz volt és drága, de huszonnégy órás talpalás, egy szemhunyo-rításnyi alvás nélküli éjszaka után majdnemhogy lukulusznak érezte. Kolos Márton hátradőlt a székén, és

217

azon nyomban el is aludt. Visszaálmodta magát a Mária Terézia laktanya kapualjába. Éppen megpróbált kimenni. A kilincset most is hiába nyomogatta, amikor érezte, hogy egy súlyos kéz a vállára nehezedik.

„A törvény nevében I” – mondta a csendőr, ő rémülten megfordult, és Szöcs hadnagy szomorúan mosolygó arcába nézett.

– Mi dolog az, hogy egy szép reményű hírlapíró, akinek lakása is van, vendéglői asztalnál alszik?

Nevettek. De Szöcs hadnagynak rögtön elkomorult az arca.

– Mi baj? – kérdezte Kolos Márton.

Az a fejével intett, hogy itt nem akar beszélni.

Egy közeli kávéházban, többé-kevésbé hallótávolon kívül, egy kis sarokasztalnál Szöcs hadnagy végre beszélni kezdett. Mert egész *úton komoran* hallgatott. Komorsága vészterhesen rajzolódott rá az utca általános és mindenkire kiterjedő vidámságára.

– Ettől tartottam, komám.

– Mitől?

– Nem tudsz semmit?

– Mit kéne tudnom?

– Mint újságíró... – kezdte a hadnagy, de Kolos Márton bosszúsán legyintett.

– Botcsinálta újságíró vagyok. Különben is: mióta a Nemzeti Tanács átköltözött az Astoriából a Városházára, csak kódorgók, nem találok senkit, nem tudok meg semmit.

– Ez csak a forma, kiskomám, de az sem mellékes. Hanem a lényeg f Megtörtént az *úf* minisztertanács eskütétele.

– Tyűha! És arról én lemaradtam!

– Nem vesztettél vele semmit. Kutyakomédia volt Fából vaskarika, gyeregem.

– Hogyhogy?

218

– Hát úgy, hogy a királyra esküdtek föl. Az a kormány, amelyet a K betűs sapkarózsákon taposó, köztársaságot éltető tömeg kényszerített ki

– Te, Szöcs! Én nem nagyon értek a politikához, de úgy érzem, hogy ez csak formaság.

Szócs hadnagy búsan ingatta a fejét:

– Tudod, taktika ide vagy oda: amikor egy Kunfi meg egy Garami is húséget esküszik a királynak, a magamfajta embernek a bele fordul ki.

– Te bolsi vagy? – A kérdés valósággal kicsúszott Kolos Márton száján.

– Miért? Te mi vagy? – nézett rá a hadnagy csak úgy alulról, anélkül hogy lelógatott fejét felemelte volna.

– Színkritikus – mondta Kolos Márton, és vigyorgott hozzá.

SZŐCS Ferenc sóhajtott.

– Mi itt csak hülyéskedünk, kiskomám, pedig a baj nagyobb mint gondolnád. Én is lehetek bolsi, te is lehetsz, Szántó Béla meg Landler is lehet, Korvinyi meg a többiek szintén. De mit érünk vele? A munkásoknak egy pártja van, a Szociáldemokrata Párt; marxista munkáspárt, de amelynek olyan vezetői vannak, akik leteszik a királyra az esküt. Akkor mit várjunk a polgároktól? – Súlyosan letette az öklét az asztalra. – Hát én nem is várok semmit.

– Ezt hogyan érted?

Szócs hadnagy szúrós szemmel vizsgálta Kolos Márton arcát, olyan hosszú ideig, hogy egyre kényelmetlenebbé vált. Megbolondult ez a fiú, vagy mi a csuda?

– Kár, hogy megjelent már a Krajcáros – mondta végül. – Különből olvastam. Bevallom, addig nem vettelek komolyan, de most már látom, hogy te is közénk tartozol.

219

Kolos Márton elámult, aztán szabadkozni akart, de már nem volt rá ideje. Különből is, talán igaza van ennek a bolond fiúnak: aki amoda nem tartozik, az ide tartozik. Akkor pedig ... Szócs folytatta:

– A forradalom szenzációja ma fog megtörténni. Aki azt megírja ... Tudod mit: írd meg más lapnak!

Kolos Márton szíve megdobbant. Mégis lesz címdoldalra való anyaga és plakátbetűs címe. Szócs hadnagy folytatta:

– Én dörszöltebb fickó vagyok, mint te, és főleg bizalmatlanabb. Nem hagytam lerázni magam, ott voltam a nyomukban.

– Kiknek?

– A Nemzeti Tanácsnak, azoknak, akik most a politikát irányítják, vagy akiket a politika most irányít. Ahogy tetszik.

– És mit tapasztaltál?

– Rosszat.

– Nem vagy te túlságosan borúlátó?

– A tények, kiskomám, makacs dolgok. Azokat csak egyféleképpen lehet értelmezni.

– És mik azok?

– Kezdődött az eskütétellel.

– És mivel folytatódott?

– Minisztertanáccsal.

– Az baj?

– Az nem. Annál nagyobb baj azonban, hogy a miniszterelnök otthagya tanácskozó minisztereit. Mit gondolsz, miért?

– Sejtelmem sincs róla.

– Azért, hogy személyesen szöktesse meg a Várból a civilbe öltözött Lukachichot. Azt az egyenruhás hóhért, aki az elmúlt napokban többször a nyakára küldte a vérebeit, és nem rajta múlt, hogy Károlyi életben maradt.

– Ez igazán nemes gesztus Károlyitól í

220

– Mint ember, mint úr megteheti, de mint a sokat szenvedett nép legfőbb képviselője, nem.

– Ha ebből a szempontból nézzük a dolgot...

– Kizárólag ebből a szempontból nézhetjük. És tudom, hogy a többi címeres gazember biztonságba helyezéséről is gondoskodott.

– Én azért nem tekinteném ezt egyszerűen nagyúri gesztusnak Károlyi részéről. Tulajdonképpen ezzel betetőzte azt, ami odakünn történik. – És a kávéház tükörelakán át látható népes utca felé i,ntett. – Nem érzed ennek a forradalomnak a nagyvonalúságát? A nép olyan megbocsátó, olyan

indulatmentes, olyan fölszabadultan vidám, annyira nem keresi a bűnösöket, hogy az...

– Hogy az már bűn! – fejezte be sötéten Szócs hadnagy. – Túl jóhiszemű a nép, túl jóhiszemű Károlyi is. De az én lelkiismeretem soha nem nyugodna meg, ha ugyanilyen lennék.

– Hát te nem vagy ilyen, az bizonyos.

– Nem elégszem meg a ius murmurandival, A morgás jogával azok élnek, akik lusták vagy gyávák a cselekvésre. Én nem tartozom közéjük. Még ma végrehajtom a nép nevében hozott halálos ítéletemet

Kolos Márton úgy nézett Szócs hadnagyra, mint aki kétségbe vonja, hogy épelméjű. Az elnevelte magát.

– Ne nézz rám ilyen gyanakodva, kiskomám. Nem hülyültem meg. Nagyon is eszemnél vagyok.

– Közelebb hajolt a fiúhoz, és halkán magyarázta: – Mit várhatsz az olyan forradalomtól, amelynek legfőbb szerve mától Hock János vezetése alatt áll? Nem azért, mert pap, attól még gondolkodhatna tisztességesen, már olyat is láttam. De az elmúlt időkben is bebizonyította, hogy irtózik a nép megmozdulásaitól. Éé mit várhatunk az olyan forradalomtól, amelynek miniszterelnöke az első

221

nap els5 órájában saját halálos ellenségét menti? Felelősségre vonást semmiképpen sem.

– Felelősségre vonást?

– Azt ám, a hétszentségit! Négy esztendeig kínlódott ez a szerencsétlen nép a kegyelmes és méltóságos urak háborúja miatt a frontokon és a hátszágban. Még nincsenek végleges-adatok, de már most biztos, hogy a halottak és a hadifoglyok száma több mint egymillió, csak ebből az országból. És a nyomorékok? És az özvegyek? Az árvák? És a hátszág, amelyikben rekviráltak, ahol éjszakákön át sorban álltak? – Szócs hadnagy legyintett. – Úgyis tudod, mit magyarázom.

– Mindezért ki a felelős?

– Ha mindenkit megbüntetnénk, aki felelős – legyintett keserűen a hadnagy – évekig bírósági tárgyalásokat tarthatnánk. De legalább az ilyen Lukachichok ne ússzák meg, szárazon!

– Az már megúsza.

– Minden bizonnyal. De arról én kezeskedem, hogy a f őbűnös nem menekül.

– Tisza?

– Látod! Rögtön tudad, hogy róla van szó! Ha megkérdeznél az utcán bárkit, az is az ő nevét említené. Nem mondom, hogy csak ő a bűnös, de mondom, hogy ő a legfőbb bűnös, hogy azért, amit elkövetett a magyar nép ellen, halálbüntetést érdemel. És mivel nem bízom benne, és okkal-joggal nem bízom benne, hogy a forradalom által kormányra juttatott hatalom felelősségre vonja, és végrehajtja rajta az ítéletet, én fogom megtenni.

Kolos Márton megborzongott

– Meg akarod gyilkolni Tisza Istvánt?

– Csúnyán fogalmazol. Kivégzem. Tartozom neki ennyivel csak a saját sárban, vérben, mocsokban elvesz-

222

tegetett négy esztendőmért is. De magam miatt talán nem is tenném.

– Mondd! Szántó tud erről?

– Még csak az kellene! Le is törné a derekamat.

– Azért kérdezem, mert már egyszer le akarta lőni valaki Tiszát.

– Lékai János, ő ugyan azt vallotta, hogy egyéni akció volt, de az az igazság, hogy Korvin Ottó és köre ítélte halálra Tiszát. Lékai azért vállalta, mert előrehaladott tüdőbaja miatt már úgyse volt sok hátra az életéből. De az más helyzet volt.

– Milyen?

– Ha akkor Tiszát félre lehetett volna állítani, talán megrövidült volna a háború.

– Most már ,nem használ Tisza halála!...

– Vén, fogatlan oroszán az már – bólintotta Szócs. -Nem érti ezt az új világot.

– Akkor meg minek kivégezni?

– A gyilkost meg kell büntetni, ha újabb gyilkosságra már képtelen is. Azonkívül szimbolikus jelentősége is lesz a halálának. A hatalmon levők látni fogják, hogy rajtuk kívül is vannak erők, amelyekkel számolniuk kell. A hatalom volt birtokosai pedig érezni fogják, hogy azért mégsem ott folytatódik minden, ahol tegnap abbamaradt. És a nép is rádöbben talán, hogy a forradalom nemcsak karnevál.

– Te Szócs, ez mind nagyon jól hangzik, de nekem úgy rémlik, sántít egy kicsit. A jó darabokban is mindig *dramaturgiai* szerepe van egy-egy gyilkosságnak, még ha az királygyilkosság is.

– Fenét! A *Hamletben* éppen akkor hullanak rakásra a koronás fők, amikor már rég kiderült minden disznóság. Shakespeare igazságot szolgáltat.

– Ebben igazad van. De maga Hamlet is meghal!

– Négy év frontszolgálat után, hidd el, nem félek a

223

haláltól. És akármilyen érzélgősen is hangzik, szomjazom az igazságra. No de kár a szóért, úgyse tudsz eltéríteni a szándékomtól, Gyere velem. Légy szemtanú. Írd meg.

– Hátha már otthon se találod Tiszát.

– Ne félts te engem, nem ejtettek fejre. Napok óta éjjel-nappal katonákkal figyeltetett) a házát. Azonnal jelentik, ha mozdul. Valószínűleg azért nem tett érdekében semmit az új kormány, mert ntúár a régi gondoskodott az őrzéséről.

– Nagy erőssel?

– Á! Ezek mindig lebecsültek bennünket! Nyolc csendőr és néhány detektív járkal a házban és a ház körül.

– Hol is lakik?

– A Hermina úton, a Városliget mögött egy villában. De már nem sokáig.

– Mikorra tervezed az... – Kolos Márton kis szünetet tartott – az akciót?

– Hozzávetőleg egy óra múlva. Innen egyenesen odamegyünk. Várj meg itt. Megérdeklődöm telefonon, történt-e valami a Nemzeti Tanácsnál.

Kolos Márton egyedül maradt. Különös érzések kavaroztak benne. Irtózott ettől az egész ponyvaregénybe illő kalandtól. Ugyanakkor kíváncsi is volt rá. Sajnálta is Tiszát, aki mégiscsak ember, még él, mozog, nem tudja, hogy egy óra múlva már nem lesz az élők sorában. Olyan ez, mint a görög sorstragédiák. Csakhogy ott mindig az istenektől függ az emberek sorsa, míg itt... Itt? Ki ismeri ki magát az élet színpadán játszott sorstragédiákban? Valami szégyenletes ujjongást is érzett, hogy lám, ő az egyetlen, aki tud erről, és ő az egyetlen, aki szemtanúja lehet egy – akárhogy is vesszük – történelmi eseménynek. Ugyanakkor bűnrészes is, hiszen tud róla, és nem értesíti a hatóságokat. A hatóságokat? Hi-

224

szén ha jól meggondoljuk, Szócs Ferkó is hatóság.– Persze olyan hatóság, aki eltitkolja följebb való ja előtt a szándékát. Ugyanakkor valahol a tudata alján felködlött valaminek a címe vagy a témája: *Az egyéni terror taktikája*. Igen: valaki, valahol, valamiért azt írta, hogy az nem vezet eredményre. Ez a Szócs Ferkó alapján véve derék fickó, de valahogy azokra a középiskolás kamaszokra emlékezteti, akik egyes tanárok elleni féktelen gyűlöletükben szabadjára engedik a fantáziájukat. Csakhogy azoknak nincs fegyverük ... Miért nem gondol egy Száhtó Béla, egy Landler Jenő véres leszámolásra? ők forradalmárok, ők a nép nevében, a nép érdekében, a nép segítségével, a nép akarata szerint cselekedtek mostanáig!

Így kergetőztek agyában a gondolatok, amikor Szócs hadnagy visszaérkezett, és valósággal odadobta magát a székre. Csak ennyit sziszegett:

– A szemét!

– Kiről van szó?

– Hát akiről szó van. Ez nem tud a bőrében maradni. Ez még mindig nem döglött oroszlán. Itt az ideje, hogy a valóságban az legyen. Képzeld, a sógorát, Sándor Jánost, a volt belügyminisztert elküldte a pártjába, a Munkapártba (jellemző, hogy a tömeg nem verte misz-likre azt a politikai kocsmát!), és megüzente híveinek, hogy a párt ne tegyen semmit Károlyi ellen, sőt támogassa az ország rendjének megóvásában és biztosításában. Érted? Már megint a rend kell neki. Hogy milyen rend, azt már ismerjük esztendőik gyakorlatából. De ez még mind semmi. A Nemzeti Tanácsnak is följánlatta a szolgálatait. A forradalom szervének! Az ő szemetét kisöpörni óhajtó forradalom legfőbb testületének. Hát nem érett meg ez a vén gazember, ez a politikai bandita a pusztulásra?

– Ésmi válaszoltak neki?

225

– Batthyány finoman elküldte a pokolba.

– Batthyány ? Hiszen az beteg...

– Amint megtudta, hogy a király nevezi ki a Károlyi-kormányt, abban a szempillantásban

meggyógyult. Tudod, hogy ő aztán nem tartozik Károlyi szélsőbaloldali támogatói közé, mégis azt tanácsolta Tiszának, hogy tűnjön el a közéletből, sőt menjen minél előbb vidékre. A saját érdekében. De ismered azt a konok vénembert. – Szócs Ferenc fölemelkedett. – Indulás!

Erősen sötétedett, mire a Ligetbe értek, és leszállt *z est, amikor megközelítették Tisza István villáját Szócs hadnagy a járatos emberek biztonságával vezette a rosszul világított utakon bukácsoló Kolos Mártont.

– Állj! Ki vagy? – hallatszott a Liget szélén az egyik bokor mögül halkra fogott hangon.

– Ismerős – válaszolt Szócs hadnagy jelszóval. Előkerült a homályból egy katona.

– Hadnagy elvtárs! – mondta. – A detektívek dél körül elpárologtak.

– Bizonyos, hogy elmentek?

– Követtük őket sokáig. Nem jönnek már azok vissza többet!

– A csendőrök?

– Azokat itt eszi még a fene. Többnyire lenn kártyáznak az alagsorban. A gróftot idegesíti, ha öröket lát, azok is szívesebben verik a blattot odalenn, mint hogy idekinn ázzanak.

– Majd ellátjuk a bajukat. Te itt maradsz a szakaszoddal, innen legjobb a kilövés.

– Ebben a ronda sötétben nem látni valami jól.

– Nem is kell. Én benyomulok a kapun hat emberrel. Távozásra szólítom fel a csendőröket.

Amennyiben vonakodnának, lövök, és le is fekszünk. Ti pedig tüzeltek, mint a veszekedett fene.

Közben mi is lövünk közvetlen közelből. Ha viszont elkotródnak, akkor ez az

226

újságíró elvtárs jöhet utánunk, ti pedig idekinn fedezitek a mi benti akciónkat.

– Értettem, hadnagy elvtárs.

– Te addig menj be ide a bokor mögé – fordult Kolos Mártonhoz. – Guggolj le, hogy ha lövöldözés lesz, el ne találjon valami hülye puskagolyó.

Kolos Márton a katonával együtt eltűnt az ágak sűrűjében. Néhány másodperc múlva ott állt a hat katona Szócs hadnagy előtt.

– Jó estét, elvtársak! Minden rendben? Jól működnek a puskák? Töltények készenlétben? Jó. Köszönöm. – És nekik is elmondta azt, amit az előbb. – Indulás!

Másodpercekig tartott. Már is ott voltak a Tisza-villa kertkapujában, a Hermina út túlsó oldalán. Szócs hadnagy belökte a kaput. Szerencsére nyitva volt, bonyolította volna a helyzetet, ha ki kell feszíteni vagy szét kell lőni a zárat.

örszem sehoL

– Hol az a szuterénhelyiség? – kérdezte Szócs hadnagy fojtott hangon. Az egyik katona megindult, és intett, hogy halkán kövessék.

Nemsokára ott álltak a kivilágított ablak mellett. Valamennyi csendőr egy asztal körül üldögélt, a lábuk alatt, kitűnően megvilágítva. Egyetlen sortűzzel rakásra lóhtettek volna valamennyit.

Szócs hadnagy suttozva adta ki a parancsait. Aztán intett:

– Rajta!

Négy puska emelkedett föl, és egyszerre csapolt le az üvegre, amely örült csörömpöléssel zúzódt be. A csendőrök fölugráltak, és puskájuk után kapkodtak. De a hadnagy hangja fenyegetően csattant.

– Takarodjék innen, akinek kedves az élete. Mozgás) A csendőrök nem mozdultak néhány másodpercig.

Ketten vállhoz szorított, szuronyos puskával álltak. Né-

227

hány végtelen másodperc telt el halálos csendben. Aztán az egyik lassan, bizonytalanul lebocsátotta fegyverét.

– Mozgás! – mondta Szócs hadnagy.

A csendőrök egymás után kicammogtak a villa cselédbejáróján, majd szabályos térközt hagyva, lépést tartva, kivonultak a villa kertkapuján.

– Gyerünk! – mondta a hadnagy nem szabályosan, de nagyon határozottan.

Akkorra már Kolos Márton is odaérkezett futva, és a katonák mögött, a kerti úton megindult az épület főbejárata felé.

– Maradj kívülről! – szólt hátra Kolos Mártonnak a hadnagy. – Bent világos van, mindent látsz a sötétből. Az ajtót tárva hagyjuk. Intett az egyik katonának. Az puskatussal megdöngötte az ajtót. Egy

inas halálra rémült arca jelent meg az ajtó részében.

– A kegyelmes úr nincs itthon – hebegte. De még ki se mondta teljesen, már félre is lökték. Az moccanni sem mert, és dermedten bámulta, amint a zaj okát tudni akaró Tisza az előcsarnok közepe táján, feleségével és unokahúgával a két oldalán, találkozott a katonákkal.

Kolos Márton mindezt úgy nézte a kertből, mint a nézőtérről valamiféle színelőadást; ezt az érzését fokozta, hogy az előcsarnokba néhány lépcsőn lehetett föl jutni, amely így színpadként magasodott előtte.

Kicsit hunyorogtak a jól világított előcsarnokban, de azonnal fölismerték Tisza Istvánt feleségével és Al-mássy Denise grófnővel a két oldalán. Tiszának a jobbójában revolver csillogott kékesen.

– Mit akarnak tőlem? – kiáltotta Tisza. – Jól tudják, hogy réges-rég lemondtam, visszavonultam, nem veszek részt a magyar politikai életben. Kérem, hagyjanak engem nyugton, megöregedtem, én is nyugalomra vágyom.

– Nem úgy van az, Tisza István – mondta Szőcs had-
228

nagy. – Előbb háborúba kergetni milliókat, aztán meg szépen nyugalomba vonulni, mint aki jól megszolgált öregkori pihenését?! Nem, Tisza István! önnek felelnie kell azokért a szenvedésekért, amiket népünknek okozott.

– Miért gyűlölsz engem annyira, fiam?

– Ha ön, Tisza István, egész fiatalságát a gyakorlótéren, a lövészárokból meg a hadikórházakban töltötte volna, nem kérdezné ezt.

– Te művelt ember vagy, tudnod kell, hogy nem egy személyen múlik, lesz-e háború, vagy sem. Nem én vagyok ennek a háborúnak az oka. Nem akartam hadat üzeni...

– De felelős azért a tengernyi szenvedésért, amit katonák és civilek a fronton és a front mögött elszenvedtek. És most eljött a leszámolás órája; Dobja el a pisztolyt!

– Szívesen. Ha ti is leteszitek a puskátokat.

– Dobja el a fegyvert! – ismételte a hadnagy halkán, de hátborzongató keménységgel. – Ez itt nem úri párbaj, hanem népi télet. A hölgyek pedig lépjenek arrébb.

Senki se mozdult. Erre Szőcs hadnagy olyan hangerővel fejezte be a mondatát, hogy az előcsarnok visszhangzott belé:

– De azonnal!

Tisza önkéntelenül engedelmeskedett. A revolver nagyot csattant a kőpadlón. Az asszonyok hátrahőköltek.

Szőcs hadnagy fölemelte a pisztolyát, de még mielőtt lehetett volna, a háta mögött eldőrdült két puska, és Tisza István a földre rogyott.

– Nem adtam tűzparancsot! – kiáltotta elkeseredett dühvel.

– Ne haragudjék, hadnagy elvtárs – szólalt meg az egyik, nála jóval idősebbnek látszó katona. –
Hadnagy
229

elvtárs csak négy évig szolgált, én nyolc esztendőnt nyomtam le a tényleges időmmel együtt.

Épp, mikor szabadultam volna, akkor tört ki a háború. Többel tartoztam neki, mint hadnagy elvtárs.

– Én is lőttem – mondta egy másik. – Én meg hat évet kvitteltem le. Ha a hadnagy úr nem is, az Isten megbocsátja.

– Hátra arc! – mondta csöndesen Szőcs Ferenc, csak úgy civil módjára, nem vezényszóképpen. Még egy pillantást vetett a vérében fekvő öregúrra meg a mellette térdelő két úriasszonyra, aztán kiballagott a katonái után...

Amikor Kolos Márton kezébe vette a Krajcáros Újság különszámának első oldallenyomatát, azt hitte álmodik. Már a főcím is...

FÁBÓL VASKARIKA

avagy

MEGALAKULT A FORRADALOM KORMÁNYA

És hasonló hangnemben folytatódott tovább. Batthyány villámgyors meggyógyulása ez alatt a cím alatt látott napvilágot:

A SPANYOLJARVANY SZENZÁCIÓJA

24 óra alatt teljes gyógyulás

A királyi gyógyszer

Megkapta a magáét Garami meg Búza Barna is.

230

EGÉSZSÉGES ALVÁSÁÉRT MINISZTERI TÁRCA

FORRADALMÁROK A PAPLAN ALATT

Kipihenten kezdik az új világ építését

ketten a kormányból

Csernyák századosról sem feledkezett meg a Krajcáros.

A FEGYELMEZETT SZÁZADOS

A SZABADSÁGOLÁS FONTOSABB A SZABADSÁGNÁL?

Hogyan fogadott szót magának a

Katonatanács vezetője

A Lukachich-ügy szintén szenzációs tálalásban jelent meg.

AZ ÁLRUHÁS ALTÁBORNAGY

avagy

A JÓTETT JUTALMA *Menti a gyilkosát az áldozat*

Tisza megöletésének története:

TÖRTÉNELMI ÍTÉLET VÉGREHAJTÁSA

KATONÁK VÉGEZTEK A HÁBORÚS BŰNÖSSEL

Munkatársunk szem” és fültanúja volt a kivégzésnek

Kolos Márton elolvasta egyszer, elolvasta kétszer? igen-igen ... ez mind tény... ő maga tudósította róluk a Krajcárost... az is valóság, hogy már az első órákban mindenféle ellenérzése volt, amikor a berendezkedő új renddel találkozott... de ezek a címek, ez a tálalás... a Krajcáros Ojság eszerint úgynevezett ellenzéki újság lenne? Ezek szerint baloldali ellenzék? És akkor ő? Azonosíthatja ő magát ezzel? Egyetért ő Pataival, aki – sejtelve sem volt róla –, úgy látszik, szin-

231

tén bolsiféle? De hát végre is. nem politikus ő, még csak nem is politikai újságíró, hanem színikritikus, úgy hogy . . Phú, de nehéz idők, te jóisten ..

Rágtá egy darabig a ceruzáját, aztán a kéziratból is, a levonatból is kihúzta Szócs Ferenc hadnagy nevét.

Ennek az inkább csak jó ízlés diktálta óvatosságnak komoly hasznát látta két évvel később, amikor a Tiszaper egyik vádlottjaként a törvényszék előtt állt.

Amikor a tanácselnök bűnrészessége terhelő bizonyítékként felolvasta a Krajcáros Újság különkiadásában megjelent cikkét, ő nyugodtan kijelenthette:

– A tudósítást csak azért írtam úgy, mintha jelen lettem volna, hogy hatásosabb legyen. Mint méltóztatik látni, a Krajcáros Újság különkiadása afféle politikai botránylap volt, amely az új hatalmat tűzte tollára.

– Baloldalról – tette hozzá a tanácselnök.

– Attól függ, melyik oldalról olvassa az ember -mondta a vádlott szerény mosollyal. – Tisza István meggyilkolásának történetét egy katonától hallottam késő este, aki állítólag jelen volt. A katona nevét nem kérdeztem, nekem a történet volt a fontos.

– Elhitte egy jöttmentnek, egy akárkinek, hogynga-zat mond? Ez valószínűtlen.

– Valóban, tanácselnök úr! Azokban a napokban tele volt a város nagyhangú, szószátyár fickókkal^ akik mind azt állították magukról, hogy Tisza gyilkosai. Ám én, mint méltóztatik tudni, színikritikus vagyok, ismerem a megjelenítő erő fokozatait. Éreztem, hogy ez az ember csakugyan látta, amit elmond. A kitalált történeteknek mindig hamis csengésük van.

– Akárcsak az ön védekezésének. Leülhet. Mindazonáltal fölmentették, mert az inas nem ismerte föl (mivel kint állt a sötétben), és egy fél színház megesküdtött, hogy a gyilkosság időpontjában együtt mulat-

232

tak a New York kávéházban. Hogy a, főpincér is emlékezzék rá, arról ugyancsak Medveczky Juci gondoskodott.

Szócs hadnagy nem ült a vádlottak padján, szó sem esett róla, mivel már rég ott nyugodott valahol Szlovákiában, a-többi elesett vöröskatonával együtt, közös tömegsírban, mint a dicsőséges északi hadjárat hősi halottainak egyike. A katonák pedig, akik tudták vagy nem tudták egymás nevét, éltek még, vagy nem éltek már. tudtak a Tisza-perről vagy sem, hallgattak, mint a sir . . .

Éjfél is elmúlhatott már, amikor Kolos Márton gyűröten, borostásan, kóválygó gyomorral, szaggató fejfájástól gyötörtén, szürke arccal, szeme alatt még mindig fekete, de már lilás árnyalatot öltött, vastag karikákkal betámolygott a lakására. Az anyja hajsza hán elájult a fia láttán.

– Űristen, kisfiam! Rettenetesen festesz! Mi történt, hogy két napig nem jöttél haza?

Kolos Márton kihalásza a zsebéből a Kraicáros Újság előző napi és a különszámát. Odanyújtotta anyjának, és csak ennyit mondott:

– Ez történt.

Odavánszorgott az ágyához, és úgy, ahogy volt, ruhástul, cipőstül rádőlt és azon nyomban el is aludt. Nagy üggyel-bajjal az anyja vetkőztette le. Közben e[^]yik ijedségből a másikba esett. Az ő fiánál fegyver? Es honnan szedte azt a tömérdek pénzt, ami csak úgy bele van gyúrve a zsebébe? Nem is tudta meg másnap délutánig, amikor végre nagy nehezen föltápáskodott e[^] bemutatkozott, mint forradalmi tudósító és mint a Kraicáros Újság munkatársa, aki megkapta első havi fizetését és a rendkívüli munkáért járó honoráriumot.

– Ha még egy ilyen forradalmat végig kell csinál-

233

nom, abba belepusztulok – mondta, és megropogtatta sajtó izületeit.

Mondhatta. Honnan tudta volna, hogy ezt az októbert március fogja követni, majd százharminchárom nap után negyed évszázadnyi szünet, hogy aztán majdnem teljesen előlről kelljen kezdeni?! És úgy történt: akkor, már ötvenévesen, azt is végigverekedte, és nem halt bele. Majd bolond lett volna!... De ez már más történet.

Tartalom

1. Kolos Mártont mély vízbe dobják.....	5
2. Mindig minden másképp van.....	25
3. Juci akcióba lép.....	53
4. Kitör az magától.....	84
5. Kolos Márton beleszólna a történelembe, de nem jut rá ideje	97
& A kivégzés	112
7. Inognak a pillérek.....	128
8. Damoklész kardja.....	142
9. Vastagodik a hajsza.....	158
10. Kitört vagy győzött	193
11. Fából vaskarika	201

ISBN 963 11 1504 6

HU ISSN 0324-3222

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó: Szilvási György igazgató

Szakra Lapnyomda (78-4345), Budapest, 1978

Felelős vezető: Csöndes Zoltán vezérigazgató

Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán

Lektorálta I Siklós András

Műszaki szerkesztő: Barabás Ferenc

Képszerkesztő: Szecskó Tamás

35 000 példány, terjedelem **15 (A/5) ív, IF 3490**